

Доц. д-р Степан Гик

КРИМІНАЛІСТИКА

Доц. д-р. Степан Гик

К Р И М І Н А Л І С Т И К А

П Е Р Е Д М О В А

=====

Криміналістика – це нова наука, що народилася на межі 19 і 20 століття. На європейському континенті підніс її значення австрійський професор карного права, Ганс Гросс, який викладав в цьому часі криміналістику в Грацькому університеті. Зі смертю Гросса вмерла його ідея розбудувати методи криміналістики на наукових підставах. Ідея ця воскресла щойно в 1938 році на першому міжнародньому конгресі кримінології в Римі. Тут було з'ясовано, що вивчення криміналістики для судді, прокуратора та поліційного урядовця – це центральна проблема боротьби з правопорушенням. Одночасно було винесено резолюцію, що кожний юрист повинен одержувати ґрунтовні знання з криміналістики в університеті.

З цього часу минула низка років. Воєнне лихоліття не дозволило здійснитися постановам римського Конґресу.

Український Вільний Університет, зважаючи на вимоги сучасної доби і потреби модерного юристи, поклав у 1946 році в свою програму науку криміналістики. Викладання цього предмету, як окремої дисципліни, створило потребу на підручник.

Написати підручник криміналістики в нашій дійсності – досить складне завдання яке, всупереч всяким труднощам, треба було розв'язати.

В криміналістичній техніці можна йти різними шляхами. Ми вибрали з них ті шляхи, що найбільше відповідали б засадам етики й моралі нашого юриста та були корисні для задоволення наших потреб.

Мета цієї праці була не тільки показати широкі обрії, що їх відкрили для криміналістики нові досягнення інших дисциплін, як медицина, хемія, техніка тощо, але також виробити в нашого правника спосіб стисло-криміналістичного думання та дати йому хочби мінімум теоретичного знання з цієї ділянки.

А в т о р

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

=====

РОЗДІЛ І.

І. ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ.

Кримінологія - слово латинсько-грецького походження, що означає науку про злочин і злочинця.

Криміналістика - це частина кримінології, що має завдання викрити карний вчинок і його вчинника та відшукати і закріпити докази правопорушення, щоб ними на шляху судового процесу довести правопорушникові вину.

Карне право, зокрема матеріальне, абстрактне в тому розумінні, що воно займається майбутніми карними вчинками. Криміналістика ж є конкретною наукою, тому що вона досліджує факти, які вже сталися.

Криміналістика не являється законом, з постановами, які всіх безумовно зобов'язували б. Проте, тут є устійнені практикою та обґрунтовані наукою методи і засади, яких кожний криміналіст повинен дотримуватися, якщо не хоче пережити прикрих в практиці наслідків.

ІІ. ЕТІОЛОГІЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ

1/ Вступ

Особливим питанням у криміналістиці є етіологія карних вчинків. З'ясувати сили, що спонукали людину до правопорушення, важливе для доцільної боротьби з правопорушенням. В затяжній боротьбі з злочинцем треба так само, як в медицині, встановити влучний діагноз, бо тільки після цього можна встановити прогноз майбутніх вчинків правопорушника. Встановити правильний діагноз сучасного, тобто знайти ті сили, які зумовили виникнення карного вчинку, важливе ще й тому, що це допомагає викрити злочин і правопорушників, так само як клінічні симптоми допомагають виявити хворобу.

Питання причини карного вчинку - вічне, як вічним є злочин, який релігія пов'язує з першими людьми світу. Це питання безперервно виринали в історії народів всіх часів. Ним цікавляться всі релігії світу. Філософ карного церковного права питається устами Бога: "Каїне, де твій брат Авель?" А Каїн каже: "Не знаю". В цьому питанні йшлося не про місце перебування Авеля, а про те, де було почуття Каїна, коли він вбивав рідного брата, про те, що було причиною злочину. Каїн каже: "Не знаю". З цього бачимо, що філософ церкви не може роз'язати цього гордієвого вузла.

Його не могли розв'язати й інші мислителі. Отже, минають тисячоліття, а питання причини правопорушення не минає - воно вічно важливе. Вивести з життя правопорушення - це не тільки питання карного матеріального права, а взагалі питання суспільного порядку - питання спокою в суспільстві. Тому саме ним здавна наполегливо цікавляться не тільки юристи, а також філософи, історики, отці церкви, соціологи, лікарі, антропологи тощо.

2/ Кримінально-психологічні методи.

Найдавнішим шляхом, яким ішло намагання збагнути тайни людської душі, була наука - психологія. Кримінальна психологія мала свою окрему мету - в'яснити причину злочину.

Ця наука розбиває кримінальну антропологію на дві ділянки, а саме на: кримінальну соматологію, що займається тільки властивостями тіла правопорушника, й об'єктивну кримінальну психологію, що досліджує психологічну суть правопорушника.

Шлях, який веде до пізнання правопорушника – це порівняння власної душі дослідника з душею злочинця. Треба вглибитися в душу іншої людини і на основі аналізу своєї душі пізнати душу правопорушника. Таким чином, шляхом аналізу і порівняння душі правопорушника з душею дослідника – вдається, на погляд кримінальної психології, з'ясувати етіологію правопорушення.

Кримінальна психологія, нажаль, не виконала свого завдання. Причина цього є в помилковому założenні. Предовсім, великою помилкою було розділяти кримінальну антропологію на кримінальну соматологію та об'єктивну кримінальну психологію, не базуючи останньої на властивостях людського тіла. Знаємо, що психічні процеси людини зумовлені життям організму. Щоденне життя дає цьому дуже багато прикладів. Про це, ми можемо легко переконатися, наприклад відповідно сильний механічний тиск на тіло змінює настрої, погляди й почини майже кожної людини /напр., коли стиснути кліщами хочби найменший палець руки/.

Неправильно було б думати, що на основі аналізу власної душі можна, вглибившись в душу іншої людини, пізнати її психічні процеси та зрозуміти їх. Кожна людина – це немов би окремий маленький світ, з власним минулим, переживаннями, поглядами та бажаннями. Кожна людина йде окремим шляхом розвитку й хто знає, чи її може пізнати та зрозуміти інша людина. Нехай зрозуміє, хто захоче, божевільну людину, хто ніколи не був божевільним, або хай зрозуміють психічне життя сліпця або глухонімого з народження ті, що ніколи не були каліками. Також виникає сумнів, чи зможе виправдати вчинки голодного той, хто завжди був ситий. Не може також збагнути дегенерата людина високої моральної вартості.

Зрештою, принцип пізнавання психічних процесів іншої людини шляхом порівняння з власною душею в практиці веде до абсурду. Пізнати на основі власної душі душу злочинця – зрозуміти його душевні процеси – значить треба було б погодитися з злочинцем, визнати за ним рацію, схвалити його вчинки та признатись, що ми, опинившись у становищі цього злочинця, поступили б так само, як і він. В логічній послідовності треба було б злочинців виправдувати та звільнювати від вини і карі.

Дехто вважає, що психічні процеси людини можна вивчати на базі своїх власних переживань, самозаглиблення, інтуїції. Проте, аналіза складних душевних процесів, оперта на інтуїції дуже ризикована й небезпечна для практичної мети.

В цьому відношенні кримінальна психологія не має позитивних результатів, бо вона ані не з'ясувала питання причини злочину, ані не знайшла потрібних для цього шляхів. Тому ця наука знаходиться на тому самому місці, з якого вона вийшла ще в глибоку історичну давнину.

3/ Антропологічна школа.

Реакцією проти кримінальної психології була т.зв. антропологічна школа. Її творцем був визначний італійський вчений Цезар Ломброзо /1836 – 1909/, професор психіатрії в Павії, пізніше в Турині, людина незвичайно працююча і талановита. Він у своїй праці "L'uomo delinquente" з 1875 року, заподав модерну кримінальну науку. Крім цієї епохальної в кримінології праці, Ломброзо був автором інших цінних праць, з яких найбільш важні "Причини поборювання злочину" та "Злочин в антропологічних, медичних та юридичних відношеннях".

Ломброзо дослідив 121 череп італійських злочинців та ствердив, що їх кістки своїм масивом і побудовою відрізняються від будови кістки нормальної людини. Зокрема в черепі злочинця є сильно розвинена надорбітальна частина лица, мале і гладко, ненормально похилене назад чоло, сильно розвинені щелепи, ненормальні зуби

мудрости, цілковите або часткове злиття швів щилі потилиці й чола мді, лице несиметричне, скроні сильно висунені вперед лица. Крім цього, в злочинця ненормальна будова піднебіння, відсутність підборідка та багато інших ненормальних виглядів кістяка.

Також рудиментарні органи в злочинця розвинуті ненормально. Зокрема, в злочинця великі, дуже відстаючі від голови вуха, особливо довгі та вузькі або надмірно широкі руки. Очі в злодія малі, рухливі, ніс круглий або тупий. Вбивці мають скислий, льодяний і тупий зір.

Сенсабільність злочинців особлива. Злочинці мають обмежене поле зору, часто бувають сліпі на фарби, мають тупий слух та нерозвинене відчуття смаку. Їх шкіра мало вразлива на біль. Тому то злочинці не відчують дуже фізичного болю, вони не в силі уявити собі болю жертви, яку вбивають. Злочинець не має співчуття до інших, бо він не має його до самого себе. Вбивши людину, він зовсім спокійно та з апетитом вечеряє та глибоко й смачно, як новонароджений, пересипляє ніч, хоч в загальному він жорстокий, мстивий та гнівний.

Далі Льюмброзо твердить, що злочинець вже за морфологією свого кістяка – це окремий тип людини. Його, як злочинця, зда- лека помітно. Дуже характерною в науці Льюмброзо була гіпотеза, що описаний тим атавістичний тип людини злочинця оформлюється вже в утробному житті. Ще там, в ембріональному розвитку в лоні матері, людина набирає цих характерних якостей тіла та душі, що неминуче формують її на майбутнього злочинця. Таким чином, не свободна воля людини вирішує про це, а просто доля. З злочинно- го шляху, встановленого долею, людину-злочинця ніщо не зможе завернути, бо його не можна конституційно направити. Злочинець, – це "Homo delinquente".

Погляд, що людина не пан, а раб своєї долі, – не новий. Це погляд багатьох філософів. Новим у Льюмброзо було те, що він старався скріпити це міркування на твердому ґрунті наукових досліджень. Вчення Льюмброзо було прийнято з несласаним ентузі- язмом. Під впливом цієї науки виникали нові пляни кримінальної політики. Була навіть зродилася думка закинути нелюдські систе- ми позбавлявання людини волі та життя, а побудувати для злочин- ців – цих "нешасників" – відповідні заклади, щось на зразок санаторій.

Проте, блискучість антропологічної школи швидко погасла. Сталося це ще за життя її будь-що-будь великого майстра Льюмбро- зо. В 1906 році, на схилі свого життя, на шостому інтернаціо- нальному антропологічному конгресі в Турині, цей учений спросту- вав свої погляди, признавши, що не всі злочини, а тільки 40% з них, є атавістичні вроджені з натури й визнає, що злочин буває зумовлений також і спеціальними умовами.

Причиною такого швидкого упадку антропологічної школи було те, що дуже скоро знайшлися нещадні критики, а серед них серйо- зні дослідники, які поробивши на свою руку поміри черепів зло- чинців та нормальних людей, знайшли в гіпотезах Льюмброзо роз- ходження. Вони виявили, що немає різких меж в будові кістяка й сенсабільності злочинця та нормальної людини. Доведено далі, що аномалії кістяка не обов'язково, як це помилково вважав Льюмб- розо, зумовлені ембріональною стадією розвитку злочинця, бо кіс- тьяк часто набирає нових форм аж в дитинстві, в залежності від різних обставин. Було також звернено увагу на те, що не завжди упослідження ума є зумовлене недорозвитком кістяка.

Хоча антропологічна школа впала, проте не можна заперечити великого значення для науки появи тверджень Льюмброзо. Велика його заслуга в тому, що він не дивлячись на дотеперішні абст- рактні філософічні міркування про причини злочину, старався з'я- сувати це недосліджене питання природничими науками. Це була здорова думка, до якої й тепер раз-у-раз повертаються дослідники етіології злочину на старому й новому континенті.

В 19 і 19 стол. було проголошено чимало нових доктрин. Теорії Руссо, Овена, Маркса, Енгельса, Годвіна ставали такими могутніми, що під їх впливом спонтанно наступило основне перегрупування соціальних сил народів. Нові теорії знаходили раз-у-раз більше зацікавлення. Цими теоріями старались вияснити всі складні питання соціального життя. Вони стались також вихідною базою для вияснення містєрії злочину. Лясаніє, проф. суд.мед. у Ліоні, творець т.зв. міліє - теорії, критикуючи теорію Лємб-розо ще в 1889 р., твердив, що: "ce n'est pas l'atavisme, mais le milieu sozial, qui fait le criminel".

Як бачимо, в противагу до гіпотєз антропологічної школи з'являється нова гіпотєза. Вона в'яснює причину злочину соціальними явищами, як нерівний поділ економічних дібр, існування клас бідних і багатих, визиск тощо. Раз-ураз бачимо нові мотиви, а саме: не химерна природа творить з людини злочинця, а тільки нездорові соціальні обставини примушують її піти на шлях злочину. Факторів, які спричиняють злочини є багато. До них належить убогість, економічна криза, війни, погані мешканєві можливості, безробіття, густота населєння, високі ціни, неграмотність, забобонність, алкоголь, морфінізм тощо. Завдання дослідника, що цікавиться питанням злочину, - пізнати всякі ділянки суспільного життя, бо на цій основі можна встановити причини злочину в усякому конкретному випадку.

Оцінюючи соціальні фактори злочину, мусимо визнати, що вони є поважними збудниками людської поведінки. Та всеж таки з'ясувати складне питання злочину виключно на площині соціальних обставин здається дуже ризикованою справою.

Повсякденне життя показує, що люди різно поведуться, опинившись в тих самих обставинах. Злидні поштовхують одних до крадежу, інших до обману, деког до грабежу, підпалу, вбивства. Проте, не кожна людина, що попала в злидні, може котитися шляхом зла. Багато є таких, щоб не бідувати, ідуть за прошенєм хлібом, дехто стає повією, інший вкорочує собі життя, а є й такі, що вмирають від голоду, не реагуючи на нього злочином.

Дивлячись з іншого боку, можна спостерігати, що багато не бідних людей, яким, здавалось би, зовсім не треба вчиняти злочину, все таки вчиняють його. Значить, убогість це не виключний стимул злочину. Тому самою аналізою суспільного життя не можна обмежитися, якщо хочемо всебічно в'яснити питання злочину.

Кримінальна соціологія, як наука, що досліджує злочин на базі соціальних явищ, охоче використовує статистику. Але слід зазначити, що статистичні цифри за сучасним станом статистичних наук не зовсім певні й можуть завести дослідника на манівці. Статистика не охоплює всіх карних вчинків, бо багато з них не доходять до її відома. Напр., про дрібні крадіжки ніхто поліцію не повідомляє, бо це не виплачується, випадків шантажів і вимушення не зголошують люди з сорому або зі страху, аборти виявляються тільки випадково. Статистичні цифри не охоплюють правопорушників також і тому, що деякі з них не судимі з процесуальних мотивів, як смерть злочинця, задавнення його вчинку, амнестій. Статистичними цифрами не завжди доцільно користуватися ще й тому, що статистика групує матеріал за родом карних вчинків, як напр., карні вчинки проти майна, пошкодження тіла. Цей поділ, прийнятий в карному матеріальному праві /на нашу думку і тут анахронізм/, ніяк не задовольняє вимог криміналістики. Пошкодження і крадіж чужої речі можна з погляду предмету пошкодження зарахувати до однієї групи, а саме - до карних вчинків проти майна, проте, з психологічного погляду злодій та пошкоджувач чужої речі - це зовсім інші натури, що репрезентують собою окремі типи. Злодій, звичайно чемний, спокійний, боягуз, краде так, щоб його ніхто не бачив, а тому здебільшого робить це вночі. Пошкоджувач чужої речі - це брутальний тип, що, нікого не боячися, відверто і голосно розбиває чужі речі, а при цій нагоді часто пошкоджує й людину.

Побачивши, що Ломброзо не пощастило за допомогою вроджених властивостей вияснити причини злочину та, з другого боку, що самі соціальні явища не являються виключною базою злочину, бо злочин часто від них цілком незалежний, а лежить у внутрішній сфері індивіда, – учень Ломброзо – Енріко Феррі /1856-1929/, професор карного права в Римі та Грофало, адвокат у Неаполі, старались погодити ці два напрямки. Феррі в своїх творах: "Teoria dell'imputabilità e negazione del libero arbitrio" 1878, "Sociologia criminale" 1896, "Socialismo e scienza positiva" 1894, а Грофало – в творі "Criminologia" 1890 – вияснювали, що злочин залежить і від вроджених властивостей злочинця і від соціальних обставин. Обмірковуючи питання про те, які причини мають більшу перевагу у вчиненні злочину, вони визнають перевагу соціальних обставин. Тому Феррі і Грофало зараховуються до представників школи кримінальної соціології.

Вдаючись в оцінку концепції Феррі і Грофало легко помітити, що тези цих учених являються механічною сполукою гіпотез Ломброзо та соціалістів і тому тут відносяться ті самі заваги, які пороблено антропологічній школі і соціалістам.

5/ Біологічна школа.

Біологічна школа – це втілення ідеї Ломброзо – шукати причини злочину в природі людини. Кримінально-біологічний напрямок відрізняється від кримінально-психологічного тим, що він вважає доцільним досліджувати цілість життя, бо тільки соматичні й душеві властивості людини, досліджені разом, дають можливість встановити причину людської поведінки. Вчинки людини являються вислідом здобутих та спадщинних диспозицій. Кримінальна біологія поступає з духом сучасної генетики, тобто науки, яка вивчає і виявляє закономірності в спадковості і мінливості. Раніше був погляд, що деякі хвороби, напр., туберкульоз, спадкуються виключно в готових формах: отже, значить, якщо батьки були хворі сухотами, тоді цю хворобу вони в готових формах передали в покоління. Тепер же, генетика вивчає питання спадкування не тільки готових форм, а також диспозицій, чи людських нахилів. Значить, новонароджене дитя хворих туберкульозом батьків – ще не хворе сухотами, але його організм схильний захворіти. Якщо цей організм попаде в погані життєві умови, він може швидко захворіти туберкульозом.

Прийнявши в кримінальній біології гіпотезу спадковості диспозицій, треба відкинути, однак, думку про те, що спадковість злочинних задатків – це явище закономірне, що воно приносить вродженого злочинця з готовими формами антисоціальності, а слід приймати невиключену можливість спадковості диспозицій до карного вчинку. Проте не можна брати цього, як закономірності. Наприклад, дитина проститутки й злочинця не родиться злочинцем, предистинованим до антисуспільного життя, однак, вона може спадкувати нахили до цього і може легко стати злочинцем, коли попаде в сприятливі для злочинності умови: в погане товариство, убогість, тощо.

В повсякденному житті можна легко помітити велику залежність духового життя і вчинків людини від її фізичного життя. Природничі досягнення щораз більше дають доказів того, що біологічні процеси, які відбуваються в людині, впливають на її психічне життя. Кожний може переконатися на самому собі, що в гарячі літні дні, зокрема перед бурею, людина почуває себе погано, швидко подразнюється і не легко себе опановує. Немає нічого дивного, що в такі дні трапляється багато сварок, взаємних образ, побиття, самогубств тощо. Причини цього цікавого явища треба шукати в організмі людини, що опинилася в сильних діях електричних сил атмосфери.

Є також чимало факторів хемічного характеру, які спричиняють в людині сильні ефекти, тобто збуджують її чуття. Кожний знає про неабиякий вплив алкоголю на психічне життя людини. Відомо також, що героїна, морфіна, впроваджені до організму лю-

дини у відповідних дозах, змінюють хід психічних процесів. В наш час з'ясовано також великий вплив йоду на життя людини. Недостача йоду є в людському організмі при хворобі, яка проявляється великим потовстінням горла та його околиць. Надмір йоду є в важкій базедовій хворобі. Клінічні картини цих хворіб знаменні для нас тим, що вони викликають в людині сильне нервово збудження. Людина, хвора зобом чи базедовою хворобою, швидко подразнюється, хвилюється, реагує на все, навіть без особливих до цього підстав.

Наведені приклади показують, що психічні процеси людини, мають відношення хемічних складників людського тіла. Якісно й кількісно різні хемічні складники в живому організмі викликають різну реакцію в житті людини. Способи й причини цих дій ще далеко не з'ясовані. У всякому разі вже зараз, на основі хочби помічень з щоденного життя, можна легко переконатися в великій залежності психічного життя людини від хемічних та біологічних процесів. Ніхто, наприклад, не може заперечити, що морфін викликає в людині приємне самозабуття та чудні візії, а героїна – відчуття блискучих, герсйських перемог, алкоголь впливає різно, залежно від його кількості та від організму, на який діє. Тому він в одних випадках збуджує до плачу, в інших – до радості, бешкетів, бійки, але в усякому разі не збуджує в людині думок про самогубство. Випадки самогубства у п'яному стані, коли не брати на увагу хронічного алкоголізму, надзвичайно рідкі /тому в випадку вбивства чи поранення людини, про яку знаємо, що вона була в момент злочину п'яна, треба швидче підозрівати злочин або нещасливий випадок, як задумане самогубство/. Так само стоїть справа з автотоксинами, що виникають у хорих. Трійла, що з'являється в організмі від різних хвороб, що мають вплив на психічне життя людини. В цьому не трудно переконатись, коли будемо досліджувати деякі хвороби, напр., туберкульозу. Ця хвороба веде до повного знищення організму. Проте, токсини, що є при цій хворобі, діють на психічне життя парадоксально. Людина хвора туберкульозом, стає життєрадісна і, не дивлячись на дошкульні болі, хоче і вірить, що буде жити. Токсини при туберкульозі спричиняють стільки бажання жити, що не дивлячись на неминучу смерть, ні на страждання, хвора людина майже ніколи не відбирає собі життя. Деякі речовини, напр., кокаїна /в разі хронічного затроєння/, спричиняють інші психічні процеси, почуття меншевартості, переслідування, спонукують до самогубства тощо.

Психічне життя людини залежить також від фізичного розвитку організму, від змін, що в ньому відбуваються. І так напр., в період статевого дозрівання, в час менструації, кліматерії, вагітності й родів часто буває сильне порушення психічного життя. В наслідок цього людина робить вчинки, яких вона могла б не зробити, перебуваючи в нормальному стані. Переживання залюбленої людини й її ірраціональні вчинки бувають здебільшого узалежнені статевим розвитком молодшої людини. Манія красти – т.зв. kleptomania – часто буває в жінок у час вагітності, менструацій та менопаузи і зникає тоді, коли ці явища минають. Психози жінки в час вагітності та родів часто спричиняють вбивство матері своєї дитини.

6/ Причини і збудники карних вчинків.

В поглядах про причину правопорушення є розходження. Одні вважають, що причина злочину лежить у якійсь абстрактній волі людини, незалежній від тіла. Цю думку заступають філософи церкви. Інші вбачають причину карних вчинків у недосконалому соціальному житті, ще інші вбачають її в біологічних процесах, а є і такі, що не посуваючись до екстрем, вважають, що причиною зла є частково соціальні, а частково біологічні обставини. Причиною цього розходження поглядів є нез'ясування різниці між причиною та мотивом карних вчинків. Причини й мотиви – це два окремі елементи, що не виключаючи один одного, можуть дати підставу до одного карного вчинку. Однак, цих двох компонентів не можна утотожнювати, бо вони являють собою цілком окремі твори. Про це найкраще можна переконатись на такому прикладі: особа Х., напившись горілки, їде трамваем. Тут повно людей, що тиснуться, штовхаються;

в наслідок цього особу Х., не хочачи штовхає особа У., Х. не довго думає й б'є У. в лице. Що тут було причиною карного вчинку? Недостатня кількість трамваїв у наслідок війни, їх переповнення, поштовх ікса? Ні, бо це є безпереривне явище кожного повоєнного дня. Через ці невигоди пасажери не б'ють один одного в лице, а тільки перепрошують за заподіяну прикрість. Причиною того, що Х. ударив У. був вплив алкоголю на людину, а може ще й інші причини, що впливали з органічного життя людини: хвороба, як нервове неопанування. У всякому разі алкоголь вплинув сильно на нерви людини і спричинив карний вчинок. Отже, причиною карного вчинку був алкоголь. Проте, як би були вигідні місця в трамваї, як би У. не штовхнув Х., тоді не було б побиття. Поштовх, отже, був зумовлений низкою обставин: війна, недостача трамваїв, перенаселення великого міста в післявоєнне лихоліття. Ці, одначе, обставини не є причиною злочину; вона лежить в алкоголі чи, вірніше, в організмі на який подіяв алкоголь. Причиною правопорушення завжди є ті процеси, які відбулися чи відбуваються в організмі людини. Все буття поза організмом не є причиною карних вчинків, а є тільки збудником-мотивом тощо. Тільки таким чином можна зрозуміти, чому люди в різних обставинах по-різному поведуться, напр., в біді одні зносять терпеливо голод, інші ж ідуть жебрати, торгують своїм тілом, відбирають собі життя, ще інші ошукують, крадуть, грабують, або, грабуючи навіть убивають. Причина цього знаходиться в біологічних процесах організму. Зваживши те, що кожна людина творить свій окремий невеличкий світ, – побачимо, що причини правопорушення різноманітні. Дослідити ті фактори, що творять причини карних вчинків, – це завдання природничих наук. Збудники вчинку знаходяться поза людиною. Вони, хоч в даний час діють на всіх людей, проте, спонукають до різних вчинків, залежно від того, на який індивід вони попали. Такі збудники, як війна, голод, безробіття, погане товариство тощо, можуть спонукати до карних вчинків, одначе, не кожную людину. Тому ці фактори не можна вважати за причини карних вчинків. Вивчати ці фактори – це теж важлива зброя в затяжній боротьбі проти правопорушень. Дослідити їх – це одне з важливих завдань соціології.

7/ Причини антисоціальних вчинків.

Причини а н т и с о ц і я л ь н и х вчинків, тобто ті сили, що від яких залежить вчинення зла, є різного роду. Ернест Кречмер – проф. психіатрії в Марбурзі (в творі "Körperbau und charakter" – 1921) поділив людей за їх морфологією на три основні типи, а саме: астенічний, пікнічний та атлетичний.

АСТЕНІЧНИЙ ТИП – це худа, часто висока людина, з довгою шеею, вузькими плечима, плоскуватою, трохи запалою грудною кліткою; руки такої людини тонкі, лице довгасте, череп середньо-великий, шкіра товста і бідна на кров – тому бліда. Цей тип характерний тим, що швидко реагує на подразнення, скоро втомлюється та є нерівноважений в нервовій системі.

ПІКНІЧНИЙ ТИП – це кремезна людина, міцна, широкогруда, з виступаючим великим животом, товста, з малими округлими рисами лица, широким черепом, короткою шеею, з нахилом товстіти. Характер цієї людини м'який, поступливий, нервова система зрівноважена.

АТЛЕТИЧНИЙ ТИП – це людина з широким плечевим поясом, опуклою грудною кліткою, сильним кістком і пропорційно розвиненими сильними м'язами. Череп в цього типа високий, постава голови пряма. Він фізично сильний – тому й його назва – атлетичний.

Перед Кречмером багато дослідників конституції людини поробило подібні поділи. Теорія Кречмера здобула собі розголос тому, що Кречмер, переводячи класифікацію тіла за його морфологією, встановлює співвідношення між будовою тіла й особливістю душі. Він соматичним типам /астенічному, пікнічному і атлетичному/, протиставляє два окремі темпераментні типи, а саме: ЦИКЛОЇДНИЙ і СИЗОЇДНИЙ.

Циклоїдний характер – це реально успосібнені, нескладні, без сильних противоріч "Я" і зовнішнім світом.

Вони товариські, згідливі, життєрадісні, добродушні, тихі, важкі на подразнення. Такий характер мають типи, що відзначаються пікнічною конституцією. Пікніки є доступні, товариські, погідні та м'якої вдачі.

Сизоїдні характери – нетовариські, холодні, замкнені в собі, вираховані, брутальні, глухі або іронічні. Вони мають свою поверховність, а також свою глибину, вони можуть бути геніями – або найбільш перфідними злочинцями. Цей характер мають астеніки.

Атлетики в загальному не відрізняються особливими формами характеру. Вони здебільшого монотонної вдачі, пунктуальні, деколи з вибухами вразливості.

Поділ Кречмера викликав зацікавлення. Він має однаке і недомогання. Слабою сторінкою цього поділу є те, що в житті чисті типи виступають дуже рідко, а переважно є мішані форми, які є комбінацією описаних трьох типів. Далі, морфологічні типи не стабільні, а можуть змінюватися в кожній людині, в залежності від різних обставин: роду праці, хворіб, побуту тощо. Залежність характеру Кречмерівських типів від морфологічної будови людини не є ідентична з атавістичними типами Льюїса. Типи злочинців Льюїса були творами стабільними, незмінними, достосованими до злочину. Характер типів Кречмера – це скоріше кожночасний негатив-відзеркалення морфології його носія. Цей характер може бути мінливий в залежності від мінливості тіла, отже від біологічних процесів.

З усіх трьох типів Кречмера найбільше зацікавлення в кримінальній науці притягає до себе тип астеніка з його сизоїдним характером, бо цей тип може бути злочинцем.

Які конкретні сили зумовлюють сизоїдний характер астеніка, – цього не з'ясовано – у всякому разі вони виникають з функціональних баз людського організму.

Треба знати, що характер людини, а цим самим її вчинки залежать не від морфологічної будови людини, а від функціонального життя організму. Від цього ж функціонального життя, від гормональних і інших процесів, що відбуваються в організмі, залежить психічне життя і морфологічна будова організму. Тому важливо дослідити не конституцію тіла за її морфологією, що являється впливом функціонального буття, а з'ясувати саме функціональні процеси та вплив їх кожночасної стадії на духове життя людини. Морфологічна побудова тіла та психічне життя людини в рівній мірі зумовлені біологічними процесами, впливають отже від спільного джерела. Характер людини впливає безпосередньо не з конституції тіла, а залежить від тих самих біологічних явищ, від яких залежить також конституція людини.

До ендогенних причин правопорушення, що є зумовлені розладом функціональних дій організму, треба врахувати розлади психічного життя людини. Для криміналістики особливо цікаві ті розлади, що проявляються в афекті, уросні та депресії і шизофренії.

АФЕКТ, УРОСНО – ДЕПРЕСИВНІ РОЗЛАДИ, ШИЗОФРЕНІЯ та ІНТОКСИНАЦІЯ

Свідоме життя людини складають розум /інтелект/, чуття /настрій/ та діяння /воля/. Кожна з цих сфер може бути порушена і може спричинити патологічний стан людини. Серед цих сфер найбільший інтерес має для нас розлад чуття людини, тобто зміна його настрою, а в них афект, що являється підвищенням настрою. Сильне захворювання, яке виявляється як значне устроєння – депресія психічного життя – лікується в психіатричних клініках. Однак, є чимало випадків порушення психічного життя людини, які виходять поза межі безпосереднього зацікавлення психіатричних закладів. Такі люди здебільшого – не клінічні пацієнти. Проте, в них також буває порушення психічного життя, в наслідок чого вони, будучи незрівноваженими в інтелектуальній, чуттєвій та волевій системі, вчиняють карні вчинки. До цих випадків належить афект, який є причиною багатьох асоціальних вчинків.

Як було вже сказано, афект – це сильне порушення чуття, його підвищення. Вчинки людини, що є в афекті, у великій мірі диктовані не розумом і волею, а почуттям. Афект деколи виникає без особливих причин. Його збудниками є терпіння, туга за домом, гнів, страх, радість, при звичаєння, нехить тощо.

Терпіння – це збудник афекту, що часто спричиняє правопорушення. Ступінь терпіння буває різний та різно називається: незадоволення, ненависть, зрезигнація, згризота, розпука тощо. Асупільні вчинки, спричинені терпінням, – це вбивство, самогубство, поранення, пошкодження чужої речі, крадіж, ошуканство, вимушення тощо.

Туга, зокрема за дорогими особами, за домом, батьківщиною, – спричиняє іноді сильний афект, в якому людина вчиняє карні або недозволені вчинки. Згадати тут хочби тільки дезерцію жовнівів, втечу додому молодих людей, що є поза домом на навчанні чи на службі, втечу з в'язниці. Віддалення місця перебування тут не є вирішальна, а вирішальну роль відіграв відсутність близьких осіб, дому, волі. Карні вчинки, що їх заподіюють в цьому афекті є: пошкодження чужої речі, включно з підпалом /напр., слуга підпалює майно господаря, в якого мусить перебувати/, вбивство, побиття, образа, невиконання наказів, зокрема в війську, втеча з в'язниці, тощо.

Гнів – це сильний афект, що спонтанно охоплює ціле ество людини та сильно підносить її чуття. В гніві одна людина вбиває другу, побиває її, ображує, не підпорядковується наказам влади, порушує чужий домашній лад, спокій, вчиняє насильство, позбавляє людину волі, чинить небезпечні погрози, пошкоджує чужі речі, підпалює їх, вимушує, тощо.

Страх – часто вяжеться з сумнівом, ненавистю та неспокоєм. В афекті, що виник в наслідок страху, людина пошкоджує інших тілесно, чинить образи, фальшує документи, підпалює, затирає сліди карного вчинку тощо.

Радість – спричиняє афекти, під впливом яких людина вчиняє карну дію, зокрема тоді, коли вона опиниться серед збірноти. Так, серед громади людина вміє радуватися аж до зухвальства. В людській збірноті виникає окрема психоза, т.зв., психологія товпи, в якій одиниця набирає набагато більше відваги та сили, ніж вона її має на самоті. Ця зроджена товпою і розгойдана нею ірраціональна радість часто веде до пошкодження тіла та речей. Жертвою такої радості стаються часто шиби. В радості демолють склепи, висаджують поїзди, мости, ображають урядовців тощо.

При звичаєння чи прив'язання включно зі симпатією, любовю, відданістю, вірністю наштвхують до вбивства, пошкодження тіла, речей, до крадежу, образи, ошуканства.

Нехить – антипатія, зненавидження, ворогування доводять до образ, оббріхувань, пошкодження тіла та речей, фальшивих обвинувачень, анонімів, вбивства, позбавлення волі, підпаду, тощо.

Патологічним виявом є також надмірна вразливість, яка часто проявляється ірраціональними вибухами, такими сильними, що людина не пам'ятає своїх зроблених вчинків.

Також хворобливим є явище надмірної збутливості, яку зустрічаємо у марнотравних, що не зважаючи на свій рівень інтелігентності, – не в силі протиставитися гонові легкодушного розтрачування, дарма, що цим доводять себе самих та родину до майбутньої руїни. Подібними характерами є жебраки і волоцюги, налогові шулери /грачі в карти/, а також колекціонери, що пристрасно громадають практично непотрібні речі, які часто переходять межі їх майнових можливостей.

До хворобливого явища належить також брехливість. Будучи під впливом надмірної фантазії, людина говорить неправду і доходить до такого хворобливого вигляду, що вона не в силі відрізнити своєї брехні від правди, приймаючи все, про що говорять, за дійсність /т.зв. "псевдольогія фантастика"/. Типовим у цьому відношенні є приклад мюнхенського процесу з 1896 р. в справі

вбивства родини Роос, що його вчинено з метою грабунку. Часописи широко описуючи це вбивство, закликали всіх громадян допомогти відшукати вбивника. Наслідком цього, сім зовсім не зв'язаних між собою осіб, зголосилися як вбивники і їм проти їх переконання доводили, що вони з вбивством нічого спільного не мали. В цьому ж процесі зголосилось 210 свідків, з яких вісімнадцятьом було доведено, що вони не були свідками вчинку, дарма, що ці свідки глибоко вірили в правдивість своїх суперечних з дійсністю зізнань.

Трохи інший характер має манія. Вона проявляється в задоволеному веселому піднесенні, в настрої, що виключає докучливі, пригноблюючі думки. Маніяк дуже з себе задоволений, високої думки про себе та має надмірні бажання. Ця риса є причиною безперервних непорозумінь та сварок з оточенням і є підставою до обурення, гніву та лайки. Процес думання в маніяка сильно прискорений, а тому думки в нього часто попереривані й неточні. Маніяк дуже багато говорить, при чому здебільшого весело, пожвавлено. Він сильно підприємчивий, не зважаючи на ризик своїх вчинків та на спротив, гнів і образу когось з оточення.

Мелянхолія є протиставленням манії. Настрої в мелянхоліка погані, пригноблені, сумні. Вираз обличчя в мелянхоліка сумний, пригноблений. Мелянхоліки не знаходять ніякої насолоди та радості серед свого оточення та не мають задоволення в праці. В наслідок цього вони відчують у своїх думках порожнечу, меншевартість та непотрібність існувати, а тому вони мовчазні, мало рухливі, немов кам'яні статуї. Їх мрією є усунутись з того світу і тому вони часто заподівають самогубства. Деколи ці урощення мелянхоліки переносять на найдорожчі особи і тоді їх вбивають. Повбивавши свою рідню, вони хочуть покінчити зі собою, проте бувають часто так дуже втомлені вбиванням, що їм вже не вистачає фізичних сил, щоб собі відобрати життя. Тоді вони добровільно віддають себе в руки поліції чи прокуратури.

Схильними до захворювання маніо-депресивними хворобами є типи пікнічної конституції тіла, а менше астенічної будови.

Серед хворіб є ще такі, що їх раніше називали "дементіс праекокс", а тепер на пропозицію Блеулера називають шизофренією. В противагу манії депресивного стану, який являється минаючою хворобою, шизофренія веде до постійного та повного притуплення психічного життя людини. Цей розклад дій мозку може проявитися в трьох формах, а саме: гебефренія, кататонія і параноя. Спільною рисою тих станів є розлад пов'язання понять /шизофренія/. Тут постійно асоціації, давно вже засвоєні, розпадаються на свої складові частини, які пізніше пов'язуються у випадковий і вільний спосіб та таким чином творять недоречні сполучення. Наприклад, нормально скажемо: "не буде дощу – не беру парасолі". Шизофренік скаже: "не буде дощу – беру парасолі". Ця виразна хаотичність думання поглиблюється через розсіяність. Деколи наступає застій в думанні. Щодо вдачі шизофреніка, то він раз буває веселий, або знову несподівано сумний. Плаче і раптово починає сміятися. Втративши причинові зв'язки з дійсністю, ці хворі творять собі окремий світ, в якому вони на переміну веселі й сумні, деколи дуже рухливі і пустотливі, немов діти, то знову байдужі і до всього пасивні.

Гебефренія – це стан шизофренії, що виступає в молодому віці, в період статевого дозрівання.

В цьому випадку коли у шизофреніка висуюються на перше місце кататонічні прояви – тоді говоримо про кататонію. Кататонічними проявами напр., є каталепсія як задубілість рук, ніг, випадки безвладности, або надмірної рухливості, в наслідок чого людина вертиться, стрибає, ходить на пальцях, кидається на землю, не виконує ніяких доручень, не визнає ніяких постанов. Хворі роблять автоматичні мимовільні порушення, напр., раптово псують речі, б'ють склянну посуду, або сильно збуджені в своєму чутті, швидко реагують на збудники афекту, як ненависть, гнів, страх, тугу, терпіння.

Третій хворобливий стан шизофренії, тобто параноя є тоді, коли серед загального стану психічного отупіння у хворого висту-

пають ще всякого роду омани, напр., слухові, зорові, смакові, та крім цього виступають думки, що їх хворий приймає за власні. В такому стані хворому здається, що з нього насміхаються, його лають, хочуть його вбити. Деколи хворі мають уявлення вищости та окремого покликання. Їм здається, що вони походять з визначних родин, що вони є королями, пророками, реформаторами, месіями тощо. Коли параноїки уявляють собі, що їх переслідують – тоді роблять донесення, позви, обвинувачення. Деколи уявлення є дуже сильне й тоді хворому здається, що проти нього всі виступають всякими способами: словом, рухами, мімікою, пресою, радіо, літературою тощо.

Маніо-депресивні хвороби та шизофренія – це багате джерело всяких протисупільних небажаних вчинків. Причина цих хворіб, а тим самим причина антисупільних вчинків, заподіяних в стані розумового цілковитого або часткового розгляду, лежить в самому організмі людини, вірніше в розладі його функцій. Хоча ще не вдалося глибоко проаналізувати причини маніо-депресивного стану людини, але все ж таки є чимало доказів того, що тут причиною захворювання являється надмірно посилене, або послаблене продукування деяких речовин людського організму. Так стани шизофренії відносять до захворювання переміни речовин, що пов'язуються з внутрішніми секреціями. На цих прикладах бачимо наявно, що причина людської поведінки зумовлена біологічним життям.

Причиною карних вчинків бувають ще т.зв. інтоксикаційні психози, тобто душеві розлади, що виступають найчастіше наслідком хронічного затруєння мозку такими речовинами, як алкоголь, морфін, кокаїн, етер, олово, оксид, вугілля, тощо. Затруєння здебільшого діє шкідливо на центральну нервову систему, порушує нормальні моторні дії, побуджує рефлекс, а деколи їх паралізує. Зокрема алкоголь сильно діє на етичні й інтелектуальні сили, в великій мірі їх понижує. Пияк стає егоїстом, не має амбіцій, стає брутальним, безсоромним. Його інтелігентність, процес думання, пам'ять та сила волі зменшується. Ці психічні прикмети попереджує, зокрема в налогових пияків, дегенерація організму. Сильніший стан алкогольного затруєння спричиняє втрату притомності, меланхолію, манію, параною та епілепсію.

Алкоголіки вчиняють різні карні вчинки, як фальшовання паперів, крадіж, ошуканство, образи честі, спротиви владі, порушення домашнього та нічного спокою, побиття, підпали, вбивства, погрози, безпідставні обвинувачення. Але алкоголь не спонукує до самогубства. Раніше вважали, що хронічний алкоголізм буває дуже часто причиною статевих карних вчинків. Це не відповідає дійсності. Зловживання алкоголем справді збуджує статевий гін пияка, проте, це діється тільки в початковій стадії пияцтва, пізніше ж настає релятивна або абсолютна імпотенція.

Пияк вважає товаришів чарки своїми приятелями, а тих, що його хотять відвести від пияцтва, отже, найчастіше родину, вважає за ворогів та не вірить в їх щирість. Ці сумніви переходять деколи в підозріння та уявлення, зокрема про зраду супружчої вірності, що веде в багатьох випадках до побиття та вбивства дружини та її за підозрілих коханців.

Морфін /екстракт з маку/ та кокаїн спричиняють хворобу тіла і розлад психічного життя людини, якщо не брати до уваги раціонального їх використання, коли вони в малих дозах втихомирюють болі і є корисними. Введені до організму в надмірній кількості, вони спричиняють погані наслідки, пошкоджуючи центральну нервову систему. Надмірне вживання цих речовин спричиняє егоїзм, послаблення сили волі, пам'яті, підвищує вразливість, зменшує моральну рівновагу. Звикши вживати морфін, морфініст старається добути його за всяку ціну. Він його краде, ошукує лікаря, аптекаря, фальшує рецепти. Морфініст вчиняє також і інші карні вчинки, так само як і алкоголік.

Морфін, кокаїн, алкоголь, героїн і т.п. інтоксикаційні речовини шкідливі ще тому, бо вони нищать ті сили, які стримують людину від заподіяння протисупільних вчинків.

ДИПСОМАНІЯ – це затруєння, що ведуть до періодичного, хвилювого розладу психічних дій. В наслідок цього настає зниження етичних та інтелектуальних сил людини та послаблення відпорності на заподіяння антисоціального вчинку. Ця аномальність буває часто в жінок в час менструації, клімактерії, вагітності та родів. Патологічний стан є спричинений змінами статевого життя жінки й триває переходно, хоч деколи тягнеться цілими місяцями. В тому стані жінки вчиняють такі карні дії, як крадіж, пошкодження тіла і речей, ошуканства, спротив, погрози, образи, а також вбивство, зокрема вбивство матір'ю своєї дитини в час родження.

Інтоксикаційні психози – це знову доказ того, що свідоме життя людини, справність її психічних дій залежить від біологічно-хімічних процесів. Деякі з речовин діставшись до організму ззовні, інші виникають в організмі, виконують шкідливу роль і шкодять не тільки тілу, а посередньо шкодять також і психічному життю людини.

Можна було б ще навести багато прикладів розумових хворіб. Однак, завдання цього курсу – не вичерпувати всі ці прояви психічного життя, що їх знаходимо на довгому шляху між зовсім нездоровою людиною, кретином чи ідіотом і людиною цілком нормальною чи генієм. Метою цих прикладів було показати, що психічне життя людини та її вчинки зумовлені могутніми силами природи людського організму. Хоча в сучасну добу повністю ще не з'ясовано всіх причин захворювання та захитання або знищення психічного життя людини, та все ж таки з'ясовано, що всі нитки ведуть до одного клубка, – а саме до того, що причиною цих явищ є переміни, що відбуваються в людській матерії, в людському тілі.

Звичайно таке положення справи не вигідне для суспільного порядку, який стремлячи до усунення з життя правопорушення, часто буває безпорядним. Законодавство від давна погоджується з таким фактом, зокрема, коли йдеться про очевидні випадки цілковитого розладу психічних дій. Сучасне законодавство бере на увагу це положення і виправдує від кари зовсім невідповідальних за свої вчинки, а іноді також частково невідповідальних, хоча не виправдує їх від вини. Межі відповідальності тепер ще дуже примітивні а границю між частково ненормальними і психічно здоровими, ледви чи можна встановити. Розв'язка цього питання також лежить поза межами цього курсу, а саме в кримінальній політиці, яка це питання в'яснить аж тоді, коли біологічні науки повністю переаналізують функціональне життя людини та здиференціюють вплив цього життя на психічну суть людини.

8/ Збудники карних вчинків.

Вище було з'ясовано, що причина карних вчинків лежить завжди в органічному житті людини. Самі соціальні обставини – це не причина злочину, а тільки поганий дорадник і збудник зла, бо не кожна людина, що опиниться в нужді, піде на шлях злочину, зробить це тільки ця людина, що не знайде в своєму організмі настільки сили, щоб протиставитися спокусі до зла.

Обставин, в яких правопорушник знайде поштовх до вчинення карного вчинку, є дуже багато. Ми знову тільки побіжно займемось кількома обставинами, а саме займемось питанням: який вплив на вчинення карних дій мають економічні обставини, село, місто, святкові дні, пори року та дня, спосіб життя, війна, тощо.

9/ Вплив економічних обставин на правопорушення.

а/ ДОБРОБУТ

Вже від давна зазначено, що економічна скрута є поганою обставиною, а значить є поштовхом до злого вчинку. На кривих цінах збіжжя було помічено взаємовідношення між карними вчинками проти майна й підвищення цін збіжжя. Ці дослідження пороблено не

тільки в Європі, а також на Далекому Сході – і висліди виходять ті самі. Виникнення карних вчинків посилюється всюди там, де ґрунт дає менший, ніж звичайно, врожай. По містах особливо посилюються карні вчинки проти майна також тоді, коли вже здалека зарисувалась економічна скрута, низькі заробітні платні, безробіття, тощо. В цих випадках зростає не тільки кількість карних вчинків, а також і їх якість /характер/, бо попри звичайні крадіжі збільшується кількість кваліфікованих крадіжів, заподіяних за допомогою насильства виникають грабункові вбивства, ошуканства, фальшування паперів, пасерства, асекураційні ошуканства тощо. З другого боку, добробут також несе з собою деякі можливості виникнення протисоціальних вчинків. Насправді тоді зменшується кількість карних вчинків проти власного майна, але зате виникають інші вчинки, як побиття людини, пошкодження чужої власності, опір владі, іноді вбивства, образи. Ці вчинки виникають в наслідок зловживання алкоголем та самовпевненості.

б/ СЕЛО – МІСТО відрізняються як кількістю, так і характером правопорушень. Село порівняно менше від міста. Односельчани добре знають один одного. Тому крадіжі тут – це явище рідке. Односельчанам не вигідно красти з різних причин, поперше тому, що їх кожний в селі знає, подруге, що в селі незручно скористуватися вкраденим добром. Крім цього селяни мають сильно вироблене почуття сорому за крадіж і злодія в селі зустрічає далеко більший сором, як в місті, де злодія лише дехто знає. Є одначе, рід крадіжу, яким селяни не соромляться, та перед яким не вкриваються між собою. Цим родом є лісова крадіж. Селяни звичайно зі сіл, що лежать в поблизу державних чи "панських" лісів, вважають ці ліси за нічиє добро й збирання звідси дров та польовання не вважають злочином.

Мораль села завдяки особливому способові життя, є переважно багато вища, ніж мораль міста. Тому в селі рідко бувають вчинки проти добрих звичаїв. Селяни переважно мало-письменні, інтелектуально слабо розвинені, тому в них майже не зустрічається таких вчинків, як ошуканства, фальшування грошей, паперів, бо до таких вчинків треба більшого інтелектуального вироблення, ніж його має звичайний селянин. Деякі карні вчинки трапляються на селі частіше, ніж у місті. До них належить, напр., вбивство матір'ю незаконної дитини. Проворна міська дівчина звичайно не допускає до родження нешлюбної дитини. Вона в відповідний час або сама, або при чужій допомозі зробить аборт. Сільська дівчина не є настільки проворна та має далеко менше можливостей звернутися до когось, щоб зробити аборт, тому найчастіше приховується зі своєю вагітністю, а народивши дитину, її вбиває. Еквівалентом такого вбивства дитини є в місті припинення вагітності аборт, а вбивство дитини тут є явищем рідшим.

Типовим карним вчинком, що виступає на селі, підпал, застрахованих від пожежі будинків, з розрахунком, щоб за спалені старі непотрібні будинки одержати асекураційну ренту.

в/ СВЯТКОВІ ДНІ мають деяке відношення до виникнення карних вчинків. Саме в ці дні люди, вільні від буденних занять, розважаючись часто алкоголем, під його впливом заподіюють карні вчинки. Це діється як на селі, так і в місті. В країнах алкоголевої абстиненції кількість карних вчинків, зроблених в святкові дні, зменшується. Це наглядно видно, напр., в Ірані, де релігія Корану забороняє розважатись в свята алкоголем. Перед урочистіше святкованими днями, такими як Різдво, Великдень, зростає кількість карних вчинків проти майна, яке злодій хоче здобути, щоб мати для себе й родини в святкові дні. Об'єктом крадіжу стають тоді пивниці, сараї, стодоли, стайні, дахи. Звідси злодії крадуть худобу, птицю, їстівні продукти, білизну, одягу, тощо.

г/ ПОРИ РОКУ І КРИМІНАЛЬНІСТЬ

Деякі пори року дають особливу нагоду до карних вчинків.

Такими порами є осінь та зима, зокрема на селі. Весною й літом селяни мають чимало праці, яка забирає в них весь вільний час. Зате пізно восени і зимі вони мають багато вільного часу, а це дає багато нагод до карних вчинків. Темні довгі ночі є добрим прикриттям для злодія. Забави з надмірним вживанням алкоголю закінчуються часто побиттям, пораненням учасників забави та знищенням чужого майна.

Весною, літом та восени трапляються карні вчинки, що особливо в'яжуться з цими порами року: крадіж збіжжя, ярини, та городини. Зимом бувають недозволені лови та лісова крадіж.

д/ ПОРА ДНЯ має також відношення до правопорушень. В місті найбільше карних вчинків буває в час ділових годин. Рухливий час праці творить чимало нагод і спокус для карних вчинків. Крадіж найчастіше буває в нічну пору, завдяки можливості використати темноту. Задумане вбивство найчастіше буває в час від 9-ої до 12-ої год. вночі, зате вбивство в афекті не вяжеться з особливою порою дня.

е/ СПОСІБ ЖИТТЯ людини, зокрема невідповідний, є багатом базом карних вчинків. Цигани, волоцюги, жебраки, повії, що часто переносяться з місця на місце, з спелюнку в спелюнк, мають багато нагоди до крадежу, фальшування паперів, підпалу і навіть вбивства.

Рід праці дає характеристичні карні вчинки. І так, напр., акушерки, гінекологи є часто суджені за аборти, майстри печаток - за їх зловживання, за фальшування документів, несовісні аптекарі за протизаконну торгівлю наркотиками, трійлом, слюсарі за підроблення ключів, витриків, лікарі за отруєння, тощо. Рід виконуваної звичайно праці, часто вирішує про спосіб виконання карного вчинку. Різник вбиває людину найчастіше ножем або сокирою, лікар, аптекар - трійлом.

Замилування до деяких предметів буває збудником карного вчинку, який уможливило здобути цей бажаний предмет. В цьому відношенні проступники забувають про свій вік, суспільний стан, інтелігентність, наукові звання, ба навіть деколи на зложені церковні обіти. Бували випадки крадіжки книжок дуже високими церковними достойниками, професорами богословія, тощо.

Вже було згадано принагідно, що рід карного вчинку залежить від інтелігентності. Виконання скоплікованого правопорушення йде прогресивно до інтелектуального розвитку людини. Інтелектуально слаба людина не спроможна вчинити складні злочини. Такі вчинки може виконати людина розумніша, розвиненіша. Один провідник банди ошуканців такими словами захищав перед судом своїх співобвинувачених: "Панове судді! Підсудні не завинили. Ошуканство, за яке їх судите, — це моє діло. Підсудні є інтелектуально заслабі, щоб могли здобутися на таке ошуканство, за яке їх судите. Ошуканство — це мистецтво. Перед ним ніхто не може устояти. Як би я застосував це мистецтво до Вас, панове судді, я зовсім певно Вас обдурих би". /Так врешті й сталося, як він казав/.

є/ ВІЙНА ТА КАРНІ ВЧИНКИ.

Кримінальність в час війни може різно представлятися. Коли воююча держава має сильну владу над своїми підвладними, коли вона має досягнення на полях боїв, — її війська здобувають нові терени, — тоді таке положення дає мало нагоди до прущення права. Деякі карні вчинки головним чином ті, що їх допускалися здебільшого чоловіки, бо на їх вчинення треба більше відваги, кількісно зменшуються. Діється це тому, бо чоловіків покликано до війська, — жінки, діти та старі занадто слабкі, щоб вчиняти такі правопорушення. Зате в цій стадії війни збільшується кількість карних вчинків, заподіяних малолітніми, які в наслідок воєнних обставин перебувають без відповідного нагляду. В них часто немає батька, бо він на війні, мати зайнята щоденними турботами про щоденний хліб. Школи бувають часто закриті, бо немає палива, або вчителів, які пішли до війська. Діти бувають на вулиці, де знаходять чимало

нагоди до пустацтва, хуліганства та карних вчинків.

Інша картина буває тоді, коли становище на фронті змінюється, війська терплять поразки та відступають з своїх позицій. Тоді буває державна влада слабша. Всюди завважується безлад, відсутність дисципліни, нагляду та сили, щоб утримати порядок. В такому положенні бувають різного рода карні вчинки. Тоді звичайно також повертаються з фронтів дезертири, буває, з фальшованими довідками.

Карні вчинки, що їх заподіюють у час війни, є такі, як фальшування паперів, харчових та одягових квитків, крадіж, грабунки включно з розбиванням магазинів, ошуканства, підроблювання документів, грошей, вимушення, знасилування, вбивства, тощо.

Найбільше росте кількість карних вчинків в час революції - громадянських воєн. Це переважно часи, коли державна влада дуже слаба в наслідок боротьби одних проти одних. Тоді найбільше буває загрожене людське майно, життя, воля. В цей час немає ніякого порядку, дисципліни, права.

Д О П А Т О К

Сугестія й гіпноза.

Сугестія - латинське слово, що означає непомітно подавати, впливати. Вона відіграє для суспільности велику позитивну роль, коли являється засобом виховання. Дитина, дивлячися на те, що роблять старші, сама наслідує вчинки старших. Зрештою, людина з природи мало оригінальна, вона переважно наслідує інших, здебільшого цього не помічаючи. Приклад поганого товариства може некорисно вплинути на виховання людини. Попавши в невідповідне товариство, молода людина, не помічаючи, проймається стремлінням цього ж товариства, а якщо цим товариством є злочинці, - тоді людина, яка з ними перебуває, засвоює собі погляди цього середовища, захоплюється й переймається його вчинками, дивується з них та вихваляє їх, а потім врешті-решт слідує. Це явище давно було помічено і тому стремлінням батьків є захистити своїх дітей від впливу поганого середовища та підібрати для них добре товариство. Відово, що добрим виховним середовищем являється церква, школа, добрий приклад старших тощо.

Було б неправильно думати, що сугестія діє тільки на молоду людину. Сила сугестії тягне за собою також дорослих, хоч звичайно дорослі є далеко відпорніші.

В процесі проти Горгонової, що вбила молоду дівчину, преса так сильно вплинула на думку загалу, що був страх, що судді не винесуть об'єктивного вироку. Коли був Львівським судом винесений вирок смерті, тоді Найвищий Суд скасував цей вирок, вважаючи, що судді могли бути сугеровані й передав справу на розгляд Краківському судові, який засудив Горгонову на 8 років в'язниці, вважаючи, що вбивство сталося під впливом сильного афекту. Як велика була тоді сила сугестії можна уявити собі з того, що цей звичайний процес у справі вбивства дівчини, що повинен був закінчитись за 2-3 дні, тягся безпереривно кілька місяців і коштував пів мільйона золотих, тоді, коли місячна платня окружного судді становила біля 500 золотих.

Буває рід сугестії, що цілковито охоплює людину, цілі збірноти і навіть народи. Серед цієї сугестії людина втрачає поняття логічності та доцільності, а цілковито охоплена незрмою ірраціональною силою, сліпо робить свої вчинки, які по суті не є виявом її інтересів та її справжньої свідомої волі. Цією силою є людська збірнота - маса. Опинившись серед маси, людина стає несамовитим сліпим знаряддям стихійної товпи. Вона несвідомо і непомітно переймає почуття та переконання маси і робить їх своїми власними. Ідеали, які має маса, є твором одиниць, провідників, ватажків. Маса охоплює один дух - одно бажання - а саме здійснювати пляни, що по суті не є її власні. Здійснювати свої задуми масі легко, бо кожний учасник тут почуває себе могутнім, повним сили, певности, безпеки та безвідповідальности. Кожен серед товпи може

зробити такі вчинки, що їх одинцем ніколи не вчинив би за які пізніше жалкує. Наслідки закриворучення сили маси можуть бути жахливі тим більше, що сила маси не є відповідною сумою сили звичайних одиниць, а далеко цю силу перевищує. Маса має сво окрему силу, свою власну психологію. Впливи маси можуть з'явитися спонтанно і так же скоро можуть зникати. Бували, однак, сугес-тії, що тривали десятиліттями і навіть сотнями років, що охопив-ши цілі народи і краї цивілізованого світу, знаходили благосло-вення найвищих достойників церкви та були санкціоновані держав-ними законами. Європа пережила цього роду дві особливі сугес-тії. Одна з них – це хрестоносні походи, а друга – це середньовічні процеси проти відьом та відьмаків. В основу обох цих сугес-тії були покладені глибокий релігійний ентузіазм та віра в опануван-ня людини демоном, якого можна прогнати мечем, жорстокими нелюд-ськими тортурами та вогнем. Жертвою цих масових сугес-тії падали тисячі народу на полях бою та впродовж століть згоріло на кост-рах безліч неповинних жінок.

Що є причиною сугес-тії? Фюрель твердить, що сугес-тія вини-кає наслідком динамічної переміни в нервовій системі людини. Причина цього явища лежить у природі людини. Змобілізувати сили можна тільки в збірності.

Г і п н о з а – грецьке слово, що означає сон. Під гіпно-зою розуміємо стан, подібний до сну, що його силою своєї волі викликає в другій людини гіпнотизер. Сили, що викликають стан гіпнотичного сну, ще не виявлено.

Гіпнотичний стан поділяється на три стадії, а саме:

- 1/ СОННІСТЬ. Ця стадія починається у гіпнотизованої людини по-чуттям спокою, відчуттям тягару своїх ніг та рук, утрудненням рухів та появою сліз;
- 2/ ГІПОТАКСІЯ – легкий сон. Людина дає себе легко підпорядку-вати, не має сили відкрити своїх очей. Її мускули напружуються та важіють як у каталептичному стані, а шкіра втрачає чуття болю, дотику;
- 3/ СОМНАБУЛІЗМ, тобто глибокий сон. Гіпнотизована людина втра-чає свідомість і засипає глибоким сном, прокинув-шись з якого нічого не знає, що діялось з нею в час сну. В цій стадії гіпнози людина є знаряддям гіпнотизера і може виконувати його накази, а в тому числі також і карні вчинки.

Причини викликання гіпнотичного сну ще докладно не з'ясо-вано. Все ж таки є певність у тому, що її причиною є не якісь магічні елементи, а є психофізичні зміни організму, які викли-кає гіпнотизер.

Дрсі є розходження в поглядах про вину за карні вчинки, за-подіяні загіпнотизованою людиною. Дехто напр., /Льомброзо/, ду-має, що антисоціальні накази гіпнотизера втрачають свою силу там, де починаються сильні моральні основи гіпнотизованої людини. Загіпнотизована людина може виконати тільки ті накази, які вона є схильна виконати наяву. Якщо вона в свідомому житті не вчини-ла б карного вчинку, бо вона своїми вродженими схильностями до цього не здатна, тоді вона не вчинить його під тиском гіпно-тичного наказу. Наслідки такого погляду відбивалися в юдикатурі, зокрема в цивільних процесах, в яких ішлося про питання подруж-ньої зради, спричиненої гіпнотичним наказом третьої особи.

Дехто думає так, що людина в гіпнотичному сні повністю позбавлена моральної сили й тому вона здатна виконати кожний наказ та зробити такі вчинки, яких вона в свідомому житті не вчинила б. З цих мотивів вважають, що кожну людину, яка діяла в гіпнотичному сні, треба вважати за виключно знаряддя гіпно-тизера і виправдати її від вини за всякі вчинки, заподіяні в гіпнотичному трансі.

Ця ріжниця не може мати ніяких наслідків у практиці. Тут маємо на думці ріжницю поглядів, про яку сказано вище. Гіпнотич-не медіум не є відповідальне за свої вчинки, заподіяні в час

гіпнози. Нема суперечки про те, що в час гіпнотичного трансу настає сильне зниження свідомого життя людини, яка тоді позбавлена можливості роздумувати над своїм вчинком. Законодавець, вста новлюючи кару, розраховує на те, що людина буде боятися карної санкції, буде соромитися процесів, арештів, неприємностей для себе і своєї родини. Для законодавця цілком байдуже, які мотиви зупиняють людину перед виконанням карного вчинку, вирішальним є невиконання того, що закон забороняє. Людина в стані гіпнози позбавлена свідомості та можливості обдумувати наслідки свого вчинку, - тому вона не несе вини, а за вину має відповідати гіпнотизер.

Р О З Д І Л І І =====

І. Т И П И З Л О Ч И Н Ц І В

Психічне життя в кожній людини розвивається індивідуально, інакше, ніж в іншій людини, в залежності від найрізноманітніших обставин, серед яких людина опинилася. Тому немає чистих типів людини. Таких типів немає також між правопорушниками. Та все ж таки правопорушників можна поділити на деякі групи, до яких можна врахувати лиходіїв з подібною вдачею, замилюванням, способом поступовання тощо. З погляду мотивів і причини карних вчинків правопорушників поділяють на: випадкових, з афекту, принагідних, з премидитації, повторників, налогових та професійних.

1/ В и п а д ж о в и й - або мимовільний правопорушник - це той, що став ним через власне недбальство або через легкодушність. Його карні вчинки сталися мимоволі, напр., з причини легковажної їзди автом, літаком, ровером, кораблем, через легковажну поведінку з зброєю, через недбале збудування мосту, будинку, криниці, неуважне написання рецепту, недбале виготовлення ліків, тощо. Такі вчинки виникають мимовільно, проти волі спричинця й найчастіше є для нього самого також жатастрофою, якої він зовсім не бажав. Цей рід карних вчинків матеріальне карне право називає н е н а в м и с н и м и. Причиною цих вчинків є найчастіше патологічний стан спричинця, напр., розлад його рухової здатності, захворювання, що спричиняють порушення нервового життя, розлади чутливості, порушення функції апаратів спеціальних чуттів, як нюху, зору, слуху, смаку, дотику та загального чуття. Причиною може бути також загальне почуття, що являє собою комплекс відчужень. Таким способом можна пояснити те, чому, напр., шофер, опинившись в небезпеці, не міг раптово зупинити авта, хоча для цього було б досить одного його руху руки, чи ноги.

Зваживши патологічне підложжя, тип випадкового правопорушника являє собою більшу зацікавленість для медичних клінік, ніж для кримінальних закладів.

2/ Правопорушники з а ф е к т у - це ті, що вчинили карну дію в наслідок підвищення свого чуття. Ще з часів Аристотеля поділяють людей за їх темпераментом на: САНГВІНІКІВ, ФЛЕГМАТИКІВ, ХОЛЕРИКІВ та МЕЛЯНХОЛІКІВ. Сангвініки - легко попадають в афект та вчиняють правопорушення. Флегматики відпорні на подразнення й тому їх вчинки є наперед обдумані. Холерики - швидко подразнюються й скоро на все реагують; вони відзначаються чутливістю самопочуття, гнівливостю, ненавистю, помстою, амбіцією. Мелянхоліки мають повільний процес уявлення, є відпорні на подразнення та лякливі.

На кожний зі згаданих чотирьох типів можуть впливати окремі збудники, підвищуючи їх чуття та ставлячи його понад розум. Такими збудниками афекту є раніше згадані - терпіння, туга, гнів, страх, радість, ненависть, сором.

Тепер ще немає відповідної методи для дослідження вчинку

людини, заподіяного в афекті, тобто немає ще приладдя, яким можна було б вимірити афект. Є спроби устійнювати чуття людини, стан її афекту міренням тиску крові. Ця метода теоретично має вигляди, але практично її не легко використати, бо в криміналістиці йдеться про дослідження того афекту, в якому людина перебувала в час карної дії, а не того, що був в ту хвилину, коли її ввіймали та переводять дослідження.

3/ Принагідний правопорушник – це той, що не тільки має нагоду заподіяти карний вчинок, але також відчуває потребу його вчинити, напр., злодій має нагоду вкрасти якийсь предмет і його краде бо потребує цього предмету. Сюди, одначе, не належить той злодій, який, сидючи в ресторані, знайшов добру нагоду вкрасти плащ, краде його, хоча його зовсім не потребує, а робить це, бо не може протиставитися спокусі вкрасти. Принагідний правопорушник не відчуває жодкої інстинктовної потреби красти і не вкрав би, якби не потребував цього предмету.

Принагідний правопорушник не є особливим цікавим типом. Його вчинок виник просто збігом обставин, наслідком випадку. Він не є особливо небезпечним для оточення, а загрозою буває тільки тоді, коли він, маючи частіше нагоду до злочинних дій, зважас до правопорушення.

4/ Правопорушник з премедитації – це той, що до дрібниць передумує виконання свого вчинку з усіма користями та можливими втратами. Такий правопорушник може наважитися на один недозволений вчинок, раз в житті, напр., підпалити свої будинки, щоб одержати асекураційну премію. Премедитація полягає тут на детальному обдуманні плану підпалу, місця перебування в час пожежі, забезпечення будинків на високу суму, тощо.

5/ Повторник /рецидивіст/ в ширшому розумінні – це той правопорушник, який вчиняє будьяку карну дію вже не перший раз. В вузькому розумінні, рецидивістом зовемо того, який, відбувши в цілості, або хочби частково кару за колишній вчинок, не поправився, а зробив новий злочин, такий самий, як попередній раз, або з цих самих мотивів. Цей тип правопорушника є часто небезпечний для суспільности, зваживши те, що суспільність своєю системою покарання виявляється слабкою силою для зламання злочинного гону правопорушника.

6/ Налоговий правопорушник – це той, який, звикаючи до нечесного способу життя, попав в наліг зла, без якого не може обійтися, так як курець не може обійтися без курення. Наглядним зразком цього типу є волоцюги, жебраки та повії. Вони, зокрема волоцюги і жебраки, весь час перебувають на вулиці, буває навіть далеко від свого дому та батьківщини, часто змінюючи місце перебування, бо люди їх пізнають та проганяють. Не завжди маючи гроші для переїздів, вони ходять пішки з села до села, з міста до міста, в спеку й в холод. Від чесної праці вони відвикли. Знайшовши роботу, вони скоро втрачають охоту до праці й ідуть в дальшу мандрівку, в незнане. Дім такої людини – це вулиця. Там вона спить в придорожніх ровах, якщо не пощастить знайти десь старих незамешканих домів, румовищ, бункерів, цегельень. На вулиці ця людина зустрічає всяке товариство, а серед нього також злочинця з його світоглядом. Карні вчинки волоцюги: фальшування документів, крадіж, ошуканства, образи, опір владі, статеві карні вчинки, підпали, пошкодження речей та тіла. Такому правопорушникові легко вчиняти карну дію, бо його ніхто не знає. Він не має ні чести, ні сорому, а неохайний і обідраний не дбає про себе й про добре ймення. Радість його життя – це вулиця, його мрії – це карти, алкоголь, розпуста і вічна мандрівка в незнане. Такий волоцюга. Подібний до нього, немовби його побратим, – це жебрак, що з випрошування хліба чи грошей зробив собі заняття, фак. Для викликання співчуття, жебраки відповідно пристосовуються, роблять собі бідний вигляд, для полегшення випрошування один одному допомагають умовленими знаками, якій роблять на дверях домів, на

будинках, тощо. Таким чином намалювавши умовлений знак, напр., колесо, хрестик, жебрак залишає іншим жебракам відомості про мешканців, хто вони: поліцист, священник, вдова, щедрі чи скупі, якої національності, тощо. Це полегшує їм жебрання - "працю".

7/ З а в о д о в і правопорушники - це ті, безчисленні спричинці зла, що в них карний вчинок стався джерелом їхнього утримання, їхньою професією, радістю їхнього життя, так, як кожне інше улюблене чесне звання нормальної людини. Вони - спеціалісти свого діла й часто працюють широкими масштабами, як міжнародні готельєри, злодії закордонних банків, грасують на перегонах, змаганнях, в готелях, тощо. Вони ростуть /фактово/ з ростом цивілізації й техніки, покидають примітивні методи своєї праці, використовують нові винаходи, кращі здобутки науки й техніки. Заводовий правопорушник - це найнебезпечніший тип злочинця, який в насолоді своїм способом життя не заважається перед найбрутальнішими вчинками. Він не має характеру, бо характер виробляє добре виховання та чесна праця. Злочинці, як каже Льюїс, мало чутливі на своє терпіння й навіть на фізичний біль, тому не диво, що вони не можуть відчувати терпіння іншої людини. Вони неустрашимі, відважні аж до зухвальства, при цьому зрівноважені та спокійні. Їхній сон схожий на сон блаженної людини. Вони сплять спокійно, добре й довго, мов новонароджені діти, навіть після найнегіднішого злочину. Тільки нервово хворі правопорушники хвилюються та сплять неспокійно. Заводові правопорушники рідко коли бачать сні, частіше сплять без снів.

Буває, що правопорушники мають контрастивні почуття. Вони, не знайшовши пощади до людини, в той самий час знаходять співчуття до тварини, буває повертаються на місце злочину тільки для того, щоби нагодувати птицю в клітці, яка в наслідок вбивства залишилася без опіки. Вони деколи обурюються, побачивши, що коня надмірно обвантажили тягарем. Знання цього контрастивного почуття злочинця є настільки важливим у практиці, щоби не дати себе підманути сентиментові, що народиться при погляді на все ж таки гарні риси характеру злочинця, як підставу до лагідного трактування його справи.

В душі заводового правопорушника важко знайти якісь особливості. В цих злочинців бачимо переважно нижчий рівень ума; це легко помітити, подивившись на їхні численні найнижчі почуття: брутальність, змислова пристрасть, самолюбство, самоволя, сваволя, помста, тощо.

Заводові правопорушники не завжди правильно розуміють етичні та моральні поняття. В цьому відношенні вони мають свої окремі переконання ("moral insanity") серед яких іноді їм важко зрозуміти, чому, напр., не можна вкрати, вбити, чому за ці вчинки встановлено кари. Зрозумівши навіть поняття моралі та етики, вони, задовольняючи свої інстинкти, не звертають уваги на ніякі межі.

Факт, що правопорушники непересічно проворні, хитрі, обережні, - не є проявом їхнього особливого інтелекту. Вони здебільшого від найранішої своєї молодости зустрічалися з карними вчинками та ще з цього часу в тих вчинках заправлялися й до того ступеня засвоїли собі методи правопорушення, що виконують свої вчинки майже автоматично. Вони механічно зуміють так гладко затерти сліди свого вчинку, що це нормальну людину приведе до неабиякого здивування. Оригінальності правопорушників мало. Вони найчастіше повертаються до тих вчинків, що їх вивчили в дитячі роки та до тих методів, що їх собі раніше засвоїли.

Притаманною рисою характеру заводових правопорушників є бажання за всяку ціну насолоджуватися життям, хочби навіть дорогою ціною - зруйнуванням свого організму. В цьому відношенні вони не визнають меж. Для задоволення своїх бажань вони не заважаються обікрати чи підманути хочби свого добродія, що колись якось врятував їм життя. Вони холоднокровно, спокійно, без жалю та сорому можуть обграбувати навіть своїх батьків, брутально вибиваючи в рідної матері останній гріш. Товариські і дружні відношення в злочинця кінчаються там, де є початок його егоїзму.

Правда, заводовий злочинець за гроші не зрадить поліції свого товариша, проте, ділячи з ним здобич, завжди схоче його обдурити.

Родинне життя заводових правопорушників – це моральна руїна. Злочинці, не вагаючись віддадуть свою дружину принагідним мужчинам, щоб пізніше мати можливість їх обікрасти, або шантажувати. Вихованням дітей вони не турбуються, а вже навіть малих дітей привчають красти, або вживають їх для допомоги у своїх вчинках. Шукуючи задоволення своєї статевій жаги, вони не лякаються насильного зганьблення крови, зносячись статеві з рідною матір'ю, сестрою чи навіть малолітньою дочкою.

Майбутнім правопорушники не турбуються, а живуть хвилиною радістю. За короткоминаючу розкіш, за хвилину самозабуття, спричинене алкоголем, морфіню, героїною, кокаїною, вони часто жертвують всю свою здобич. На ці цілі вони витрачають останні гроші в корчмах та в домах розпусти.

Бога злочинці не визнають, зате глибоко вірять в забобони. Вони вірять, що екскременти, залишені ними при теплому трупі, захищатимуть їх від стежі доти, поки вони теплі, а зовсім не задумуються над тим, що аналізом калу можна викрити правопорушника. Цигани посипають місце крадіжки насінням дурману (*data stramonium*), що його привезли з Америки до Європи і тут виростили, в тій безглуздій вірі, що це насіння зберігає їх від викриття. Кривоприсяжники, складаючи фальшиву клятву, тримають в руках або в роті камінець, або згинають палець піднесеної до присяги руки, вірячи, що це збереже їх від наслідків фальшивої клятви.

Злочинці вірять ще в талізмани. Вони напр., переконані, що лапка кролика або зайця захищає від смерті та від небезпеки. Вломники носять при собі велику квасолю, вірячи, що вона захистить їх від викриття їхнього вчинку. На Буковині злочинець, поки увійде до хати, яку намітив обікрасти, старається обійти її з свічкою в руках, бо вірить, що таким чином мешканці будуть спати глибоким сном. Також у Галичині в злочинному світі є переконання, що свічка швидко присипляє людину.

Правопорушники радо татують своє тіло. Це вони роблять, наколюючи шкіру голкою та втираючи сюди нерозчинних барвників, як ультрамарин, туш, цинобру, пруську синь, ніній, рослинний попіл, дрібно розтертий стрільний порох, тощо. Таким чином татуюють різні малюнки: якори, приладдя, портрети голих жінок, візерунки. Деякі з цих малюнків бувають дуже мистецько виконані. Татуювання буває переважно тривале та лишається на ціле життя, хоч буває, що не так, як треба, виконане, зникає після деякого часу. Чесноти татуювання важко, хоч можливо. В Берліні до другої світової війни був навіть заклад, в якому робили татуювання, а також був і такий заклад, в якому татуювання знебарвлювали. Деякі вважає, що татуювання побуджують вчинити карну дію, зокрема порнографічні картини збуджують до сексуальних зловживань. Є різні погляди на причину, що приводить до татуювання. Одні /Ньомброзо/ вважають, що цією причиною є забобони, нудьга, ласкавистість, дух банди, традиція. Інші /Ашафенбург/ переконані, що татуювання не є особливими показниками злочинності людини; її психічного звиродніння; це, гадають вони, просто дуже улюблена в деякий час мода. Чимало татуювань можна знайти серед вояцтва, зокрема серед моряків та серед ватажків диких птахів.

В злочинців можна ще запитати своєрідну романтику. В них є бажання прославляти свої злочинні подвиги та жити ними в пам'яті майбутніх поколінь. Тому вони радо пишуть автобіографії, спомини, описують свої жорстокості, помсту, тощо. Свої вчинки вони прославляють в піснях, з яких деякі особливо тужливі, головним чином ті, що їх складено за ґратами тюремних камер. Коли серед правопорушників знайдуться малярські здібності, то вони свої вчинки змальовують та виписують; коли немає іншої змоги, то малюють просто вуглем на стіні арештанської камери.

Злочинці дуже цікавляться тим, щоб бути між собою в кон-

такті. З цією метою вони радо сходяться в схованках, спелюнках, будинках розпусти. Зібрання правопорушників – це святая святих, до якої можуть дістатись тільки втаємничені за умовленими кличками або порукою. Тут сходяться злочинні ватажки, піонери, легендарні велетні підземного світу та речники злочинної моралі й етики. На зібраннях обговорюють актуальні питання, вихвалюють перебуті виправи та осуджують незгідні з злочинною етикою вчинки своїх товаришів. Тут вистигають нові грози та дозрівають, заморожуючі кров у жилах, пляни. Зібрання злочинців – це академія злочину, в якій молоді адепти, вдивлені в своїх ватажків, серед жужу розмов про погорду до цього світу та про смак кривавих перемог, виростають на сильних і ненаситних злочинців.

Попавши до тюрми, правопорушники шукають нагоди, щоб якось порозумітись між собою та з зовнішнім світом. У в'язниці перебувають злочинці різних спеціальностей та з різних місцевостей, тому мають нагоду одні від одних багато дечого почути та навчитись – "обмінятися досвідом", немовби як це роблять в нормальних справах. Найсвятішим обов'язком в'язня є, покидаючи в'язницю, винести звідси якнайбільше різних доручень та чим скоріше виконати їх на волі. В'язням допомагає порозумітись між собою неуважна або й нечесна /підкуплювана/ в'язнична сторожа. При нагоді відвідин ув'язнені завжди стараються непомітно передати якусь записку або заборонену річ. Сидячи в камері, вони порозуміваються свистом, співанням умовлених мелодій, пісень, що в них вплітають відповідні слова. Деколи порозуміваються деклямацією потрібного тексту та вистукуванням в стіну умовленими знаками. Маючи нагоду бачитись, вони порозуміваються умовленими знаками рук, ніг, очей, голови, губів. Якщо є добра нагода, в'язні пишуть і передають одні одним записки, т.зв. грипси. З листом злочинці поведуться дуже обережно, знаючи, що в разі його переловлення вони дають проти себе дуже псважний обтяжуючий матеріал. За матеріал до писання використовують папір, полотно, дерево, шкіру, різні пластинки, каміння, а чорнила заміняють олівцем, сеччю, кров'ю, молоком, слиною, пастою до взуття, рідкими ліками. Пишуть в'язні також надгорілим сірником, рильцем, гостро заструганим деревом, тощо.

Такий вигляд має кошмарна картина злочинної дійсності заводового правопорушника.

Р О З Д І Л III.

=====

Д О Н О С И.

Карний донос – це найчастіше джерело, що з нього черпаються відомості про правопорушення.

Кожний громадянин є в праві зробити донесення про відомий йому карний вчинок, хоч не має на це обов'язку. Не дивлячись на рід карного вчинку, зробити донесення залежить виключно від свободної волі громадянина. Тільки в особливо важливих, окремо передбачених законом випадках громадяни зобов'язані складати заяви про відомі їм карні вчинки. Ці випадки бувають рідко. До них належать, напр., відомості про незаконне тримання зброї.

Цей порядок не відноситься до державних службовців, а зокрема до поліції, прокурорів, тощо. Ці особи не тільки мають право, а навіть зобов'язані робити донесення.

По формі доноси поділяються на усні й письмові. Усні бувають складені в присутності урядовця або телефонічно. Письмових доносів є три роди, а саме:

- 1/ доносець в цілості пише донос, підписує його та складає владі;
- 2/ службовець приймає від громадянина, що заявляє, усний донос, сам списує його в цілості у формі протоколу,

прочитує його доносцеві, зобов'язує його підписати та своїм підписом потверджує факт прийняття доносу;

3/ службовець приймає від складача заяви усний донос, а пізніше у формі звіту передає його своїй вищій владі.

Немає сумніву, що найкращою формою є перший вид доносу, тобто той, що його повністю записав та підписав доносець.

Від оформленої в такий спосіб заяви доносець не зможе легко викрутитися, якщо захоче пізніше заперечувати або обмежувати зміст своєї заяви.

Крім явних доносів, бувають ще т.зв. анонімові. Складаючи заяву, доносець здебільшого не дбає про те, щоб його донос був тайною, бо йому не залежить, чи про це довідається злочинець. Проте, буває, що з різних причин, напр., через службову залежність, родинну, товариську, через страх, доносець не бажає, щоби правопорушник довідався про те, хто був автором доносу. В цих випадках доносець не підписує доносу своїм іменем, а складає т.зв. анонімовий донос.

1. Коло доносців. Найчастіше донесення роблять поліцисти, бо вони стежать за карними вчинками. Однак, поліцист не завжди може всюди ходити, все бачити та все чути. Його правопорушники добре знають, а це ускладнює його працю. З цієї причини поліція змушена використовувати таких сторонніх людей, яких злочинці не підозрівають у тому, що вони могли б повідомити про їхні вчинки. До тієї справи притягається, в першу чергу, таких осіб, які серед своєї щоденної праці мають нагоду багато бачити та чути. До таких людей належать кельнери, готельська прислуга, шофери, дорожкарі, працівники магазинів тощо, бо вони можуть мати чимало відомостей про карні вчинки та запідозрілих осіб. Також власники, таких місць до яких можуть заходити злочинці, мають нагоду багато дечого спостерігати. До таких місць належать публічні будинки, розвагові заклади, готелі, ресторани, заставні підприємства, ювелірні магазини, банки тощо. Туди часто заходять злочинці в своїх справах. Тому поліція завжди стається таких людей собі приєднати, щоб здобути від них потрібні їм відомості.

2. Конфіденти – це платні, довірені особи поліциста. Їх залюбки використовує поліція майже всіх країв, зокрема в більших містах, тому без них не можна обійтися. Конфідентами є здебільшого колишні правопорушники, що з різних причин /каліцтва, хвороби/ були змушені залишити свій попередній "фах". Вони, маючи ще широкі знайомства серед злочинного світу та пізнавши його звичаї, мають змогу перебувати в злочинних спелюнках, заборонених приміщеннях, разом з активними правопорушниками; завдячуючи цьому, вони здобувають чимало важливих для слідства відомостей. Конфіденти могли б справді принести непомірно високу користь. Але не треба забувати, що конфіденти – це в першу чергу колишні злочинці, нікчемні одиниці, які морально впали далеко нижче, ніж інші закамєнілі злочинці, бо вони не мають цієї єдиної мотиви, і гарної прикмети, що її зберегли злочинці, а саме – вірності своїм товаришам. Конфідентам, не вагаючись, продадуть найкращих своїх товаришів, хочби вони навіть не вчинили ніякого злочину. Звичайно, спочатку конфідент доносить правдиві відомості, але коли вони висчерпаються, тим більше, що злочинці, підозрівають їх, оберігаються від них, – тоді вони, щоб далі заробляти дають неправдиві, просто навіть вигадані інформації. Поліція знає про це й тому часто змінює конфідентів, а коли користується ними, то перевіряє їхні відомості в той спосіб, що до одного діла використовує кілька конфідентів, які один про одного не знають, та вірить тільки таким доносам, які потвердили інші конфіденти.

Поліція запевнює конфідентам дискрецію. Тому дуже часто буває, що поліцист, складаючи на суді зізнання, покликується на свого "довіреного та випробуваного конфідента", якого імени на жаль, не називає, закриваючись вигідною йому занавісою урядової таємниці. Як бачимо, конфіденти, – це своєрідні свідки, що не-

мов темні тіні шугають по судових залах, прокураторських і поліційних урядах, заповняють багатими інформаціями довгі шпальти урядових протоколів і бувають наріжним каменем засудних вироків, щоправда, сами залишаючись назавжди незбагненими сфінксами, неперевіреними свідками.

Використовувати конфідентів є недоцільним, ненормальним і шкідливим явищем з погляду інтересів держави, встановлення справедливого присуду та самого конфідента.

Ідеал для держави – це закріпити спокій для своїх громадян. Посада конфідента деморалізує людину, часто в ранній її молодості та відбирає в неї та в її родини спокій душі, й радість життя зокрема тоді, коли конфідент, користуючись брехнею, наносить своєму оточенню багато шкоди. Взявши до уваги те, що конфідентів часто змінюють та що урядовець має одночасно кількох конфідентів, кадри конфідентів дуже численні.

Суд, прокуратура, поліція, підсудні так само не мають задоволення з конфідента, бо його донос завжди є недовний. Коли з процесуальних мотивів не можна на суді перевірити конфідента, бо його закрито завісою урядової таємниці, тоді суддя мотивує присуд з неясним сумлінням, а прокурор і поліція також тріумфують без особливої впевненості. Коли ж вирок несправедливий, тоді засуджена людина незаслужено карається, а десь невідомий нікому конфідент шматує викидами своє сумління, звичайно, якщо його ще має.

Зваживши те, що користь від конфідентів порівняно мала, треба було б викинути конфідентів з кримінальної практики. Від цього не буде ніякої шкоди, а навпаки – буде користь. Замість того, щоб використовувати когось як конфідента, доцільніше було б допитувати його як кожного іншого чесного свідка, що відверто складає свої зізнання. Звичайно передумовою до цього є перевиховати суспільність в тому дусі, щоб кожний радо давав своє свідчення. Тоді з залу Теміди позникають чорні тіні анонімових донощиків, а замість них прийдуть відверті люди – свідки в повному розумінні цього слова.

Беручи на увагу монументальний поступ кримінальної техніки, величезний розмах кримінальних лябораторій, великі можливості, що їх відкрили природничі та технічні науки, – а з другого боку дивлячись на стагнацію в царині психології зізнань свідка, хто знає, чи треба дорожити зізнанням свідка взагалі, а конфідента зокрема. В сучасну пору відтиск пальця, що його знайдено на місці злочину, порох, занесений взуттям злочинця, одна тисячна частина грама крові жертви на її вбивникові – це далеко більше промовисті аргументи, ніж інформації завжди непевного конфідента.

3. Потерпілі. Потерпілі від карного вчинку найчастіше самі повідомляють прокуратуру чи поліцію про заподіяний карний вчинок. Їхні досенення в більшості випадків правдиві. Проте, буває, що здогадно потерпілий доносить про вчинок, якого насправді зовсім не було. Мотиви такої вчинку бувають різні: пімста, замаскування своїх вчинків. Є випадки, що урядовці, керуючи чужими торговельними справами, коли не можуть з них вирахуватися, вдають, що обкрадено та доносять про це поліції. Зокрема в час другої світової війни було багато доносів про крадежі і грабунки харчевих карток та раціонованих предметів. Бувають випадки, що жінки фальшиво заявляють, що їх зґвалтовано. Вони роблять це з обави перед наслідками статевих поза подружніх зносин. Також, щоб одержати асекураційну премію за вкрадені предмети, удавано потерпілі симулюючи карний вчинок, зголошують його поліції. Тому треба рахуватися в кожному випадку з можливістю фальшивого донесення.

4. Самообвинувачення. Правопорушники рідко доносять владі про заподіяні ними карні вчинки, хоч і бувають такі випадки. Мотиви самообвинувачення є різні, а саме: жаль, голос сумління, докори родини, страх перед жакливими наслідками вчинку, пригноблюче тавро злочину, загальне заломання. Натомість причинами самообвинувачення бувають розумові хвороби, як гістерія, манія, епілепсія, меланхолія, параноя, затруєння оксидом вуглець.

Деколи правопорушники доносять про свій карний вчинок з розрахунком, щоб цим закрити інший злочин, що за нього передбачено більшу кару. Признаючись до вини, правопорушники, розраховуючи на меншу кару, часто подають фальшиві мотиви вчинку, а також приймають на себе вину своїх співників.

5. Фальшиві самообвинувачення. Бувають цілковито фальшиві самообвинувачення. Їх мотиви є різноманітні: перебрання на себе вини дорогої особи, бажання бути предметом загальної уваги, зокрема в голосних сенсаційних процесах, бажання надзвичайних переживань, бажання змити сліди. В 1947 р., в Англії був випадок самообвинувачення у вбивстві нареченої, щоб відбуванням кари у в'язниці оминати військову повинність у Палестині. /Вияснивши справу, злочинця засуджено не за вбивство, а за дезертирство з війська/.

Причиною фальшивого самообвинувачення буває автосугестія, як це було в згаданому мюнхенському процесі з 1889 р., в якому під впливом преси сім жінок зголосились як вбивники, будучи в цьому переконаними.

Р О З Д І Л І V.

=====

І. ДОПИТ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

На протязі тисячоліть доказ з переслухання людини різно оформлювався, залежно від релігійних, державних, суспільних та навіть економічних обставин.

В глибоку давнину, на світанку правничої культури - інакше кажучи в добу перзисних суспільних форм життя - суд був народним, а судовий процес був нічим іншим, як боротьбою сторін за право. В цій боротьбі кожна сторона мала рівні права. Сторони договорювалися між собою щодо доказів. Тільки тоді, коли вони не могли погодитися, суд устійнював хто з них та яким способом повинен доказувати. Метою доказу було відкинути твердження противника. В такому випадку, коли противник доказав своє твердження, тоді друга сторона мала право подати власні докази, які знову ж противник міг збивати своїми новими твердженнями. Такий торг доказами часто не вияснював деталей справи і не давав судді ясної картини вини. В ці часи основним доказом на суді була присяга самої сторони. Присяга була доказом правди. В важливіших справах треба було присягу сторони скріпити допоміжною присягою когось з родини чи сусідів. Допоміжна присяга відрізнялась від присяги сторони. Присяга сторони була доказом вини чи невинності, а присяга "свідка" цієї сили не мала. До свідка, що складав присягу, не ставилась вимога дати інформації про карний вчинок. Навпаки, свідків вчинку не допускали до зізнань. Завданням свідка було тільки висловити свою думку про вірогідність присяги сторони. Кількість свідків з допоміжною присягою була необмежувана. Противна сторона мала завжди право дати ще більшу кількість своїх свідків, якщо цього треба було, щоб перевищити число свідків противника. Тільки тоді, коли потерпілий від злочину зловив винного при вчиненні карної дії, він мав право його без суду вбити або, зв'язавши його, з речовими доказами вини, так доставити на суд. В такому випадку потерпілий мав виключне право на присягу.

Такий був перший етап доказу з зізнань людини в добу т.зв. кривавої помсти.

Інститут кривавої помсти було замінено інститутом вирівнання справедливості. Сталось це в добу кодифікацій Ману, Зорогтруста, Гаммурабі та Мойсея, тобто за 3-2 тисячі років до Христа. Тільки тоді було визнано принцип: "око за око", "зуб за зуб", - але не більше!, бо те вже було б помстою. В цю добу доказ з свідка набирає далеко більшого значення силою того факту, що зараз треба було виказувати не тільки факт карного

вчинку, але і також його розміри, щоб вирівняти справедливість.

В цей час на суд закликають вже свідків вчинку. Одного свідка вчинку вже не вистачає, бо щоб довести вину, треба було принаймні двох, а в деяких законодавствах і більше свідків.

Буйне середньовіччя принесло нові правові поняття доказу з підсудного та свідка. В ці бурхливі часи пануючі чинники визначають з метою поборювання злочинів довірених осіб, обов'язком яких було давати інформації про те, чи в їхній окрузі заподіяно було які карні вчинки та кого можна було в них запідозрювати. На основі цих інформацій було покликувано обвинувача. Підозріла обвинувачена людина була в праві очиститися від підозріння присягою, або її міг очистити від підозріння божий суд. Середньовічна людина глибоко вірила, що Бог якимись видимими знаками завжди позначає вчинки людей та виявляє правду, але волю Божу треба було здобути якимсь способом. І способи виявлення Божої волі були дуже часто незвичайно страхітливими. Треба було, напр., витягти голими руками з киплячої води занурений туди предмет, треба було вхопити голими руками шматок розпеченого заліза, перейти босими ногами по гострих лемешах плугів. Тільки витримавши одну з таких проб, можна було довести, що Бог цими знаками вказує правду.

Інквізиторський процес почав інтензивно розвиватися від 13-го століття. В цьому процесі суд, не зв'язуючись формальним актом обвинувачення, шукає матеріальної правди, використовуючи всякі докази. Таким чином, доказ перейшов від вільної диспозиції сторін до суду. Головними доказами стають переслухання підсудного та сторін. Інkwіrent ставить підсудному *capitula inquisitionis* і домагається основних відповідей. Підсудний має право викликати своїх свідків, але їх допитується без присутності підсудного. Якщо інkwізиція не вияснила достатньо справи, тоді підсудний ще не був вільний, а був зобов'язаний очиститися присягою.

Принцип законодавства говорив, що підсудний зобов'язаний довести свою невинність. Та засада, що суд повинен довести підсудному вину – це був здобуток уже новіших часів. Суддя завжди волів заспокоїти своє сумління зізнаннями самого підсудного та іншими доказами.

В 15 ст. в великому масштабі було застосовано тортурування підсудних. Причиною цього явища був глибокий релігійний фанатизм та віра в те, що в людину вселяється злий дух і змушує її робити погані вчинки: брехні, злочини, чари, і тільки тортурами можна диявола прогнати з людини. Тому зізнанням підсудного не вірили, які б вони не були, якщо їх не складав підсудний на тортурах. Зразковий в цьому відношенні кодекс Карла V з 1532 року в ст. 22 постановляє, що на основі зізнань підсудного не можна засудити, але треба його катувати. Віра в демона була така глибока, що підсудному не давали спокою, хоч він на тортурах і признався до вини. В цьому випадку його за деякий час треба було все ж таки ще раз переслухати на нових тортурах, щоб таким чином впевнитися в тому, що зізнання не були підступом диявола. Такий шлях законодавства Карла V-го вів до виявлення матеріальної правди, яку старались здобути устами самого підсудного, хочби шляхом нелюдських катувань, як припіканням вогнем, різанням шкіри, викручуванням рук та ніг, тощо.

Доказ свідків мав тільки побічне значення. Свідка допускали тільки тоді, коли підсудний ніяким способом не виявляв правди. В тому випадку, коли доказ свідків був позитивний, то він і тоді ще не був підставою до встановлення вироку, бо цей доказ треба було ще підтвердити катуванням підсудного. Свідки подавали тільки власні спостереження. Свідків *ex auditu alieno* було виключено. Писар занотовував зізнання свідка з найбільшою докладністю, звертаючи увагу на спосіб зізнання, помилки свідка, його мовні помилки тощо, бо це обезцінювало зізнання. Свідка допитували при відсутності підсудного; підсудному пред'являли письмові зізнання. Тільки зізнання щонайменше двох свідків мали процесуальну вартість.

У 18 ст. було усунуено тортури. З цим моментом практично втратив значення доказ з зізнань підсудного, якого без тортур не легко було примусити казати правду. Це було поважною причиною основного використання зізнань свідка.

Та поки доказ з зізнань свідка набрав сучасного оформлення, він переходив різні фази розвитку. Спочатку доказові з зізнань свідка заздалегідь надавали різного значення. Деяких осіб повністю усували від свідoctва, як недопустимих, або нездатних свідків (*testes inhabitates*), інші особи були завжди підозрілими свідками (*testes suspecti*), або недостатніми (*testes minus habitantes*).

Законодавець довгий час недовіряв свідкові та підходив до його зізнань з заздалегідь підозрілою обережністю. За принципом обережності було побудовано теорію про т.зв. повні докази; ця теорія до кінця 18-го століття була панівною теорією всіх культурних держав, та в деякій мірі залишилась в правосвідомості широких кіл населення до наших часів. Теорія повного доказу вимагала, щоб конкретний факт на суді підтвердили зізнання щонайменше двох свідків. Хоча зізнання одного свідка також мали значення, проте їх не було досить як підстави до засудного вироку. Вимагалось, щоб обидва свідки були очевидцями вчинку, а тим самим зізнання свідків *ex auditu alieno* не мали сили. Була ще вимога, щоб зізнання були ясні, недвозначні та безумовні. Завваження свідка: "Оскільки собі це добре пригадую", "якщо не помиляюсь", "правдоподібно", "може бути", "мені здається", тощо — обезцінювали зізнання. Далі, теорія повних доказів вимагала, щоб зізнання свідка в кожній стадії були однакові. Зізнання, що відповідали цим вимогам, були облігаторним доказом. Суддя не мав права встановлювати вироку, що йшов би всупереч цим доказам.

Широке застосування інституції судів присяжних викорінило з практики теорію мовних доказів, бо присяжні судді вирішували всі питання вини на основі власного переконання. Закони не вимагали від суддів ніякого звіту про те, які засоби дали можливість їм набрати того чи іншого переконання.

Таким чином, доказ з свідка набрав сучасного вигляду.

II. ДОПИТИ В СУЧАСНОМУ

1/ Допитувач.

Людину не легко допитувати. Одні зводять з свідком завзяту боротьбу, щоб довідатись від нього про якусь дрібницю, інші без труднощів здобувають від них багато потрібних інформацій.

Успіх у здобутті від підсудного або свідка відомости у великій мірі залежить від особи допитувача.

Вигляд допитувача, його розгубленність, відсутність доброї пам'яті, пригнічення якимись турботами, негативно впливають на допит. Своєю поставою, поведінкою, товариською оглядою, характером, допитувач повинен імпонувати допитуваній людині. Тон його мови повинен бути зрівноважений і спокійний, але рівночасно й рішучий. Допит не повинен ні в чому відбігати від форми приватних балачок на поважні теми. Коли б навіть, зваживши характер свідка, треба було підняти на нього голос, то скоро після цього треба повернутися знову до спокійного допиту, щоб не втратити дружнього відношення і довір'я, потрібного при допиті. Допитувач повинен бути енергійний, певний себе та успіху своєї справи, а при цьому обережний у своїх починах відносно особи, що її допитує. Він не повинен робити підсудному та свідкові обіцянок, яких не думає здійснити.

Знання справи має при допиті велике значення. Справу треба по можливості до дрібниць пізнати. Іноді це не легко, зокрема тоді, коли йдеться про справи, пов'язані з спеціаль-

ними знаннями, як з технікою, медициною, хемією. Буває, що допитувана людина є спеціалістом в цих ділянках. Тоді, щоб не втратити в очах допитуваного поваги та щоб не дати себе збити з пантелику, допитувач повинен хоч дуже поверховно орієнтуватися в тій ділянці, про яку говоритиме свідок чи підозрілий, а в міру потреби попросити до справи знавця. Одначе, навіть тоді, коли допитувач попросив знавця, він не повинен подати вигляду перед допитуваним, що він не визнається на спеціальності, бо цей при найближчій нагоді може це використати.

Завдання допитувача – підготуватися до справи. Він повинен пізнати осіб, зацікавлених справою, встановити відношення між запідозреним та потерпілим, пізнати вдачу свідків та запідозрених, якщо цього треба було досягти хоч би шляхом інформацій здобутих в учителів, лікарів, сусідів, що мали деяке відношення до допитуваних.

Незалежність допитувача гарантує уникнення помилок. Допитувач повинен повести себе так, щоб при допиті не дати себе підманути своїми політичними, релігійними, партійними, становими чи іншими переконаннями. Він у своїй праці повинен бути холодний, без сентименту, не повинен дивитися на наслідки карного вчинку, на терпіння жертви або підозрілого. Допитувач мусить являти собою окремий світ, в якому не чути публічної думки на справу, ані домагань загалу, преси чи радіо. Він не має права дати себе підманути почуванням чи пристрастям, жагою слави, похвали чи хабарів. Допитувач повинен дивитися на справу з холодним розрахунком як математик, що має перед собою й мусить розв'язати складне математичне рівняння.

Терпеливість це також одна з дуже важливих прикмет допитувача. Цю прикмету здобувається деколи тільки після довгих трудів, основних студій психології людини взагалі, а правопорушника зокрема.

2/ Техніка допиту.

Правосвідомість нашої доби, порвавши з жорстокістю середньовічних пережитих систем, не дозволяє знущатися над допитуваною людиною та застосовувати до неї фізичні й моральні тортури, однаково, чи це відноситься до свідка чи підсудного. Тепер законно заборонено знущатися над допитуваною людиною, бити її та шантажувати. Одначе, в практиці часто водиться, що при допиті, зокрема на поліції, з цією заборонаю не рахуються, – мовляв, без побиття та підступу не дається здобути від запідозрених правдивих зізнань. Це є, одначе, ознакою слабосильності допитувача, його невміння, коли він без зловжиття фізичною силою не вміє здобути від людини потрібних відомостей. Побиття, погрози, шантажі – це вчинки, заборонені карним законом і органи безпеки, що самі зобов'язані переслідувати за ці вчинки, тим більше не повинні їх вчиняти, бо це не приносить ані слави, ані користи.

Допит не повинен відбуватись після невиспаних ночей та пізньою порою, хоча це часто застосовують, розраховуючи на виснаження людини, яка в таких обставинах скоріше заломлюється.

Переслухання в час слідства рекомендується вести в чотири очі, бо на самоті людина почуває себе вільніше, ніж у великому гурті, а це впливає на поглиблення широти та довір'я до допитувача.

Для допиту має також значення поміщення допитуваної людини. Її треба помістити перед допитувачем так, щоб на неї падало штучне чи природне світло, обличчя ж допитувача повинно бути в тіні. Це дуже важливо, бо воно дозволяє допитувачеві уважно слідкувати за кожним рухом та міною обличчя допитуваної людини та приховувати від неї свої враження, що можуть відбитись в нього самого на обличчі.

Допитуваний повинен бути при допиті вище головою від голови допитуваного, бо це, як також прикриття голови тінню, згідно з психологічними дослідженнями поглиблює респект до допитувача, необхідний при веденні справи.

Мериторичні заяви допитуваної особи тоді найкращі, коли їх було сказано спонтанно в безпереривному оповіданні. Психологічні дослідження, що їх пороблено за останніх кількох десяти років, виявили, що найкращі саме такі зізнання. В них є менше мимовільних помилок, ніж у тих, що їх дано на численні запитання. Даючи людині раз-у-раз нові запитання та перериваючи її оповідання, тим самим збиваємо її з пантелику та можемо довести до того, що вона забуде сказати, або не запитана не оповість про найважливіші справи, про які хотіла оповісти. Крім цього, слухаючи безперервне оповідання, можна виробити собі далеко повніше уявлення про інтелігентність оповідаючого і про його відношення до справи та осіб, що в ній виступають. В безпереривному оповіданні деколи легко можна спостерегти противорічності, до яких докотиться людина, якій дали волю говорити.

З цих мотивів допит в самій справі повинен початися з того, що допитувач вимагає від підозрілого чи свідка оповісти про все, що вони знають в цій справі. Не перериваючи таких оповідань, треба їх уважно вислухати, вдаючи, що в усьому віряться допитуваному. Тільки після того, коли допитуваний закінчить своє оповідання, можна ставити йому окремі питання, що мають своєю метою доповнити складену заяву, або виказати суперечності. Перший має давати запитання той, хто веде допит, а потім можуть ставити питання інші зацікавлені: знавці, обвинувачі, оборонці.

Питаючись, треба оминати сугестивних питань, бо ними легко здобути фальшиві відповіді, що можуть довести до некорисних висновків.

Допитувач повинен стреміти до того, щоб складені зізнання були зрозумілі, ясні, недвозначні, по можливості якнайточніші. Там, де це необхідне, допитувана людина повинна дати докладніші цифри, а не вживати неозначених кількостей. Різні люди по-різному можуть уявляти собі кількості. Бідняк, що денно заробляє кілька марок, вважає 1000 марок за величезну суму, тоді, коли багата людина, яка десятками тисяч витрачає на вирощування екзотичних рослин, вважає суму в 10.000 марок дрібницею. Крім цього, людина має схильність перебільшувати цифри. Часто можна почути такі речення: "Прилетіло стільки літаків, що аж небо почорніло", або "До села прийшло повно війська". Коли перевірити це, виявляється, що насправді було зовсім не так: прилетіло 2-3 літаки, або прибуло в село не більше 5-ти солдатів. Завдання допитувача уточнити такі загальні заяви зізнаючого хочби приблизними цифрами. Також подання часу має бути якнайвірніше. Там, де це важливо, допитуваний повинен подати точно день, місяць, рік, годину, а не подавати загально час вчинку чи події, як: "Кілька років, місяців чи тижнів тому", чи "Це було весною", або "Після обіду", "Після заходу сонця".

Одне з дуже важливих завдань допитувача – дбати про те, щоб у складених зізнаннях не було слів та фактів, що їх можна по-різному розуміти. Напр., свідок дав зізнання такого змісту: "Підсудний – дуже погана людина, це людина найгірша в селі, він за пляшку горілки готовий все зробити". Таке вияснення зовсім недостатнє. Його треба доповнити в тому напрямку, в якому проявляється поганий характер підсудного, за які вчинки та хто вважає його найгіршим у селі, які вчинки він може зробити за пляшку горілки, звідки свідок про це знає, чи були випадки, що підсудний за горілку вчинив якесь погане діло, тощо. Уточнити зізнання – справа важлива не тільки тому, що на основі уточнення можна виробити собі поняття про справу, а також тому, щоб в разі потреби на основі їх можна буде перевірити правдомовність заяви. В разі сумніву треба перевірити також як допитувана людина розуміє значення деяких слів, що їх вживає при складенні заяви, особливо тоді, коли йдеться про чужі слова, зокрема, якщо тих слів вживає людина, яка походить з такої суспільної верстви, що звичайно таких слів не вживає.

Найчастіше причина неясности зізнань полягає в недобрій волі скласти повну і ясну заяву. Людина не завжди докладно сприймає всі явища, не однаково їх оцінює та фіксує в своїй

пам'яті. Це буває причиною розходжень між об'єктивною дійсністю і складеною заявою. В цих випадках треба старатися допомогти допитуваній людині скріпити свою пам'ять та правильно оцінити минулі явища. Допомога в цьому відношенні може бути різна, залежна від індивідуальних випадків. Наприклад:

Оцінка часу. Переважно свідок, зокрема випадковий, забуває про дні, тижні чи місяці й години, коли сталася подія, про яку він складає зізнання. Все це свідок може легко пригадати, коли заставить його подумати, серед яких обставин він опинився на місці події, напр., повертався з торгу, який в цьому місці завжди відбувається в четвер. Щоб устійнити хочби пору року, а потім місяця, можна звернути увагу свідка на те, чи в цей час було тепло чи холодно, як він був одягнений, а коли виявиться, що це була весна, можна далі попросити, щоб він сказав, чи це було після великодніх свят чи перед ними, перед чи після якогось концерту, з'їзду, прийняття тощо. Встановити пору дня вдається часто зв'язуючи момент події з щоденними заняттями допитуваного, напр., чи допитуваний в даний момент був уже після обіду, чи вертався з праці або йшов до неї тощо.

Заява свідка про час та місце слід в міру потреби перевіряти. Спосіб перевірки залежить від обставин; напр., якщо свідок твердить, що він знає напевно, що подія була точно в сьомій годині вечора, бо він тоді був в корчмі й поглянув якраз на годинника, що висів на стіні, можна ці зізнання перевіряти, досліджуючи чи корчма в цю пору була відкрита, чи в ній був свідок, чи в корчмі є на стіні годинник, чи він не попсований, а врешті - чи з нього вміє свідок відчитати час.

Стан погоди можна перевірити в метеорологічних станціях, що нотують погоду.

Але не всі сумнівні зізнання треба обов'язково перевіряти. Коли, напр., потерпілий зізнав, що "сусід бив його десять хвилин палицею по голові", то звичайно вже наперед можна знати, що це подання часу є цілком суб'єктивною заявою свідка, бо йому час биття здавався довгим, серед цих обставин він напевно не дивився на годинника, щоб цим способом устійнити, поки бив його сусід.

Оцінка кількості - також дуже часто насуває багато труднощів. Кожний з власного досвіду може переконатися, як важко подати хочби приблизно кількість людей на зборах, концерті, похороні, маніфестації, забаві, збіговищі чи в інших збірнотах. Помилки, що в цих оцінках бувають, величезні. Між людьми, що оцінювали ту саму збірноту, будуть переважно різні оцінки. Одні подають кількість "кількадесять", інші "кількасот", "кілька тисяч", і навіть "кількадесять тисяч". В цьому випадку людина рідко дає правильний об'єктивний образ, бо вона дивиться на зібрання не очима дійсності, а своїми бажаннями. Тут відіграє роль симпатія або нехоть, що сугерує людину і вона втрачає образ реальності та відповідно до своєї пристрасти підсвідомо помножує або зменшує числа.

Метода, що дозволить правильно оцінювати приблизну кількість людей у всяких збірнотах, полягає в тому, що площу на якій знаходиться збір людей, ділимо на квадрати та підраховуємо кількість людей в одному квадраті, а потім цю кількість множимо на кількість квадратів, на які поділено площу. /Цієї методи вживають в медицині при підрахуванні кількості червоних тілець крові/.

Допит при пізнаванні осіб та трупа вимагає особливої обережності. Найчастіше йдеться про розпізнання підозрілої особи. Свідок, розпізнаючи підозрілу особу, може дуже легко помилитися. Допит свідка в цьому випадку треба почати від того, що свідок повинен спершу описати людину, яку він має пізнати, сказати, коли, де та при якій нагоді він її бачив, як вона тоді виглядала, як була одягнена, що робила, який був її спосіб говорення, поведінки тощо. Ці заяви свідка перевіряємо, слідкуючи за тим, чи вони відповідають описові підозрілого.

Тільки після опису підозрілої людини свідком можна перейти

до другої стадії, а саме до стадії оглядання свідком підозрілого та його пізнавання. В цій стадії не показують свідкові зразу підозрілу людину, а спершу показують інших осіб, схожих на підозрілого, і тільки після того кажуть свідкові розпізнати підозреного, якого показують в гурті більшої кількості подібних до нього людей. Даючи пізнати підозрілого, треба у випадку потреби створити таку ситуацію, яка була тоді, коли свідок оглядав підозрілого. Коли свідок бачив його при місячному світлі, чи при освітленні свічкою, або в вечірніх сутінках, тоді він серед таких обставин повинен його й пізнавати.

Може бути багато позначок, що на їх основі дається упевнитися, що свідок говорить правду, пізнаючи підозрілого. В процесі Гауптмана, що вкрав дитину Лінденберга, свідок бачив і говорив з підсудним Гауптманом приблизно одну годину вечером, коли було темно, серед дерев на цвинтарі. Свідкові цьому казали пізнати Гауптмана серед гурту кількох інших людей. Хоч як це було важко, та все ж таки свідок Гауптмана впізнав. В цьому допомогли йому спосіб говорення Гауптмана, що, будучи німцем, не володів добре англійською мовою, зокрема, він своєрідно вимовляв "р". Крім цього допомогли йому устійнити Гауптмана його рухи та особливо сильний спосіб стискання руки при вітанні. Як бачимо, людину можна розпізнати не тільки за рисами та виглядом обличчя, будовою тіла, за особливими знаками, як близи, бородавки та за одягом, але також і за його рухами, ходом, голосом, способом говорення тощо

Слід також підкреслити, що великою помилкою буде відразу дати свідкові пізнавати підозрілу людину. Свідок повинен спершу описати цю людину і обставини, серед яких він її зустрічав, і щойно тільки після цього повинен її пізнавати серед гурту людей.

3/Допит свідків у справі невідомого трупа.

Це теж вимагає обережності. Знайшовши невідомий труп, поліцейні органи чи приватні люди подають цей факт через пресу чи якимись іншими повідомленнями до загального відома. Буває, що наслідком цього оголошення зголошуються люди, які хочуть розпізнати покійника. Звичайно вони не привикли оглядати трупи і з переляку, збентеження, розпуки, особливо члени родини загиблих осіб, сугеровані, подають фальшиві дані. Трапляються також випадки задуманого фальшивого припознання до трупа з різних мотивів. Одні бажають вдруге одружитися і в цей спосіб хотять доказати смерть чоловіка чи дружини, інші бажають одержати асекurationsну премію, на яку була застрахована загибела людина, член їхньої сім'ї, ще інші мріють чимскоріше одержати спадщину по членові своєї родини, який довгий час не дає про себе знати. Маючи такі можливості на увазі, треба так повести справу, щоб людина, що пізнає труп, у першу чергу вияснила своє відношення до трупа, та з пам'яті його якнайточніше описала як з вигляду, так і по одязі. Записки з переслухання цієї людини перевіряються з записками про опис трупа. Тільки після цього можна дати оглянути трупа.

Трупи, дуже спотворені, важко розпізнати навіть найближчим членам його родини. Тому, щоб допомогти пізнати в трупі шукану людину, треба старатись повернути покійникові його попередній вигляд через зроблення т.зв. туалети. З цією метою відкривається покійникові очі, а коли вони виколєні, вставляється штучні; очі оживляється введенням до них гліцерини, зашивається рани, вставляється зуби, робиться зачіску, підфарбовується бліду шкіру тощо.

4/ Техніка будови питань.

Після того, коли допитувана особа зізнала все, про що знає в даній справі, можна її детально запитувати. Спочатку слід вибирати такі питання, відповідь на які можна легко перевірити і в цей спосіб переконатися про правдомовність допитуваного, а в разі потреби доказати йому брехню. Питання повинні бути ясні, певні, а при цьому так побудовані, щоб допитуваний не подумав

часом, що ми не знаємо про справу. Не можна, напр., питати підозрілого: "Чи ви були вже карані?". Підозрілий тоді вважає, що ми про його покарання нічого не знаємо і відповідь: "ні". Коли ж цю саму людину запитати: "За що ви були покарані?", або "Скільки разів ви були покарані?", або "Чи ви відбули попередні кари?" – тоді підсудний, вважаючи, що ми знаємо про те, що він був покараний, цього факту не заперечить. А нам про те тільки йдеться, щоб довідатись чи він був вже караний.

Не можна, однак, ставити сугестивних питань, які підсували б допитуваному якусь думку, якої він сам собі не виробить. Таким сугестивним питанням буде, напр., – "Чи ви бачили, що підсудний, тримаючи камінь в руках, бив ним по голові пошкодженого?". Тут сугеруємо свідкові кілька думок, а саме, що підсудний бив когось, далі, що він бив пошкодженого, а потім, що бив каменем. Такі питання можуть психологічно впливати на хід думок свідка і він, не будучи повністю переконаним, може підсвідомо проти своєї волі виробити собі нову думку, яка не передає дійсного стану справи. Коли йдеться про згаданий приклад, треба було спитатись: "Як тоді поведився підсудний і потерпілий?"

Питання своєю будовою не повинно послаблювати пам'яті свідка та підсувати йому вигідну відповідь. Не можна, напр., питати свідка: "Чи ви собі пригадуєте?", або "Чи ви можете собі пригадати?". Доведено, що забування переноситься з людини на людину. Коли хтось у товаристві, забувши якусь назву, признається, що він її забув і просить його її пригадати, – тоді часто інші також забувають цю назву. Тому не слід питати свідка: "Чи ви собі пригадуєте", бо це послаблює його пам'ять, а крім того, підшпигує йому вигідну відповідь: "Ні! Я собі не можу пригадати". Подібно погано збудовано питання: "Чи можете докладно оповісти нам?". Свідок може відповісти: "Ні, я докладно цього не знаю".

5/ Техніка допиту при зводинах /очних ставках/

Свідки зізнають у справі одинцем, не знаючи, які висновки давав підсудний та які зізнання склали інші свідки. Якщо ці зізнання суперечать одні одним, тоді можна сконфронтувати цих свідків з собою чи з підсудним, – тобто звести одного проти одного, щоб таким чином вияснити суперечності.

На основі яких критеріїв здобудемо переконання, хто говорив неправду? Ні сила голосу, ні плавність мови, червоніння та хвилювання свідка не мають ваги для зводін. Метою зводін – довести до заломання брехуна. Щоб цього досягти, треба застосувати деяку тактику. Слід заздалегідь зорієнтуватися, хто з зізнаючих найправдоподібніше говорив правду, а чий зізнання фальшиві. Це дуже важливе, бо при зводинах треба так повести справу, щоб, поставивши зізнаючих віч-на-віч, спочатку зізнавав ще раз той, що говорив правдоподібно правду, а потім другий. Це чергування важливе, бо воно може спричинити те, що свідок, який говорив неправду, коли йому в очі сказали правду, може заломитися і признатися до брехні, тим більше тоді, коли можна довести йому ще інші суперечності його зізнань, напр., суперечності з документами. Коли ж спершу при зводинах зізнавав би той, зізнання якого фальшиві, то він механічно повторив би попередньо складені зізнання і з усією рішучістю обстоював би при них, дарма, що йому пред'явлено інші правдиві зізнання.

6/ Фальшиве алібі.

Алібі – це доказ неприсутності підозрілого на місці карного вчинку, в той час, коли той вчинок заподіяно.

Правопорушник, зокрема досвідчений, заздалегідь плянує свою оборону на той випадок, коли б його зловили. Він підшукує свідків та забезпечується іншими доказами, що в міру потреби могли б потвердити, що в той час, коли стався злочин, він не був на місці вчинку, а перебував дуже далеко від нього. Таке алібі є очевидно фальшиве. Його здемаскувати деколи дуже важко,

зокрема тоді, коли його вже наперед добре обдумано. Переважно стараються здемаскувати фальшиве алібі таким чином: питають свідків про подробиці, які близько не в'яжуться з справою і тому про ці справи правопорушники наперед не домовилися. Таким методом деколи щастить доказати свідкам брехню, а тим самим розвіяти фальшиве алібі. Буває, однак, що спричинці більш детально придумують своє алібі. Напр., злодій обікрав уночі між 24 - 1 год. банк. Він, щоб мати алібі, на кілька днів раніше виїхав з свідками на місце, віддалене на кількасот кілометрів від місця крадежу. Свідки станувши на суд, будуть однозгідно зізнавати про всі подробиці, бо все те, що вони зізнають, відповідає дійсності, а тільки в датах крадежу й спільного перебування є розходження.

Розбити таке рафіноване алібі важко. Переконавшись, що свідки так обдумали алібі, немає сенсу питати їх про подробиці з часу їхнього спільного перебування з підсудним. Допит тоді треба починати не від факту спільного перебування, а від того, де кожний зі свідків перебував на кілька днів перед спільною зустріччю, або за кілька днів після неї, і, в цей спосіб поступаючи день за днем наблизитися до моменту спільного перебування й часу крадежу. Таким чином можна знайти в зізнаннях свідків та заяві підсудного, коли їх уважно допитувати, чимало суперечностей, що розіб'ють фальшиве алібі. Свідки, коли їх спитати про ті обставини, що існували перед крадіжжю і після неї, не будучи до цих питань приготовленими, схвилюються, не знаючи, які зізнання подали, або складуть їхні товариші, - і тому найчастіше говоритимуть правду. Тоді виявиться, що вони справді перебували спільно з підсудним, але це було в інший день, а не в день крадежу.

7/ Спостереження допитуваного.

Кожному відомо, що настрої людини, її переживання часто відзеркаляються на її обличчі. Є питання чи на основі червоніння обличчя, появи сліз можемо зробити правильні висновки щодо правдомовності тих, хто складає зізнання. Це питання було піднято давно, а погляди в цій справі розходяться. Одні вважають, що виразові обличчя людини можна довіряти більше, ніж словам, бо людина не вміє заховати на обличчі свого переживання: незадоволення, обурення, здивування, переляку, радості. Лікар Підерит у творі: "Grundsätzen der Mimik und Physiognomik" старається науково довести, що вираз обличчя - міміка залежить від душевних процесів та що обличчя людей при тих самих почуттях завжди набирають того самого виразу.

Дехто має іншу, протилежну думку, а саме: з вигляду обличчя не можна прочитати справжніх почувань людини.

Не зважаючи на ці розбіжності все ж таки є спроби використати дослідження міміки й фізіономії допитуваної людини. Раніше досліджували окремі частини лица. Сьогодні фізіономічні методи досліджують цілість лица людини й навіть звертають увагу на поруки всього тіла, рук і ніг.

Все ж таки ця ділянка науки ще зовсім молода, і людське обличчя ще далеко недосліджене, щоб з нього можна було непомилково прочитати справжні переживання людини, тим більше, коли йдеться про закам'янілих злочинців, які вміють по-мистецьки затаювати свої почуття та на допитах немов артисти грати свої ролі.

У всякому разі, червоніння обличчя - це чисто фізіологічні процеси людини, залежні від будови організму. Є люди, які червоніють без особливої підстави. Зокрема люди з сангвіністичним темпераментом схильні часто червоніти. Сам червоний колір обличчя залежить від переповнення кровоносних судин кров'ю, залежно від різних обставин, між іншими також від подразнення нервової системи і мозку. В деякого за дуже незначним подразненням нервової системи - шляхом рефлексів настає наповнення кровоносних судин обличчя кров'ю.

Тому було б дуже ризиковано робити будь-які висновки щодо

правдомовности людини на основі червоніння її обличчя.

Сльози також не можуть послужити доказом справжніх почувань людини. Їх вплив зумовлений механічним рефлексом. Дехто плаче без особливої підстави, а інші не заплачуть, хоч переживають важкі терпіння. Тому поява сліз у допитуваної особи не має особливого значення, а іноді може навіть ввести в блуд. Феррі приводить один випадок, коли дівчинка, в час переслухання її в справі вбивства нею чотирьохлітньої дитини, яку вона винула з поверху, знявши їй перед цим ковтки з вух, тільки раз в час слідства заплакала, а саме тоді, коли згадала, що їй в тюрмі не дали білого хліба.

8/ Допит запідозреного.

Принцип для сьогочасного законодавства – доказати підозрілому вину. Підозріла людина не зобов'язана доказувати свої невинності. Тому підсудний може навіть не оборонятися, хоч має право на повну оборону своїх інтересів. Він є в праві давати в своїй справі вияснення, коли б, однак, поставлене йому питання могло принести йому шкоду, – він може на нього не відповідати і цього факту не можна брати за доказ проти нього.

Підозрілого не можна фізично змушувати складати вияснення, не можна в час зізнавання фізично ані морально знущатися. Підсудний – це громадянин, якому ще не доведено вини і вже через те не можна над ним знущатися, що покищо невідомо, чи він справді завинив.

В таких умовах добути від підсудного правдиві вияснення – це складне завдання. Є різні методи добувати признання до вини. Треба засудити методи терору, побиття, залякування, шантажу, виснажування, допитування свідка голодним, невиспаним тощо. Ці методи неетичні й заборонені законом; вони не дають приємності нікому, навпаки – створюють глибоку прірву між громадянством і садистичними органами безпеки. Поза цими неморальними методами є чимало можливостей здобути від підозрілого дійсні вияснення, серед яких інтелігентний допитувач знайде навіть справжнє задоволення своїм званням.

Однією з можливостей добути правдиві вияснення є т.зв. МЕТОДА АСОЦІАЦІЇ. Закон асоціації полягає в тому, що ми, сприймаючи якесь явище, пов'язуємо наші почуття з уявленими. Цей симбіоз настає дуже швидко і незалежно від нашої волі. Шляхом імпульсивності настає пов'язання думок про сприйняті явища та про наші почуття. В цьому процесі наші почуття підносяться далеко сильніше, ніж свідомість мозку. Коли, допитуючи підозрілого, поставити йому питання і зараз же домагатися відповіді, тоді він імпульсивно пов'язує поставлене запитання з своїм почуттям. Якщо він вчинив злочин, а йому дали питання, що зв'язане з цим вчинком, тоді він пов'язує це питання з своїми вчинками. Він намагається якнайобережніше відповісти, щоб не зрадити себе. Асоціативна метода полягає в тому, що підозрілому дається низку питань, в яких багато слів має зв'язок з злочином, і домагається від нього швидко відповісти. Підозрілий в наслідок низки побуджуваних слів приневолений пов'язати їх з своїми почуттями. Це настає імпульсивно, незалежно від волі, а коли треба швидко дати відповідь, тоді в цій відповіді допитуваний часто вмішує слова, якими він зображує почуття в зв'язку з своїм злочином, не зважаючи на те, що цих слів він не хотів вжити, бо вони його зраджують. Напр., коли цією методою допитувати хеміка, що втруїв арсеном людину й вплітати в питання слова, що мають відношення до хемічної лабораторії та хемічних речовин, – тоді може прийти такий момент, що підозрілий назве слово "арсенік" або "асистент", що його втруїв, бо ця речовина і асистент сильно пов'язані з його почуттями. Цю методу тепер часто використовують на допитах, причому на допиті користуються одночасно кількома допитувачами, з яких кожний на чергу ставить запідозреному своє питання та домагається скоро відповісти. Хоч ще підозрілий не зміг добре застановитись і відповісти, настає чергове питання. Звичайно, вигляди бувають далеко кращі тоді, коли було

в питаннях більше збудливих слів.

Допитуючи підозрілого, можна використати також інші методи, які так само опираються на почуття. Скажім, можна поглибити почуття підозрілого: напр., можна поглибити в нього почуття любови до своєї родини, з'ясовуючи йому її теперішнє становище в наслідок його вчинку, поглибити в нього релігійні, суспільні почуття, почуття жалю, ревности тощо, - все це залежно від індивідуальних випадків. Вульфен подає такий цікавий випадок: слідчий поглибив у допитуваного почуття військової гідності словами: "Ви є жовнір, відважна людина, будемо говорити між собою широко відверто, бо з вами можна так говорити, - ви є жовнір, що служив цісареві". Ці слова так вплинули на запідозреного, хоч він уже був цивільний, що він встав, приступив до слідчого, подав йому руку і сказав: "Так, будемо говорити відверто", - а потім відразу признався до вини. Іншим разом - слідчий поглибив в підозрілого почуття любови словами: "Бачите, ви любите цю особу, але все ж таки ви відносно неї не поступили гідно. Ви прийняли її й використали її як свого спільника до виконання свого брудного злочину, а тепер вона мусить через вас спокутувати". В наслідок цього підозрілий категорично заперечив, що ця людина брала участь у злочині і заявив, що вона про злочин нічого не знала, бо він вчинив його без її відома. Деколи підозрілого можна спонукати до правдомовности, поглибивши в нього бажання їсти, курити. Один слідчий, приступаючи до допитів, клав перед собою шоколаду, помаранчі, солодощі. В одному випадку допитуваний, бачачи, що слідчий курить, попросив у нього цигарку. Допитуваний погодився дати йому цигарку, але під умовою, що він скаже правду. Так і сталося. Деякого підозрілого можуть зворушити спомини про сумно пережиту молодість, занедбане виховання, передчасне сирітство, далекі спомини про батьків, рідню тощо.

У великій мірі може спричинитися до вияснення вини з'ясування підозрілому наслідків його вчинку: розпуку вдови та сиріт, що він убив їхнього батька, убогість людини, яку він підпалив тощо.

Не раз вистачить привести підозрілого на місце злочину, і він сам поглибить свої почуття та признається до вини. Буває, що деколи підозрілий на місці злочину так себе незручно поводить та дає такі нелогічні відповіді, що це повністю виявляє його вину.

З міміки заводових правопорушників небагато можна вичитати. Вони звичайно байдужі до оточення та їдко з нього насміхаються. Навіть перед обличчям смерти мають специфічний т.зв. шибеничний гумор. Згадати б тут трьох описаних Ломброзо злочинців, які в той момент, коли їм судді відчитували вироки смерти, малювали карикатури суддів. Деякі злочинці при допитах намагаються до всього підходити весело, на все давати гумористичні відповіді. Вони також не втрачають рівноваги духа, коли їх привести на місце карного вчинку. В таких випадках треба бути особливо обережним. Зокрема тоді треба звертати увагу на поведінку підозрілого, бо він і тут старається творити собі фальшиві докази, напр., старається в присутності свідків, мовляв необережно, засмарувати себе кров'ю трупа, якщо боїться, що на ньому можуть знайти сліди крові вбитого з часу вбивства і довести йому вину.

Найважливіше питання під час допиту - чи підозрілий говорить правду. Це питання пробували всяко вияснити. З медичного боку також роблено дослідження. Бенуссі твердить, що кількість інспірації й експірації, тобто вдиху та видиху, є в брехуна перед складенням фальшивого зізнання менша, як після складення цього зізнання. Значить, до часу, коли він не закінчить фальшиво говорити, він менше віддихає. Ця метода переконатися, чи відповідь правдива, непрактична тоді, коли підсудний відповідає коротко, напр., словами "так", "ні".

Лявенштайн і Селіг пробували переконатися з правдивості відповідей підозрілого за допомогою рівночасної реєстрації віддиху грудей та живота і відрухових порушень рук, ніг, голови,

а також за допомогою рівночасної реєстрації ударів серця. В Америці подібні методи застосовував Лярсон. В Англії Геррі давно доручав, допитуючись, дивитися на куточки уст допитуваного. Він твердить, що коли людина говорить неправду, тоді дрожать у неї куточки уст.

Було навіть подумано окремі приладдя для pomірів. До цього роду новітніх апаратів належить Sphygmograph – для записування пульсу людини, Pneumograph, для реєстрування віддиху, Plethysmograph – для міряння тиску крови та Kardiograph – для фіксування дій серця.

Досліджуючи злочинця цими апаратами, говорять йому різні назви, що зображають певні поняття, згадують його найближчих, цитати з святого письма, показують різні напої: вино, горілку чи гаманець, повний грошей тощо. Звичайно, цього роду дослідження складне й не виплачується застосовувати його в кожній справі.

Для того, щоб переконатись, чи людина говорить правду, використовують ще письмо людини. Допитуваному кажуть писати під диктатом. В певний час вміщується в диктат слово або і речення, що має відношення до заподіяного підозрілим карного вчинку. Підозрілий схвилюється і хоч на лиці старається приховати свій неспокій, проте не опанує руки і вона напише дразнячі його слова так особливо, що зразу можна помітити різницю в написанні байдужих для нього слів і слів, що мали відношення до карної дії.

9/ Матеріальна і математична правда.

Свідок – це громадянин, що має про справу деякі відомості, які можуть мати значення для вияснення справи карного вчинку. Він з справою не має нічого спільного, коли не брати під увагу, що він деколи сам потерпів від вчинку правопорушника, або брав у ньому якусь участь. Тому з свідком треба поводитися гідно, по-громадськи, та уникати всього, що могло б свідка ображати, принижувати, ставити його в поганому світлі або наносити йому шкоду.

Одним з основних обов'язків свідка є скласти перед судом правдиві зізнання та в міру потреби скласти присягу. За фальшиві зізнання свідок відповідає карно. Обов'язки підсудного в цьому відношенні інші. Він не зобов'язаний робити щось таке, щоб виявити свою вину, тому не може не відповідати на поставлені йому запити. Коли ж підсудний складає вияснення – тоді він повинен говорити правду. Проте, цей обов'язок тільки моральний і не санкціонований карним кодексом.

В першу чергу треба з'ясувати, до яких зізнань свідок зобов'язаний, зокрема, чи він зобов'язаний дати об'єктивне свідчення в формі математичної правди. Ні! До математичної правди свідок не зобов'язаний, бо цей обов'язок виходить поза межі людської спроможности. Свідок зобов'язаний до зобов'язуючої в теперішні часи в праві т.зв. матеріальної правди. А треба знати, що матеріальна правда не рівнозначна з математичною, абсолютною правдою. Докази, що служать для суду, не мусять довести до абсолютної, непомильної об'єктивної правди; вони повинні довести тільки до суб'єктивного переконання, яке в скалі судових доказів має менший ступінь, ніж абсолютна догматична певність. Переконання – це щось більше, ніж віра, але менше, ніж абсолютне знання, як математична непомильність, скажімо, що $2 \times 2 = 4$. Правда, переконання – це більше, ніж віра, бо для витворення віри вистачає тільки внутрішнього наставлення, а для переконання треба чогось більшого, а саме – аргументів для скріплення віри. Між переконанням і абсолютною об'єктивною дійсністю можуть бути розходження, дарма, що людина суб'єктивно вірить, що її переконання покриваються з дійсністю. Ідеал суду – якнайдалі наблизитися до об'єктивної дійсности, так як ідеал людини – наблизитися до мудрости, одначе, при людській недосконалості це не завжди має місце. Тому суд зобов'язаний тільки дійти до переконання. Суб'єктивна правда в сенсі суддівського

переконання називається матеріальною правдою.

Принцип матеріальної правди прийнято процесуальним законом, і він зобов'язує також свідка. За сучасним правом, свідок повинен сказати на суді ту правду, в якій він переконаний. Ця правда може, однак, розходитися з об'єктивною дійсністю. За це розходження свідок не несе відповідальності. Це вірно, що закон не зобов'язує людину до абсолютної об'єктивної правди. Людина часто переконана в свою правду та вірить, що її правда – це об'єктивна дійсність, а втім вона насправді стоїть далеко поза нею. Кожна людина різно сприймає явища зовнішнього світу. Це найкраще видно на прикладі: Вартовий крикнув до людини "Стій!" – і зараз після цього вистрілив. Свідки цього явища по-різному його сприйняли. Одні переконані, що спершу було попередження, а після нього постріл, інші – що спершу був постріл, а потім вигук "Стій!"; дехто не почув зовсім вигуку, а почув тільки постріл, інші почули одночасно і вигук, і постріл.

Причин розходження між об'єктивною і суб'єктивною правдою є багато. Всі вони залежать від природи кожного суб'єкта зокрема. Скільки є суб'єктів, стільки може бути окремих суб'єктивних правд. Передовсім, кожна людина інакше спостерігає, відчуває та сприймає явища навколишньої дійсності. Кожна людина інакше уявляє собі ті чи інші об'єкти, думає про них та переказує свої враження. На багатогранність сприймання явищ зовнішнього світу склалося чимало причин. Перш усього, кожна людина живе окремим психічним життям, з окремими його процесами, має свої погляди й переконання, замишування, зацікавлення, мрії, ілюзії. Кожна людина творить свій окремий світогляд, своє окреме "я", до якого вона прийшла на основі власного виховання та власних переживань. Тому пізніше, спостерігаючи явища навколишньої дійсності, вона звертає увагу тільки на те, що її особливо зацікавило, і творить собі з цього власний погляд. Це одна з причин суб'єктивності поглядів.

Чимале значення для творення висновків має суґестія, що дістається до людини шляхом преси, літератури, безпосереднього контакту з іншою людиною. На сприймання явищ має вплив також наставлення свідка до сприйманого об'єкту. Немає також сумніву, що психічний стан людини, в якому вона знаходиться в моменті сприймання явищ, відіграє велику роль при спостережанні. Спостереження, пороблені в п'яному чи напівсонному стані, в час страху, нервового напруження, в радості і т.п. – бувають дуже залежні від цих настроїв та часто далеко невірні. І так, для прикладу Грос подає, що він після однієї езекуції спитав чотирьох свідків, що були при страченні в урядовому характері, який колір рукавиць мав кат. Свідки по-різному зізнали: один говорив про чорний, інший про брунатний, один про білий колір, а один твердив, що кат взагалі не мав рукавичок. При стинанні голови Марії Стюарт, було зроблено мечем два удари. Всі очевидці бачили тільки один удар, а другий доведено тільки за деякий час при нагоді екзумації трупа. Тоді було знайдено сліди двох ударів. Це не є виключні випадки. Скільки разів доводиться чути оповідання, в які не хочеться вірити, не зважаючи на те, що оповідачі глибоко переконані, що говорять правду. Часто людина, що опинилася при катастрофі, під впливом переживання фіксує недійсні явища, напр., оповідає, що була велика залізнична катастрофа, з якої тільки вона вирятувалася, а всі інші загинули. Вона заявляє, що навіть бачила, що когось знайомому відлетіла голова. Ми чули суб'єктивні твердження людини, що вона під час летунського нальоту бачила як бомба вдарила в дім і там загинув його товариш, який стояв біля дому. Коли ж перевіряти пізніше ці відомості, вони виявляються далеко неправдивими, виявляється, що зовсім не було таких жахливих катастроф і не було стільки забитих. В час небезпеки, страху людина часто сприймає далеко невірно явища і бачить та чує як дійсність те, що вона в цьому критичному моменті уявила собі як можливість. Це явище особливо важливо знати при допиті свідка, зваживши те, що в карних справах майже завжди доводиться мати діло з такими особливими подіями, які свідок рідко коли в житті спостерігає. В такі моменти свідки, що до цього не привикли, бувають перелякані.

Картини, що їх людина сприймала, залежать також від органів, якими вона сприймає явище. Коли ці органи не здорові, пошкоджені, тоді це впливає на спостереження. Тут найважливіші хвороби ока, вуха та носа. Різні люди мають по-різному розвинені ці органи. Одні бувають короткозорі, інші далекозорі, дехто буває зовсім сліпим і не може розрізняти кольорів. Ї люди, які відрізняють кольори тільки за яскравістю, як це в нас буває ввечері, коли сутеніє. Деякі не бачать різниці між червоним, жовтим та блакитним кольором. Подібно стоїть справа з ненормальним станом органів слуху, нюху, дотику, смаку. Ці недомогання сензабельних органів можуть принести далеко невірні зізнання свідка. Коли спитати, напр., людину, яка не може бачити червоного світла, чи вона бачила таке світло на semaфорі або на лямпі, що мало б ніччю перестерігати перед викопаним ровом, — вона відповість, що такого світла не бачила, хоч насправді там це світло було.

Особливо невірно людина сприймає напрям. Спостерігаючи малесеньку дитину, побачимо, що вона, щоб одержати якийсь предмет, далеко простягає руку поза цей предмет або перед нього. Тільки з часом вона навчиться опанувати поняття простору. Але кожний знає по собі, що опанувати поняття простору не легко. Коли прийдеться людині окреслити деяку віддаль — тоді вона всяк може її окреслювати. Одні окреслюють цю саму віддаль на кілька кілометрів, інші — на кільканадцять.

Також дуже часто не можемо повірити нашим вухам, коли чуємо постріл, гук, гуркіт авта, літака й не дивимось, хочемо органом слуху устійнити, з якого місця походять ці слухові явища, тоді дуже часто помилимося. Про це кожний дуже легко може сам по собі переконатись.

Сензабельні органи мають ще одне недомогання, що некорисно впливає на сприймання явищ. Саме їх дії залежать в деякій мірі від оточення. Коли прийти з двору, сильно освітленого сонцем, в кімнату, око спершу нічого не бачить, а лише трохи пізніше починає розпізнавати спочатку контури предметів, а потім і деталі. Наявність предметів наколишньої дійсності пізнаємо тому, що ці предмети своєю властивістю збуджують наші органи. Таким чином, подразнене вухо подає нашій свідомості враження про шум лісу, шарудіння листя, шум пари, розрізняє звук скрипки від звуку гітари. Проте, якщо збудження органу триває безперервно довший час, тоді буває, що вразливість органу меншає. Тоді, наприклад, найсильніші запахи втрачають свою силу. Доведено, напр., що запах кислого сиру перестає діяти на нюх вже після восьми хвилин, коли його підряд нюхати. Робітники по шкіряних заводах, пацієнти з йодоформовими перев'язками не відчують запахів шкіри чи йодоформу, що їх постійно оточують. Органи відчуття, так би мовити, привикають до безперервного діяння збудників та перестають на них реагувати. Цим можемо пояснити собі, що ми не чуємо цокання годинника та гамору великого міста. Мельник не чує безперервного ритму свого млина, звикаючи до нього, а прокидається вночі, коли несподівано млин перестане діяти. Знаючи про це, легко зрозуміти розходження зізнань різних свідків, легко, напр., зрозуміти зізнання двох свідків, з яких один, перебуваючи в кімнаті, що в ній постійно, але малими кількостями пробивався газ з газових рур, твердить, що в хаті не було газу, а другий свідок, що прийшов до кімнати, коли там було багато газу, запевняє про його наявність.

Корисним при допиті малолітнього свідка буває те, що в деяких справах, напр., про статеві карні вчинки, дитині можна довіряти більше, ніж дорослому свідкові, зокрема тоді, коли вона вживає слів та змальовує події, яких вона раніше не знала. Це дає запоруку вірних зізнань.

Вартість зізнань більша тоді, коли людина має багато життєвого досвіду, а зокрема досвіду в тих справах, свідком яких вона була. Хемік, що ціле життя зв'язав з хемічною лабораторією, далеко краще сприймає явища, зв'язані з хемічними речовинами, ніж це зробить музикант, що хемією не цікавиться. Працюючи практично, людина виробляє також собі свої органи чуття.

В Америці є окремі школи, в яких вивчають розпізнавати за запахом і смаком вартість та якість товарів. Абсолюенти цих шкіл, діставши титул інженера смаку, розпізнають різні сорти кави, вина, чаю і т.п. Інженер смаку вміє пізнати тисячу сортів вина тільки за його смаком та навіть вміє подати докладно рік його вироблення. Такі фахи дають дуже великі заробітки. Зізнання свідка в справі, в якій він є так високо кваліфікованим спеціалістом, мають високу вартість, бо тут можуть трапитися лише невеликі помилки.

Якість сприймання свідком різних явищ, як бачимо, залежить не тільки від органів сприймання, а також від досвіду людини. В загальному вартість зізнань дитини далеко менша, ніж вартість зізнань дорослої людини. Людина, сприймаючи явища зовнішнього світу, робить собі про них свій власний висновок, який в неї твориться на основі дотеперішнього досвіду в інших справах, на основі власного переживання. Дитина, народившись, не має свого погляду на справи навколишньої дійсності. Вона хоч дивиться на ці явища, але розуміє їх інакше, ніж доросла людина. Шляхом власного досвіду, що його дитина здобуває у зв'язку з своїм психофізичним розвитком, вона вчиться розуміти. Вартість спостережень росте прогресивно до віку. Треба ще додати, що дитина має особливо буйну фантазію і тому її оповідання про спостережені явища набагато переплетені уявленими образами. Тому, що дитина не міцна ще в своїх поглядах і багато дечого бачить очима фантазії – уяви, – на її зізнання особливо сильно діє сугестія оточення. Діти не роблять сильних незмінних заключень, а легко змінюють свою думку, почувши інший погляд. Крім цього, вони не зафіксують на довгий час своїх спостережень і скоро забувають події. Дальший компонент, що впливає на вартість зізнання малолітнього свідка, – це сильно розвинуті в молодому віці афекти, зокрема афект страху та радості. Наявність цих афектів від'ємно впливає на правильне спостереження.

Зваживши ці недомогання малолітніх, не можна визнати правильним погляд, що: "ex ore puerorum veritas", /з уст дітей правда/ бо як знаємо, "ex ore puerorum non semper veritas", а зате часто "mendacium" /брехня/. Це недомогання неповнолітнього віку слід завжди мати на увазі, допитуючи свідка.

При переході до старечого віку в людині наступає повільна дегенерація організму. Поглянувши на стариків, бачимо в них атрофію, тобто скорочення тіла, щелей тощо. Крім цього наступає атрофія внутрішніх органів, а між ними й мозку. Соматична дегенерація потягає за собою зниження рівня психічного свідомого життя людини. Її розумова видайність меншає, пам'ять слабшає. Сензабільні органи в свою чергу підходять під закон занепаду. Людина недобачає, недочуває тощо. З цієї причини зізнання стариків можуть далеко відбігати від дійсного стану справи, якої вони були фізичними свідками.

Закон не ставить межі ні для найнижчого ні для найвищого віку. Теоретично кожна людина, не зважаючи на її вік, може бути свідком. Практично ж, допитуючий сам вирішить, якому свідкові, з уваги на його вік, можна довіряти, а якому не можна.

10/ Типи свідків.

а/ ПРАВДОМОВНИЙ СВИДОК – це той, що передає вірно свої спостереження. Однак, ці спостереження не завжди є дійсним виявом правди. Свідка не можна порівняти з фотографічною плівкою, що точно відбиває дійсність, без ніяких додатків. Свідок спостерігає все суб'єктивно, робить такі ж суб'єктивні висновки й ці саме висновки й переказує. В цьому можемо легко переконатися, коли будемо питати свідка про всяку обставину, напр., про те, що він бачив жінку. Спитатись його, кого він бачив, він скаже: "жінку". "Як вона була одягнена?" – "Не знаю". "Яку мала суконку?" – "Не знаю". "Яке мала волосся?". – "Не знаю". "Що мала на голові?". – "Не знаю". "Які мала очі?". – "Не знаю". Виявиться, що свідок не знає ніяких деталей, а твердить, що він бачив жінку.

Його зізнання правдиві, бо він дійсно бачив жінку. В той момент, коли він її спостерігав, бачив її убрання, зачіску, черевики тощо, і в цей момент він зробив майже механічно висновок, що це жінка. На суді свідок говорить свій висновок, а не змальовує образів. Тому зовсім невдалі зауваження, що їх деколи роблять свідкові, щоби він не говорив своїх висновків, а оповідав про те, що він бачив. Коли б свідок міг здійснити таку вимогу, - тоді він говорив би нісетниці. Наприклад, що бачив якусь масу, яка рухалася; маса була різного кольору, була висока тощо. Але чи можна було б з цього зрозуміти, що свідок бачив людину, жінку?

Деколи можна почути такі дивні запитання спрямовані до свідка, звідки він впав на думку, що це є.... Свідок майже механічно робить свої висновки, на основі свого досвіду з усього життя й тому важко спрецизувати причину своїх думок. Наприклад, свідок побачив на вулиці авто. Його питають, звідки йому прийшла думка, що це авто. Звичайно на таке запитання важко свідкові дати відповідь.

б/ СВІДОК БРЕХУН. Брехня - це твердження, що його зізнаючий дає завідомо неправдиво, з такою метою, щоб його прийняли за правдиве. Люди часто говорять неправду, навіть у дрібничках, які не мають для них суттєвого значення, а тим більше говорять її тоді, коли мають у цьому особливий інтерес.

Мотиви брехні бувають різні: СТРАХ, ЛЮБОВ, ПОМСТА, ІНТЕРЕС тощо.

С т р а х - є мотивом до неправдивих зізнань, головним чином тоді, коли йдеться про зізнання в справі небезпечного злочинця. Є злочинці, зокрема в невеликих містечках і селах, яких свідки бояться, щоб вони не помстилися на них, коли відбудуть кару. В цих справах боязливі свідки складають фальшиві зізнання, хоч навіть злочинці від них цього не вимушували. Вони бояться наражуватися на помсту.

Деколи свідок боїться клятви, якою він до чогось зобов'язався. Льюкард дає приклад священника Мінграта, який, згвалтувавши молоду жінку, задушив її. Свідком цього була наймичка. Боячись, щоб дівчина не зрадила цього вчинку, Мінграт схопив її за руку, затягнув до церкви перед вівтар і тут перед Найсв. Тайнами примусив її повторяти слова клятви, що вона не виявить вбивства. Дівчина так перейнялась складеною клятвою, що боялась виявити цю жахливу таємницю, поки священник при сповіді її не переконав.

Свідки говорять неправду й тоді, коли мають якесь відношення до карної справи, напр., тоді, коли вони придбали якоесь речі, що походили з карного вчинку, помагали злочинцеві порадою, намовляли його до злочину тощо.

Дехто боїться скласти зізнання тому, що боїться пізнішого обов'язку прибути на суд, або боїться довго чекати в сінях судового приміщення. Дехто боїться складати зізнання й присягати, а що найважливіше - боїться неприємних питань оборонців та прокурора. Боячись цього, свідок воліє вже в слідстві сказати, що він не має жадних відомостей про дану справу.

Л ю б о в є також збудником брехні. Під впливом любови до дорогих осіб, прив'язання до служби, співробітників, в наслідок дружніх відносин з знайомими тощо, - людина часто складає фальшиві зізнання, що можуть бути подвійного роду. Перший рід - свідок хоче допомогти підсудному й складає такі зізнання, які мають мету доказати невинність підсудного. Другий рід - свідок не хоче насправді допомогти підсудному, але також не хоче йому й пошкодити і тому заявляє, що в даній справі він не має ніяких відомостей. Тому, допитуючи свідка, завжди важливо устійнити, яке його відношення до підсудного, щоб, можливо, бути обережнішим перед брехнею, яка виникає з близьких взаємин свідка й підсудного.

П о м с т а є доброю нагодою свідка пошкодити нелюбій людині, проти якої є підозріння. Не рідко буває, що саме свідок був автором цього підозріння, бо він з помсти обмотав свого ворога сіткою фальшивих доказів, напр., підкидаючи на місце злочину його предмети, або підкидаючи запідозреному предмети, що походили з карного вчинку або послужили до його виконання. Улюбленим способом спрямувати проти нелюбої особи підозріння є анонімові листи, якими засипається уряди. Звичайно, коли проти нелюбої особи звернено підозріння, – тоді для помсти свідок складає неправдиві зізнання, якщо, очевидно, має до цього відвагу. Такий свідок складає зізнання, що ними виказує вину підозрілої людини, або тільки складає заяви, які насправді не мають безпосереднього зв'язку з справою, але ставлять запідозреного в некорисному світлі, – напр., змальовують його поганий, брутальний характер. З можливістю фальшивих зізнань, що виникають з помсти, треба в кожному випадку рахуватися.

І н т е р е с буває також збудником фальшивих зізнань. Свідок дуже часто дістає за корисні для підозрілого зізнання добру заплату. Бувають свідки, які тільки й займаються складанням фальшивих зізнань за нагороду. Свідок складає нерідко фальшиві зізнання, коли він зацікавлений в тому чи іншому вирокі, бо він на його основі здобуде якісь матеріальні користі. Напр., він зацікавлений в тому, щоб шофера засудили за легковажну їзду автом і поранення свідка, бо він хоче одержати від підсудного відшкодування.

Брехня може мати глибше коріння, яким вона виростає з органічного життя людини. Душевне життя залежне від органічного життя людини. Є окремі типи брехливих людей, брехливість яких лежить в недомоганні організму. Це є вияв хворобовий /патологічна брехня/. Така людина має сильно розвинену фантазію та вважає собі своє уявлення про події за справжню дійсність, в чому переконує й інших. Вона не вміє відокремити правди від уявлення, (*pseudologia phantastica*). Такі свідки не завжди говорять правду, проте, вірять, що її говорять. Причиною патологічної брехні є хворий організм.

До хворобливих брехунів слід зарахувати істериків, фобулянтів, типів, що легко підпадають під сугестію, а далі – цілу низку непостійних брехунів, як алькоголіків, жінок під час вагітності, менструації, клімактерії, в час родів, далі морфіністів тощо. Старці також дуже часто брешуть. Не раз роблять вони це тому, що сором їм признатися, що вони дещо в наслідок старости не запримітили або забули. Щоби приховати ці недомогання старечого віку, вони говорять неправду.

ДОПИТ БРЕХЛИВОГО СВИДКА повинен виявити його брехню, бо в іншому разі неправдиві зізнання можуть принести шкоду. Спосіб, що ним можна викрити неправдиві зізнання, залежить від типу брехуна та практики допитувача. Підозріваючи, що свідок з уваги на його вік або хвороби організму говорить неправду, слід в міру потреби здобути про свідка інформації в його родичів, опікунів, вчителів, лікарів і т.п.

Свідок – брехун, що з холодним спокоєм говорить неправду, заздалегідь уже приготовлений до запитань. Тому він раніше обмірковує та приготує брехливі відповіді й зовсім не дивно, що він здебільшого говорить дуже плавно, не довго думаючи. Найкращий спосіб для виявлення брехні такого свідка в час допиту – не переривати його мови, а навпаки – спонукувати його якнайбільше говорити. При цьому допитувач мусить робити вигляд, що він свідкові повністю вірить. Свідок, задоволений своїм успіхом, часто докотиться в своїй брехні до низки суперечностей. Він буде, наприклад, говорити, що він в сяйві місячної ночі впізнав людей, а насправді виявиться, що метеорологічні станції в ту ніч якраз занотували бурі, а календар покаже, що тоді не було на небі місяця. Тільки після того, коли свідок перестане оповідати, треба йому давати запити, при чому такі, що можуть вказати протирічності. Добре вимагати відповідей на такі запитання, що на них свідок не приготувався, думаючи, що вони не

мають ніякого відношення до справи. Свідок – брехун, який увесь час говорив плавно і так само відповідав на суттєві запитання, на які був приготований, почувши непередбачені запити про якісь подробиці – починає хвилюватися. В нього зразу ж виринає питання, який зв'язок мають поставлені запити про дрібниці з цілою справою та яку він повинен дати відповідь, щоб не потрапити в суперечності з своїми власними зізнаннями. Вагання свідка, його незрівноваженість і збентеження, хоч питання по суті зовсім не важливі, запевнює нас у тому, що свідок справді не говорить правди. Коли ж у цій самій справі зібралось більше брехунів, які домовилися між собою брехати, – тоді вони будуть тим більше затримовані непередбаченими питаннями, бо, не приготувавшись до них, не умовившись, що мають на таке питання відповісти, опиняться в трагікомічному становищі.

Про інші методи допиту була вже мова вище.

в/ ІНШІ ТИПИ СВИДКІВ /нервовий, "святий"/.

Серед великої плеяди шкідливих свідків бувають уперті свідки. Вони на кожне запитання заперечливо хитають головою або махають руками. Такий свідок воліє краще промовчати на запитання або обмежитися коротким запереченням, ніж мусів би комусь допомогти або пошкодити. Користь з цього свідка невелика і коли можна в справі без нього обійтися, краще буде його не питати. Цей свідок – не брехун, але, наставившись до нас неприхильно, він вважав нас за непевних, за щось подібне до шпигунів, з якими він не повинен говорити. Якщо необхідно цього свідка допитувати, – тоді, перш за все, треба його прихилити до себе та переконати його, що він погано ставиться до нас цілком безпідставно, бо ми не такі страшні як він собі уявляє. Спочатку питання до такого свідка повинні бути якнайпростіші, а відповідь на них самозрозуміла, легка, щоб свідок бачив, що від нього не вимагають чогось незвичайного. Свідок починає притакувати ці самозрозумілі питання такими словами як: "Певно, що так", "Само собою", "Самозрозуміло". Тоді треба зручно поставити те питання, відповідь на яке складна, і на ній нам найбільше залежить. Відповідь на це питання також здається свідкові самозрозуміла, як і попередні, і він, нічого не помітивши, відповість якраз те, що на початку вирішив був уперто промовчати.

НЕРВОВІ СВИДКИ – це жайгідні істоти, що не вміють запанувати над самим собою. Вони від кожної дрібниці сильно денервуються, на кожне запитання дають майже одночасно відповідь "так" і "ні", а коли їх рішуче запитати, як це врешті повинно бути, відповідають: "Не знаю". Своїм хвилюванням та тривогою цей свідок схожий на муху, що змагається з павутинням. З такого свідка немає майже ніякої користі. Якщо можна собі на це дозволити, краще залишити його в спокої. Але на всякий випадок до цієї людини треба ставитися якнайчемніше, в першу чергу треба її заспокоїти, підбадьорити, але ніколи не треба її нервово подразнювати.

СВИДОК "СЯТИЙ" – це такий, який прикидається дуже побожною, чесною і моральною людиною, яка тільки й знає церкву, працю та чесність. Він з'являється на суд в ім'я добра, моралі, доброго тону, справедливості. Його лице завжди погідне, він до кожного усміхається, кожного хоче задовольнити. З таким свідком слід поводитися рішуче, а коли він справді побожний – заставити його заприсягтися.

11/ Безпосередні та посередні свідки.

На основі того, в який спосіб свідки довідались про карний вчинок, можна їх поділити на **б е з п о с е р е д н і х** та **п о с е р е д н і х**.

Безпосередні свідки – це ті, що самі сприймали якусь подію. Посередні свідки – це ті, що не були свідками вчинку, про яке іде справування, а довідалися про нього від інших. Серед доказів зізнання безпосереднього свідка далеко цінніші, ніж свідчення посереднього свідка. Завжди вірніші ті зізнання, що їх свідок дає на основі власних спостережень. "Один образ кращий за десять тисяч слів", – каже китайська народня мудрість. Безпосередній свідок може детальніше змалювати ті явища, що їх він сприймав, та дати про них при потребі необхідні додаткові пояснення, чого не може зробити свідок посередній. Крім цього, побачені образи глибше врізуються в пам'ять, ніж почуті про них оповідання. "Один раз бачити – це стільки, як 1000 разів почути", – каже інша китайська приповідка.

Зізнання безпосередніх свідків вчинку більше наближені до об'єктивної правди. Поки образ шляхом двох передач зупиниться в уяві допитувача, він може багато втратити на вірності. Навіть безпосередній свідок предметового явища може його неправильно сприйняти. Описуючи це явище другій людині, він може незручно висловитися, а цей в свою чергу неправильно зрозуміти, а потім допитуваний може зовсім інакше сформулювати думку. Таким чином, шлях, яким свідоцтво з місця вчинку перейде до уяви допитувача, довгий і небезпечний. Але ця небезпека зменшується тоді, коли меншає кількість посередніх свідків, а натомість з'являються безпосередні свідки вчинку.

12/ Підсудний як свідок.

За англо-саксонським законодавством підсудний може бути свідком. Він дає в справі не тільки вияснення, а також і зізнання. Згідно з цими законами, свідок – підсудний має право свої зізнання скріпити присягою.

Р О З Д І Л V. =====

1/ Оглядини місця карного вчинку.

Довідавшись про те, що стався карний вчинок, треба завжди пам'ятати одну важливу засаду, а саме: чим скоріше будемо на місці вчинку, тим легше і швидше вияснимо всю справу.

Оглядини місця карного вчинку – це багате джерело найважливіших та найвимовніших доказів правопорушення. Їх слід провести в кожному випадку, коли в наслідок вчинку правопорушника могли залишитися на місці карного вчинку якінебудь сліди його дій, або сліди дій його жертви. Оглядини слід зробити також тоді, коли на місці карного вчинку можуть статися зміни відносно предметів, які там знаходяться, а також тоді, коли оглядини можуть вияснити ситуацію та умовини, що в них було заподіяно карний вчинок.

Взявши на увагу те, що на місці карного вчинку кожної хвилини можуть статися зміни, які затирають докази вини, – оглядини треба зробити негайно. Кожної хвилини треба сподіватись повідомлення про правопорушення, тому завжди треба бути приготовленими до оглядин. З цієї причини добре мати заздалегідь приготованими всі необхідні при оглядинах знаряддя, щоб при негайній потребі не треба було їх довго шукати та непотрібно марнувати час. Поліційні станиці та прокурорські уряди повинні мати на своїх станицях завжди приготовленими необхідні для оглядин прилади.

Вирушаючи на місце карного вчинку, треба забрати зі собою ті речі, які з огляду на рід правопорушення можуть бути потрібні. Коли б на станиці не було цих предметів, тоді треба дати розпорядження, щоб ці предмети прислали на місце оглядин, а самому негайно туди вирушати. Наприклад, прокурор одержує телефонограму про залізничну катастрофу. Він не має в себе в урядо-

вому приміщенні приладдя для точного вимірювання рейок, контролі машин тощо. Навіть більше того, в цих справах в уряді ніхто не розуміється. Але не зважаючи на це, прокурор виїздить чим скоріше на місце карного вчинку, а перед тим дає розпорядження, щоб йому прислали приладдя та інженера знавця.

Найкорисніше, щоби знавець був присутній на місці карного вчинку від самого початку, бо він може багато помітити такого, що пізніше ніяк не вдасться реститувати.

Прибувши на місце карного вчинку, треба зберегти якнайбільший спокій, рівновагу та порядок. На місці злочину часто збирається досить багато цікавеньких людей, включно з репортажами, що оглядають місце карного вчинку, торкаються до різних предметів, розпитують про подію та висловлюють свої здогади. Присутність цих людей шкідлива для справи, бо вона ускладнює працю. Тому, в першу чергу, необхідно позбутися тих людей, що їх привела сюди цікавість, а, з другого боку, треба відшукати тих, які можуть мати якісь корисні інформації про саму справу, чи про потерпілого.

На місці карного вчинку бувають різні предмети, занесені сюди правопорушником або його жертвою. Тут можна знайти револьвер, приладдя до влому, капелюх, рукавичку, відірваний гудзик, шматок каблука, сліди крові, пальців, транспорту тощо. Наявність цих предметів чи слідів має велике значення у слідстві, тому завданням слідчого – виявити їх та зберегти або закріпити для судового процесу.

2/ Об'єктивна й суб'єктивна метода оглядин.

Предмети й сліди, що знаходяться на місці карного вчинку, можуть бути великі, що їх відразу вдається помітити неозброєним оком, а інші бувають малі, приховані й їх треба буде відшукати, що не завжди буває легко зробити. Є дві методи, що ними користуємося при оглядинах, а саме: метода об'єктивна і суб'єктивна.

ОБ'ЄКТИВНА МЕТОДА ОГЛЯДИН – ПОЛЯГАЄ В ЧЕРГОВОМУ /В ПОРЯДКУ/ ПРОСЛІДЖЕННІ ВСІХ ЧАСТИН ТА ПРЕДМЕТІВ, ЩО НА НИХ МОЖУТЬ БУТИ СЛІДИ Й ДОКАЗИ КАРНОГО ВЧИНКУ.

СУБ'ЄКТИВНА МЕТОДА ОГЛЯДИН – ПОЛЯГАЄ В ТОМУ, ЩО ПРИ ОГЛЯДИНАХ НЕ БЕРЕМО ДО УВАГИ ВСІХ ПРЕДМЕТІВ І МІСЦЬ КАРНОГО ВЧИНКУ, А ОБМЕЖУЄМОСЯ ТІЛЬКИ ОГЛЯДИНАМИ ОЧЕВИДНИХ СЛІДІВ ТА ПРЕДМЕТІВ.

Таким чином, урядовець переводить оглядини суб'єктивним методом, тоді, коли він, знайшовши сліди людських ніг, просліджує тільки те місце, де знаходяться сліди. При об'єктивній методі він уважно, докладно присліджує всі місця, що в них можуть бути якінебудь сліди вчинку. Звичайно, далеко кращі результати гарантує об'єктивна метода й цю методу рекомендується застосовувати майже до всіх оглядин. Суб'єктивною методою можна задовольнитися тільки тоді, коли знайдених слідів цілком досить для того, щоб виявити правопорушника. Такі випадки, однак, бувають рідко. На місці карного вчинку треба зорієнтуватися, які речі треба переглянути докладно, а які поверхово, на які речі треба звернути увагу, в першу чергу, бо вони мають більшу важливість, а на які пізніше. На справу треба дивитися з деякої перспективи, треба брати її як цілість і робити свої висновки на тлі цілої справи, бо, розпорошуючи свою увагу на подробицях, відірваних від цілості, можна втратити поняття цілості так, як серед дерев можна не побачити лісу.

3/ Статична і динамічна стадія оглядин.

Оглядини можна поділити на дві стадії, а саме: на стадію СТАТИЧНУ й ДИНАМІЧНУ.

Проводити оглядини с т а т и ч н о – значить прослі-

дити місце карного вчинку та знайдені там предмети в такому положенні, в якому їх знайдено, не змінюючи цього положення, навіть не доторкаючись до речей.

Динамічна стадія оглядин полягає в досліджуванні справи, при чому, оглядаючи предмети чи трупа, не в цьому положенні, в якому їх знайдено, – а в динаміці, тобто в русі, при допомозі дотикування та зрушування предметів, їх переміщення, зливання, змішування, важення тощо.

Кожні оглядини треба проводити статично і динамічно, але так, щоб ці дві стадії чергувалися в той спосіб, щоб стадія статична обов'язково попереджувала динамічну, а не навпаки.

В міру потреби слід в динамічній стадії поробити докладні поміри, нотуючи віддалення предметів одного від другого, треба зробити шкіц, знимку та інші заходи, необхідні для зафіксування знайденого стану, очевидно, не зрушуючи нічого з місця. Тільки після зафіксування оглядин в статичній стадії можна приступити до динамічної стадії оглядин, в якій, як було сказано, дозволено перевертати трупа, роздягати його, переносити, робити секцію, а також на всякий лад перемішувати, відкривати, важити предмети, зрушувати підлогу, відламувати мур тощо.

Значення чергування стадій, в якому статична стадія попереджує динамічну, дуже велике. Злегковаживши цей порядок, можна втратити важливі докази, що їх пізніше не вдасться відтворити іншим шляхом. Дуже часто прийде потреба знову поставити зрушений предмет в тому самому місці, з якого його піднято, щоб ще раз докладніше усвідомити собі положення предмету й слідів у такому стані, в якому їх знайдено, щоб запевнити свої нові здогади. Був випадок, що слідчий, не обмірковуючи своєї дії, підняв знайдений біля покійника револьвер і підійшов до вікна, щоб його оглянути. Після цього слідчий вже не міг покласти револьвер в тій самій віддалі від трупа, в якій він його підняв, а це було дуже важливим, щоб устійнити чи в даному випадку могло бути самогубство. Згадане чергування стадій важливе ще з уваги на можливість зміни урядовця, що переводить оглядини. Порядок стадій та зафіксовані їх висліди дають можливість іншим урядовцям відтворити ту саму ситуацію, що була в першу хвилину оглядин. Буває, що під час процесу суд виїжджає на місце карного вчинку, щоб наочно переконатися в ситуації. Успіх цієї локальної візії також залежний від зафіксування оглядин з статичної стадії.

4/ Спосіб оглядин.

На місці карного вчинку виринає клопітливе питання: з чого почати оглядини – чи, наприклад, увійти до кімнати, щоб оглянути трупа, чи оглядати сліди, замки, приміщення, переглядати документи тощо. При огляданні кімнати виринає питання, як її оглядати, що шукати і т.д.

В цьому відношенні немає правила. Оглядини місця можна почати від осередка, тобто, напр., від того місця, де лежить труп та звідси посуватися до периферій, просліджуючи уважно квадрат за квадратом. Можна також почати оглядини від периферій і звести їх до осередка. Тут немає обов'язкового правила, бо вибір одного з методу залежить від обставин конкретної справи.

Оглядини кімнати починаються переважно від вхідних дверей. Поки увійдемо до середини, слід оглянути клямку, на якій може знаходитися відтиск пальця, треба приглянутись до дверей, чи вони часом не пошкоджені, чи не були вийняті, в якому стані знаходиться замок і т.п. Після цього входимо в середину, але так, щоб не знищити можливих слідів, напр., крові, ніг, рук.

Увійшовши в середину, треба відповідно до обставин зорієнтуватися, від чого почати оглядини, щоб не випустити з виду якогось важливого сліду. На більших просторах увага розсівається та можливість випустити щось з очей буває більша. Тому рекомендується простір, що його обстежують, поділити на невеликі

квадрати й обстежувати їх один за одним. Для певности, щоб не пропустити якогось з квадратів, добре зазначити собі крейдою, чи якимсь іншим способом, уже обстежений квадрат. Як треба, мусимо використати збільшувальне скло. Місце, що в ньому знайдено якісь предмети, треба, забираючи ці предмети, зафіксувати, щоб в разі потреби можна було ці речі знову там покласти. В цей спосіб треба оглядати стіни кімнати, шукаючи там слідів крові, відтисків пальців і т.п.

В разі потреби стіни обстукується молоточком, щоб переконатися в тому, чи в них немає часом порожнечі. Стіна в якій є порожнеча, на стук молоточком буде глухо відзиватися.

Знайдені на стіні сліди крові та інших речовин треба обережно зішкрябати й сховати до конверту. Але перед тим, як зішкрябасмо плями крові, треба зафіксувати те місце, на якому їх знайдено, та нашікувати або сфотографувати вид крові, бо на цій основі можна устійнити, звідки вона впала, з якої висоти, в якому положенні була людина, що з неї текла чи бризкала кров, а це все має чимале значення.

Не можна забути про оглядини вікон, особливо на партерах та підвалах, звертаючи увагу на спосіб висаджування шиб. При допомозі кіту чи вигнутого скла можна устійнити, чи шибу витиснено зсвні чи зсередини. При висаджуванні шиб правопорушники використовують ганчірку, намазану клеєм або чимсь лепким, що поглинає брязкіт битого скла. Очевидно, треба звернути увагу на залишки тієї клейкої речовини на шибі та на ганчірку, що її вживали при висаджуванні вікна, бо шматки такої ганчірки й сліди клею можна буде знайти десь в підозрілого.

При робленні помірив треба вибрати якийсь один нерухомий предмет, напр., муровану піч і від нього далі вести вже поміри інших предметів.

Приступаючи до оглядин, треба мати принаймні в зарисах ясний план цього, що хочеться оглядинами здобути.

Здебільшого в кожній справі треба поставити собі такі питання:

1/ З чим маємо справу в даному випадку: з карним вчинком, його симуляцією, самогубством чи нещасливим випадком?

2/ Хто міг бути спричинцем?

3/ Яким шляхом спричинець прибув на місце вчинку: дверима, вікном, підкопом, вломом?

4/ Яким шляхом він віддалився та яким способом: пішки чи якимись засобами пересування?

5/ Який час злочинець перебував на місці вчинку?

6/ Які дії виконував він на місці карного вчинку та в який час /година, пора/ заподіяно карний вчинок?

7/ Чим заподіяно карний вчинок?

8/ Хто був присутнім на місці карного вчинку?

9/ Як виглядає місце карного вчинку і яке положення займали злочинець і потерпілий в час заподіяння вчинку?

10/ Звідки можна було спостерігати /чути, бачити/ злочинні дії, їх наслідки?

11/ Які сліди та предмети залишилися на місці карного вчинку в наслідок перебування там правопорушника?

12/ Які могли бути причини і мотиви правопорушення?

Оглядини та слідство, переведене за таким планом, заощадить багато зайвої праці та дозволить легко й точно перевірити проведену працю.

Р О З Д І Л VI. =====

1/ Р е в і з і я /обшук/.

Мета ревізії - зловити підозрілу людину, викрити докази вини або предмети, ті, що їх здобуто каригідним вчинком, і ті, що послужили до його виконання, або речі, що їх треба сконфіскувати.

Ревізія несе з собою для ревізованого неприємне почуття пониження гідності людини. Ревізією порушується домашній та особистий спокій людини. Тому закони точно встановлюють випадки та спосіб переведення кожного труса. В більшості законів є постанови, що проведення труса може дозволити тільки суд; лише тоді, коли не можна чекати судової постанови, бо проволока шкодить добру справі, можна перевести трус також без постанови суду, одначе, в цьому випадку слід звернутися до суду з внесенням затвердити ревізію. Тільки суддя, роблячи ревізію, не му- сить мати, ані скремого дозволу, ані затвердження. Це подумано тому, що, коли суддя є в праві видавати дозвіл перевести реві- зію іншими органами й її затвердити, то тимбільше немає об'єк- тивних перешкод цей трус судді самому перевести, не беручи постанови про це на письмо. В тому випадку, коли ревізію пере- водить не суддя, а напр., поліцист, - тоді він повинен мати на це дозвіл суду. Одначе, бувають ситуації, які не дозволяють че- кати постанови суду, бо за час після події правопорушник міг би втекти, поховати речі та затерти сліди карного вчинку. В цих негайних випадках дозволено перевести ревізію, не чекаючи доз- волу суду. Тоді, одначе, приступаючи до обшуку, урядовець пови- нен мати при собі доручення своєї зверхньої влади, а коли й цього не має - то свій особистий документ. Буває, одначе, що цих формальностей також не можна дотриматися. Це може бути, напр., тоді, коли поліцист зустріне насамоті небезпечну людину, запідозрену в незаконному триманні зброї, яку вона може вико- ристати проти поліциста. Тоді немає часу на довгі розмови, а треба діяти коротко: "Стати! Руки в гору! Обернись! Розступись ногами!". В усіх тих випадках, коли трус проведено без поперед- нього дозволу суду - той, хто його проводив, має обов'язок здо- бути від суду схвалення проведення труса.

Процесуальний закон відрізняє дві категорії людей, що в вих проводяться ревізії, а саме: 1/ ПІДОЗРІЛІ і 2/ НЕПІДОЗРІЛІ. В підозрілих людей дозволяється перевести трус без будьяких застережень, бо сам факт, що когось запідозрюють у вчиненні карного вчинку, являє собою підставу для обшуку. На одне мусимо в цьому відношенні звернути увагу, а саме на те чи маємо підс- таву вважати дану людину підозрілою у вчиненні карної дії. Це дуже важливе. І треба підкреслити, що не можна переводити реві- зії в людини, коли проти неї не маємо умотивованих даних, що вона могла взяти участь в порушенні права, в інакшому разі мо- жемо наразитись на те, що нас обвинувачуватимуть у порушенні домашнього спокою чи особистої недоторканости. Критерієм, що дозволяє підозрівати людину у вчиненні карної дії, є докази і позначки карного вчинку, які визнає карне процесуальне право, як зізнання й донесення людини, речеві докази тощо. Підставою пі- дозріння у вчиненні правопорушення не може бути те, що хтось має, напр., довгі руки, і тому треба його підозрівати, що він вчинив карну дію.

В людей, що їх не підозрівається у правопорушенні, дозво- лено перевести обшук тільки тоді, коли є вмотивований здогад, що в них перебуває запідозрена у вчиненні карної дії особа, або знаходяться предмети, що є доказом карного вчинку, бо вони здобуті наслідком нього, або є такі речі, які належить сконфіс- кувати.

Ревізію слід проводити вдень, а вночі тільки в таких ви- падках, які дозволяє закон. Особу, що в неї проводиться трус,

повідомляють про мету трусу та пропонують їй добровільно видати речі, що їх шукають. Коли ж ця особа відмовиться ті речі видати, тоді можна приступати до ревізії. Буває, що особа в якій переводиться трус, добровільно видала речі, а ми починаємо підозрівати, що ревізований чогось боїться, відчуваємо, що ревізія виявила б інші його карні вчинки, бо він так швидко не видав би речей, які як би не було, а компромітують його. В таких випадках можна далі провадити ревізію, бо на основі поведінки ревізованого маємо підозріння, що він приховує якісь інші речі, які мають відношення до карного вчинку.

До присутности при ревізії закликаємо власника того приміщення, що в ньому треба провести обшук. Коли ж він від цього відмовиться, тоді дозволяється проводити ревізію без його присутности. В тому разі, коли немає присутнього господаря, якого можна було б покликати до трусу, тоді закликається бути присутнім при трусі когось з дорослих співмешканців неприсутнього господаря або сусіду. Треба знати, що ці особи не являються свідками для того, хто робить обшук; вони немов би представники господаря й як такі повинні при обшуку захищати його інтереси. Деякі закони вимагають до присутности при ревізії двох свідків. Новіші закони поминають цю вимогу з мотивів раціональності, бо не завжди буває можливість взагалі запросити до ревізії свідків. Тому в наші часи можна проводити ревізію також без свідків. Суд таку ревізію, якщо тільки при цьому були дотримані інші вимоги, схвалить. Проте, дуже добре буває, хоч закон до цього не зобов'язує, попросити до ревізії свідків, щоб ревізована особа не закинула ревідентам зловживань при ревізії: крадежу деяких предметів, підкинення при ревізії компромітуючих предметів, переведення ревізії в невідповідну пору тощо.

2/ Техніка ревізії доволі важка. Вона вимагає багато сприту, праці та витривалости. Передовсім, перш, ніж приступити до ревізії, треба намітити собі її плян. Для цього необхідно докладно познайомитися з цією справою, вивідати про знайомства підозрілого, про місця його перебування, в яких він мав змогу заховати ті предмети, що ми їх шукаємо.

Перед обшуком з'ясовуємо собі, що нам треба шукати для того, щоб устійнити вину правопорушника. Треба шукати не тільки предметів, що походять з каригідного вчинку, а також треба шукати тих речей, що їх правопорушник використав для виконання вчинку. Напр., устійнити, що злодій відкрив замок підробленим ключем, а другий замок вирубав разом з деревом за допомогою долота, від якого на дверях залишились сліди – заглиблення, мусимо в час обшуку шукати не тільки вкрадених речей, а також ключа й долота, що їх було використано при вломі. Знайшовши в підозрілої людини ключ, що ним можна відімкнути відімкнений замок та долото, яке шириною та товщиною залізка покриває сліди на вирубаних дверях – маємо вже доказ вини підозрілої особи, тим більше тоді, коли ця особа не може пояснити походження і призначення ключа та долота.

Чергове питання: в яких місцях треба шукати. Вирішення цього питання залежить від предметової справи, зокрема, від предмету, що ми його шукаємо. Напр., шукаючи трупа, найчастіше знайдемо його закопаним, замуrowаним, засипаним; листування найчастіше знайдемо в шухляді столика, в шафі, між книжками.

Шукаючи речей, звертаємо увагу на звання осіб, що в них робиться обшук. Швець найшвидше заховає дорогоцінні невеличкі предмети, зашиваючи їх у взуття, муляр замурує їх в стіну або в піч, столяр зробить на це схованку в меблях.

Не рідко буває, що правопорушники на деякий час позбуваються речей, заставляючи їх в ломбардах, даючи їх до пральні, фарбувальні тощо, а при собі мають тільки вигідний для них квиток на віддачу речей. Шукаючи речей, не можна забувати про цей сприт злочинця й тому обов'язково треба шукати в нього такого роду квитків. Обшуку не треба обмежувати тільки речами, що безпосередньо походять з каригідного вчинку; треба шукати й тих

предметів чи документів, що могли послужити при вчиненні карної дії та при схованні предметів, або можуть вказати на певні зв'язки підозрілого з деякими особами, які мають деяке відношення до карного вчинку.

3/ Локальна ревізія.

Ревізія вимагає підготовки. Беручись до ревізії в приміщеннях, треба пізнати об'єкт ревізії. Це діло важливе, бо приміщення може складатися з кількох кімнат з різними входами і виходами, якими підозрілий або хтось інший може в час ревізії повиносити або повикидати предмети, яких шукаємо. Тому перед обшуком необхідно дізнатися про розташування кімнат та про всі входи й виходи. Спосіб, як це зробити, залежить від обставин справи. Про це можна обережно довідатися в сусідів, дітей, а також дехто з урядовців може зайти в приміщення під будь-яким претекстом.

Приступаючи до обшуку, підраховуємо скільки людей буде потрібно для допомоги. Між людьми, що проводять трас, розділяємо завдання та не допускаємо до того, щоб кожний з них шукав. Одні урядовці мають завдання тільки стежити, щоб ніхто не виносив нічого з кімнат. З цією метою обставляється всі входи та виходи. Інші повинні стежити за рухами та поведінкою підозрілого та тих, що мають деяке відношення до підозрілого: членів родини, спільників, служби. Поведінка цих людей зраджує інколи місце переховання речей. Наближаючись до місця схову речей, помічаємо, що підозрілий часто хвилюється та всякими способами намагається відвести звідси нашу увагу. Підозрілий і його співмешканці стараються між собою порозумітися та перенести речі на інше місце. Звичайно людина, що зайнялась обшуком, не може як слід спостерігати поведінки всіх осіб, що знаходяться в хаті, і тому це завдання приділяється окремому урядовцеві. Для спостерігання поведінки підозрілого добре буде використати дзеркала, якщо вони в хаті, бо в них можна добре та непомітно стежити за підозрілими, які на це не звертають уваги.

Прибувши на місце обшуку, усуваємо всіх, хто тут не повинен бути. За особами, що їх залишимо на місці обшуку, стежимо та не дозволяємо їм куди-небудь відходити та вступати в якісь розмови з посторонніми чи якимось з ними вступати в порозуміння.

Підозріваючи, що предмети, які ми шукаємо, можуть знаходитися в інших місцях: поховані в домах спільників, сусідів, родичів, в яких ми вирішили також зробити ревізію – робимо ці ревізії в той самий час. Це стає на заваді підозрілим порозумітись між собою. В цьому випадку провід над ревізіями, що їх ведеться в різних місцях, повинен перебувати в одних руках.

Перевівши ревізію в одному місці /в одній кімнаті чи в одному її кутку/, добре буде ще раз до цього місця повернутися, бо присутні в час ревізії могли непомітно перенести в це місце ті предмети, які ми шукаємо.

Шукати треба точно, оглядаючи всі місця, що в них можуть бути заховані предмети. Речі, яких шукаємо, можуть бути добре сховані, або можуть лежати зовсім зверху й тому саме, що їх не сховано, а вони лежать перед очима, можна їх не помітити. Професійні правопорушники, знаючи це психологічне явище, деколи використовують його і замість того, щоб добре сховати речі, вони навпаки кладуть їх саме на видні місця.

З обережності, щоб не поминути деяких місць та речей, що їх мусимо обшукати, треба при обшуку все шукати по черзі, ідучи від однієї стіни до другої, від одного кусника підлоги до дальшого, від однієї речі до найближчої.

Стіни, як це було сказано, обстукуємо молотком, щоб переконатися, чи в них немає часом схованок. Оглядаючи стіни, дивимось на свіжо затинковані і помальовані стіни. Не менш обережно переглядаємо підлогу, куди правопорушники часто ховають свою здобич. Тут звертаємо увагу на те, чи підлога свіжо помальована, та через збільшувальне скло дивимось, чи цвяхи давно

позабивані, а різні залишки, звичайно втиснені між щілинами дощок, не є порушені.

Закопані речі шукають зондом, тобто довгим дротом, що його встромляють у землю. Так само шукають в сіні, соломі, збіжжі, гною, воді. Злочинці деколи дуже глибоко закопують, зокрема, коли йдеться про труп, який, розкладаючись, смердить. В одному випадку злочинець, вбивши свою дружину, закопав її труп у кімнаті на два з половиною метрів глибиною, забив підлогу й на цьому місці поставив своє ліжко.

Шукаючи закопаних речей, можна використати воду, якою поливаємо місця на хідниках, втоптані стежки, підвали тощо. Вода, коли її полити на місце, що його нещодавно було перекопано і через це зрушено, скоріше просякає в землю, ніж та, що її лємо на тверде, втопане місце.

Особливу увагу треба звертати на печі й кухні: в кімнаті, лазні, пральні чи городі, бо вони – улюблене місце переховування дрібних предметів; ці предмети вміщують в отворах, в паленищах, в проводах, в заглибинах над дверцятами та збоку під плитою.

Вікна також бувають місцем схову дрібних речей. Там ховають речі під дошкою, в засувках, занавісах та інших деколи спеціально зроблених сховках.

Перерахувати всі предмети, що в них можна сховати крадені речі, неможливо, бо для цього надасться безліч речей: шафи, сундуки, валізи, бортка, музичні інструменти /фортен'яни, гітари, мандоліни, скрипки/, а далі книжки, ліжка, стінні та будильні годинники, радіо, парасолі /головним чином в закінченнях/, штучні бандажі, перуки, в'язанки, пляшки, сірникові коробочки, дитячі візки, грамофони й безліч інших предметів. Одна дотепна злодійка заховала золоті сережки в волоссі маленької дитини. Потерпіла від крадіжки мати цієї дитини в час ревізії у служниці-злодійки тримала дитину на руках, і нікому не прийшло на думку шукати вкрадену річ у волоссі дитини. Злодійку виявили при продахі ковтків. Інший хитрий злодій, бачачи, що надходить поліція, вкинув крадені речі в горщик, у якому саме кипіла страва.

Ховаючи речі, правопорушники стараються підібрати таке місце, щоб воно своїм виглядом відсувало думку про те, що тут може бути щось сховане. Тому ховають речі в брудній білизні, в пелешках, в жіночих перев'язках, в наповнених рідиною горшках. Також амбуляторні авто, а ще краще труни стають часто місцем переховування та транспорту нелегальних речей, бо вони своїм виглядом викликають неприємні почуття та думки про позагробове життя, і цим відвертають від себе увагу. Правопорушники часто використовують при переховуванні речей ефект. Вони транспортують, напр., нелегальні речі не пасажирськими поїздами, а швидкими, і тоді їдуть найкращими клясами.

Підсумовуючи це все, слід сказати, що при ревізії треба всюди шукати, не даючи себе зворушити чи підманути почуттями жалю, сорому, огиди; треба шукати всюди, хоч би навіть здавалося, що там нічого не викрито.

4/ Персональна ревізія.

Персональну ревізію по можливості переводять за посередництвом тої самої статті, що є обшукувана особа. В тому випадку, коли для допомоги при ревізії підбираємо іншу людину, треба звертати увагу на те, щоб вона перешукуючи ревідовану особу, не порозумілася з нею.

Персональні ревізії бувають небезпечні під тим оглядом, що злочинці часто мають при собі небезпечне приладдя: ножі, боксери, їдкі рідини, а також вогнепальну зброю й ними можуть заподіяти багато лиха. З уваги на це вимагається від підозрілого, щоб він підняв у гору руки і коли це можна, відпровадивши його до якоїсь стіни, до якої він повинен бути обернений лицем, шукаємо спершу небезпечних для життя предметів, при чому стоїмо за спиною підозрілого. Стіна, перед якою стоїть підозрілий, по-

винна унеможливити йому втечу. Коли ж не можна привести підозрілого до стіни, тоді, наказавши йому підняти у гору руки, щоб він не міг вихопити ними зброю, наказуємо йому розставити ноги якнайширше в боки, бо ця позиція утруднює втечу. Слід підкреслити, що, ревідуючи, треба завжди стояти за спиною ревідованого, бо це зменшує можливості нападу правопорушника.

Підозрілого обшукують, починаючи з його вбрання на голові, а згодом ідучи по черзі в низ аж до ніг. Шукати треба не тільки в кишенях, а також в зашиттях, у ваті убрання, в рукавах, в рубцях, гудзиках, в маншетах штанів, в поясах, в гігієнічних жіночих перев'язках тощо. Дрібні предмети можна сховати в природніх заглибинах людського тіла, в носі, в устах /дір'явих зубах, в протезі/, у вухах, статевих органах. Деякі предмети, напр., бриланти ковтають. В цьому випадку людину пересвітлюють рентгеном, або дають їй прочищуючі речовини. При ревізії не можна забути про взуття. В середині, під підшвою, в закаблуках, в халлявах бувають зашиті дрібні предмети.

На коробочках від сірників, на папіросниці, пудерниці і т.п. предметах можуть бути всякі записки, а в кишенях дрібний порошок, який залежно від того, чого шукаємо, треба забрати. Там можуть бути, напр., залишки морфїну або деяких інших речовин. Коли з ревізією поєднуємо оглядини підозрілого, - тоді, залежно від справи, звертаємо увагу на пошкодження одєжі, яке могло статися в час боротьби з жертвою, на пошкодження тіла, на сліди крові на одєжі, за нігтями тощо.

Від заарештованого відбирається всяке приладдя, за допомогою якого він міг би вирватися на волю або вкоротити собі життя. Ревізію в цьому разі треба перевести, пильно шукаючи пиличок, які можуть бути дуже короткі й тонкі та можуть бути зашиті в рубцях вбрання, в дашку шапки і т.п. місцях. Підозріваючи, що арештований може вкоротити собі життя, шукаємо й відбираємо від нього отруту, яка може знаходитись не тільки в кишеньках, а також в заглибинах зубів, а деякі капсульки сильно діючої отрути можуть бути зашиті навіть в тіло під шкірою. Очевидно, ці випадки особливі й на них звертаємо увагу в виняткових випадках.

Про відібрання речей і списання протоколу ревізії та відбору речей постановляють приписи кодексів карного процесу.

Р О З Д І Л VII. =====

1. Сліди правопорушення

Сліди - це німі докази карного вчинку. Вони проти волі правопорушника залишаються на кожному місці його карних дій. Сліди злочину бувають всякі: дуже великі й помітні, такі що їх відразу видно, іншим разом вони бувають такі малі, що треба довгої праці, щоб їх віднайти.

Сліди злочину поділяють на три роди, а саме на:

- 1/ відтиски,
- 2/ плями,
- 3/ інші сліди.

ВІДТИСК - це всяка фігура, що виникає на поверхні предмету в наслідок дотику якоюсь частиною тіла, напр., стопи, долоні, пальця або якогось предмету: колеса, дерев'яної ноги тощо. Такі відтиски дають змогу викрити лиходія. Вони можуть виявити тотожність одиниці, що лишила слід, а також вияснити роль, що її відіграв якийсь предмет в каригідній дії. Напр., на місці злочину було знайдено слід однієї людської стопи, а поруч неї кругла заглибина, немов би від палички. Це відразу може насува-

ти здогад, що тут був хтось кульгавий, що ступав однією природною, а другою штучною ногою, якщо очевидно він спеціально не приправив собі милиці, щоб обдурити слідчих, полишивши інші сліди.

Сліди мають велике значення для слідства й судової розправи й тому затирання їх заборонено під санкцією кари.

2. Дактилоскопія

ДАКТИЛОСКОПІЯ - це грецьке слово, що складається з двох слів, а саме: дактилос - палець та скопео - дивлюся. Дактилоскопія - це наука, що займається досліджуванням слідів від пальців.

Використання відтисків пальців знали вже від давна. Ще в глибоку давнину асирійці та китайці знали про те, що за відбиткою людського пальця можна розпізнати злочинця. Відтиск пальця знало також населення Північної Америки в доісторичну добу.

В новіші часи, англійський антрополог Фрэнк Гальтон /1822 - 1911/ зайнявся основним дослідженням відтисків пальця та склав систему реєстрації відтисків. Цю систему Гальтона було офіційно заведено в Англії в 1895 році й з цього часу її практично там вживають. До цього питання ще повернемося.

а/ Причина відтисків.

Поверхня людського тіла покрита мікроскопічної величини отворами, якими тіло постійно виділяє секрет, а саме жир і піт. Секреторні отвори, що виділяють піт, знаходиться також на закінченнях пальців. Пучка людського пальця вкрита т.зв. папілярними лініями, які являють собою горбики, що знаходяться між двома рівчачками. Хребти цих горбиків також покриті великою кількістю секреторних отворів. При дотику до твердих предметів з отворів передається на ці предмети секрет, який силою фізичних законів залишається тут деякий час, творячи собою секреторну відбитку папілярних ліній.

Згаданий вчений Гальтон звернув був увагу на три прикмети папілярних ліній. Вони такі:

1. Папілярні лінії людського пальця не змінюються на протязі всього життя людини, коли не брати на увагу нормального їх росту. Значить, людина має на кінцях своїх пальців ті самі характерні для неї папілярні лінії, з якими вона прийшла на світ і які оформились в людини вже в 3-4 місяці її ембріонального життя. Ці лінії зникають природним шляхом, в наслідок дегенерації шкіри після смерті, або звичайно в наслідок хвороб.

2. Папілярні лінії не повторюються в людей, тобто кожна людина має окремі папілярні лінії, яких не можна знайти вже ні в якій іншій людини. Немає в світі двох людей з такими самими лініями, бо природа не повторяється.

Єдиний випадок точних папілярних ліній було знайдено в близнят в Лондоні. Це було ще в минулому столітті, коли дактилоскопія не була на сучасній висоті розвитку й тому тепер не можна сказати, чи ці лінії справді були в обох двійнят однаковими.

3. Папілярні лінії можна класифікувати на окремі групи. До однієї з цих груп можна зарахувати лінії пальців кожної людини.

Спершу Гальтон поділив види папілярних ліній на 60 груп, а тому, що цей поділ був занадто тяжкий, він для практичних цілей пізніше зробив поділ на чотири групи, які назвав групами Е, І, О, И.

Група "Е" творить вузли у вигляді половини цифри 8, вибігаючи направо. В групі "І" - є подібні вузли, але вони вибігають наліво. В групі "О" папілярні лінії творять колеса, слимаковини, спіральні та покручені лінії. В групі "И" є луки, з яких один обгортає сумежний.

Буває, що деколи важко зарахувати відтиск до однієї з цих груп, зокрема тоді, коли відтиск своїм виглядом перебуває на грані між двома групами.

Папілярні лінії збігаються до осередка, який лежить трохи наліво або направо від серединної подовжньої лінії пальця, або навіть творять по обох боках центральної точки невеличкі трикутники, що їх називають дельтами, з огляду на їх схожість на таку грецьку букву. Дельта в групі "Е" лежить завжди наліво, в групі "І" направо, а в групі "О" по обидва боки центральної точки. Група "И" в її чистому вигляді не має дельти.

Поділ Гальтона прийняли інші держави. Англія, що спочатку використала цей поділ, пізніше прийняла поділ груп на 5 частин, а саме: R., U., A., T., W., Німеччина прийняла поділ Бертільона, який настільки відрізняється від поділу Гальтона, що в групі "Е" – вузли папілярних ліній ідуть наліво, а в групі "І" направо.

Папілярні лінії рахують у той спосіб, що дельту перетинають з центральною точкою простою лінією і рахують лінії, перетяті нею. При цій роботі практично добре буде використати збільшувальне скло.

Крім згаданих основних виглядів, кожний відтиск пальця має ще чотири особливі знаки:

1. початкову точку, тобто ту, що з неї виходить папілярна лінія;
2. розгалуження ліній, тобто місце, що в ньому розділяється папілярна лінія та звідси веде в двох напрямках;
3. творення перстень, що полягає в тому, що папілярна лінія, роздвоївшись, перебігає розділено деякий простір, даючи таким чином дві лінії, а потім з'єднується в одну;
4. порозкидані точки, що знаходяться між поодинокими лініями.

Крім цього папілярні лінії ідентифікують на основі секреторних отворів, що про них була вже мова. Цих мікроскопічних отворів може бути на довжині 10 – 9 – 18. Кількість, ширина а також віддалення одного отвору від другого буває різна в кожній людини, а це є підставою відрізнити відтиск пальця однієї людини від іншої. Також для розпізнавання можуть послужити всякі нашарування пальців, як бородавки, нагніти, а також шрами, близи тощо. Папілярні лінії уможливають деколи догадатись про професію людини. Напр., папілярні лінії в кравця подіравлені голкою, а в муляра чи прачки вони постирані. За величиною папілярних ліній можна догадатись про вік людини.

Зваживши ці властивості, папілярні лінії було використано для ствердження ідентичності людини. В наші часи відтиск пальця може замінити фото на всякого роду вказках та інших документах. Зокрема в Америці широко використовують відтиски пальців.

Дактилоскопію використано також в боротьбі з правопорушниками. Знайдений на місці карного вчинку відтиск пальця правопорушника доводить його присутність на цьому місці. Зловивши підозрілого, маємо змогу порівняти відтиск, знайдений на місці карного вчинку, з папілярними лініями підозрілого і таким чином упевнитися в наших підозріннях. Правопорушники знають про цю загрозу для себе, проте, вони часто легковажать цією справою і тільки рідко вживають рукавичок, коли виконують якусь карну дію. Льюкард подає, що на 3291 досліджених ним у Ліоні випадків крадіж, – тільки 50 злодіїв було вжило рукавичок. Причина цього частково полягає в легковажності, а частково в тому, що працювати в рукавичках незручно, зокрема для людини, що до цього не привикла.

Буває, що правопорушники намагаються затерти папілярні лінії своїх рук, стираючи їх об мур чи каміння. Це, однак, не помагає надовго, бо ці лінії дуже швидко відростають знову, набуваючи первісної форми. Причина цього та, що папілярні лінії

своїми, так би мовити, коріннями не сягають тільки в верхніх шарах шкіри, а сягають далеко далі поза епітель, в т.зв. мальпігієву сітку. Тільки усунення цього шару може навіки змінити вигляд папілярної лінії. Усунення "мальпігієвої сітки" вимагає хірургічної операції, яку не кожний може собі зробити. Взявши на увагу, що відтиски папілярних ліній є судовим доказом устійнення ідентичности, заборонено під загрозою кари навмисно зміняти вигляд папілярних ліній. Очевидно, ця кара лягає не на власника папілярних ліній, бо він згідно з процесовим правом може себе обороняти, затираючи свої сліди, але кара стосується того, хто йому допоможе при усуненні цих ліній.

Знайшовши на місці карного вчинку відтиск пальця, треба старатися знойти його власника. Це не завжди буває легко, коли немає ні на кого підозріння. Для полегшення праці подумано провадити реєстр всіх небезпечних правопорушників та, зловивши їх, відбирати від них відтиски їх пальців і переходити їх в альбому. Знайшовши відтиск пальця, можемо порівнювати його з тими, що є в альбомі, та шукати там ідентичного.

Дактилоскопуванням займаються здебільшого дактилоскопійні станиці, до яких зараховують всі поліційні одиниці, що вели розслідування в карних справах, отже, сюди входять слідча влада й уряди, комісаряти, станиці тощо. Крім цього, є центральний дактилоскопійний уряд, до якого відсилають всі дактилоскопійні карти дактилоскопованих в краю та закордоном осіб.

Справа дактилоскопії - це діло міжнародного значення. Тому між державами було досягнуто порозуміння щодо співпраці в цій ділянці.

Головним чином дактилоскопують таких осіб:

- 1/ відомих поліції професійних злочинців, рецидивістів, не дивлячись на рід та кваліфікацію їхніх карних вчинків;
- 2/ заарештованих осіб, чи вірніше затриманих з підозрінням вчинення злочинів, що їх загрожено карою смерти або тяжкою в'язницею;
- 3/ осіб, заарештованих за вчинення важких правопорушень, що їх завжди роблять заводово, напр., кишенькова, крамнична, ярмаркова крадіж, крадіж з вломом, підкопом, фалшування банкнотів тощо;
- 4/ осіб, що їх затримано під закидом їм вчинків проти закону й порядку, якщо є труднощі устійнити тотожність, як це буває при протизаконному переході кордону;
- 5/ осіб, заарештованих за державні злочини;
- 6/ осіб, усунених з краю на основі рішень адміністративної влади, а також тих, що їх депортовано до власного краю з закордону, бо вони там були небезпечні для життя й майна;
- 7/ невідомих осіб, затриманих з правних причин: циган, божевільних, жебраків, волоцюг, щоб устійнити їх особу;
- 8/ осіб, призначених до дактилоскопування судовою, адміністративною або військовою владою;
- 9/ трупи невідомих осіб, вбитих тощо.

Вразі смерти дактилоскопованої особи, її дактилоскопійну карту викреслюють.

б/ Сліди папілярних ліній та спосіб їх знаходження.

Відтиски пальців бувають поверхові, і тоді вони позитивні, напр., сліди на твердій полірованій чи смальованій

поверхні, склі, метали, дереві. Сліди бувають також втиснені, і тоді вони негативні, тоді вони мають менше значення; напр., на м'яких поверхнях, свіжій фарбі, піску, попелі, тілі. Одні й другі сліди бувають очевидні або заховані. Видні сліди залишаються від пальців, замазаних фарбою, сажою, смолою, кров'ю, чорнилом, маслом, мармелядою тощо. Пальці, замазані такими речовинами, залишають очевидні сліди, що в них на жаль, картина папілярних ліній здебільшого затерта. Згадані речовини втискаються в шкіру пальців та вирівнюють заглибини на шкірі, а через це відтиск пальця втрачає свій характерний вигляд папілярних ліній. З цієї причини ці сліди не мають великої дактилоскопічної вартості. Дактилоскопічну вартість мають заховані сліди, яких папілярні лінії нічим не помазані й тому не пошкоджені.

Одні й другі сліди бувають на місці карного вчинку на різних предметах, що до них доторкувався правопорушник. Їх можна знайти на склі, напр., на склянках, пляшках, вони бувають на револьвері й навіть на обличчі трупа. Можемо сподіватися слідів на кожному місці, хоч їх не видно. З уваги на це, прибувши на місце карного вчинку, маємо завдання - зберегти всі місця, де можуть бути відтиски. Це треба мати на увазі також тоді, коли доводиться переносити деякі предмети з слідами рук. Тоді звертаємо увагу на те, щоб самому не знищити слідів. При транспорті таких предметів, як пляшки, склянки, шиби тощо, не беруться за їх гладкі поверхні, а беруться - за грань, допомагаючи собі обома руками, притримуючи однією підставу предмету, а другою верхній край. Ножі, вилка, ножички, долота й подібні до них предмети треба брати за кінчики, папір беруть пінцетом. З обережності, щоб на предметі не лишити своїх слідів і тим не ускладнити роботи - добре буде вживати рукавичок з тонкої гуми.

Відтиски пальців не кидаються завжди в вічі. Іноді знаходимо їх тільки після довгого шукання. Найкраще шукати слідів при штучному світлі: при свічці, лампі, бо на природному світлі їх важче помітити. Досліджуючи поверхню, дивимось на неї під кутом на скісну площу.

Знайшовши відтиск, що його важко помітити та досліджувати, мусимо ті відтиски зробити такими, щоб їх можна було побачити. Для цього можна використати т.зв. методу забарвлення. Найбільш практиковане забарвлення за допомогою опилення відтиску жемікаліями, що сильно прилипають до секрету або викликають у ньому сильну реакцію, як опаровання йодом або забарвлення азотом сріблом /срібло - нітратом/.

Опилювання переводиться так: взявши на м'який плесканий пензель трохи порошку, стріпуємо його на досліджуваній предмет в той спосіб, що обережно стукаємо другою рукою по пензлеві з порошком. Коли порошок покриє потрібну поверхню предмету, тоді другим таким пензлем з м'яким волоссям легенько змітаємо порошок, залишаючи той порошок, що прилип до масних шарів, витиснених пальцем. Таким чином на досліджуваному предметі лишаються потрібні нам відтиски пальців. Замість того, щоб вживати пензля, можна посипати порошок з посудини на папір, а потім з паперу порошок струшується на досліджуваній об'єкт. Порошок частково прилипає до жирних папілярних ліній, а залишки легко здмухуємо. Опилення полягає, отже, в цьому, що частинки порошку покривають досліджуваний предмет та прилипають до відтисків пальців, які через жир та піт липкі. Тому, що порошок прилипає по лініях секрету, - його слід дає картину папілярних ліній. Порошок, що його використовуємо для опилювання, роздрібнюємо на найдрібніші частини, бо в цьому виді він найлегший та швидше прилипає до шарів відтиску й сильніше прикріплюється.

Для того, щоб відтиски пальців зробити якнайбільше видними, використовуються ті порошки, колір яких контрастово інший, ніж предмет, що на ньому шукаємо відтиску. Через це до темної поверхні використовуємо ясний порошок й навпаки - до ясної поверхні - темний. Для опорошкування предметів, що

мають чорний колір, найкраще надається алюмінійовий порошок срібного кольору або порошок бронзи – золотого кольору. Вугляном олова добре опорошковувати скляні предмети. Для білих предметів надається сажа та графіт.

Для виявлення відтиску на паперах застосовується забарвлення парю йоду, яке полягає на тому, що до посуду кидають кристалки йоду й їх підігрівається над спиртом. Над посудом тримають скло, на якому охолоджується пара йоду. Це покрите краплями йоду скло прикладається вологою поверхнею до досліджуваного об'єкту, на якому чекаємо слідів. Внаслідок цього слідує реакція й сліди забарвлюються брунатним кольором, стаючи таким чином видними. Такі сліди, щоправда, скоро зникають, тому треба поспішати й їх чимскоріше сфотографувати.

Виявивши сліди, треба їх затримати, зробивши з них знімку або копію. Якщо ці сліди є на багатьох предметах, що їх легко транспортувати, – тоді добре ці предмети перенести до кримінальної лабораторії, слідкуючи за тим, щоб при опакуванні та перевозі не знищити слідів.

Вже було згадано, що кожний зареєстрований небезпечний правопорушник має свою дактилоскопічну картотеку, в якій є його відтиски пальців. Ці відтиски, а також відтиски на вказках та документах робляться так:

На дощечку накладається трохи друкарської фарби, або сажі від свічки, воску, глину або беруть кусник станіолі, яку розтирають лопаткою або металевим вальцем, поки нею не покриється вся поверхня вальця. Намазаним фарбою вальцем мажиться гладка скляна або цинкова плитка. Пальці, що їх треба дактилоскопувати, чисто вимиваються бензином або спиртом та насухо витираються. Особу, яку дактилоскопується, ставлять за своїм правим плечем, беруть великий палець двома пальцями правої руки біля кінця пальця, кладуть палець на плиті та притискається його пучку до помазаної плитки. Коли вся поверхня пучки покриється фарбою, тоді обережно відтискається палець на аркуші паперу, але так, що укладаємо палець правої руки правим берегом на папір і вальцюємо його від правої до лівої грані, а палець лівої руки від лівої до правої грані. Таким способом робиться відтиск кожного пальця зокрема. На реєстраційній карті, що на ній поміщено відтиски, занотовується ім'я, прізвище, дата та місце народження дактилоскопованої людини й її прикмети ознаки: напр., відсутність пальця, його здеформовання тощо.

Додаток:

У слідстві інколи використовують також відтиски долоні.

В Америці в родильних клініках дактилоскопують новонародків, щоб таким чином усунути небезпеку заміни дітей.

Зараз відтиски пальців широко використовують у кримінальній праці. В деяких країнах до відтисків мають настільки поважне ставлення, що на основі їх встановлюють вироки, хочби в справі не було інших якихось доказів. Зокрема широке та повне значення надають дактилоскопії у Франції, Італії, Бельгії, Португалії, Швейцарії та Норвегії, а також у сполучених Штатах Північної Америки. В Чикаго одного разу було винесено навіть присуд смерті тільки на основі відтиску пальця і той вирок було виконано. Також у Нью-Йоркському штаті часто встановлюються вироки тільки на основі папілярних ліній. В Англії присяжні судді віддають вирішення цього питання фаховим суддям. В Німеччині також відтискам пальців надають великого значення, опираючись деколи тільки на цьому доказові.

Але все ж таки доказ з відтиску пальця не можна прийняти з абсолютною беззастережною певністю, взявши до уваги те, що відтиски все таки бувають подібні, а, крім того, знавці можуть помиляться. Бувають ще випадки, що на місці карного вчинку можна знайти відтиски пальців людей, які тут насправді були, але до вчинку не мали ніякого відношення. Також бувають

на місцях карних вчинків відтиски пальців людей, які тут не були. Передбачливі правопорушники, щоб відвести сліди або звернути підозріння на інших людей, часто залишають на місці карного вчинку предмети, до яких доторкувались зовсім невинні особи.

3. С л і д и н і г.

Перший Шансе в 1846 році зробив на місці вбивства двох дівчат знимку із знайденого закривавленого відтиску слідів людської ноги. Пізніше ці відтиски він порівняв з слідами однієї з підозрілих осіб, а наслідком цього було виявлено вбивника. З цього часу відтискам ноги почали надавати великого значення.

Так само, як на пальцях рук, на нозі також є багато секреторних проток, якими виходить назовні секрет, головним чином жир та піт. Це діється не тільки на пальцях, а на всій поверхні стопи. Коли людина стане ногою на тверду поверхню, зі стопи виділяється на поверхню секрет, і тут в силу природних законів він залишається протягом деякого часу.

На основі величини відтиску ноги робиться розрахунок про ріст людини, що залишила цей слід. Стопа людини приблизно в сім разів менша від висоти людського тіла. Помноживши довжину стопи на 7 одержимо приблизну висоту людини, що її слід було вимірено. Точніше, дослідження виявили, що довжину стопи треба помножити на 6,876 /шість цілих 876 тисячних/, щоб одержати точну висоту людини. Помилки, що тут можуть трапитися, бувають дуже мінімальні. За слідом ноги можна зробити висновки, чи цей слід залишила дитина, чи доросла людина, чи жінка, чи чоловік.

Пальці ніг покриті папілярними лініями, за якими не раз було викрито правопорушника.

Стопу можна поділити на чотири частини, а саме на: ПАЛЬЦІ, ПЕРЕДНЮ ЧАСТИНУ НОГИ, СКЛЕПІННЯ та П'ЯТУ. Кожна з цих частин зокрема, а також вся, як цілість, бувають в різних людей різні. Пальці мають різну довжину та ширину, деяких пальців у людини може не бути, вони бувають по-різному положені й тому по-різному натискають на поверхню.

Передня частина стопи - це частина між пальцями і склепінням. Вона має різну величину, боки, форми, насади пальців тощо.

Склепіння або середня частина стопи складається з двох частин: внутрішньої й зовнішньої. В кожній людини також бувають різні склепіння стопи. В одних воно буває високе, т.зв. високе підбиття, що є дуже стрімке, в інших є плоске підбиття, або навіть дуже плоске т.зв. блятфус (від нім. Blattfuss).

П'яти відрізняються особливо величиною. На кожній з частин стопи можна знайти ще інші особливості: покалічення, мозолі, бородавки, заглиблення, що сильно відрізняють одну стопу від іншої. Ці всі знаки босої ноги, лишаючи свій слід, часто дають вірну картину й не раз буває, що немає сумніву, що вони походять від підозрілої людини. Годан описує такий слід. На сільській дорозі, що її недавно зросив дощ, були сліди босих ніг жінки й дитини, що йшли поруч, а біля них сліди собаки. На сліді лівої ноги дитини було видно, що п'ята в неї перев'язана. Сліди собаки були характерні тим, що слід правої задньої ноги заледви було видно, а деколи його зовсім не було. Годан зробив висновок, що собака був ранений в праву задню ногу, а дитина мала скалічену ліву ногу або мала в ній якусь колючку й тому мала перев'язку. Прослідивши справу, було виявлено, що в селі був лікар, який виймав колючку з ноги однієї дитини. Оглянувши стопи ніг цієї дитини, її матері й собаки, не було жодних сумнівів, що сліди на сільському шляху залишилися від їхніх ніг. А це було важливе, щоб устійнити правопорушників.

Сліди людських стіп бувають вглиблені й поверхові.

Вглиблені сліди виникають, коли нога, якою ступають на поверхні, вглиблюється в неї й залишає на ній сліди в формі відтисків. Такі сліди зустрічаємо здебільшого на м'яких поверхнях: на пухкій землі, піску, густому болоті, снігу. Також на твердішій поверхні, напр., на підсохлій землі, м'якому дереві можна знайти сліди ніг, переважно взутих, зокрема тоді, коли черевик був підкований бляшками, підківками або цвяхами.

Поверхові сліди ніг залишаються тоді, коли нога не заглиблюється в поверхню настільки, щоб могла залишитись заглибина, хоч і залишає якісь сліди. Ці сліди бувають деколи чимсь забарвлені – тими речовинами, що в них вступала нога: напр., кров'ю, фарбою, болотом, порохом, борошном, сажєм.

Слідів людських стіп треба шукати не тільки на місці карного вчинку, а також на дальше віддалених місцях, зокрема тоді, коли місце карного вчинку являє собою тверду поверхню: каміння, асфальт. Слідів треба шукати на всіх об'єктах, що оточують місце вчинку: в садах, городах, на пасовиськах, подвір'ях, парках, полях, гаях.

4. С л і д и в з у т т я .

Сліди взуття складається з трьох частин, а саме: підошви, посередньої частини та закаблука. Ці три частини бувають зроблені з суцільного матеріалу або з кусників. Форма слідів буває різна. Взуття може мати різні ніски: гострі, напівкруглі, прямокутні. Боки бувають різно викресні. Підошва буває прикріплена цвяхами або кілками, деколи буває пришита. Іноді, головним чином, у вояків у підошву набивають цвяхів або бляшок дуже густо. Закаблуки мають також різні форми. Передня частина їх буває пряма або вгнута в середину, буває й вигнута. Поверхня буває гладка або нерівна та може складатись з одного кусника або кількох, також буває прикріплена різного роду цвяхами, закрита підковами або бляшками. Тому всяке взуття витискує різні сліди. Порівнюючи слід з закаблуком взуття, вдається встановити, чи цей слід витиснуло те саме взуття, що його порівнюємо. Середня частина споду взуття також буває різна, залежно від фасону обуви, його стану тощо.

Не завжди знайдений відтиск матиме ту саму величину, що його має взуття. Земля, висихаючи, корчиться або, розм'якнувши, розширюється, а тим самим зменшується або збільшується поверхня відтиску. Також пісок, що на ньому витиснуто відтиск, багато зсувається, що також має вплив на відтиск. Але, не дивлячись на ці дрібні недомогання, відтиск ноги має для слідства важливе значення. Він дозволяє поробити висновки, чи люди, що тут були, стояли, чи йшли, чи бігли. Сліди стоячої людини сильніше витиснені, причому сліди взутої людини глибше втиснені закаблуками, а сліди босої – п'ятами. Ідучи звичайною ходою, людина залишає сліди закаблуків і підошев з носиками. В бігу людина натискає пальцями ніг на поверхню, що її перебігає, а переважно не доторкується до неї закаблуками. Тому сліди людини, що бігла, можна впізнати тільки за нісками взуття, а не закаблуків. Це поменшує вартість слідів. За слідами можна визначати напрям ходу. Сліди нісків вказують цей напрям. Правопорушники, знаючи це, стараються змити слід. З цією метою вони взувають взуття, обертаючи його нісками назад, а закаблуками наперед, а щоб взуття трималося ноги, прикріплюють його шнурками. Цю хитрість вдається легко відкрити, бо шнурки, що ними прикріплено взуття, відбивають відтиск. Крім цього таку хитрість викриває ще й заглиблення сліду. Власне людина, ідучи, натискає сильніше закаблуками, які лишають глибше втиснені сліди, ніж ніски. Коли ж вона взує взуття в той спосіб, що оберне його нісками назад, – тоді, ідучи, буде сильніше натискати на ніски взуття й ніски залишатимуть глибші сліди, ніж закаблуки. Також нерівномірний

кут кроку й часті його зміни вказують, що взуття обернено.

Але правопорушники у всяких випадках стараються змити сліди. Вони часто вживають взуття більше, ніж його звичайно носять, або жінки вживають чоловіче взуття, а чоловіки – жіноче. Це вдається легко помітити, бо сліди стопи в таких випадках не пропорційні з кроком. Напр., людина малого росту взула чоботи великого чоловіка й пішла на місце карного вчинку. Хоч величина сліду може вказувати на іншу людину, проте, довжина кроку неспівмірно мала, далеко менша від кроку людини, що носить чоботи такого числа. Крім того, сліди людини, що користувалася таким взуттям будуть найчастіше нечіткі, видно буде, що людина не йшла в чоботах, а тягла їх по землі.

Взуття має ще багато інших характерних признаков, за якими його можна розпізнати: дірки, латки, що можуть бути на підшві в різних місцях, мати різний вигляд та можуть бути по-різному прикріплені тощо.

Х і д. Не всі люди ходять однаково. Одні викидають нісками взуття в боки, інші ходять просто, дехто завертає ніски черевиків всередину. Також крок кожної людини буває різної довжини. Він переважно залежить від росту, хоч не завжди, від тягару, що його людина несе, від швидкості ходу тощо. Пересічно крок чоловіка середньої висоти має 70-80 см. довжини, а в бігу – 1-2 метри. Крок у жінок середньої висоти – довжиною 50-60 см.

Закріплення слідів. Беручи до уваги сліди, слідство має двоє завдань, а саме:

- 1/ відшукати предмети, що ними було витиснено слід та зберегти їх від втрати й переміни, бо в такому разі втратиться об'єкт для порівняння;
- 2/ закріпити сліди, вглиблення, щоб зберегти їх картину для порівняння.

Перше завдання було вже обговорено, коли було заторкнено питання ревізії.

Друге завдання – також не менш важливе. Сліди треба чимс-коріше закріпити, щоб їх зберегти від зруйнування. Зберегти їх можна рисунком, фотографією, вимірами. Ця метода є тільки тоді задовільною, коли треба закріпити картину ходу або бігу людини. Коли ж хочемо мати відтиск, щоб його можна було порівняти з взуттям, тоді найкраще зробити відлитою цього сліду.

Перш, ніж робити відлитою сліду, треба очистити його від всякого роду сміття, що туди попало; сміття треба виймати обережно пінцеткою. Поза цим сліду не можна порушувати, зокрема роблять велику помилку, коли до нього примірюють взуття підозрілих; таким примірюванням можна легко пошкодити слід. Для того, щоб зробити відлитою, вибирається по можливості найкращий слід. До роблення відлитою використовуємо гіпс /алебастровий/ та воду у відношенні: на один середньої величини слід зуживаємо 400-500 грамів гіпсу на 3/4 літри води. Коли хочемо прискіпити процес застигання, додаємо ще 15-20 грамів чистої кухонної соли /натрій-хлорид/. Цю мішанину /папку/ робимо в той спосіб, що до води досипаємо ложкою гіпс і мішаємо його, а не навпаки. Не можна до гіпсу доливати води, бо тоді творяться кульочки гіпсу, що шкодить при відливанні сліду. Зроблену мішанину легенько поливаємо по сліду та даємо їй можливість там застигнути. Якщо схочемо мати міцний відлитою, тоді, наливши папку на слід, поки вона застигне даємо на слід в довжину та в ширину палички або дротики й з ними даємо гіпсові застигнути.

Якщо доводиться робити відливи на землі, що вибирає багато рідини, – тоді це місце поливається обережно оливою. Дехто – /Шнайкерт/ радить поливати відтиск рідкою мішаниною води з гіпсом. Так само добре поливати таким гіпсовим молоком сліди на піску чи пороку, коли ми вирішили зробити там відлитою.

Нерідко буває, що слід лежить на снігу й там доводиться зробити відлито́к. Це, звичайно, складніша справа, бо сніг швидко тане під впливом хочби трохи тепліших тіл, що оточують його, а також під впливом тиску. Та все ж таки вдається зробити такі відлито́ки. Їх роблять у той спосіб, що зробивши папку /гіпс з водою/, охолоджуємо її до температури, що її приблизно має сніг і таку папку вливаємо на слід. Годан радить робити відтиски на снігу в такий спосіб: на слід, що з нього хочемо зробити відлито́к, посипаємо мішанину гіпсу, піску та цементу. Потім цю мішанину прикриваємо полотном і поливаємо його льово-холодною водою; таким чином за яких три години одержуємо відлито́к. Для відлито́ку на снігу було винайдено відливну масу з гліцерини, одна́че вона не практична тому, що мусить бути при́готовлена за двадцять чотири години перед відливанням сліду.

Гіпс повністю застигне у відлито́ку приблизно тільки за 24 години. Тому протягом цього часу до зробленого відлито́ку не можна доторкатися. Зокре́ма, всякі замішки, що проти нашої волі попали до відливу, треба залишити до часу повного застигання гіпсу.

Поробивши відлито́ки, нотуємо їх, позначивши їх числами.

5. Предмети, занесені взуттям.

Правопорушник заносить своїм взуттям на місце карного вчинку різні дрібні предмети й частинки. Ці частинки причепилися до його взуття й відпали від нього тільки на місці карного вчинку або по дорозі. Таким чином правопорушник приносить на місце вчинку тріски, кусники металю, цегли, цемент, гіпс, збіжжя, сажу борошно, сіно, глину, вовну, вапно, мокру землю, листя тощо. Такі предмети, знайдені на місці карного вчинку або по дорозі до нього, часто полегшують слідство. Вони дають змогу робити висновки про місце перебування правопорушника перед вчинком, а також про його професію. Напр., знайдена на місці карного вчинку друкарська черенка вказує на те, що тут міг бути друкар. В одному випадку дівчина побачила на взутті пана, що його вона чистила, жовтий порошок. Це дало підставу до вияснення, що цей пан отруїв свою дружину арсеніком.

Взявши на увагу це значення нанесених предметів, треба звернути на них більшу увагу. Також треба на місці карного вчинку зібрати предмети, обмазані клеєм, маслом, нафтою та іншими речовинами, що замазалися від взуття правопорушника. У підозрілого докладно оглядаємо його взуття, на якому можуть бути такі речовини, які було знайдено на місці його вчинку.

6. Сліди транспорту.

Так само як сліди ніг, сліди транспорту також можуть бути втисненими або поверхновими. Втиснені сліди можуть являти собою виїмки, що виникають на м'якій землі, глині, піску, на снігу. Колеса, в'їжджаючи на таку поверхню, заглиблюються й лишають за собою відтиски. Поверхові сліди виникають на твердих поверхнях: на асфальті, бруку, кам'яній дорозі тощо. На твердих поверхнях колеса не лишають особливих слідів, хібащо де́сь подорозі вони були замочились в калюжі, або, коли дорога була трохи мокра. Тому поверхові сліди практично лише рідко можуть мати велике значення.

Значення слідів від засобів перевозу полягає в тому, що колеса бувають дуже характеристичні й, залишаючи такі сліди, дають можливість устійнити відношення знайденого в підозрілого засобу пересування до слідів, а також дають змогу шукати даний засіб пересування. Різні засоби пересування мають, як було сказано, свої характерні властивості. Так, напр., авто мають ко-

леса різно широкі з різними насіками на гумі. Вони мають поодинокі або подвійні й навіть потрійні колеса. На гумах є, якщо вони ще в незнищеному стані, візерунки, що відрізняє їх від гум інших коліс. Ці десені втискаються в поверхні, по яких котяться колеса та лишають відповідний слід. Буває, що ці візерунки є ще характеристично повищерблювані, потріскані, поперерізувані, повитирані, латані, на колесах є зимою всякої величини та розміщення ланцюги тощо.

Авто, що їде прямо, лишає тільки сліди задніх коліс, що в'їжджаючи на сліди передніх коліс, їх повністю або тільки частково зтирають. Тільки на закрутах видно сліди всіх коліс. Віддалення між колесами в різних автах є різне, а це також характерна прикмета для ідентифікування авта за слідами.

Сліди коліс треба поміряти, сфотографувати або нашіцувати, зробити відливи і т.п. Знавець автомобілів може на основі цих даних назвати фірму, що виробляє цей рід авта, описати його вигляд тощо.

Подібна ж справа і з слідами від роверів.

7. Кінний транспорт.

Для кінного транспорту використовують возів з залізним окуттям, з гумовими колесами або саней. Дерев'яні колеса обведені скованою штабою заліза. Це оковане місце являє собою невелике згрубіння, яке на сліді через деякий, завжди однаковий відступ залишає заглибину. Обручі зі старого заліза мають ще деколи вищерблення, заглиблення, дірки. Кожний обруч прикріплений до дзвонів цвяхами, голівки яких різного вигляду, по-різному віддалені, а це відтискається на сліді й це можна відразу побачити. Деколи старі колеса бувають ще скріплені клямрами, що містяться на дзвонах біля обруча, або навіть його обгортають - та також залишають на слідах знаки. Крім цих ознак, обруч буває різної ширини та товщини й тим відрізняється від інших обручів. Саме віддалення одного колеса від іншого в різних возів буває різне.

На ці особливості воза звертаємо увагу, бо вони дають можливість відрізнити одні від одних різні вози.

Так само, як з кінними возами, стоїть справа з іншими ручними візками.

Сани не залишають особливих слідів, коли не брати на увагу ширину окуття.

Кінський слід. Кінські копита часто бувають схожі як формою, так і величиною. Тому користь зі слідів непідкованого коня невелика, хібащо вони мають якісь особливі прикмети: надломлені, вищерблені, покалічені /пораненою ногою кінь стає легше, ніж здоровою/.

Зате далеко більше значення мають сліди підкови. Вони бувають фабричні й зроблені ковалем. Перші з них не є особливі. Всі вони подібні одна на одну, а відрізняються тільки величиною. Зате, ковальські підкови мають багато ознак, за якими вдається відрізнити одну підкову від другої. Така підкова буває зроблена з різного матеріалу, як з плескатої штаби, круглого вальцюваного заліза, яке коваль розплескує, одначе, ніколи не дасть йому точно виразних берегів. На передній та задній частині підкови є викувані різного вигляду насади. Цвяхи, що ними прикріплено підкову до копита - вухналі - мають різний вигляд, величину та віддалення. Кількість їх у підкові залежить здебільшого від величини копита. Вухналі заходять в підкові в різного вигляду вижолоблення. Зимою до підкови прикріплюють ще різної форми й величини "зуби", щоб підкови не сковзалися на леді. Підкова в цілому має усякий вигляд: або більш закруглений, або видовжений. До здеформованих копит прикріплюють особливі підкови, що їх боки на всякий лад пов'язано бляхою або іншими в'язаннями.

Кінська хода буває різна, залежно від будови, сили та віку коня. В правильно збудованого коня ноги поставлені рівно й через це сліди ніг рівнобіжні, в інших коней ноги відходять на боки або вгнуті в середину й тому вони залишають нерівнобіжні сліди.

Сліди кінського копита та його кроку важливі для слідства. Спосіб закріпити ці сліди - поробити знимки, шкіци або відлїтки - є цей самий, що й при слідах людських ніг.

8. Сліди зубів.

Зуби, природні й штучні, не нищаться швидко, а довго зберігаються, хоч тіло вже давно змінило свою форму. Завдяки цій тривкості зубів вдається розпізнати покійника через довгий час після його смерті. Так, напр., в Парижі в згарищах спаленого базару по зубах було знайдено серед інших трупів - труп княжни Алєнсон, а в робітні проф. Вебстера пізнано вбитого ним Д-ра Паркмана.

Зуби однієї людини мають чимало ознак, що допомагають відрізнити їх від зубів іншої людини. Різниці можуть стосуватися до кількості, якості, розміщення, форми зубів тощо. Зуби можуть мати дефекти, надломання, коронки, містки, пльомби, протези. Може не вистачати одного або кількох природніх зубів, що їх було замінено новими, штучними. Більше як 50% людей має зіпсовані зуби. За цими ознаками впізнають людину, а в сумнівних випадках допитують ще дентиста, що лікував ці зуби. Дентисти мають обов'язок вписувати в свої книги переведене ними лікування зубів. Тому вони мають деколи змогу вияснити питання власника зубів.

Та обставина, що зуби не спалюються при низькій температурі, вже не раз послужила була в розв'язанні складного питання в час слідства. Налерман описує цікавий випадок: одного жовтневого ранку на вулиці було знайдено згарища авта, а в ньому спалений труп. З усього тіла збереглися тільки зуби. На основі описів зубів пощастило було відшукати дентиста, що розпізнав за недопаленими зубами свого пацієнта - 49 літнього купця. Далше було встановлено, що попереднього вечора цей купець, напившись багато алкоголю, в п'яному стані від'їхав був автом, мабуть наслідком оп'яніння не почув запаху вогню, коли запалювалось авто, або помер нагло від розриву серця і потрапив у катастрофу, в якій загорілось авто.

Вкусивши м'який предмет, зуби залишають на місці вкусу сліди, за якими можна впізнати людину, що кусала. Знайдені на місці карного вчинку залишки їжі: хліба, овочів, сала, м'яса, масла, шоколяди мають велику вагу й їх треба завжди шукати. В одному випадку було знайдено в закритій на ключ кімнаті повішену на шнурку дівчину. Здавалося, що мається справа з самогубством, тим більше, що ключ, яким була замкнена кімната, був у замку зсередини кімнати. Одначе, на столі було знайдено накриття на дві особи, а також хліб з маслом, на якому були виразні сліди зубів. Було устійнено, що це не сліди зубів повішеної, а сліди від зубів її нареченого, що, вбивши дівчину, повісив її, щоб надати вбивству вигляду самогубства. Покидаючи кімнату, він ззовні перекрутив спеціальними щипчиками ключ, що був від внутрішньої сторони кімнати.

На трупі, зокрема у випадках вбивства на сексуальному підложжі, бувають сліди зубів вбивника та навпаки - на вбивникові бувають сліди зубів жертви, що в боротьбі з ним покусає його. Так, у справі масового вбивника з Дюссельдорфу було знайдено на грудях однієї жінки відтиски всіх передніх зубів вбивника; це пізніше дало змогу виявити душегуба. В іншому випадкові вбивникові Годістерові було доведено вину тому, що на його руці знайшли укус від його жертви, яка мала характеристичні зуби тим, що на горішній щелепі мала тільки

один зуб, а на нижній - два зуби.

Та не тільки зуби людей мають значення в слідстві. Зуби тварин, зокрема собак, також дають можливість в'яснити не одне питання. Для прикладу нехай послужить випадок, описаний Контаньє. На особу Х. напала особа У. Собака Х. вкусила У. Іксові пощастило було втекти. Підозрілий У. оборонився тим, що він з нападком не мав нічого спільного, а коли звернули увагу на те, що він на коліні мав укуси від собаки, він став оборонятися тим, що його покусала собака не Х., а собака М. Знавець поробив був поміри зубів собак Х. та М. В наслідок порівняння цих зубів виявилось, що віддалення між двома зубами в собаки М. становило 2 см., а в собаки Х. - 1 см. Сліди двох зубів, що були на коліні У., були віддалені один від одного на 1 см. Таким чином, сліди укусу походили від собаки Х.

Наведених прикладів вистачає, щоби показати - яку велику роль має у слідстві відтиск зубів та на те, що завдання слідчого - звернути на це питання увагу. Знайдені відтиски зубів закріплюємо для дальшого справування. З цією метою їх шкiцують, фотографують та роблять відлитки. Предмети, що на них є сліди, скоріше, або пізніше нищать залежно від матеріялу. Тому збереження /закріплення/ слідів переводиться по можливості скоро, а коли можливо й необхідно - консервується ще матеріял, що на ньому залишилися сліди укусу. Зокрема сліди швидко псуються на трупі, в наслідок гниття, висушення, задубіння. Для консервації трупа використовують розчин формаліни. Відлитки роблять такими методами, як в дентистичних закладах. Для виготовлення відлитку добре буває запросити знавця дентистики.

Лікар при секції трупа розв'язує питання, чи укуси зубів, що є на трупі, наступили за життя чи після смерти вкшеного. Сліди укусу живої людини покриваються тонкою верствою загуслої крові. Рана від укусу, що виникла після смерті, не покривається кров'ю, а сліди зубів на таких ранах дуже виразні та повні.

9. Сліди пилу.

П и л - це нагромаджені роздрібнені залишки, що їх можемо знайти на кожному місці. За допомогою мікроскопічного, хемічного та бактеріологічного дослідження можна встановити походження цього пилу. Таким чином, почистивши щіткою убрання людини та дослідивши нагромаджений пил, маємо змогу встановити, де було це вбрання. Деякі звання мають свій специфічний пил: напр., ковалі та слюсарі - пил з металю, сажотрус - з сахи, пекар та мірошник - з борошна, різник - з висохлої спорошкованої крові, муляр - з вапна та піску.

Та обставина, що на основі пилу вдається встановити місце перебування людини, має велике значення, бо дозволяє звернути в слідстві увагу на деякі категорії людей, що заподіяли карний вчинок. Так, напр., в кімнаті було знайдено труп, а біля нього злочинець залишив пальто. Після того, як вибили легенько пил з пальта та зібрали його на папір, виявилось, що цей пил є деревний, що він має в собі ще навіть дрібненькі трісочки. Це навело на здогад, що злочинець працює в деревному промислі. Можливо, що він столяр або штельмах. Таку людину почали шукати й ще того самого дня знайшли злочинця, яким дійсно був столяр.

Але має значення не тільки пил, що його знайдено на вбранні, яке залишив злочинець; має значення також той порох, що виник від дії правопорушника та залишився на місці вчинку, і той який він сюди заніс на своєму взутті. Порох може бути різного органічного і неорганічного походження. Він може, отже, походити з металю, вапна, каміння, або з органічних частин: спорошковані частини сіна, соломи, борошна, торфу.

Звичайно, до виявлення порошку треба прикликати знавця, що на цих справах розуміється, в інакшому випадку можемо втратити цей цінний доказ. В одному випадку підпалу, спричиненого підкиненням під будинки тліючого торфю, знайдено було в підозрілого, що його зловили в театрі в годину після помічення пожежі, на долонях відпадки. Поліцист, що займався цією справою, встановив через збільшувальне скло в знайдених залишках рештки торфю. На судовій розправі було заперечено, що це був торф. Поліцист поступив був легкодушно, що не попросив був знавця та ще й тому, що не зібрав та не зберіг знайдених решток відпадків. Суд не міг повірити зізнанням поліциста, що знайдені залишки походили з торфю, бо було рівночасно доведено, що підсудний лускав у театрі насіння гарбузів. Була можливість, що волокна з гарбузового насіння прилипли до затовщеної руки підозрілого, що був м'ясарем і поліцист, що закінчив тільки п'ять народніх клас, думаючи про підкладений під будівлю торф, прийняв за торф залишки, що їх було знайдено на долонях запідозреного.

Завдання того, хто веде слідство, якщо він не розуміється на дослідження пилу, тільки зібрати й зберегти знайдений пил. Той пил стріпують з частин одягу, не забуваючи, що його може бути багато в кишенях, його збирають з взуття, і з відповідних місць карного вчинку на папір, найкраще в конверту, та нотують звідки було його зібрано. Для цієї справи найкраще вживати такого паперу, який має контрастний колір з пилом; напр., для темного пилу брати білий папір, а для ясного - чорний. Пил, що його зібрано, може бути сумішкою різного походження. В цьому випадку зібраний на контрастному папері пил сегрегуємо, розділяючи його на окремі групи, звичайно робимо це тоді, коли це можливе. Для цього використовуємо збільшувальне скло та чисті пінцетки.

Дослідження пилу в міру потреби доручаємо знавцям: зоологам, ботанікам, бактеріологам, мінерологам, хімікам тощо.

10. а/ Кров.

Кров людини не є, як раніше думали, однорідною рідиною; вона складається з червоних та білих кров'яних тілець /еритроцити та лейкоцити/ та кров'яних пластинок /тромбоцити/. При застиганні крові виникає фібрин та серум. Крім цього в склад крові входять ще білок, кисень, азот, вуглець, соли калію, натрію, фосфат, сечовина, цукор, товщ та багато інших складових частин. Всі складові частини разом та кожна з них зокрема мають всякі біологічні, хімічні та фізичні властивості, за якими тепер науковими методами вдається довести, чи досліджувана рідина, однаково чи вона є в рідинному чи в загусклому вигляді, - є кров'ю. Більше того - тепер є великі можливості встановити, з якої частини організму походить кров, чи це, напр., кров артеріальна, чи венозна, чи це кров з голови, чи напр., з менструації або породи. Маємо також можливості встановити, чи кров текла з живої людини, чи після її смерті. Далі можна розрізнити кров від подібних до неї речовин, як іржі, червоно-брунатних плям фарби тощо. Встановити це вдається, хочби знайдені частинки крові були дуже малі, вага яких становить 0,375 mgr., та хоби вони були виникли кількадесять років тому. Пощастило успішно провести аналізу крові, що знаходилась на заіржавілих предметах 13, 41, 51 та 60 років. За станом сьогоdnішніх досягнень науки вдається також встановити, як довго кров перебувала поза організмом. У випадку Рабе було знайдено труп жінки через вісім днів після вбивства. На сорочці чоловіка цієї жінки було знайдено пляму крові. Чоловік, запідозрений у вбивстві дружини, оборонявся тим, що пляма на сорочці походить з чотирьох тижнів. Проте, аналізом крові було доведено, що пляма на сорочці знаходиться не довше, як вісім днів. Злочинець признався пізніше до вбивства.

Якраз в нашому столітті доказ з крові набрав широкого значення та застосування. Найбільшим досягненням у цій діяльності є те, що тепер вдається поділити людство за групами крові на кілька груп та устійнити, до якої групи належить кожна людина, а це має особливо велике значення в усіх справах при устійненні батьківства дитини нешлюбного походження.

Доказ з крові здійснюється за посередництвом:

- 1/ посмертних плям крові;
- 2/ слідів крові і
- 3/ груп та факторів крові.

б/ Посмертні плями крові.

Кожному відомо, що кров в організмі людини весь час перебуває в стані руху завдяки безупинній дії серця й пружності кровопроводів. Кров безупину пливе з центру тіла до периферій, доходячи кровоносними капілярами до найдальших закутин тіла та водночас вертається з периферій до центру, щоб обновились киснем, знову поплисти до периферій, несучи сюди необхідні для життя речовини. З моментом смерти кров зупиняє свій біг, бо серце і кровоносні шляхи перестають давати їй імпульс. Зупинившись, кров за фізичним законом падання падає на найнижче положені місця тіла і, пробившись через тоненькі кровоносні судини та крізь тканини, попадає під шкіру, яка й затримує її від дальшого протікання. Тут під шкірою кров збирається великими кількостями й її видно крізь шкіру як сині плями. Оці посмертні плями мають у криміналістиці велике значення в багатьох випадках, а саме:

Посмертні плями крові є одним з певних доказів смерті. Їх поява – це остаточний доказ, що людина вже не живе. Кров починає опадати в організмі вже в процесі завмирання людини, бо вже тоді дії серця і кровоносних судин послаблені. Проте, плями виникають на тілі тільки в деякий час після смерті, а саме через 3-10 годин, залежно від різних обставин /причина смерті, відживлення людини, температура тощо/. Поява плям є доказом, що дозволяє відрізнити природну смерть людини від т. зв. здогадної смерті.

На основі посмертних плям можна встановити час смерті. Знаючи, коли приблизно виникають та зникають плями, можемо поробити здогади про час смерті. Плями по-різному змінюються, коли їх натискати пальцем. В деякий час після їх появи, коли кров ще не застигла, вони під тиском легко переміщуються, а дедалі їх трудніше перемістити, а потім наступає час, коли вони зовсім не реагують на тиск. Це дає можливість встановити час смерті знайденого трупа, що часто для слідства має найголовніше значення. Звичайно, встановлення факту та часу смерті виходить поза можливості ляїка; це завдання знавця, судової медицини.

За допомогою посмертних плям крові, зокрема, на основі їх кольору, вдається деколи встановити причину смерті. А саме, плями крові бувають різного кольору, коли причиною смерті були різні речовини. Так, наприклад, плями крові в людини, отруєної вуглецем-двоокисом, бензином – вишнево-червоні; при отруєнні нітро-бензолом – аніліном, воднем арсену, деякими грибами – сіро-брунатні; плями в померлого від часу – синьо-сірі, аж попелясті тощо. Проте ж, яке велике значення має справа встановлення причини смерті, не доводиться навіть говорити.

Крім того, плями крові допомагають встановити ще інші дані. Вони дозволяють зробити висновки про положення тіла, в якому застигав труп. Вже була мова про те, що плями крові виникають завжди на найнижче положених місцях тіла, бо туди стікає кров. Коли людина вмирає у вертикальному положенні, напр., повішена за горло, – тоді кров, стікаючи з тіла на

найнижче положені частини тіла, буде скупчуватися в ногах та під животом і тут будуть виникати посмертні плями. Навпаки, коли людина буде повішена вниз головою, - тоді плями будуть на горішній частині тіла. Якщо вона застигає в горизонтальному положенні, лежачи горілиць, - тоді плями виступатимуть на спині. Це явище в криміналістиці дає багато можливостей. Знайшовши в повішеного за голову трупа плями на горішній частині тіла, знаємо, що він не помер в такому положенні, бо він вмирав в позиції головою вниз, а вже після виникнення плям хтось повісив його, можливо, щоб злочинкові надати вигляду самогубства. Або, коли знайдемо людину втоплену, а плями будуть в нижній частині тіла, або на спині, то це дозволяє робити висновок, що ця людина не втопилася, а в воду було кинуто труп, бо плями у втопленника виступають в околиці голови. Стається це тому, що труп у воді звисає головою вниз, бо голова з тулубом важча, ніж нижня частина тіла /сама голова дорослої людини важить 5-6 клг./. Тому плями виступають в цій частині тіла.

Плями крові виглядом схожі на синяки. Їх легко, однак, відрізнити від синяків. Синяки виникають тому, що в наслідок прорвання кровоносних судин з них вибігла кров, а тільки лишилися залишки, що остигли і крізь шкіру мають вигляд синіх плям. Їх легко впізнати тим, що коли їх прорізати, то з них не витікає кров, бо вона вже раніше витекла, а залишилися тільки згусклі рештки. Коли прорізати тіло в місці посмертної плями крові, тоді побачимо багато крові, що тут зібралася.

в/ Сліди крові.

Кров, опинившись поза організмом, набирає всяких змін та різного вигляду, залежно від її якості, кількості, а також від руху в часі падання. Розрізняють чотири головних види крові, а саме:

- 1/ калюжі,
- 2/ потоки,
- 3/ краплі,
- 4/ бризки.

К а л ю ж і показують присутність на поверхні великої кількості крові. Вони бувають головним чином на тому місці, на якому лежала вбита або поранена людина. Це наводить на здогад, що тут було вчинено злочин, або був нещасливий випадок.

П о т о к и крові виникають тоді, коли кров лилася по поверхні. Напрям покотів вияснює, в якому положенні був потерпілий чи напасник в час удару, з якого місця той удар було нанесено. Якщо, напр., удар був в горішню частину тіла в стоячому положенні жертви, тоді кров текла вниз. Якщо - знайдено покійника з таким слідом в лежачому положенні на ліжку, то це говорить про те, що цей труп сюди було перенесено, бо коли б удар був на ліжку в лежачій позиції, тоді кров спливала б горизонтально в напрямку спини, а крім того в ліжку були б калюжі крові.

Буває, що злочинець, вбивши людину, замасковує свій злочин нещасливим випадком, або самогубством. Наприклад, він отруївши людину або підрізавши її горло, творить пізніше позначки самогубства. В таких випадках сліди крові, її потоки є цінним показником. Самогубець, стріляючись, чомусь оголює місце, що в нього стріляє, при чому відбирає собі життя здебільшого стоячи, деколи навіть перед дзеркалом. Тоді кров спливає на тілі вертикально вниз, оббризкуючи часто дзеркало. При вбивстві справа стоїть трохи інакше. Злочинець здебільшого намагається кинути свою жертву на землю, а потім підрізує їй горло. Тоді кров спливає струмками не вздовж тіла, а горизонтально по шиї або грудях від ран до спини. Так буває найчастіше, хоч деколи трапляється й інакше. Екерт наводить випадок, де самогубець був таким великим педантом, що, про-

бивши свої груди двома уколами в околиці серця, пішов до ліжка, ліг на його край і прорізав собі ще шию. Кров, що спливала, плила до ведра, що його самогубець перед тим з цією метою приготував, щоб кров не забрудила підлоги. Випадки таких педантичних самогубств бувають, щоправда, дуже рідкісними.

Б р и з к и к р о в и появляються тоді, коли поранити артерію живої людини. Кожному відомо, що кров в артеріях має сильний імпульс, спричинений тиском серця та артерій. Прорвавши артерію, кров бризкає в далечинь навіть далі одного метра, тоді коли кров з артерії неживої людини не бризкає, бо їй не вистачає тиску артеріальної та серцевої напруги. Це фізіологічно-фізичне явище має для слідства окреме значення; напр., злочинець, вбивши людину, кидає її трупа під поїзд, або з скелі, щоб затерти сліди свого злочину. Якщо поїзд перетне живу людину, – тоді кров бризкатиме далеко навколо жертви, бо, як було сказано, це стається під впливом сильного тиску серця та артерій. Коли ж поїзд протне неживу людину, кров не бризкає далеко, бо кров неживої людини вже звичайно захолонула, а крім того не має імпульсу артеріальної й серцевої напруги. Тому, коли поїзд переїде труп, кров з нього не творить бризків, а щонайбільше творяться калюжі. Буває, що крові є дуже мало, бо вона була в іншому місці витекла з рани, а саме там, де людину було проколено чи прострілено.

К а п л і к р о в и – це невеличкі частини крові, що падаючи з різної висоти та напрямку, мають різний вигляд. Так, наприклад, крапля крові, що падає з висоти біля пів метра, має круглу форму, а та, що впала з висоти півтора метра, має також круглу форму, що, однак, на берегах має зубці. Якщо крапля падала з висоти більше півтора метра, тоді має кулистий вид з променистими випусками. Така крапля схожа на зірку. Вигляд краплі, що стікала по поверхні, – еліпсуватий. Крапля, що стікає під кутом, має вигляд пляшки, подібно, як бачимо вигляд дощової краплі на шибі поїзду, коли їдемо.

За виглядом крапель крові вдається встановити, чи людина, що з неї виходила кров, в цей час була в русі, чи в статиці, в якому вона була місці, де міг тоді знаходитися злочинець тощо.

г/ Групи крові.

1901 року американець Ляндштайнер відкрив у людській крові своєрідні властивості, т.зв. аглютиногени "А і В". Вони в одній людині виступають разом один біля другого, як АВ, в іншій виступає тільки один з них: А або В, а в деяких їх зовсім немає.

З цього погляду ціле людство було поділено на чотири групи, а саме: А, В, АВ, та О.

Відкриття Ляндштайнера було епохальне, коли взяти до уваги, що вже з глибокої давнини була ідея замінити погану нездорову кров людини або доповнити її кількість, доливши до організму нової здорової крові іншої людини. А втім, періодично на протязі віків спроби трансплантації крові, поруч з позитивними наслідками, давали також багато тяжких, часто навіть смертельних ускладнень. Тому метод переливання крові використовували дуже нерado. Причиною невдач трансфузії було те, що не були досліджені групи крові, які при невідповідній суміші давали шкідливе ускладнення. Тільки відкриття Ляндштайнера дало можливість використати метод переливу крові. Досягнення хірургії, оперті на поділ крові, – це непорушний доказ того, що поділ людства на групи крові – це не фантазія, а факт.

Відкриті властивості груп крові мають ту гарну прикмету, що вони, зродившись ще в ембріональному житті індивіда /в третьому місяці утробного життя/, не змінюються протягом цілого

життя людини. Ревеляційні твердження, мовляв, деякі токсини, проміння рентгена та раду, деякі хвороби, як сифіліс, мають силу перемінити властивості груп крові, не виправдалися в практиці.

Дальші спостереження виявили, що властивості груп крові спадкуються за законом Менделя. Якщо в дитини є деякі властивості груп крові, тоді вони обов'язково повинні бути в одного з батьків дитини.

Гіпотеза незмінності і спадковості груп крові народила ідею використати кров у судових процесах. Ця ідея поглиблювалася в міру основнішого пізнання природи крові. І так, в 1930 році Ляндштайнер відкрив у сироватці людини дальші властивості, що їх названо факторами MN. Також відкрив фактор Р. Учений Ляйтер досліджуючи групу крові А, знайшов її підгрупи, а саме: A_1 та A_2 . Фріденрайх відкрив підгрупу A_3 , а Кроне та Петрускі - фактор N_2 . В 1940 році згадуваний вже корицей науки Ляндштайнер та Левайн вславили свої імена відкриттям ще одного фактору, т.зв. резус-фактору, і позначили його Rh. В 1943 році американці Вінер і Левайн та англійські серологи Пейс та Тейлор виявили ще три аморфні гени: Rh_1 , Rh_2 , Rh_3 , а потім ще Rh_I , Rh_{II} , Rh_O , Rh_Y .

Ці відкриття мають велике значення як для карних, так і для цивільних процесів.

Для судової практики групи крові О,А,В,АВ - можна звести до двох наступних аксіомів.

- І. Якщо в дитини є аглютиноген А або В, тоді він обов'язково повинен бути в одного з батьків дитини і навпаки;
- ІІ. Дитина групи О, отже, цієї, що не має ніякої кров'яної властивості, не може ані по батькові, ані по матері спадкувати групу АВ і навпаки.

Н а п р и к л а д:

Дитина	є	О,	мати:	А,	тоді	батько	В	є	виключений.
"	"	О,	"	В,	"	"	А	"	"
"	"	АВ,	"	А,	"	"	О	"	"
"	"	АВ,	"	В	"	"	О	"	" і т.д.

Ідучи цим шляхом, при допомозі експертизи крові, можна в низці випадків звільнити багато осіб від закиду батьківства. Треба, однак, виразно підкреслити, що аналіза крові має тільки це ексклюзивне значення, бо на його основі не можна встановити, що хтось є батьком дитини. Якщо буде встановлено, що дитина має таку саму властивість крові, яку має притягнений до суду, то це ще не доказ того, що дана особа - батько, бо багато людей має такі самі групи крові.

На основі груп крові було вже не раз вияснено складну справу. Так, напр., в 1923 році селянський син був засуджений як нешлюбний батько платити аліменти в користь дитини. Після того, як він 4 роки платив аліменти, помічено, що дитина не схожа на нього, а схожа на іншого хлопця, якого він завжди підозрівав у батьківстві. Прочитавши в часописі, що групами крові можна довести батьківство, він подав справу на суд. Тут після переведення дослідів виявилось, що мати мала групу крові "О", а дитина "В", а дотеперішній батько - "А". Таким чином виявилось, що позовник не міг бути батьком дитини.

Фактори крові MN також незмінні і спадкуються. В них вдається встановити таку закономірність:

- І. Якщо дитина має тільки один фактор, тоді він обов'язково має бути в обох батьків;
- ІІ. Якщо дитина має обидва фактори, отже MN - тоді один похо-

дить від одного, а другий від іншого батька.

Хоч фактори MN спадкуються також за законом Менделя, проте, їх поява і спадкування не перебувають ні в якому відношенні з появою і спадкуванням властивостей груп крові /О, А, В, АВ/. Це явище має в практиці чимале значення, бо коли за групами крові не можна відвести закиду батьківства, бо батько й дитина мають такі самі групи крові, тоді в ряді цих самих випадків вдається цей закид відвести за допомогою факторів MN. Це найкраще показує такий приклад: робітниця К. народила двійнята, а саме Марію К. та Ефросину К. Притягнений до суду, як батько дітей, С. заперечив, що він мав статеві стосунки з матір'ю дітей. Мати, допитувана в характері свідка, заявила, що вона в період запліднення мала стосунки з двома чоловіками, а саме з пізваним С. та з свідком Е. і тому вона, широко говорячи, не цілком певна, який з них справжній батько дітей. Серологічні дослідження, проведені в цій справі, дали таку картину:

М а т и :	А. MN	пізваний С:	В. MM.
I дитина:	А. MM	свідок Е:	А. NN.
II дитина:	АВ. MM		

Отже, за групами крові пізваний С. і свідок Е. можливі як батьки дитини I, а для дитини II батьком може бути тільки пізваний С. Проте, на основі кореляції факторів MN, є виключенням, щоб батьком дітей був свідок Е., а зате є можливим, що ним є пізваний С.

Фактор Rh відкрито недавно, в час війни і тому його ще мало використали в судовій практиці, хоч значення цього фактору також дуже велике. Цей фактор є немов доповненням поділу людства на групи О, А, В і АВ. В хірургії було встановлено, що поділ людства з погляду аглютиногенів А і В є ще далеко неповний і застосовувати трансфузію крові тільки на основі цього поділу – це ще багато не досить, щоб усунути всі можливі, деколи небезпечні для життя ускладнення. Тільки відкриття Rh фактору допомагає усунути ці ускладнення.

Спадкування Rh фактору відбувається домінантним порядком. Існування фактору позначається як ген Rh, його відсутність rh. Rh є домінантний, rh – рецесивний. Якщо один з батьків є у відношенні Rh гомозигот, – тоді всі діти є Rh – /позитивні/. Якщо один з батьків є rh: /негативний/, а другий – гетерозигот позитивний, – тоді лише 50% дітей є Rh. Дитина, що має Rh мусить мати батьком людину з таким самим домінантним фактором, якщо мати цієї дитини є Rh а не Rh.

Треба додати, що існування та спадкування резус фактору не має ніякого відношення до груп крові й факторів MN, а це має велике значення, так само як незалежність факторів MN від груп крові А, В, АВ, О.

Закінчуючи цей тільки скорочений огляд груп і факторів крові, слід констатувати, що хоч дослідження над пізнанням всіх таємниць природи крові в наш час ще далеко не завершені, проте, для судової практики вже дотеперішні надбання є незвичайно цінні. Вони часто бувають єдиним шляхом, що веде до пізнання матеріальної правди й ніколи не наносить шкоди.

Докази крові, зокрема доказ з груп та факторів крові, використовують в різних справах як кримінального, так і цивільного характеру. В кримінальних справах групи і фактори крові можна використати в справах: 1/фальшивих зізнань, звичайно, проти матері дитини, що зізнала неправду відносно батьківства дитини; 2/зневаг і очернень про нешлюбне батьківство; 3/вбивств, катастроф, пошкодження тіла, щоб ідентифікувати кров людини, знайдену на місці вбивства, бійки побиття, катастрофи, нещасливого випадку тощо, з тією кров'ю, що її знайдено на предметах, особах або трупах; 4/заміни дітей батьками проти волі та відома батьків другої дитини, звичайно, негайно після

народження дитини з тим розрахунком, щоб: а/ за свою недорозвинену спотворену дитину дістати кращу, б/, або щоб своїй дитині дати кращі умови життя в багатих людей; 5/щоб встановити, чи дитина, знайдена в підозрілих осіб, як гангстерів, жебраків, циган, є їх рідною дитиною, так, як вони це твердять, чи чужою.

В цивільних справах доказ зьгруп та факторів крові використовують головним чином у процесах при устійненні нешлюбного батьківства, в сепараційних чи роздодових процесах, в яких підставою є супружа невірність, при запереченні шлюбного роду, а крім того в неспірному поступуванні в справах про устійнення, який з кількох мужчин, що мали зносини з однією жінкою, — справжній батько дитини.

З цих кількох прикладів видно, що доказ з крові має значення в багатьох випадках судового процесу та звичайно в слідстві. На жаль, використовується цей доказ у практиці мало, бо є ще чимало різних перешкод. Деякі законодавства, напр., закони романських держав консеквентно визнавали засаду: — "La recherche de la paternité est interdite" /слідство в справах батьківства забороняється/. Цей принцип прийняв був кодекс Наполеона і він разом з рецепцією французького права перейшов до законодавств Бельгії, Італії, Еспанії, а також до законодавств балканських країн, що всі перебувають під великим впливом кодексу Наполеона, за винятком Болгарії. Цей погляд офіційно визнавали у Франції до листопада 1912 року, а практично — ще довго після цього до справи встановлення спірного батьківства підходили з великими застереженнями.

Більш поступовими в цьому питанні були законодавства нордійських та слов'янських народів. Вони принципово допускали процеси про спірне батьківство. Одначе, деколи в деяких місцях визнавали засаду т.зв. "exsertio plurium", яка забороняла встановлювати шлюбне батьківство в тих випадках, коли мати в період запліднення мала статеві стосунки з кількома чоловіками.

В наші дні системою груп і факторів крові керуються в судовій практиці багатьох держав, а серед них також в Австрії, в англо-американських державах, в Данії, Голландії, Польщі, Німеччині, в Совегах, Швеції тощо.

Та все ж таки навіть у тих державах, в яких вже віддавна користувалися групами крові, було й є чимало перешкод для повного здійснення ідеї доказу з крові. Однією з перешкод було недовіря до наукових досягнень над природою і фізіологією крові. Так, напр., у Німеччині цивільний сенат дозволив перший раз кровний доказ у справах спірного батьківства тільки в тридцятих роках, хоч в цій країні дослідження крові було присвячено дуже багато уваги. Також складні питання процесуального характеру утруднювали використання цього доказу в усій його ширині. Треба згадати хоч би питання: чи свідок, сторони та підсудний зобов'язані дати для досліджень свою кров. Це питання, нез'ясоване в законодавстві, ще й тепер спірне в літературі, вело до двох діаметрально протилежних практик, з яких одна безумовно вимагала від зацікавлених їх крові, необхідної до аналізу, а друга шанувала їхню волю, оперту на громадянський принцип свідка, на вільне розпорядження собою сторін у цивільному процесі та відсутність обов'язку з боку підсудного діяти щось для виказання своєї вини в карному праві. Для характеристики цього питання до речі буде згадати недавні ще погляд англо-американських законодавств. Найвищий Суд Північних Американських Штатів встановив, що змушувати людину дати своє тіло для судових оглядин — це явне порушення конституційних прав Союзу Штатів. Брати кров від свідка проти його волі, на погляд цього суду, — більше порушення права, ніж оглядини тіла. Цей погляд мав деякий вплив на юдикатуру й нашого континенту.

В наш час у цьому питанні не досягнено повного порозуміння у всіх законодавствах. Останніми часами деякі законодавства,

в тому числі закони деяких англо-американських держав та німецьке карне формальне право (§81 S.P.O.) розв'язали це питання радикально: накладаючи на свідків та інших зацікавлених осіб обов'язок давати свою кров, необхідну для аналізу, не зважаючи на їх бажання чи не бажання.

Дальше питання, яке висувається при доказі з крові, - чи в цивільному праві розпоряджування доказом крові належить до вільної волі сторін, так як напр., доказ документами, чи тут таке правило не діє. В цьому питанні неправильно було б думати, що доказ з крові лежить у сфері волі сторін. Цей доказ належить повністю до інгеренції суду. Доказ з крові є інтегральною частиною зізнань свідка, є засобом контролю його зізнань, і тому в таких випадках діє не бажання сторін, а вимога і розпорядження суду. Суд має право, не дивлячись на волю сторін, перевірити зізнання свідка, хочби аналізом його крові, якщо антисептичне взяття крові та забрана кількості не наносить людині ніякої шкоди.

Санкції проти свідка за відмову дати свою кров для судової аналізу треба оцінювати як відмову свідка скласти свої зізнання, трактуючи це так, що він не погоджується на контроль своїх зізнань.

Засади: "La recherche de la paternité est interdite", та засади "excepio plurium" розходяться з духом та вимогами нашої епохи, які виходять далеко поза межі середньовічного теологічного міркування. Ці погляди дедалі вкриваються забуттям, бо в справах спірного батьківства йдеться про життєвий інтерес дитини, а не матері. За поведінку матері, за її гріхи дитина не може нести ні матеріальної, ні моральної відповідальності, яку на неї поклало буйне середньовіччя.

Засада "excepio plurium" суперечить біологічним поняттям. Не дивлячись на те, що мати дитини мала статеві стосунки в період запліднення з багатьма чоловіками, все ж таки тільки один з них є батьком дитини. Коли в наші дні, завдяки науковим здобуткам, в ряді випадків вдається встановити батьківство - цю можливість треба гаряче вітати в ім'я правопорядку та в ім'я добра безлічі неповинних дітей, які все своє життя повинні знати, хто їх батько та від кого вони повинні чекати матеріальної та моральної підтримки.

Хоч порушені тут питання входять деколи в сферу цивільного права та філософії права, проте, обов'язком нашим було вияснити ці актуальні питання та широкі можливості використання доказу з крові в площині нашого предмету, щоб з погляду серед експериментальної криміналістики показати непомилний шлях для судових процесів.

г/ Закріплення доказу з крові.

Значення крові в криміналістиці, як це було сказано, - надзвичайно велике. В карних справах буває багато випадків, коли підозрілий заперечує, що знайдена на ньому кров походить з убитої людини, і твердить, що це кров з тварини або його власна, що виникла в наслідок скалічення. В підозрілого знаходять кров не тільки на його одязі, а також на тілі, під нігтями рук, які він добре не вимив, а крім того - на ножах, бритвах, молотках, каміннях та інших предметах, що могли послужити для вбивства. Не рідко буває, що на жертві та на предметах, що знаходяться десь коло неї, знаходять кров, яка походить від збивника, якого поранено в час битви з жертвою або після цього в час утечі.

Взявши до уваги великі можливості аналізу у в'ясненні спірних питань, слідство має своє завдання - знайти та закріпити докази з крові. Якщо крові не можна знайти на видних біля трупа місцях, тоді треба пробувати знайти її на місцях та предметах, непомітних для людського ока. Кров знаходиться

не тільки на гладких поверхнях, а й в заглибинах, щілинах, шпарах, дірах та навіть під підлогою. Часто кров знаходиться навіть на сподах шуфляд, в яких злочинець шукав речей, що міг би вкрати, або там приховував якийсь час закривавлене знаряддя вбивства. Кров шукають також у столах, у шафах, в посуді, в вазах, відрах, навіть тоді, коли б у них була чиста свіжа вода. В одному випадку було знайдено в відрах чисту свіжу воду, але дно у ведрі було замазане кров'ю, якої злочинець не вимив, хоч і вимив саме нутро ведра. Також треба оглянути ганчірки, що могли послужити для витирання крові, бо там можуть бути залишки крові.

Підозріваючи, що підлога в приміщенні недавно вимита, її в міру потреби згиблюється; дошки здіймаються та порошок з-поміж дощок передається до евентуальної аналізи. На кожній дрібничці, на кожному клаптику паперу можуть знаходитися дрібні краплини крові. Особливу увагу присвячують оглядинам людини. В неї, як було сказано, чужа кров може бути в кожному місці, на тілі, на волоссі, зокрема на бороді, голові, вусах, а також десь на одязі, в кишенях, у яких злочинець необережно встромлював закривавлені руки.

Знайдені під нігтями або біля їх насад сліди крові видобувають м'якими предметами, щоб не скалічити тіла.

На деяких предметах важко помітити кров при денному світлі, зате легко її побачити при штучному світлі - електричному, нафтовому чи свічковому, бо тоді освітлені тільця крові стають більш матові, а тому виразніші.

Знайшовши кров, робляться заходи, щоб вона не знищилася. Якщо кров є в приміщеннях, що їх можна зачинити, тоді найкраще буде зачинити це приміщення та унеможливити туди вхід. Треба припилювати, щоб туди, де є кров, не добралися домашні тварини: коти, собаки, свині, птахи.

Сліди крові на відкритих просторах охороняють від знищення в той спосіб, що місце з кров'ю закривається чистими щільними горшками, скринями, цебриками і т.п. Це захищає знищення крові тваринами та можливими атмосферичними опадами.

Сліди крові спершу досліджують у статичній стадії, отже, їх оглядають, фотографують, відбивають калькою, відшкіцовують, міряють та описують. За виглядами слідів крові можна встановити, в якому положенні знаходилася жертва в час кривавих ударів, зокрема, чи вона підводилася, повзала, сиділа чи лежала, в якому положенні був злочинець, з якого боку були удари, як повадився злочинець після вчинку; відходив подалу, чи біг. Також буде можна встановити, яким предметом злочинець користувався при вбивстві, напр., тупим чи гострим. Встановити це все є важливим не тільки у випадках убивства, а також у випадку бійки та побиття, зокрема для того, щоб в'яснити справу необхідної оборони, якою майже завжди обороняються на суді учасники бійки.

Після проведення оглядин в статичній стадії та закріплення знайдених слідів іде динамічна стадія, при якій збираємо кров, щоб її зберегти для аналізу. Це зробити не завжди легко. Сухі сліди крові здебільшого прилипають до поверхні так сильно, що їх зовсім не можливо відняти. В такому випадку добре змочити місце, де знаходиться кров, фізіологічним розчином соли /0,85%/, особливо, якщо йдеться про випадки, коли вона присохла на поверхнях таких твердих тіл, як каміння, паркетові підлоги, залізо, тощо.

Якщо сліди крові є на тапетовій стіні, тоді найпростіше відрізати тапети з кров'ю. Коли ж сліди залишилися на мурі, тоді відбивають мур, але так, щоб на шматках муру збереглася кров. Лише в крайньому випадку можна такі сліди вишкрябати.

Кров часто знаходиться на землі, крізь яку кров уже встигла просякти. Якщо в цій землі є хробачня, а землю треба забрати, тоді мусимо наперед розігнати хробачню, вдаривши

кілька разів твердим предметом об землю, а за хвилину після цього можна лопатою взяти кров з землею та зберегти її в відповідній посудині.

Живі рослини, що на них є кров, такі, як квіти, листя, трава, овочі, городина, відрізують гострим ножом і зберігають у посуді з водою, змішаною з гліцериною або у вапняній воді, встромивши сюди надрізаний кінчик рослини, бо в цій воді рослина довго зберігається, а коли навіть зів'яне, тоді кров відпадає від неї платками, які можна буде зберегти.

Якщо з важливих причин крові не можна зішкрябати з предмету, а той предмет не можна через якусь причину приєднати до актів справи, тоді зволожуємо предмет водою і витягаємо кров чистим промакальним папером, який прикладаємо до актів, як речовий доказ, бо з нього можна буде зробити аналізу крові.

Зібрані сліди крові упаковується в чистий папір і так додається до актів справи.

Аналіза крові, хоч би її переводили й знавці, не повинна відбуватися на місцях карного вчинку; її треба переводити тільки в лабораторіях.

При секціях, або тоді, коли приводимо на місце карного вчинку підозрілого, треба, як це було принагідно сказано, звертати увагу на те, щоб не дати можливості підозрілому забруднити себе кров'ю трупа, бо коли на ньому знайдуть кров покійного, він буде твердити, що це кров з часу судових дій.

11. Волосся.

Волосся буває всякого походження: з людини, собаки, kota, коня, свині тощо. Деякі рослинні волокна бувають схожі на волосся. Волосся може мати різний природний або штучний колір. Воно буває чисто вимите, або брудне, змашене різною мастю, товщем, насичене перфумами, кислотами, димом тощо. Воно буває різної товщини, густоти, довжини, міцності. Людське волосся зберігається досить довго, хоча труп уже давно зогнив. У вогні волосся скоро згоряє. Розглядаючи його на мікроскопі, бачимо, що воно складається з низки клітин.

За цими ознаками пізнають волосся, визначають його походження та визначають місце тіла, з якого походить волосся: - рука, голова, борода, пахви, статеві органи. На основі цих даних так само можна поробити висновки про те, де перебувала людина, яка її професія, з ким вона могла перебувати, де міг статися карний вчинок тощо. Зовсім інакший має вигляд волосся мельника, а інакше сажотруса, машиніста.

Часто буває, що в наслідок боротьби, зведеної з нападеною людиною, в її руках, одязі, на гудзиках, взутті, в устах знаходиться волосся правопорушника. Волосся також знаходять на місці карного вчинку, в кущах, на траві, на камінні тощо. На правопорушнику знаходять іноді волосся, що походить від нападеної людини.

Дослідження волосся є спеціальністю, яку доручається знавцям цієї справи. Вони, крім окреслення згаданих прикмет, можуть встановити, чи волосся само випало з тіла, чи його вирвано з корінням, або надірвано, а також яким способом було вирвано волосся, ножичками, ножом, розірванням, чи напр., тертям каміння у воді /коли йдеться про утопленника/. На основі дослідження волосся знавці окреслюють приблизний вік людини, з якої зірвано волосся.

Всі ці встановлення мають у слідстві велике значення. Тому, знайшовши волосся, слід його зберегти та віддати для досліджень.

Коли б на швидку руку довелось самому досліджувати волосся, треба знати, що будову його досліджують через мікроскоп.

Одначе, кольору ніколи не досліджуємо мікроскопом, бо він у мікроскопі буває завжди ясніший, ніж насправді. Кольор волосся досліджується, порівнюючи його з кольором іншого волосся при денному світлі, укладаючи його то на білому то на чорному тлі.

Волосся служить також для встановлення особи невідомого трупа. При трупах, витягнених з води, завжди треба рахуватися з тим, що вода, вдаряючи постійно об волосся, збивала його і таким чином вкорочувала.

12. Сліди запаху /слідчі собаки/

Людина, знаходячись на місці карного вчинку та повертаючись до дому, залишає за собою характерний тільки для неї запах поту. Піт людини, вірніше його запах просякає одягу і взуття, хочби воно було нове, і проникає на землю, та тут деякий час зберігається. Таким чином, на землю падає запах поту, хоч би людина мала на собі шкіряні, дерев'яні, гумові, нові та чисті чоботи.

Собака, маючи добре розвинений орган нюху, зуміє бігти за слідом людини. Собак у цьому напрямку навчають у спеціальних школах. Вивчена собака йде за слідом правопорушника з місця карного вчинку аж туди, де він в цю пору знаходиться, хоч би ці сліди перехрещувались з іншими слідами, або хоч би злочинець, щоб заховати свої сліди, вдягнув був чуже взуття, бо піт просякає швидко крізь найновіше взуття.

Запах поту не лишається довго на місці, на яке він попав. Він скоро зникає під впливом фізичних законів. Зокрема, піт скоро пропадає від атмосферичних опадів та скоро випаровується при високій температурі.

Сліди поту виникають у більшій концентрації тоді, коли людина інтензивніше працює, рухається, боїться /т.зв. піт страху/ та тоді, коли людина чогось багато пила.

Правопорушники, знаючи про цю небезпеку, яка загрожує їм з боку поліцейних собак, намагаються змінити свій піт. З цією метою вони вимащують себе різними рідинами, які мають гострий запах, напр., амоніак, але це не змінює їхнього специфічного запаху, ані не перешкаджає собаці в праці. Крім цього, правопорушники перед заподіянням карного вчинку добре вмиваються, або вживають при виконанні вчинку чужого одягу та взуття. Проте, і це не перешкаджає собаці йти за слідами правопорушників.

Одне, що може відвернути увагу собаки від запаху стеженої людини, - це запах сечовини сучки. Про це знає багато правопорушників, і тому вони на місці карного вчинку та на шляху втечі поливають землю сечовиною сучки. Проти цього борються поліцейні органи в той спосіб, що до праці використовують сучок, бо на них не діє сеч, ані їхня, ані сечовина псів.

13. Сліди експериментів.

До експериментів, що мають значення в слідстві, належать кал, сеч, сперма, слина та вміст шлунка. Вже була мова про те, що правопорушники з забобонів залишають на місці карного вчинку кал. Аналізом калу можна інколи довести, від якої людини він походить. В калі, буває, знаходять ще неперетравлені частини їжі: гороху, квасолі, що мають також своє значення, коли можна встановити прохарчування запідозреного. Правопорушники залишають на місці карного вчинку кал, що видобувся наслідком страху, або, самі того не помічаючи, занесуть його на одязі та взутті. Таким чином, у відомому процесі було зідентифіковано кал Горгонової, яка в різдвяну ніч 1931 року,

вбивши джаганом доньку архітектора Заремби, залишила на місці вбивства засохлий кал, змішаний з волоссям, що попало туди з білизни Горгонової.

Деколи біля підозрілого знаходять кал, що походить не від нього, а від жертви, яку він позбавив життя. Це можна встановити, порівнюючи кал з залишками в стравоході жертви. Таким чином було доведено французькому законному братчикові Леотардієві вбивство п'ятнадцятилітньої дівчини Цецилії Комбет. Братчик, згвалтувавши дівчину, вбив її. На його сорочці було знайдено кал, що, як було встановлено аналізом, не походив від нього, а від його жертви, бо на ньому були рештки фігури, яких не мав у собі його кал, а мав кал вбитої дівчини.

При цій нагоді треба згадати про значення паперу, що його вжито при полегодженні фізіологічних потреб. Папір, що його використовують при цих нагодах, буває деколи таким характерним, що на його основі відразу можна викрити злочинця. Так, напр., в одному випадку в Австрії було випущено з в'язниці злочинця після того, як він відбув кару. Цей чоловік поїхав до Німеччини і тут вчинив злочин, після якого заспокоїв свою фізіологічну потребу, до якої, як паперу, використав посвідку про звільнення його з в'язниці. Це очевидно, відразу викрило його.

Аналіза калу важлива також у випадках отруєння такими речовинами, які можна ще знайти в калі, як напр., фосфор.

Дослідження сечовини особливо важливе у випадках отруєння, бо багато речовин, зокрема металічні отрути /талій, живе срібло/, можна знайти в сечі отруєної людини, в незміненому виді. Сеч досліджують також у випадках автомобільних і їм подібних катастроф, щоб виявити в ній чи в живій людини, чи в трупах наявність алкоголю. В цьому випадку береться до аналізу не тільки сеч запідозреного, шофера, а також жертв, які, будучи в п'яному стані, могли спричинити катастрофу. Алкоголь можна виявити не тільки в сечі, а також у крові, калі, та в шлунковому вмісті. У випадках катастроф треба негайно подбати про аналіз - виявлення алкоголю, бо він швидко абсорбується, а треба знати, що алкоголь відіграє в випадках катастроф велику роль.

Доказ зі сперми, - з чоловічого насіння, - має значення, головним чином, у випадках статевих карних вчинків: згвалтування, зганьблення крові, статевих стосунків з малолітніми. Цей доказ властивий і в процесах, в яких людина зацікавлена доказати свою неплідність. Це може мати значення в карних справах проти матері, яка склала фальшиві зізнання проти пізваного, що вона тільки з ним мала статеві стосунки і в наслідок цього народилась дитина. Крім цього, знайдені плями зі сперми бувають доказом статевих зловживань, зокрема при згвалтуванні.

14. Інші сліди.

До інших, досі не згаданих слідів належать шнури та вузли. Вони мають значення зокрема тоді, коли було знайдено труп зі зв'язаними шнурком руками чи ногами, або коли злочинець вбивши жертву, повісив її, щоб замаскувати вбивство самогубством. Доказ із шнурів та вузлів має значення ще й тоді, коли правопорушник покинув або загубив пов'язані предмети.

Є різні роди вузлів. За їх виглядом вдається визначити професію людини, яка в'язала вузол, а також можна помітити при звичаєння правопорушника і т.п. Інакше, напр., в'яжуть вузол купці, що в своїй щоденній практиці роблять безліч вузлів, інакший вигляд має вузол моряків, пластунів і т.д. Також матеріал, що з нього зроблено вузол, має значення.

Знайдені на місці карного вчинку вузли треба забрати не розв'язуючи їх. Якщо цілковито необхідно, шнурок відтинають

по обох боках вузла, а після цього, в міру потреби, зшивають кінці. Знайдені вузли відсилають до відповідних поліцейських лабораторій, де їх досліджують.

Іноді населення забирає вузли, зокрема вузли вішальника з тим забобонним переконанням, що людина, яка має ці вузли й шнурки, матиме щастя. Це треба мати на увазі, щоб через людську забобонність не втратити доказів.

15. Сліди вломів.

До слідів вломів зараховуємо сліди рубанків, борів, долота, кліщів, обценьків, пилок, ножів, коркотягів, штаб, сокири тощо. На основі цих дослідів, їх величини, довжини, ширини, та глибини можна ідентифікувати знайдене в запідозреного приладдя влому. В цих випадках знавець може вияснити методи, що їх було застосовано при вломі.

Буває, що сліди на перший погляд не мають значення, що вони ледви видні; але всетаки вони можуть стати у великій пригоді. Згадати б тут для прикладу відоме слідство в справі Гауптмана, який у 1931 році, в Америці вкрав дитину американського національного героя Лінденберга, щоб здобути від батьків викуп. Тоді єдиним речовим доказом, що його гангстер залишив на місці злочину, була драбина, якою злочинець добрався до кімнати Лінденберга та цим шляхом виніс дитину. Слідчий, досліджуючи драбину, знайшов на одній дошці мікроскопово вузьку щілину. Він здогадувався, що ця щілина походить від вищербленого рубанка, яким було стругано дошку. Він так довго їздив по різних тартаках, поки в одному з них не встановив, що тут був одного дня вищерблений рубанок, який робив на дошках вузькі заглиблення і який в наслідок цього, ще того самого дня було відмонтовано. З книг було встановлено дату зіпсування рубанка, а також було встановлено куди попали дошки призначені для роблення драбин. Таким чином звужувався ланцюг підозріння проти тоді ще невідомого злочинця. Викривши злочинця, знайшли в нього дошку, що була відрізана від драбини. В ній були продовжені сліди вищербленого рубанка. Крім цього, відріз дошки покривався з тим, який був на дошці драбини.

З слідів, що їх було знайдено на місці карного вчинку, деколи доводиться зробити відлитоки. Для цього вживають воску, склярського кіту або матеріалу для форм, що його вживають в дентистичній практиці. Перш ніж робити форми, трохи звогчують те місце, з якого робимо форму, бо тоді робиться краща форма. Для роблення моделей більших слідів використовують спеціальної модельярської маси, т.зв. плястеліни, яку, на жаль, дуже тяжко перевозити, бо вона дуже м'яка. Для зроблення тривалих форм використовують гіпс, що про нього була мова раніше – при обговорюванні відтисків слідів людських ніг.

16. а/ Письмо та його сліди.

Майже всі люди в світі, починаючи від шкільної лавки аж до смерті, щось пишуть. Завдяки вмінню писати людина полегшує свої справи, нав'язує стосунки з іншими, віддаленими на десятки тисяч кілометрів.

Вміння писати використовує також правопорушник, приготувавши та виконуючи свої карні вчинки, а також затираючи їх сліди. Вміючи писати, правопорушники фальшують документи, роблять фальшиві донесення, погрожують, вимушують тощо. Це, вони проводять різним способом, іноді надзвичайно вміло. В Німеччині було напр., занотовано три ідентичні випадки, в яких правопорушники написали листи, домагаючись поважної суми грошей, яку вимагали прикріпити до ніг голуба, а його по тому випустити. Коли б цього не зробили, правопорушники погрожували

помстою. Зв'язавши голубові крила, злочинці запакували його в коробку, яку підкинули на подвір'ї багатого селянина. Злочинці були певні, що голуб повернеться з грішми й що його ніхто не зможе вислідити. Але сталося не так. Поліція вислідила голуба. Для цього вона використала літаків, які відповідно випробувавши свій лет, полетіли за голубом і взяли на увагу хату, на якій сидів голуб.

Злочинець не завжди признається, що це його письмо. Він, підписавши вексель чи зфальшувавши заповіт, заперечує своє письмо, свій підпис.

Не завжди знають особу, від якої походить письмо, та обставини, в яких воно було зроблене.

Розв'язкою питань, пов'язаних з письмом, займається графологія /грецьке слово – графо – пишу, логос – слово, мова, думка/. В наші часи графологія оформлюється в окрему науку, яка працює за допомогою найновіших здобутків науки. Праця графолога складна і вимагає спеціального вміння. Тому криміналіст, який не розуміється в цьому, має завдання тільки зберегти письмо та його сліди, а саме дослідження – передати знавцеві.

Вже на перший погляд на письмо легко помітити ступінь інтелігентності його власника, а далі не важко помітити інше: чи це письмо дорослої людини чи дитини, чи старого, а також: чи воно жіноче, чи чоловіче. В наші дні на основі письма пізнають край і навіть околицю краю, що з нього походить власник письма, бо цілком різні почерки мають українець, англієць, німець, італієць, еспанець, не говорячи вже про китайця та японця. Часто ж письмо буває подібне на інше. Але й при цьому, коли розглянемо уважно, бачимо різні розходження. Тому саму літеру, цифру, значок – кожна людина напише інакше. За даними французького графолога, є 856 різних способів написати цифру "4".

Письмо людини можна також розрізнити за величиною літер. Крім цього, кожна людина має окремий звичай писання, роблення відступів, полів на письмі, дописування пропущених літер, слів, виправлювання помилок та знакування. Одні залюбки пишуть коми, крапки, крапки з комою, інші – зокрема жінки – не поважають цих знаків, але вони кохаються в знаках окликів, знаках запинання, низках крапок, за якими мусить бути дальша незаписана думка.

Письмо залежить також від того, чим і на чому пишемо. За характером письма можна зробити висновки про професію людини, бо характер письма виробляється в великій залежності від звання. Так, напр., книговод, що завжди з найбільшою дбайливістю підписує поодинокі позиції, з часом виробляє дбайливий чіткий характер письма, яке буде завжди старанне як на урядових, так і на приватних листах. Зовсім інакший, ніж письмо бухгалтера, має вигляд письмо військової людини. Військові старшини пишуть рідко. Вони, люди, що звикли до коротких наказів, пишуть коротко. Їхнє письмо незграбне, але з нього пробивається енергія, сила. Льомброзо вважає, що цілком різний характер має письмо злодія й вбивника. Письмо душогуба, що для свого "фаху" потребує сили та відваги, нагадує письмо військових людей. Злодії бувають здебільшого чемної вдачі, боягузи, що видно хочби з того, що вони крадуть вночі, щоб їх ніхто не побачив. Їхнє письмо м'яке, делікатне, а не рубане. Льомброзо в гіпнотичному сні молодой ніжної інтелігентной людини сугерував їй, що вона є брутальним вбивником і наказав їй писати. Ця людина змінила почерк письма, яке спочатку не було ніжним, як звичайно, а було навпаки рубане, енергійне.

Почерк відзеркалює душевні настрої того, хто пише. Цілком інакше письмо має людина, коли вона пише спокійно, і зовсім інакше тоді, коли вона поспішає та хвилюється. Психічний стан, почування /радості, страждання, а також фізичний біль/ впливають на почерк письма кожної людини. Почерк письма хворої вмираючої людини, що пише заповіт, звичайно буває поганий, уриваний, нечіткий. Зовсім інший почерк письма молодой здорової

людини, що передає свої почуття до улюбленої особи; почерк же тієї самої людини інакший, коли вона пише до уряду прохання відкласти продаж її майна або прохання розкласти на частини сплатення податку. Як бачимо, почуття людини залишають на письмі свій знак. Тому саме незвичайно важливо здобути письмо правопорушника, написане незадовго перед вчиненням карного вчинку. Завдання слідства – знайти такі письма правопорушників, що їх написано незадовго перед карним вчинком, або зараз після нього, та віддати це письмо графологові для відчитання з нього психічного настрою автора: страху, неспокою, гризоти совісті тощо. Рука не є в силі приховати настроїв. Письмо, як каже Праєр, не походить від руки, а походить від мозку. Механічні імпульси для рухання пером ідуть з деяких частин кори великого мозку, а коли тієї кори нема, тоді не можемо писати. Ці частини мозкової кори витворюються, коли людина навчається писати. Тому цих частин кори зовсім немає у тварин.

Механічні імпульси, що виникають з мозку, ще інакше використовують у слідстві. Коли злочинцеві продиктувати низку речень, в яких помістити збудливі для нього слова, що мають відношення до злочину, як "отруєння", "арсен", "фосфор", "спроне-вірення", "вбивство", тоді людина – злочинець напише ці слова іншим почерком, як інші слова, написані в цьому самому письмі та серед цих самих обставин.

На почерк письма мають вплив обставини, що існували в час писання. Кожний може легко переконатись, що інакший вигляд матиме письмо, написане закостенілою від морозу рукою, ніж письмо, написане спокійно, в хатній температурі; інакший вигляд матиме написане стоячи в невідгідному положенні, а інакше – написане відгідно, коли людина сидить коло столу.

Порівняння письма дуже важливе, щоб встановити, чи письмо, що його було знайдено, походить від підозрілого. Найпростіше порівнювати письма тоді, коли в розпорядженні слідства є багато письм запідозреної людини, які походять з різного часу та обставин. Проте, часто буває, що такого матеріалу немає; тоді треба наказати запідозреному писати, щоб здобути від нього необхідне для порівнянь письмо. В цьому відношенні не треба забувати, що письмо людини залежить, як було згадано, від матеріалу, яким і на якому пишеться. Тому для порівняльного письма використовуємо такого самого паперу та іншого матеріалу як щодо якості, величини, форми, як матеріал досліджуваного письма. З цієї причини нам не раз доведеться використати блянокт векся, то знов кореспондентну картку, конверт, телеграму, грошовий переказ, чек тощо. До писання подаємо запідозреному такий самий матеріал, яким написано взятє до слідства письмо: різні олівці, чорнила, пера, /рондові, гострі, закруглені, тупі, витерті, м'які, тверді/. Письмо для досліджень повинно бути написане серед подібних обставин, як і те письмо, що з ним робимо порівняння. Добре було б, коли це можливо, щоб письмо своїм змістом покривалося з досліджуваним письмом.

Підозрілий здебільшого старається змінити почерк письма. Тому треба наполягати, щоб він швидко писав; не треба задовольнятися коротким текстом, треба давати писати якнайбільше та повторювати те, що вже раз написане, декілька разів в різний час. Підозрілий повинен писати під повільним, рівним диктатом, при чому він не повинен бачити того письма, що ми його порівнюємо, ні перед написанням диктату, ні після нього.

Буває, що підозрілий, щоб викрутитися, твердить, що письмо не походить з його руки, бо він неписьменний. В такому випадку підозрілому дають якесь письмо, написане або друковане, залежно від обставин, та наказують його переписати. Почерк письма малописьменної людини легко пізнати. Письменному не легко наслідувати стиль письма малописьменної людини.

Завдання слідчого – позбирати та зберегти матеріал, що послужив до написання письма, а також всякі інші предмети, що можуть мати значення для графолога: підозрілі письма, олівці,

чорнила, пера, ручки, а також промакальний папір, папки, часописи, книжки і всякі папери, що з них підозрілий міг вирвати кусник паперу, щоб написати на ньому взятє під слідство письмо. Треба також зберегти ті предмети, зокрема паперові, що на них правдоподібно лежало письмо, бо воно могло там відбитися написаним текстом, хоч небагато, але все таки так, що його графолог зможе прочитати. Буває, що з промакального паперу підозрілого можна буде прочитати текст письма, який відбився на папері при висушуванні чорнила. Деколи вдається відчитати повний текст письма з заглибин, що виникли на підкладеному під письмо папері, зокрема тоді, коли письмо написано твердим олівцем.

Інколи правопорушники кидають письма в піч, щоб спалити. Буває, одначе, що папір згоряє так, що з його решток все таки можна прочитати частину або й увесь текст. Коли відкрити піч, тоді сильний протяг може знищити звуглений папір. З цієї причини, коли підозріваємо, що в печі догоряв папір, треба скоріше закрити дверці й піддувало й почекати поки піч не прохолодне, бо тоді, при відкриванні печі, не буде сильного обміну повітря й протягу. Шукаючи впечі згорілого та недопаленого паперу, в першу чергу сильно освітлюємо піч, а тоді вже обережно витягаємо папір, при чому стараємось якнайменше доторкатися до нього руками, щоб не знищити. Найкраще підкласти під знищений спаленням папір кусник паперу й на ньому розглядати та досліджувати знайдений папір.

Спалені кусники паперу поміщуємо на целітову картинку, на якій можна письмо добре оглядати, освітлюючи його з боків, бо таким чином письмо краще видно. В міру можливости й потреби стараємось письмо сфотографувати.

Порозривані й порозкидані кусники паперу збираємо. Кусники паперу, зокрема на вільному повітрі, шукаємо на широкому просторі, бо вітер міг його далеко рознести. Найбільше паперу скупчується в долинах, заглибинах, галявинах. Збираючи папір, маємо на увазі, що деякі кусники могли змінити свій колір і вигляд під впливом соняшного проміння або атмосферичних опадів. Знайдені кусники паперу ховаємо в папку або в книжку й тільки в кімнаті його складаємо. Подертий папір складається на склі. Поскладавши папір, прикриваємо його зверху іншим склом і в такому вигляді письмо прочитуємо та фотографуємо. Складаючи письмо, найпрактичніше почати цю справу від кусників, що походять з наріжників, що легко впізнати по двох гострих краях, а потім уже переходимо до берегів, що їх легко пізнати по одному гострому краю, і врешті, прикладаючи кусник до кусника, доходимо від країв до середини. Впевнившись, що письмо є правильно поскладане, можемо його прикріпити до скла тонким шаром прозорого клею.

б/ Шифри, грипси.

Правопорушники дуже часто потребують писати, щоб у цей спосіб порозумітися між собою. Знаючи, що викрите письмо є важливим доказом проти них, вони стараються вживати різних шифрів, тобто умовленого письма, що його вмють прочитати тільки ті, хто знає таємницю письма. Зокрема часто використовують таке письмо тоді, коли є небезпека, що письмо переловлять, як це буває з письмами, що їх передають до тюрем. Шифри в'язнів називають **г р и п с а м и**.

Шифри можуть бути всякого роду. Одні з них полягають в тому, що в тексті змінюють деякі літери, напр., букву "а" називають "з". Шифр може мати такий вигляд, що замість літер вживають чисел, а навіть дробів або просто зовсім інше складене письмо. Деколи шифр полягає в тому, що в точно умовлені місця в письмі, напр., через кілька літер вміщують літеру шифрованого речення, яка міститься в якомусь навіть цілком беззмістовному слові. Віддалення між літерами міряють різним способом, або, як було згадано, кількістю літер, або сірником,

сантиметром, чи іншими умовленими мірилами.

Деколи за шифр служить книжка. Обидві сторони, що листуються, мають однакову книжку, напр., молитовник. Замість того, щоб писати лист повними буквами, вони виписують числа, що ними визначають потрібне слово на якійсь сторінці книжки. Напр., число 45, 5, 7 може значити, що в цьому молитовнику на сторінці 45, а в 5 рядку згори, в сьомому місці від лівого боку знаходиться потрібна буква, чи навіть слово. Таким чином цифрами складають повний текст письма, що його текст можуть прочитати ті, що мають відповідну книжку.

Велика мрія правопорушника – знайти симпатетичне чорнило, тобто таке, яке не залишає після себе ніяких видних знаків, але всетаки, коли треба, його можна зробити видним та прочитати. Речовини, що їх використовують на симпатетичне чорнило, – це здебільшого речовини органічного походження: молоко, добуте з страви або з грудей жінки, слина, сечовина, сік цибулі, цитрини, яблук. Пишуть також водою, насиченою цукром або деякими ліками, що їх подають в'язням. Фенацетилін в алькоголі годиться також для писання невидного письма, бо його видно тільки тоді, коли на нього діяти амоніаком. Крім цього вживають за чорнило соли олова, для якої реактивом є амоній сірки, а також сульфату заліза.

Невидне письмо пишуть здебільшого між рядками звичайного письма, зміст якого може бути цілком байдужий.

Письма, писані симпатетичним чорнилом, прочитують в той спосіб, що огрівають їх біля печі, над свічкою, лампою, перепрасовують гарячим залізком, посипають порошком, попелом, звогчують водою, або просто – паром з рота. Один з цих способів робить видним невидне письмо. Деколи для виявлення невидного письма треба вжити спеціальних реактивів.

Для слідчих цілей здебільшого вистачає зробити т.зв. піскову купіль невидного письма. Вона полягає в тому, що підозріле письмо кладуть на гарячий пісок і посипають його металевими кристаликами йоду. Тоді витворюється пара JH антигідрату й письмо, писане таємним чорнилом, фарбується. Це триває короткий час, але його цілком досить, щоб письмо сфотографувати. Можна ще невидне письмо звогчити бензином або посипати порошком графіту, бо від цього письмо так само стає видним. І в цьому випадку письмо треба фотографувати дуже швидко, бо є небезпека, що воно зітреться.

В останній війні для цілей шпіонажу було використано поменшування письма до величини голівки шпильки. Так поменшене письмо, уміщене на металі, заклеплювано на листах і тут воно серед тексту мало вигляд крапки, яка не притягала до себе ніякого підозріння. Такі крапки дуже блищать під впливом соняшного проміння. Таким чином американська слідча служба відкрила їх на німецьких шпигунських письмах.

Правопорушники придумують всякі способи, щоб порозумітися між собою. Наприклад, одна циганка порозумілась з своїм чоловіком, який сидів у тюрмі, в той спосіб, що передала йому одягу, на якій на підшивці вишила чорними нитками зміст потрібного речення.

В'язні передають один одному листи в келіях, причіплюючи їх до одяжі сторожа, і він несе такий лист до іншої келії. Деколи в'язні витягають з простирала, білизни або з одяжі нитку прив'язують на один кінець камінчик з письмом та таким шляхом передають вістку на нижчий поверх, або навіть подають вістку до суміжних келій, розгойдавши на ниточці камінчик. Для такої мети використовують також стебла соломи.

Порозуміння правопорушників чи то між собою в келіях, чи зі зовнішнім світом наносить чимало шкоди слідству. Тому всяке таке порозуміння, що має на меті затерти сліди карного вчинку, заборонено. Стараючись запобігти порозумінню арештантів, булоб найкраще не випускати від них та не допускати до них ніякого оригінального листа, а з кожного листа робити відписи та пере-

давати їх адресатам. Таким чином, оригінальні листи, що часто між рядками невинного тексту приховують таємний текст, ніколи не опинилися б у руках союзників правопорушника.

Кожний лист, написаний широкими рядками, завжди треба підозрівати; в ньому між рядками приховано інший зміст. Те саме треба підозрівати, коли лист має незрозумілий зміст.

Відносно кожного письма арештанта, зокрема в час слідства, треба бути обережним та треба його дуже докладно переглядати: там може бути прихований таємний зміст. Найкраще оглядати листа при допомозі кварцової лампи, а коли її немає, тоді треба лист огріти хоч би над звичайною лампою, або попросувати гарячим залізком, посипати лист порошком, попелом, ультрамариною, бо після таких дій прихований текст часто стає видимим.

17. Цигани та їх знаки.

Цигани походять з Азії. Вони з природи ліниві, звиклі до легкого безжурного життя, жебрацтва, волоцюгства, ледацтва та різних розвах. Вони вперті, неуступливі, безсоромні, жорстокі, підступні, мстливі та люблять говорити неправду. Цигани обмежені й боязкі. Здебільшого, не маючи постійного заняття та джерел прибутків, вони крадуть в незвичайно хитрий спосіб, докладно підготувавшись до цього. Вкравши, вони дуже часто засувають двері дрючком, а клямки обмотують шнурком або дротом.

Циган, здатний до вбивства, але не відважного, відвертого, а до скритого, бо на відверте вбивство в нього не вистачає - відваги.

На місці циганського вчинку можна почути своєрідний запах сала; на місці крадежу можна знайти гачок на дроті або нитці, що його циган закинув відкритим вікном, щоб таким чином дістати крадений предмет. Так само на місці циганських вчинків можна знайти розсипане насіння дурману, яке забобонний циган навмисне посипає, бо вірить, що це запевняє йому безпеку. Це насіння, як про це вже була мова, цигани завезли з Америки й завдяки цьому воно росте в Європі.

Прийшовши до якоїсь місцевості, один з ватаги циган старається добратися до села та здобути необхідні відомості, а потім, трохи згодом, прибуває в село вся циганська ватага. Жінки займаються ворожінням й здебільшого, на основі здобутих інформацій, обманюють населення.

Від цигана завжди треба чекати каригідного вчинку, хоч би він був дуже далеко, бо циган, загартований в негодах і подорожах, в подивугідний спосіб швидко переноситься в далекі околиці. Переїзджаючи в нове місце, циганські ватаги позначають перебуту дорогу, зокрема, на роздоріжжях. Для знакування вони використовують різних способів, а саме: зв'язують придорожні куші, кладуть три камені один на одному, на снігу та піску малюють чотири риси, з яких одна перетинає три інші, тощо. Покинувши на шляху кусник шкіри, циган таким чином повідомляє інших про смерть одного з членів своєї ватаги. Такий самий кусень шкіри, завішений на куші, значить, що циган просить допомоги.

18. Сліди на мерцях.

Кримінальні сенсаційні повісті часто змальовують мерців з витріщеними очима, наїженим волоссям, вишкіреними зубами тощо, а причину цього особливого вигляду лица приписують останнім жажливим передсмертним переживанням.

Вирає питання: чи справді з виразу лица можна здогадатись про передсмертні переживання людини й на цій основі робити

висновок про причину смерті? На це питання треба відповісти негативно. Завмирання – це складний процес дегенерації клітин людського організму. В цьому процесі відбувається дегенерація клітин мозкової системи. Тому, вмираючи, людина спершу втрачає свідомість, хоч організм в цілому ще живе. Це т.зв. громадянська або цивільна смерть, зваживши, що людина з погляду суспільного життя перестав бути суб'єктом права. Тільки після цього настає дегенерація клітин інших частин організму – отже смерть фізична. Клітини, завмерши, надають усякого оформлення мускулам. Вони скорчуються або видовжуються. Коли це м'язи лиць, то вони, дегенеруючись, надають обличчю всякого вигляду. На цей процес свідомі дії вмираючої людини не мають ніякого впливу, бо він настає після втрати притомності. Силою цього фізичного закону посмертний вигляд людини не відзеркалює останніх її переживань.

Після припинення дій мозку, серця й легенів, тобто після цілковитої смерті, м'язи здебільшого стають гнучкі, спокійні й цим зумовлюють спокійний вигляд мерця, тому його називають деколи "покійник". Тільки пізніше, через деякий час після смерті, людина втрачає спокійний вигляд.

Це важливо знати, щоб з міміки лиць трупа не робити фальшивих висновків про причину смерті.

Тільки в двох виключних випадках, а саме: у випадку т.зв. кателептичного скорчу й травми Варолієвого містка, що міститься в черепі в околиці його насади, людина, вмираючи, зберігає передсмертний вираз лиць. Ці випадки, однак, дуже рідкі.

О к о. Раніше був погляд, що людське око є ненавчальним фотографічним апаратом, що зафіксує на своїй сітківці знімок людини, на яку дивиться, і що той образ, що його людина бачила перед смертю, зберігається на оці мерця. Коли людина дивиться на свого вбивника, то згідно з цим поглядом на її оці залишається знімок вбивника, яку можна відфотографувати й побільшити. Цю революційну думку висунув у 60-их роках минулого століття один французький лікар. Проте, численні дослідження, проведені в цій справі, вказали неправильність цього погляду. Хоч, дивлячись на об'єкти, людське око відбиває їх у собі, про що самі на собі можемо переконатись, але ці образи дуже короткотривалі й моментально втрачаються, хоч би навіть людина вмирала, і тому з ока не вдається сфотографувати ніяких бачених об'єктів. У практиці не занотовано ще ні одного випадку, щоб з ока трупа або живої людини було сфотографовано якісь бачені образи.

ОЗНАКИ СМЕРТІ.

Познаки, за якими встановлюємо смерть, поділяються на певні й сумнівні.

До певних ознак належать:

1. посмертні плями,
2. посмертна задубілість та
3. гниття.

До непевних ознак належать:

1. охолодження та блідість шкіри,
2. відсутність реагування шкіри на тепло,
3. переверт очей та
4. припинення дій серця та живчика.

Про посмертні плями була вже мова.

Посмертна задубілість.

З хвилиною смерті настає розпруження м'язів. Вони стають гнучкі, лице приймає спокійний вигляд, кулак і пальці втрачають силу. Потім тіло дубіє. М'язи скорчуються, дубіють та крихлять. Члени тіла змінюють своє положення. Пальці стягаються

один до одного, долоні скорчуються, згинаються до середини, передплеччя стягаються до плеча, м'язи голови скорчуються і через те наїжується волосся.

Труп дубіє за досить короткий час після смерті, здебільшого за 2-3 години. Тоді дубіють спершу верхні, а потім нижні частини тіла. Через 6-9 годин після смерті весь труп уже за-дубілий. /Тому стараються трупи швидко після смерті вдягнути./ Лише через 24-28 годин після смерті труп втрачає задубілість і знову стає гнучкий. Цей час дубіння є приблизний і у всяких трупів може бути ріжний.

З питанням дубіння пов'язана справа предметів в руці по-кійника. Раніше думали, що зброя, якою самогубець відібрав собі життя, повинна бути міцно затиснена в долоні небіжчика, й навпаки - зброя, вкладена мерцеві в руки, ледве буде три-матися. Льюхте й Майкснер довели неправильність цього погля-ду. Тому, що зараз після смерті тіло стає гнучке, бо м'язи починають розпружуватися, а пальці й долоня відразу безсилі-ють, предмети, що їх вмираючий мав у своїй руці, випадають. З цієї причини, знайшовши в руках трупа сильно затиснені пред-мети, слід припускати, що їх було вкладено туди після смерті незадовго перед або в час процесу застигання тіла.

Гниття трупа.

Після смерті матеріял людського тіла набирає інших форм. Труп починає розкладатись, і гнити.

Ще в 1854 р. Пастер доказав, що причиною гниття є гнильні мікроорганізми, що знаходяться в харчовому проводі, тобто в ротовій ямі, та харчовому тракті, а також в ямі черепа. Ці мікроорганізми живуть тільки при відповідному доступі повітря, у відповідній теплоті оточення та відповідній вологості. Тіло гние тим скоріше, чим більше має доступу повітря. На вільному повітрі труп гние вдвічі швидше, ніж у воді. У воді - чотири рази повільніше, ніж у землі. Тіло покрите одежею, цератою чи шкірою, обкладене глиною, товстим шаром землі, не гние скоро, бо туди не скоро доходить повітря. Вологість, потрібну для життя мікроорганізмам, дає оточення трупа та сам труп. /Тіло людини має приблизно 85% води/. Надмірна вологість не сприяє гниттю.

Буває, що труп в наслідок оточення високої температури швидко втратить воду, а в оточенні її немає. Тоді труп може не зогнити, а засушитись, змуміфікуватись. Такі трупи знахо-дять найчастіше в пісках, у торфі. Труп має старечий вигляд лица, поморщену, тверду, жовтобрунату шкіру; він набагато зменшений. Вага засушеного таким способом трупа дорослої люди-ни становить приблизно 5 кілограмів. На таких трупах можна знайти сліди ран та інших пошкоджень.

Гниття трупа прискорюють пошкодження поверхні його тіла. Він гние скоріше, коли є покалічений. Пошкодження може похо-дити не тільки від рук людини, а також від сапрофітів: мух, гадів, мурашок, гайвороння, лісових тварин /диків, вовків/, домашніх тварин /корів, собак, свиней, курей/, а також від щурів, тарганів, гієн тощо.

Інші згадані ознаки смерті, як охолодження та блідість шкіри, відсутність реагування на тепло, переверт очей та при-пинення дій серця й живчика, завжди сумнівні, бо вони можуть наступити й тоді, коли людина ще живе. Так, для прикладу, биття серця є важливим показником смерті, але не специфічним. Серце іноді можна побудити до биття, хоч людина зовсім певно не живе. Вдалося побудити до дій серце повішеної людини через 20 хвилин після констатування смерті.

Плян місця карного вчинку.

Зробити шкіц місця карного вчинку - дуже важливе завдан-ня, щоб при кожній потребі мати перед собою місце карного

вчинку для майбутнього справування.

Цей шкіц треба зробити так, щоб він якнайвірніше зображував місце вчинку. Коли йдеться про будинки, тоді в пляні слід унагляднити розміщення суміжних приміщень, входів, виходів, вікон та інших місць, куди можна було добратися до приміщення або вибратися з нього. Треба не тільки унагляднити розміщення вікон та дверей, а також мати перед собою плян розміщення меблів, коли це кімната: стіл, шафа, ліжок, стільців тощо та всіх тих предметів, які тут знайдено й які мають або могли б мати якесь відношення до того вчинку, що тут відбувся. До пляну треба також занести оточення будинків, напр., інші будинки, дороги, городи, альтанки, гаражі, стодоли, дерева, криниці тощо. Коли в кімнатах або в їх оточенні знайдено сліди, напр., крові, відтиски ніг, рук, це треба також помістити в пляні. На пляні повинно також бути позначено, в якому місці знаходяться об'єкти, коли брати їх відношення до міста, села чи іншої оселі.

Шкіци на вільному просторі також повинні вказувати відношення до цього простору даного оточення.

Роблячи шкіц, треба використати метер і компас. Шкіц повинен бути виготовлений у певному точно на шкіці зазначеному масштабі, а віддаль між об'єктами поміру повинна бути точна.

Р О З Д І Л VIII =====

а/ Карна реєстрація.

Кожний засудженець має свою картотеку, що в ній записується, коли та за що було його покарано. Там деколи додають його знимку, дактилоскопічну картотеку та інші особливі позначки, на основі яких можна розпізнати особу правопорушника. Звичайно в кожній державі буває один центральний уряд для карної реєстрації правопорушників цієї країни. В цьому уряді можна довідатись, чи громадянин був покараний, коли та за який вчинок. Це має особливо велике значення в слідстві, коли збирають відомості про запідозрену людину.

Окремі закони встановлюють правила про обов'язок роблення знімок та альбомів правопорушників, щоб цим допомогти слідчим органам зловити правопорушника, коли він вчинив новий карний вчинок. Закони майже всіх держав однозгідні в тому, що треба фотографувати фахових правопорушників та повторників, не зважаючи на кваліфікацію їх карного вчинку, а також фотографувати злочинців, які вчинили злочини, загрожені карою смерті або важкою в'язницею, фотографувати таких, тотожності яких не можна встановити, осіб, що їх вирішено видалити з держави, шпигунів тощо.

Знимки, що їх роблять для слідчих цілей, повинні показувати людину в трьох позах, а саме:

1. правий профіль, без накриття голови, з вухом, на що зокрема треба звертати увагу, фотографуючи жінок.
2. en face без накриття голови,
3. лівий профіль з накриттям голови. Якщо фотографований вживає окулярів, цю позу треба зробити без них.

Рук не фотографують. Вони повинні вільно звисати вниз. Якщо важливо фотографувати також руки, — тоді треба подбати, щоб фотографований перед знимкою пози en face склав руки на грудях і тільки тоді робити знімку. Кожна знімка повинна являти собою одну свого природньої висоти фотографованої людини.

Знімки повинні бути гострі, щоб докладно відбивали на собі бородавки, плями, зморщення, сліди після віспи тощо. Тому поліцейних знімок не можна ретушувати.

Разом з людиною фотографують табличку, на якій написано чергове число кліше, дату фотографування, назву фотографуючого уряду та місце його знаходження. Табличка повинна бути на знімці внизу.

Знімки роблять на основі розпорядження керівника слідчого уряду. Зробивши знімку, відсилають її до централі слідчої служби разом з іншими даними і дактилоскопічними картами, ім'ям та прізвищем фотографованого, його псевдонімом, іменами батьків, дівочим іменем матері, датою та місцем народження, з поданням звання, висоти, кольору волосся, очей, особливих ознак, роду карного вчинку тощо.

В централі ведуться відповідні реєстри, що мають на меті полегшити відшукування знімок серед різних альбомів усякого роду правопорушників.

Відбитки альбомів знімок, пороблені централею, пересилають до поодиноких слідчих станиць і тут мають змогу переглядати їх урядовці слідчої служби та зацікавлені приватні особи, які, як свідки або як потерпілі, зустрічали правопорушника та хочуть його пізнати в альбомі, щоб таким чином його виявити.

б/ Пам'ятевий портрет.

В кримінальній практиці не рідко треба спиратись на опис особи, що його робить свідок чи потерпілий.

Людину не легко описати так, щоб тільки на цій основі можна було її віднайти. Найкраще описувати людину за такими критеріями:

1. Ростом людини, напр., - великий, малий, середній.
2. Формою лица і похиленням, напр., поздовжне лице, загнутий ніс, високе чоло.
3. Кольором волосся, напр., рудий, чорний, блондин.

Величину людини поділяють на п'ять ступенів, а саме: дуже малу - до 155 см.; малу - від 156 - 164 см.; середню - від 165 - 170 см.; високу - від 171 - 176 см.; та дуже високу - більше 177 см.

Цей п'ятиступневий поділ стосується також до форми і похилення лица. Напр., прийнявши одне з трьох основних положень носа: вгору, поземо і вниз, одержимо: сильно вгору, вгору, поземо, вниз і сильно вниз.

Профіль голови ділимо на три частини, а саме:

1. Чолова частина - від межі волосся на чолі до початку носа;
2. Носова частина - від насади носа до його підстави;
3. Усна частина - від підстави носа до підстави бороди.

Коли одна з цих частин є більша в порівнянні з іншою, напр., чоло у відношенні до носа, тоді називаємо цю частину великою, коли ж менша - малою.

При описуванні лоба беремо до уваги характерні отичні його поодиноких частей, а саме:

1. Ступінь опуклости надочної дуги, який буває дуже малий, малий, середній, великий, дуже великий;
2. Похилення буває повернене назад, середньо повернене, оземе та висунуте вперед;
3. Висота лоба, що її міряємо від межі волосся,

буває дуже мала, середня, велика і дуже велика;

4. Ширину лоба міряють від скроні до скроні та розподіляють також на п'ять означень.

Лоб має такі особливості: 1/ лобова дуга, 2/ лобовий горб, що є на межі волосся на чолі, 3/ випуклий лоб – цілий профіль лоба півкруглий, 4/ вгнутий лоб – заглибина на середині лоба.

При описі носа описується:

1. Початок носа, тобто заглибина між очима на нижньому березі лоба;

2. Хребет носа може бути: вгнутий, прямолінійний, опуклий, горбатий, а також може мати складні форми, як хвилясто-вгнутий; хвилясто-вигнутий;

3. Опуклість носа міряємо від початку носа до найнижчої частини ніздер і означаємо; ніс дуже малий, малий, великий, середній, дуже великий;

4. Початок носа може мати напрям вгору, поземо, вниз;

5. Ширину носа міряємо спереду від найширшої частини ніздер.

В профілі ніс може мати вид спіральної латинської букви " n ", може бути схожий на сідло, заломаний, кривий, кінець носа роздвоєний, початок його тонкий або широкий, високий або низький. Також носові отвори бувають різної величини та неоднаково оформлені.

При описі носа звертаємо також увагу на колір носа; синій, червоний тощо.

Вухо буває також характерною частиною голови. В ньому відрізняємо п'ять випуклин: 1/ Листва, 2/ м'якиш, 3/ козлок, 4/ протикозлок, 5/ протилиста, з яких кожна може мати різний вигляд та розміщення.

Брови відрізняємо за їх положенням і висотою, напрямком, формою, довжиною та шириною та за особливими ознаками. Вони можуть бути віддалені близько одна біля одної або далеко, можуть віддаляватись скісно вгору або вниз. Щодо форми, брови бувають дугуваті, прості, хвилясті, а за величиною – довгі, широкі й вузькі.

Око людини може бути різної величини, по-різному розміщене, можуть мати різний кольор, різної величини вії тощо.

Уста також мають різну форму та положення. Напр., бувають товсті й відвислі, або тонкі, бувають різного кольору; бліді, червоні, синюваті.

Борода буває різної величини, випнута назад або вперед, менш або більш заглиблена та різної форми: заокругленої, продовгастої тощо.

Також шия в людині буває неоднаковою. В одних вона буває тонка, довга, в інших – товста і коротка. На ній може сильно випинатись т. зв. адамово яблуко, або буває, що його зовсім не видно. Деколи на горлі виступають сильні витини, напр., в наслідок базедової хвороби.

Волосся, дивлячись на його колір, поділяємо на; 1/ біло-блонд, 2/ ясно-блонд, 3/ блонд, 4/ темно-блонд, 5/ ясно-каштанове, 6/ темно-каштанове, 7/ чорно-темне, 8/ чорне, 9/ руде з усякими відтинками, 10/ сиве і 11/ синювато-шпакувате. Деякто має густе волосся, інші – рідке з частковою лисиною. Зачіска в людей буває також усяка, переважно з боковим лівим або правим розділом, деколи зі серединним розділом або т. зв. "на їжа". Волосся може бути довге, коротке або середньої величини, гладке, рівне або кучеряве.

Колір лица. Відрізняємо два основні кольори, а саме: 1/ жовтоватотемний та 2/ кров'яний /червонявий/. Крім того, колір лица, а головне – колір кінця носа може мати синє забарвлення,

т. зв. "ніс п'яниці", хоч він не мусить бути наслідком пияцтва, а може бути виявом хвороби кровоносної системи людини чи зумовленим іншими причинами.

Спеціальні ознаки. На шиї та голові, зокрема на її лицевій частині, бувають різні особливі знаки: шрами від загосних ран, бородавки, нарости, гноєння, збрижі, штучне забарвлення, напр., від стрільного пороху, заглибини від віспи тощо.

П О Д Р І Б Н А Ч А С Т И Н А.

Р О З Д І Л . IX.

1/ Смерть та пошкодження тіла.

З юридичного боку коротко визначається відповідальність за вбивство плоду й людини, вбивство в афекті й зі співчуття, смерть в наслідок побиття та бійки, допомога в самогубстві тощо. Розмежувати ці поняття теоритичним шляхом далеко легше, ніж перевести це в практиці, де часто змішується одне з одним питання-самогубство чи нещасливий випадок? Нещасливий випадок чи вбивство? Вбивство чи самогубство?, тощо. А все ж таки ці питання важливо в'яснити уже в слідстві, коли обвинувач має поставити свої домагання, а ще більше – на суді, коли суддя повинен встановити присуд. Обвинувач не зв'язується своїм сумлінням, коли він пред'являє акт обвинувачення в сумнівній справі. Але суд стоїть перед іншим питанням: справа сумнівна – значить, суд повинен її вирішити. Обвинувач повинен мати хоч би 30% переконання, що підозрілий заподіяв карний вчинок, і тоді вже має право домагатися покарання. З судом діло стоїть цілком інакше. Суддя мусить набрати повного стовідсоткового переконання, коли засуджує людину, бо сьогодні правосвідомість неофіційно вимагає скоріше виправдати десять дійсних правопорушників, ніж засудити одного неповинного.

Обговорюючи карні вчинки, пов'язані з життям та здоров'ям людини, ми дуже часто опинимося на грані між криміналістикою й судовою медициною, що не входить в межі цього курсу. Проте, щоб краще зрозуміти предмет, будемо старатися все ж взяти з судової медицини ті відомості, що їх обов'язково повинен знати кожний криміналіст і які повинні бути інтегральною частиною криміналістики. Детальний розбір та аналізу й дослідження біологічних та анатомічно-патологічних проблем, зв'язаних з судово-медициними потребами та методи цієї праці виєлімінуємо з цього курсу, як матеріал, що переходить його межі.

2/ Самогубство.

Самогубство – це явище, що трапляється далеко частіше, ніж ми уявляємо. Статистика подає, що в Європі більше шестидесяти тисяч людей за рік відбирає собі життя. Це явище збільшується кількісно в часи зубожіння, спричиненого кризами та економічним застоєм. В добу рідко існуючих політичних подій та перемін: воєн, революцій, господарського пожвавлення кількість самогубств значно зменшується.

В юридичному понятті на самогубство був різний погляд, залежно, головним чином, від політичних і релігійних обставин. В часи великого впливу церковної влади на свідські справи – самогубство було суворо заборонено, бувало, навіть під санкцією кари смерті. Так само держава коли дуже рішуче виступає проти самогубства, зокрема тоді, коли веде політику збільшення населення.

Деякі держави не втручаються до справ самогубства своїх громадян та не предбачають за них кари, яка практично має значення тільки тоді, коли самогубця врятовано. Інші держави забороняють самогубства.

До законодавств, що вважають самогубство за карний вчинок, належать англо-американські законодавства. В Англії й Америці

за намагання покінчити життя самогубством передбачено кари. Там в добу, коли кара була виключно помстою, зумовленою проти-суспільним ефектом вчинку, каралось навіть трупів. Практично, ця кара полягала в тому, що трупові відтинали його руку. Цю кару було знесено в 1882 році. Common law, ще й далі визнає кару за намагання вчинити самогубство.

В Німеччині самогубство не є судимим вчинком, а тим самим не є ним підмова та допомога в самогубстві з цих мотивів, що коли самогубство не є злочином, то не можуть бути судимими на-мова чи допомога в тому вчинку, який юридично дозволений.

Трохи іншого погляду, напр., польське законодавство. Воно не вважає самогубство карним вчинком, але забороняє під загрозою кари намову та допомогу в самогубстві, щоб унеможливити вплив на психіку людини та допомогу їй у самогубстві.

Життя відбирають собі люди всякого віку та обох статей, старці й навіть діти. Один віденський часопис повідомив у 1926 році про випадок самогубства трьохрічної дитини, що з туги за втраченим дідом, який її утримував, відібрала собі життя. Хоч самогубство заподіють в різному віці, проте, найчастіше його вчиняють люди в віці 25 до 50 років. Жінки рідше відбирають собі життя, ніж чоловіки.

Причини самогубства – есенціональні, тобто недосліджені, але в усякому разі вони зв'язані з психо-фізичним складом людини. Анамнеза при самогубствах часто подає, що самогубці були спадщинно обтяжені, нервові, фізично хворі люди. Серед самогубців є чимало жінок, які відняли собі життя в час менструації, вагітності та клімактерії. Завважено, що причиною самогубства буває також невідповідний атмосферний тиск. Тому багато самогубств трапляється влітку, зокрема в парні дні, що діють на людину пригноблююче. Деякі хвороби, особливо нервові, подразнюють людину та наштовхують відібрати собі життя. До цих хворіб належать в першу чергу ті, що виникають на тлі розладу гормонального життя.

Мотиви самогубства бувають різні: убожество, фальшива амбіція, безталанна любов, туга за домом, переносуване знущання, погані успіхи в школі, втрачені надії тощо.

За способом виконання самогубства чергуються в такому порядку: 1/ повішення, 2/ постріл, 3/ утоплення, 4/ отруєння, 5/ смерть під поїздом, 6/ підріз шиї, 7/ плигання з висоти, 8/ підріз суглобів, 9/ колені рани, 10/ інші способи. В жінок цей порядок має трохи інший характер. В них найчастіше зустрічається повішення, а після того отруєння, кидання з висоти і т. д. Причина цього є правдоподібно те, що жінки, будучи з природи слабкими істотами, відбирають собі життя в такий спосіб, який вимагає меншої енергії, приготування та примітивніших способів і засобів.

3/ Повішення.

Два сміливі професори судової медицини, а саме Міновічі і Флайхман перевели були самі над собою дослідження над повішенням. Вони, кожний в інший час та в іншому місці – перший в 1909 р., а другий – в 1926 р. вішалися в присутності своїх асистентів, які їх рятували, а потім вони описували свої враження і спостереження з механіки цієї смерті. Спостереження обох дослідників цілком подібні. Вони такі: коли людина записне, зашморгнувши петлею шию, то вона, якщо ні трохи не підпереться ногами, до 5 секунд від повішення втратить свідомість. Коли ж вона трохи підпирається ногами, тоді втрачує свідомість після 26 – 27 секунд. Смерть настає біля 16 хвилин після повішення. Від першого моменту після стиснення петлі вішальник відчуває дошкульний біль в околиці горла, а в голові гнітючий тягар. В очах з'являються проблиски іскор, а в вухах чути немовби звуки барабанів. Одночасно пробуджується велика туга за траченим життям і палке бажання жити. Обидва дослідники хотіли зразу ж після затягнення петлі скинути її з себе, щоб позбутися страшно-го почуття, хочби ціною припинення досліджень, проте, вони не

могли самі цього зробити, бо їх можливості діяти були спаралізовані до тієї міри, що вони не могли навіть кивнути пальцем.

Дослідження згаданих експериментаторів мають велике значіння. Завдячуючи їм, стає зрозумілим, що як тільки людина зашморгне собі на шиї петлю та зависне, та хоч в неї після цього зродиться жагуче бажання жити і вона схоче скинути з себе мерзенну петлю, але вона не може цього сама зробити й мусить втрачати життя проти своєї волі. Таким чином, вмирають деколи симулянти, зокрема посварені чоловіки та жінки. Вони, щоб налякати свого друга, вішаються, затаючи собі, коли почують близько їхні кроки, петлю, а якщо допомога не надходить, вони гинуть, бо не мають сили самим собі допомогти. Вулофен подає такий випадок: мешканець місцевості Каноцвар на Угорщині Франц Галь знав про те, що його сусід Варґас продав воли за 900 корон. Галь, побачивши, що Варґас вийшов з дружиною з хати, пішов туди, щоб вкрати гроші. Однак в хаті побачила його донька Варґаса, шостилітнє дівча. Щоб позбутися назавжди цього небажаного свідка, Галь вирішив повісити дівчатко. З цією метою він зав'язав петлю і сказав туди дівчинці встромити голову. Вона, однак, не хотіла цього зробити й стала домовлятися, щоб це спершу зробив Галь, а тоді зробить і вона. Галь справді встромив у петлю голову, вискочивши раніше на табуретку. В моменті, коли петля була на шиї, табуретка висунулася з-під ніг і Галь завис. Дівчинка, перелякавшись, вибігла з хати, а коли прибули її батьки Галь уже не жив. Сталось це тому, що він не міг собі допомогти.

Численні дослідження, в тому числі також Лессера, Гофмана, Лянгреутера показали були, що механіка повішення – це дуже складна справа. Петля, стискаючи горло повішеного, стягає язик в таке положення, що не допускає до гортанки повітря. Крім цього, смерть прискішує тиск на кровеносні судини та на нерви. Це зупиняє доплив крові до мозку, що всвою чергу спричинює втрату свідомості та моментальну втрату механічних рухів. Таким чином, розуміємо, чому люди, що випадково повісилися чи то на петлі, як це було у випадку Вульфена, чи на якихось предметах, як у випадку Сапожникова, в якому доросла людина повісилася на табуреті, встромивши голову на ноги табуретки, або в випадку Вахольца, в якому молодий юнак встромив голову між щілину двох горизонтально прибитих дощок, чи врешті діти, що часто зависають на наріжниках колиски, – вони всі нещасливці, не дивлячись на велику радість до життя, не можуть його врятувати, хоч не раз вистарчало б для цього одного маленького руху тіла.

З причини спаралізування рухів і втрати притомності в повішеного виключені т. зв. комбіновані самогубства, які полягають в тому, що самогубець для певності мети чи для її прискорення позбавляє себе життя кількома способами, напр., підрізує собі суглоби, а крім цього приколоє груди, випиває отрути та кидається в воду. Зависнувши, самогубець не може заподіяти собі іншої смерті. Комбіноване самогубство при повішенні буває можливе тільки тоді, коли самогубець позбавляє себе життя якимось іншим способом, напр., пострілом, а потім вішається.

Вина повішення.

Повішення може бути наслідком самогубства, нещасливого випадку та вбивства.

Анатомічних різниць при повішенні в наслідок нещасливого випадку та самогубства, а також повішення живої людини злочинцем немає. В усіх трьох випадках лікар, розкривши труп, знайде таку саму анатомічну картину. Тому в слідстві матимуть значіння не анатомічно-патологічні критерії, а обставини, що створилися при вчинку. З цієї причини слід буде звернути особливішу увагу на такі знаки, як подряпання трупа, порозривання його одєжі, спосіб завішення тощо. Тому слідство в цих випадках має завдання: 1/ перевести основні оглядини місця, що в ньому наступила смерть і де знайдено труп; 2/ оглянути труп; 3/ перевести точні оглядини осіб, що їх підозрюється у вбивстві; 4/ прослідити речові докази цієї справи; знайдене волосся, петлю, відтиски пальців, які можуть бути навіть на трупі тощо. Передовсім особ-

ливої уваги вимагає положення трупа та його відношення до предметів, що знаходяться біля нього. Не раз, поглянувши на місце повішення, на положення покійника, може вистачити погляду, щоб поробити зовсім правильні висновки про повішення. Характерне, напр., в цьому відношенні буває положення при т. зв. подвійному, чи, як його дехто називає, розширеному самогубстві, що полягає в тому, що дві особи домовились відібрати собі життя, при чому одна з них вбиває іншу, а потім себе, або обоє відбирають собі життя спільно і в один час, напр., кидаються під поїзд, п'ють отруту. Повісившись, такі самогубники лежать спокійно один біля одного. Таку характеристичну картинку подвійного самоповішення бачимо у Тардіє, де двоє молодих людей повісилися в той спосіб, що перекинули через відкриті двері кімнати простирало й мужчина повісився на одному його краю, а жінка на другому, з протилежного боку дверей. В цьому випадку справа самогубства за обопільною згодою сторін аж надто очевидна.

Положення повішеної людини може бути різне. Труп може звисати, не доторкаючись ногами підстави, а також може до неї доторкатися. Повішення може бути в сидячій, лежачій або стоячій навколішки поставі. Людина, що їй життя стало байдуже, або навіть нестерпне, покінчує життя, не вибираючи собі спеціального положення для самогубства. Це деколи буває важливим критерієм, щоб відрізнити вбивство від самогубства. В одному випадку злочинець, вбивши людину, хотів замаскувати цей вчинок самогубством. Він повісив свою жертву на низькому дереві так, що ноги повішеної жертви доторкалися до землі. Коли справа виявилася, то його спитали, чому він так низько повісив трупа, він відповів, що вчинив так, бо чув, що вішальники вішаються якнебудь.

Буває, що самогубники, відбираючи собі життя, хочуть симулювати вбивство, заподіяне іншою особою.

Мотиви такої симуляції бувають різні: заощадження родині надмірних прикrostей і неприємностей, уможливлення відбутти похорони з релігійними церемоніями, чого позбавлені самогубці, далі, здобуття через родину страхових премій, яких не виплачують після смерті самогубника. Деколи симулянт, відбираючи собі життя з помсти, спрямовує підозріння у вбивстві проти свого ворога. Симулянти зав'язують, а інколи навіть затикають собі уста, в'язують ноги, руки і в цей спосіб вішаються. Таку симуляцію легко пізнати по тому, що злочинці в брутальний спосіб затикають уста жертви та сильно зв'язують їй руки та ноги, а симулянт того зробити не хоче й не може. Звичайно, самогубникові не залежить на доборі положення тіла й виборі місця, що в ньому він має повиснути. Тому він вішається донебудь, на клямці, на гаку, дверях, наріжнику ліжка, на дереві тощо. Симулянт, ці обставини передумує й вибирає таке місце, яке робило б правдоподібним злочин, заподіяний третьою особою.

Навмисне самогубство та нещасливий випадок мимовільного повішення не мають з погляду карного права /коли не брати на увагу англоамериканського законодавства/ значення, хоч можуть мати цивільно-правні наслідки, як відшкодування за недогляд, виплата асигураційної премії тощо. Тому диференціація цих двох варіантів для карного справування не важлива. Зате, важливе значення має відрізнення вбивства людини від самогубства або нещасливого випадку.

Критерієм для в'яснення цього питання буде часто спосіб та місце повішення. Ми вже знаємо, що самогубець, постановивши розв'язати свої важкі життєві турботи самовбивством, здебільшого не вибирає собі до цього ні особливого часу, ні місця. Для нього не відіграє великої ролі, в якому положенні він відбере собі життя. Злочинці переважно не знають цієї психології самогубника, тому стараються повісити свою жертву як найвище. Вони роблять це навіть тоді, коли поблизу є чимало виглядів повісити трупа нижче, міркуючи, що самогубець вибрав би для мотузка цю саму найвищу точку на дереві чи деінде. Тому, знайшовши труп, що зависає з значної висоти, хоч у цьому самому оточенні було багато можливостей повіситись нижче, завжди треба підозрівати вбивство, а не самогубство.

При оглядинах місця, де висить труп, треба звернути увагу на те, чи тут немає знаків зведеної передсмертної боротьби, наприклад, пом'ятої або витовченої трави. Оглядаючи труп, треба також дивитися, чи на ньому немає таких знаків боротьби, як подрепання, розірваної одежі. В міру потреби треба оглянути інші предмети, що можуть мати відношення до справи. Напр., з дерева звисає труп. Тоді треба дивитись, чи кора дерева пошкоджена, порисована, а якщо так, то чи на черевиках звисаючого трупа є сліди від подрепання кори.

Особливу увагу звертаємо на поміри висоти точок повішення, зокрема на віддалення місць, що на них зачеплено шнурок, від землі, підлоги, стола, табуретки чи іншого предмету, що міг бути підпорою при повішенні. Міряємо висоту трупа з його простягненими вгору руками, а також робимо поміри столиків, крісла та інших предметів, що на них покійник міг ставати, щоб повіситись. На основі цих pomірів робимо висновок чи то було самогубство, чи був злочин – вбивство.

Значення посмертних плям крові на повішеному трупі вже було обговорено в окремому місці.

Також була вже мова про вузли та петлі. Ті чи інші вузли вказують деколи на звання людини, яка ті вузли зробила. Інакші вузли робить купець, інші – рибалка, пластун, моряк. Рід вузла є важливим показником при повішенні. Знайшовши на шиї повішеної дівчини моряцький вузол, можна відразу здогадуватись, що тут сталося вбивство, а не самогубство.

Важливе значіння для в'яснення самогубства має встановлення мотивів самогубства. Звичайно там, де не можна знайти збудників до самогубства, там треба рахуватись з злочином третьої особи. Грос нараховує, що 62% самогубств ^{встановити} в'яснити їх мотиви. За мотивами треба випитувати рідню, денату та свідків. Шукаючи мотиву та причини самогубства, не можна забувати, що самогубці – це здебільшого психопати, спадково обтяжені одиниці.

Повісити живу, здорову людину важко. Звичайно зустрічається злочинне повішення старих, дітей або хворих і це переважно при допомозі спільників. В більшості випадків буває так, що злочинець спершу вбиває свою жертву, а потім вішає її труп. Анатомічно-патологічна картина живцем повішаної людини далеко відрізняється від образу повішеного трупа. В наслідок затиснення шийних артерій і вен вішальною петлею живої людини виникають кровляні плямки на різних частинах тіла, напр., на слъзовій оболонці носа, на обличчі, на очних повіках, грудях, в мозку, в околиці петлі тощо. Цього немає, коли повісити труп.

Петля затиснувшись на шиї, лишає по собі різного роду рівчаки, залежно від матеріялу та ширини петлі, ваги тіла, його відживлення тощо. Рівчаки петлі можуть бути різно уложені, залежно від способу зписання повішеного. Вони мають зовсім інакший вигляд, коли вони творилися на живому організмі, а інакші, коли вони виникали на трупі.

Деколи в повішеної живої людини наступає витріск насіння в наслідок статевого збудження, якого, очевидно, немає коли повісити трупа.

З цих причин до оглядин повішеного слід обов'язково попросити лікаря. Він може знайти ще багато інших анатомічно-патологічних різниць між живою повішеною людиною й повішеним трупом, про що тут багато писати не місце.

4/ Задушення.

Від повішення треба відрізнити смерть через задушення за допомогою тиску на горло, або за допомогою іншого замкнення доступу повітря до легень. Стискаючи собі самому горло, не можна задушитися, бо роблячи це, людина зупиняє доступ повітря, а через це втрачає свідомість і зімліла відразу безсилує та опускає руки. Отже, сама себе людина не може таким способом позбавити життя. Тому кожна смерть душенням руками за горло є тільки злочином, а не самовбивством.

Цього роду смерть легко пізнати за ознаками душення рукою, які виникають на потилиці, шиї, а крім цього за іншими ознаками: по відтисках нігтів, синяках, подряпаннях горла тощо.

Смертю через задушення вмирають найчастіше новородки та малі діти та люди, задушені уві сні. Смерть через задушення може бути також випадкова, напр., коли мати притисне дитину до грудей, або занадто щільно прикриє її.

5/ Утоплення.

Смерть через утоплення є наслідком унеможливлення віддихати в час, коли усна яма виповнилась рідиною.

У випадку, коли витягнуть з води труп, можна рахуватись з такими можливостями: з самогубством, нещасливим випадком, наглим втопленням і, врешті, з вкиненням у воду неживої людини.

Не дивлячись на причину смерті, кожний труп у воді змінюється. Це дає підставу до висновків та дозволяє приблизно окреслити час перебування трупа у воді. Шкіра втопленника покривається т. зв. гусячою шкірою. Пучки пальців, а пізніше поступнево й все тіло покривається зморщиною т. зв. шкірою прачки. Це скорочення тіла виникає на пальцях втопленника вже через кілька годин після його перебування в воді, після 1-2 днів вона вкриває всю долоню та стопи, а після 3-4 днів також верхні частини рук та ніг. Коли труп перебуває 14 днів у воді, шкіра цілковито лущиться. Постійне діяння води відокремлює її від тіла, лишаючи тільки ніжну шкірочку, подібну до тієї, що є в людини, яка не виконує важких фізичних робіт. Ці ознаки дуже важливі для того, щоб визначити час перебування трупа в воді.

Треба знати, що вода стинає та забирає з собою волосся, а це може спричинити помилку при устійнюванні віку втопленника.

Різні водяні тваринки: рачки, скорпіони, жуки, риби, водяні жуки пошкоджують у воді трупа. Його пошкоджують також механічні удари об каміння, стовпи, дроти тощо.

У воді труп гниє, а потім, коли в наслідок цього витворюються гнильні гази, він робиться легший від води і випливає на її поверхню. В зимку це стається після 2-3 тижнів перебування трупа в воді, а влітку - скоріше. Колір шкіри втопленника змінюється на зеленкуватий. Ці зміни з тілом дозволяють лікареві приблизно окреслити час перебування трупа у воді.

Є ще інші способи встановити час перебування трупа в воді. Напр., в одному випадку було знайдено на втопленикові живі блохи, а переконавшись, що блохи живуть у воді не довше, як 16 годин, вдалося цим шляхом встановити, що труп був у воді не довше, як цей час. Вахольц згадує про випадок, коли при втопленнику було знайдено годинник, який, коли знайдено труп, ще йшов; це уможливило окреслити приблизний час перебування трупа в воді.

Вбивство людини втопленням - це рідкий випадок, зваживши, що живу людину не легко втопити проти її волі. Це може статися тоді, коли людина є непритомна, спить, або при нагоді перебування її над водою. Найчастіше вбивство втопленням виконують матері, що топлять своїх безсильних дітей в воді, гноївці, в клоаці тощо. Тому в разі, коли знайдуть втоплену дорослу людину й буде встановлено, що смерть наступила в наслідок утоплення, тоді скоріше треба рахуватись з самогубством або нещасливим випадком, ніж з вбивством. Навіть тоді, коли труп має на собі петлю або рани від пострілу, різання або поколення, ще не виключене самогубство, бо самогубець може старатись всіма способами відібрати собі життя, а коли це все не вдається, він остаточно кидається в воду. Самогубці деколи навіть, кидаючись у воду, зв'язують собі ноги та руки ланцюгами, шнуром та прив'язують до голови тягарі, щоб таким чином повніше й скоріше розв'язатись з життям.

У всякому випадку при втопленні дорослої людини не треба відразу виключати вбивство, спричинене злочинцем, хочби на перший погляд нам здавалось, що маємо справу з самогубством. Знаменний в цьому відношенні випадок подає Грос: з води витягнуто втоплену дівчину, в якій секція виявила чотиримісячну вагітність.

Однак, на тілі було також знайдено синяки, що були рівно віддалені один від одного та які, як показала секція, були виникли ще за життя. Вище місця втоплення була дубова запора з зубцями, віддалення між якими відповідало віддаленням синяків на тілі. Запора ця належала до фабрики. Таким чином, було встановлено, що дівчина була вкинута в вплив фабричної рідини ще перед загорою. Дальше слідство виявило, що в фабриці працював хлопець дівчини, який, щоб позбутися невігідної вагітності, втопив дівчину.

Анатомічно-патологічні картини втоплених є дуже багаті. Тому в підозрілих випадках лікарські оглядини й секція можуть дати чимало потрібних висновків.

6/ Постріл.

За статистичними даними, самогубство в наслідок пострілу стоїть на другому місці серед інших видів самогубств. Чоловіки частіше стріляються ніж жінки. Цей рід самогубства кількісно виступає частіше після воєн, коли наявність великої кількості зброї полегшує її здобуття.

Здавалося б, що через невігідний звук, що є супутником пострілу, та є, як його Грос назвав, "зрадником" вбивства, злочинів, загодяних стрільною зброєю, буде небагато. А, проте, насправді зовсім інакше, бо цю зброю аж занадто часто використовують для самогубства, злочинних вбивств та пошкоджень тіла.

Медицина обдукція трупа не завжди може поставити диференціальну діагнозу між самогубством і вбивством, бо секція дає здебільшого в обох випадках такі самі образи як при вбивстві з пострілу, так і при самогубстві. Тому це питання вирішує головним чином криміналіст.

Важливо в цих питаннях оглянути місце, що ним була пройшла куля через людину. Самогубці найчастіше стріляють себе в околиці серця, в рот, в лице, в околицю носа та пульсу. Знайшовши постріл в інших місцях, напр., в потилицю, треба вже підозрівати вбивство, хоч і тут, зокрема при симуляції, можна зустрітись з самогубством. Коли ж на тілі покійника будуть місцем пострілу також такі околиці, які звичайно не спричиняють відразу смерті /руки, ноги/, тоді треба підозрівати вбивство. У випадку самогубства отвір, яким входила куля в тіло, знаходиться завжди в тому місці, до якого мав можливість досягнути самогубець. Коли ж те місце знайдено в інших місцях, треба сумніватися в самогубстві.

Самогубці стріляють себе здебільшого оголені частини тіла. Вони, стріляючись у груди, звичайно спершу оголюють їх.

Найчастіше буває, що куля проходить наскрізь людське тіло, однією стороною входячи, а другою виходячи з тіла. Вона входить в тіло загостреним кінцем і тягне за собою цілий конус кулі. В цьому відношенні важливо встановити вхідний і вихідний отвір переходу кулі. Встановлення цих фірток вирішить, з якого боку було вистрілено: спереду, ззаду, збоку, згори чи знизу. Вирішити це завдання знавця судової медицини.

В час секції звертають увагу на канал, тобто на шлях, що ним пройшла куля. Вхід для кулі міг бути в грудній клітці, але канал, що ним пройшла куля, може від цієї кулі йти вертикально вниз в околицю підживоття. Такий канал промовляє проти самогубства.

Вхідний отвір, тобто місце в тілі, що ним увійшла в тіло куля, здебільша заокруглений так, як заокруглений валець кулі. Буває, однак, що цей отвір повздовжний, а це трапляється тоді, коли куля, відбившись від якогось твердого предмету, попала в людину. Це може приключитися самому денатові, а також бути спричинене третьою особою. Заокруглений отвір, що ним куля промостила собі шлях в тіло, є нерівномірно зоряний, шпаркуватий або має гострі береги. Цей отвір буває здебільшого менший від ширини кулі, бо після переходу кулі тіло зступається, хіба, що куля була здеформована або наступила експлозія. Вихідний отвір кулі переважно більший від вхідного і має переважно зоряний вигляд; буває також нерівномірно роздертий або шпаркуватий.

Постріл самогубця звичайно буває відданий тільки з безпосередньої близькості. Характерне для такого пострілу те, що кілька міліметрів навколо входової рани шкіра трупа та дрібні волоски, що покривають тіло, спалені, в шкіру є повдовбувані зерна порошу і вона обсмажена. В наслідок пострілу рука самогубця також буває деколи обсмажена порохом, що сталося при пострілі.

В слідстві аналізу порошу дозволяє встановити, чи порох, що його знайдено на руці дената, чи підозрілого, походить з даного, взятого під увагу, револьвера.

В руці самогубця бувають деколи дрібні пошкодження, ранки, що виникли від револьвера в наслідок потрясання руки. Ці покалічення можуть бути на обох руках, якщо самогубець однією рукою підтримував зброю.

Раніше був погляд, що револьвер самогубця після смерти буває сильно затиснений в руці. Ще й тепер злочинці, вбивши людину, для змилення слідства затискають в руки дената револьвер. Проте, фізіологічні дослідження довели, що той погляд, немов би самогубець сильно стискає в своїй руці зброю, неправильний. Втративши свідомість, людина не має вже ніякого волевого впливу на контракцію своїх м'язів, які своїм порядком відразу після смерти скоріше бувають в стані відпруження й тоді сама зброя випадає з рук. Тільки пізніше, коли труп, застигаючи, тужавіє відбуваються процеси скорчення, але вони вже цілком незалежні від волі людини. І тому якраз обставина, що труп сильно стискає в руках зброю, є підозріла і дозволяє здогадуватись, що хтось затиснув в руки трупа зброю. Бувають, щоправда, випадки т. зв. каталептичного скорчу, при якому людина раптово костеніє з так напруженими мускулами, які були в хвилину сконання. Але ці випадки трапляються рідко й їх завжди вдається при секції впізнати.

7/ Отруєння.

Отрути попадають в людський організм природним і штучним способом. Отруту можна випити, з'їсти з поживою або впорскнути під шкіру, до вени тощо. Людина може також отруїтись від власних токсин, що витворюються в її організмі наслідком різних хворіб.

Організм людини різно реагує на отруту, залежно від відживлення, віку, температури, при звичання до отрути, від якості та кількості отруйної речовини тощо. Кожному відомо про те, що та сама отрута, введена в організм у відповідних дозах, може бути для людини ліками, отже, вона має конструктивний характер, але та сама отрута, застосована в надмірній кількості, діє деструктивно та руйнує організм, доводить його до безповоротної дегенерації.

Клінічні симптоми, що їх зустрічаємо в затруєних, бувають дуже характерні та різноманітні, залежно від роду отруєння. До них треба врахувати відриг, біль голови, травних трактів, піт, втрату притомності, втому тощо. Деколи /при затруєнні двоокисом сірчаку/ людина буває спаралізована й не може рухати деякими частинами тіла, як оком, рукою, ногою. Допитуючи відрізаного затруєного та свідків, треба звернути увагу на анамнез, тобто на позбирання відомостей про симптоми затруєння.

У випадку смерті знайдемо блискучу картину анатомічно-патологічних змін, що сталися в наслідок отруєння. Це не тільки допомагає встановити факт отруєння, а також у більшості випадків допомагає встановити, якою речовиною було відібрано життя.

Тому в підозрілих випадках смерті через отруєння необхідно провести секцію трупа та відіслати нутрощі до відповідних інститутів для проведення хемічної та біологічної аналізи. Сама хемічна аналіза деколи не викриває отрути, зокрема, коли її дуже мало в організмі, і тому хемічними методами не можна розпізнати отрути. Є ціла низка різного роду отрут, які можна виявити тільки біологічним методом.

Зовнішніми позначками, що вказують на смерть від отруєння, є зміна кольору шкіри. При затруєнні шкіра має різний колір: або свіжо-червоний, або сірий, попелястий тощо, залежно, головним чином, від роду отрути. Губи, їх кутики, деколи борода, лице,

шия виглядають в отруєного немов попалені, наджерті, тверді та мають темний колір. Слина отруєної людини яскрава. Вміст шлунку має також особливий колір, не той, що звичайно. Труп отруєної людини сильно воняє, зокрема при деяких отрутах, напр., при отруєнні лізоєм.

Деколи на шкірі можна знайти ранки, нарізи і гноєнки, спричинені отвором прискавки, якою було введено в тіло отруту. Вони можуть походити від укусу отруйними гадюками, павуками чи комахами.

Затруєння може бути випадкове, при праці, де вживаються отруйливі речовини, гази, а також буває отруєння самогубне та злочинне.

Засоби, що їх вживають для отруєння, бувають різні в різні часи та в різних місцевостях. Можна сказати, що в цьому відношенні панує певного роду "мода" на отрути. Раніше "любili" ворональ, а під час війни морфін, ціянистий калій тощо.

Вияснити причину смерті в випадку підозріння отруєння - завдання секції і аналіза отрути. Слідчі органи, тобто слідчий суддя з підлеглими йому органами безпеки повинен допомагати вияснити це питання, шукаючи та забезпечуючи речовини та предмети, що їх треба дати до аналізу, а також допитуючи людей, що можуть дещо знати про даний випадок отруєння. Одне з основних завдань - знайти залишки отрути та посудинки, в яких вона могла знаходитися. Отрути можуть бути в порошках, в рідинах та в газовому виді. Вони можуть міститися в пляшках, склянках, чашках. Отрути бувають також у ліках.

Віднайти ці посудини, що в них знаходилась отрута, не завжди легко. Тут треба звернути увагу не тільки на пляшечки, коробочки та інші подібні речі, що їх вживають на переховування отрути, а також на всякі сліди отрути, що могла донебудь розлитися або розсипатися. В одному вже згаданому раніше випадку несподіваної смерті дівчина, вичищаючи черевики свого пана, знайшла на них жовтуватий порошок. Аналіза цього порошка виявила, що це був арсен, той самий порошок, що його було виявлено у нутрощах його дружини. Цей пан признався після цього до вбивства дружини.

Шукаючи залишків отрути, треба звернути увагу на предмети, що ними було прийнято поживу і питво та на рештки страви. Злочинець, щоб отруїти іншу людину, старається непомітно подати їй в їжу чи питво отруту. І так, напр., одна сільська дівчина отруїла свого нареченого, вмістивши отруту в кусник торта, що його позначила хрестиком, щоб, частуючи хлопця, самій його не з'їсти. А коли наречений запитав, чому цей торт має дивний кислий смак, вона заспокоїла його тим, що є торти, які мають навіть смак цитрини.

Смак, запах та колір отрути завжди має значення для вияснювання отруєння з власної чи чужої руки. Злочинці стараються мати таку отруту, щоб отруєна людина її не впізнала. Знайшовши при трупі отруту поганого запаху, смаку та помітного кольору, треба швидше припускати самогубство, а не вбивство.

Завдання слідства - закріпити екскременти трупа /кал, сеч, слину/, бо вони часто, як це виявляє аналіза, мають в собі отруту.

Треба знати, що деякі отрути довго не абсорбуються, але довго бувають незмінні у своїх властивостях, іноді навіть роками, хоч труп давно вже зогнив. Це важливо знати тому, що підозріння отруєння зраджуються деколи через кілька років після смерті, і нам може здаватися, що вже немає ніяких слідів отрути на трупі. Експертиза тіла, навіть через декілька років після отруєння, всеж таки може дати позитивні висліди.

Експертуючи тлінні останки, береться до розсліду трохи землі, в якій труп лежав, а також частинки домовини, коли вона зогнила, бо земля може мати деякі отрути, що просякли трупа. Повчаючим в цьому відношенні є випадок, описаний Габердою. Батька засудили на кільканадцять років в'язниці на тій основі, що на

ексгумований через кілька днів після похорону його дитині знайдено в куточках уст та носа отруту. І тільки через кілька років засуджений, відбуваючи кару, вичитав, що мурав'ї виділюють з себе йод. Йому прийшло на думку, що після смерти, коли дитина була в гробі, мурав'ї дісталися до домовини та, кусаючи трупа, залишили тут отруту. Коли після поновлення процесу було ще раз витягнуто трупа, дійсно в землі знайдено громади мурав'їв, а ціла труна й тлінні останки були пересякнуті йодом. Так було виправлено помилку слідства через кілька років позбавлення людини волі.

Отруїти іншу людину може здебільшого той злочинець, що з нею перебував. Тому вбивників шукається в першу чергу серед домашніх осіб, однаково, чи рідних, чи обслуги, чи чужих, а потім серед сусідів та інших людей, що могли сюди заходити та через це знати звичай отруєної людини й, будучи близько неї, мали змогу її отруїти.

Встановивши факт отруєння та знайшовши отруту, мусимо розпитати в аптеках, дрогеріях, аптечних складах, хемічних та косметичних крамницях, чи там серед підозрілих обставин не продали комусь отрути. Ворожки, знахарі, циганки часто дають своїм відвідувачам речовини та зілля, що "чари роблять", - "як рукою горе і біль віднімають".

Не рідко буває, що повитухи подають жінкам різні отруйні речовини, здебільшого, щоб перервати неvigідну вагітність. Буває, що безсумлінні акушерки навмисне й свідомо дають отруту, щоб позбавити людину життя. Трапився, наприклад, випадок: повитуха в одному мадярському селі продавала жінкам арсен, щоб вони отруїли ним своїх чоловіків. Коли справа виявилась, за отруєння чоловіків було засуджено 31 жінку, що здобули арсен від повитухи. Подібну роль відіграла дев'ятьдесяттрьохлітня жінка з Банату.

Буває також, що лікарі та аптекарі спричинили смерть, приписавши невідповідну дозу ліків чи недбало зробивши ліки, або помилково видавши його іншому пацієнтові, напр., дитині дано ліки замість дати дорослому, а відомо, що доза, яка для дорослої людини не шкідлива, для дитини може бути смертельною.

В слідстві дуже важливо звернути увагу на те, чи в даній родині або серед сусідів у селі чи місті не вмер уже хтось серед подібних обставин смерті. Злочинці для отруєння здебільшого вживають тих самих речовин та подають їх у подібний спосіб.

Наприкінці буде до речі звернути увагу на те, що, заарештувавши підозрілу людину, однаково, за який вчинок, треба в неї зробити ревізію за можливими речами, що можуть послужити до самогубства, а в тому числі за отрутами. Ревізію за отрутами треба робити дуже докладно, бо отрути в капсулках /напр., ціянистий калій/ можуть бути заховані в спорожнявілих зубах, а інколи бувають навіть зашиті в шкіру, як про це свідчать історичні факти з другої світової війни.

8/ Смерть під колесами машин.

З розвитком моторизації зростає кількість смертних випадків під колесами авт, трамваїв, мотоциклів та потягів.

Смерть під колесами може трапитися в наслідок:

1/ нещасливого випадку; 2/ самогубства і 3/ злочину.

Самогубство під потягами найчастіше заподіюють собі жінки.

Злочинів через кинення живої людини під поїзд буває мало, бо живу притомну людину кинути під поїзд незвичайно важко. Це можна вчинити з непритомною, немічною людиною. Можна, однак кинути під поїзд трупа, щоб таким чином затерти злочин, унеможливити впізнати понівечений труп, або, щоб надати вбивству виглядів самогубства.

В слідстві в справах смерті під колесами слід звернути увагу на такі обставини:

1/ які могли бути мотиви, якщо думати про самогубство?

Про них можна довідатись з прощальних листів, що їх деколи залишають самогубці, або від рідних та знайомих самогубців;

2/ місце вчинку, самогубці не вибирають собі спеціального місця для вчинку, а звичайно кидаються під поїзд в тій місцевості, в якій вони живуть. Злочинці кидають трупа там, де їм це найзручніше, найчастіше в лісі, в тунелі або біля нього;

3/ пошкодження тіла. Самогубці здебільше мають час приготуватись лягти на рейки. Характерна зокрема картина в випадку зв. подвійного самогубства. Двоє молодих людей, що вирішили разом покінчити своє життя під поїздом, будуть здебільшого із знівченими обличчями і то так, що з одного буде знищена одна сторона лица, а з другого — інша. Це стається тоді, коли, як це звичайно буває в таких випадках, самогубці перед наближенням поїзду обертаються обличчями одне до одного, а може, навіть тримаючись за руки кинулись під поїзд.

В трупа, що його покладено під поїзд, все тіло буде незвичайно знівчене;

4/ Кров. Коли під поїзд кидається жива людина, то на місці вчинку буде багато крові, яка широко бризкає. Це стається тому, що кров у живої людини, як це було вже вище згадано, має сильний імпульс артеріальної й серцевої пружності. Інакше стається з кров'ю підкладеного під поїзд трупа. Вона в трупі не пливе, а спокійно опадає в найнижче положенні частини тіла. Коли через труп переїде поїзд, кров не бризкає, а щонайбільше — розливається. Буває деколи, що кров з трупа виплила в іншому місці через рани, зроблені злочинцем. В цьому випадку на місці, де через труп переїхав поїзд, буде дуже мало крові.

До оглядин і секції переїханого поїздом треба попросити лікаря, який знайде багато інших знаків, що покажуть, чи тут маємо справу з самогубством, чи з злочинцем.

Нешасливий випадок, коли людина потрапила під колеса поїзда, трапляється часто. Причиною цього буває переважно власна необережність, розклад психічних чинностей, напр., п'яний стан. Жертва нещасливого випадку має здебільшого шарпані, дряпані рани. Ані вона, ані хтось інший не хотів її смерті. Вона випадково попала під поїзд, що волочив її немилосердно, зачепивши за одягу.

Машиніст, що провадив поїзд, не відповідає карно за таку смерть, якщо він діяв під впливом непоборимої сили водної пари чи електричного струму, що їм в цьому моменті не міг протиставитись та раптово стримати поїзд.

Загибель під колесами авт та мотоциклів це щоденне явище у великих містах. Спричинити випадок може шофер або той, кого переїхало. Звичайно, в цих випадках немає навмисної вини, бо ані шофер, ані переїхана людина не хотіли цього нещастя, яке для них є катастрофою. Причина того, що хтось потрапляє під колеса, полягає в недослідженій ще природі людини, що, опинившись в моменті перед катастрофою, не може себе опанувати, щоб зупинитись перед авт; шофер в свою чергу не може зупинити та завернути в бік авта, хоч для цього треба було б тільки незначного руху.

Зваживши велику небезпеку, що несе з собою автомобільна їзда, встановлено окремі приписи автомобільної їзди, що їх кожний шофер повинен знати і дотримуватись. Тільки тоді, коли він не підпорядковується цим приписам і наслідок цього виникне катастрофа, він за неї відповідає.

Найчастіше причиною катастроф, що в них завинив шофер, чи переїханий — є розклад їхніх психічних дій, спричинених алькоголем, гарячкою, травмами голови тощо. Розклад психічних дій буває часто на модерних шосах, на яких монотонність їзди впливає засипляюче на шофера.

Свідкам не можна багато вірити, коли вони описують автомобільну чи іншу катастрофу. У них у момент катастрофи було сильне порушення їхнього власного чуття. Вони самі знаходились, як це називає Грос, в "моменті страху". Їхні спостереження з цього

моменту, а також висновки найчастіше далеко не відповідають об'єктивній дійсності.

Важливо на місці катастрофи зробити оглядини та закріпити сліди та докази. Тут часто буде можна знайти сліди, куди їхало авто, поки виникла катастрофа.

Часто причиною катастроф буває алкоголь. Тому важливо взяти від шофера та переїханої людини вміст шлунка, а також сеч та трохи крові, бо там можна буде виявити наявність алкоголю, якщо людина була п'яна. Це треба зробити також відносно трупів, бо й тут можна буде виявити присутність алкоголю. З закріпленням цього доказу треба поспішитись, бо алкоголь в організмі релятивно скоро ресорбується. Закріпити цей доказ дуже важливо, хоч би могло здаватися, що це зайве, бо пізніше замішаному в злочині може прийти на думку ідея оборонятись тим, що людина, що спричинила катастрофу, була п'яна. Без закріплення цього доказу, не можна буде спаралізувати такої хитної оборони.

При слідствах цього роду використовуємо не тільки знавців судової медицини, а також і техніків, що розуміються на різних моторах, а зокрема на тих, що замішані в катастрофі чи нещасливому випадку.

9/ Смерть від ран та пошкодження тіла.

Пошкодження тіла може бути випадкове або зловмисне. Правопорушники, що пошкоджують людське тіло, – це здебільшого фізично сильніші від своїх жертв індивіди. Їх характер брутальний. Сили та брутальності правопорушник потребує, щоб атакувати, оборонятись та перемагати противника. Спричинці не добирають собі місця для пошкодження, а роблять це де завгодно: на вулиці, в ресторані, на весіллі, на забаві, часто під помітним впливом Бакха. Супутниками пошкодження тіла є інші карні вчинки, як образи, погрози, пошкодження чужих речей, порушення домашнього чи нічного спокою тощо.

Особливих мотивів до пошкодження тіла не завжди потрібно. Деколи з цілком смісних підстав одна людина кидається на іншу. Є ще типи, що діють в ім'я певного переконання, щоб направити деякі нераз вигадані, вифантазовані кривди, утримати порядок, а є й такі, для яких побиття – це шлях для здобуття матеріальної користи. Вони найчастіше вимушують та грабують. Не рідко пошкодження тіла настає на тлі садистичного задоволення статевих жаж чи, зокрема, у сексуальних злочинців.

Протизаконне пошкодження тіла частіше буває в мирні часи. Під час війни молодий, фізично сильний та повний неприборканого темпераменту елемент перебуває в війську. В час війни буває менше алкоголю, який сильно збуджує афект людини та нашоує його до пошкодження чужої власності й тіла.

Між карними вчинками побиття та культурою й освітою населення існує взаємовідношення – кореляція. Ці вчинки своєю кількістю ростуть обернено пропорційно з ростом освіти, отже – зникають з її піднесенням.

Найчастіше пошкоджують людське тіло чоловіки віком 20 – 40 років.

Літня пора сприяє цьому правопорушенню, бо тоді люди в більшій скупченості перебувають на вільному повітрі. В суботу й неділю найчастіше бувають пошкодження тіла, бо тоді є вільний час, люди розважаються різними забавами, часто зловживаючи алкоголем.

Відшукати спрчинця пошкодження тіла не важко. Його найчастіше бачив пошкодований та свідки, бо він з своїм вчинком не ховався, а навпаки – гордячись ним, хотів, щоб це бачило якнайбільше людей. Коли цих відчайдушних спрчинців притягнути до відповідальності, то вони захищаються тим, що не здавали собі справи з своїх вчинків, бо були п'яні, або захищаються необхідною обороною, мовляв, на них напали, а вони лише оборонялись.

Рани, що виникають при пошкодженні тіла, бувають: різані, рубані, колені або пострілові. Крім цього, можуть бути ще такі

травми, як: тріснення, стиснення тощо.

Різані рани походять від гострих предметів, напр., від ножа, багнета, кинджала, бритви, шаблі, коси, скла, ножиць тощо. Рани від таких предметів мають гладкі гострі береги, здебільшого звужуються, коли наближаються до свого дна. Вони мають прямий шлях, а коли бувають глибокі, то звичайно дуже кривавлять. Якщо на пораненому або трупі з такими ранами немає крові, треба здогадуватись, що хтось її усунув.

Різані рани людина може зробити сама собі, намагаючись відібрати собі життя або зробити в наслідок нещасливого випадку. Такі рани виникають також в наслідок зловмисних вчинків третьої особи, щоб покалічити людину або навіть позбавити її життя.

Смертельні різані рани, спричинені з метою позбавити людину життя, найчастіше бувають на шиї та животі. Злочинці майже ніколи не підрізують суглобів на руках, ногах чи пахвах, бо смерть від цього роду ран настає поволі, а це для злочинців не вигідне. Рани, що є тільки на суглобах, наводять на підозріння самогубства. Буває, однак, що злочинець підрізанням суглобів маскує вбивство, напр., отруєння.

Шлях ран буває деколи дуже важливим показником, зокрема тоді, коли вони є на шиї. Самогубець, відбираючи собі життя, тягне правою рукою смертоносний предмет, спочатку легенько, боязко й неспіло, в напрямку з ліва на право, трохи скісно згори вниз. Тягнувши неспіло декілька разів гострим предметом, самогубець зробить кілька ран з таким самим шляхом. При вбивстві буває здебільшого одна, дуже смілива, глибока виразна рана, яка переважно перебігає прямолінійно. На руках підозрілого можуть бути покалічення, що виникли в час передсмертної боротьби.

Важливо приглянутись до струменів крові, про значення яких буде мова в відповідному розділі.

Той факт, що при трупі не знайдено гострого предмету не виключає ще самогубства, бо цей предмет міг хтось усунути, а деколи міг це вчинити навіть самогубець, якщо знайде в цьому потребу та має на це притомність та сили.

Знайдені ж при трупі гострі предмети – це ще також не доказ самогубства. Ці предмети міг тут злочинець забути, згубити, залишити, не маючи часу їх забрати, або навіть спеціально втиснути в руку покійника, щоб відвернути підозріння від злочину.

Самогубства в наслідок розпорення шлунка /улюблена японська смерть – т. зв. гаракірі/ у нас трапляються дуже рідко, найчастіше серед божевільних та старих. Взявши до уваги ці рідкі випадки такого самогубства, поранення живота можна вважати скоріше наслідком злочину, а не самогубства, тим більше, коли при цьому не оголено живота.

Колені рани, в протилежність до різаних ран, дають мало крові, вони більш незримі й тому їх можна легко пропустити поза увагою. Таких ран на трупі може бути не одна.

Самогубці рідко скорочують собі життя проколенням. А коли це й роблять, то переважно перед тим оголюють собі ту частину тіла, яку задумали собі колоти. Очевидно, проколоти себе можна тільки в ту частину тіла, яку самому можна легко досягнути, отже, рідше можна проколоти плече, а частіше – передню частину тіла. Ран у самогубника буває мало, і всі вони знаходяться одна біля одної, а не порозкидані по широкій поверхні тіла.

При злочинному вбивстві колені рани дають трохи іншу картину. Вони бувають не тільки спереду тіла, а на різних місцях, навіть там, куди людина себе не може досягнути. Ці рани є з жестом порозкидані по всьому тілі, бо так вимагали обставини. Рани деколи можна буде побачити на долоні й на руках трупа, як знак оборони від ран. Злочинець не має часу ані потреби оголювати тіло людини, на яку він напав, щоб її проколювати.

В бійках злочинці часто вживають гострих предметів, якими проколюють своїх противників. Вбивши таким чином якогось з учасників бійки, підсудні люблять оправдуватись нещасливим випадком,

в час якого через необережність вбита людина настромилась на гострий предмет, який вони, не маючи поганих намірів, тримали в руках. Цієї можливості не можна а priori виключати. Проте, такий захист – це здебільшого крутість. Коли ран буває не одна, а більше – це вже виключає нещасливий випадок. Положення коліної рани, постава підозрілого в час поданого ним випадку, оглядини трупа, його пошарпана одежа, інші покалічення тощо, дають можливість довести підсудним вину.

Товчені рани походять від молотків, каміння, цегли, вугілля тощо. Краї ран від таких предметів нерівні та вгнуті. Ці рани завжди дають знати про вбивство, а не про самогубство. Злочинець, вбиваючи людину, вдаряє її енергійно, сміливо, і це видно по ранах. Таких ран буває небагато, а всі вони певні й часто спричиняють зломання кістки, зокрема широкої та тонкої, напр., кістки черепа. Твердий предмет своєю гранню деколи вбивається в кість і залишає тут надломання, що формою та величиною якраз відповідає предметові, яким зроблено рану. Це має значення, коли треба встановити чи дійсно запідозрілий користувався тим предметом, що від нього постала рана, тим більше, коли цей предмет буде закривавлений та має інші сліди: сліди волосся жертви чи волокна з її одежі.

Самогубство в наслідок товчених ран буває рідко, здебільшого в божевільних, ув'язнених та старих. В цьому випадку таких ран буде переважно не одна, а кілька, вони в більшості легкі та знаходяться здебільшого на голові.

Рани від пострілу. Про них вже була частково мова. Але ще треба додати, що деколи люди стріляють себе тільки для того, щоб себе поранити, а не відбирають собі життя. Мотиви цього бувають різні: бажання викликати до себе співчуття серед інших, намагання звільнити себе якимось з війська, зокрема в небезпечний військовий час.

Інші пошкодження тіла: тріснення, зломання, стиснення бувають в разі здавлення тіла тягарями, сильними ударами, падіннями з висоти тощо. Ці пошкодження можуть бути тоді, коли шкіра не є пошкоджена. Їх виявляє тільки секція тіла.

Закінчуючи про пошкодження людського тіла, до речі буде додати, що в слідстві в цих справах завжди треба використати знання лікаря, бо питання, зв'язані з людським життям та здоров'ям, незвичайно складні, щоб їх можна було розбирати без фахівця.

10/ Дітогубство.

Дітогубство в юридичному значенні є тоді, коли мати в час родів та під впливом його перебігу вбиває свою новонароджену дитину. Кара за таке вбивство буває менша як звичайно, бо законодавець рахується з винятковим психічним станом матері в час народин.

Поняття народин треба розуміти ширше, ніж самий акт народження дитини на світ, бо сюди входить також і той час, в який мати, розв'язавшись з дитиною, відчувала ще болі, перебувала в стані гарячки – і цей час може тривати ще декілька днів після приходу дитини на світ.

Вбивство дитини матір'ю – це явище, що трапляється дуже часто. Воно буває частіше на селі, бо в місті цей злочин компенсований абортom, зробити який скоріше спроможеться міська дівчина, ніж сільська.

Переважно мати заздалегідь плянує вбити дитину, як тільки вона прийде на світ. Така мати звичайно прикриває свою вагітність так вміло, що її деколи не помітить ніхто з найближчого оточення. Повчаючим в цьому відношенні є вбивство дитини дівчиною, яка, будучи наймичкою в домі лікаря, зуміла приховати свою вагітність та народити дитину так, що ніхто того вдома не запермітив. Справа виявилась лише тоді, коли знайшли труп дитини, яку мати задушила та вкинула в кльозет.

При дітогубстві бувають такі випадки, що мати вб'є дитину з повною притомністю після родів, не будучи під його впливом,

а на суді обороняється тим, що вчинила це під впливом психічного стану, що створився в неї в час родів. Буває також, що мати вбивши дитину, обороняється тим, що дитина народилась несподівано, спонтанно т. зв. вуличним породом, до якого вона не приготувалась і тому дитина, впавши на якийсь твердий об'єкт, убила, або твердить, що порід наступив несподівано в кльозеті й дитина, впавши в клоачну яму, втопилась. Часто мати - вбивниця захищається ще тим, що дитина народилась неживою.

У всіх цих випадках слідство має своєю метою встановити дійсний стан справи, а це не завжди справа легка, зокрема тоді, коли випадок виявився в такий час після вбивства дитини, коли позатирались всі сліди карного вчинку. Важливу роль в цих справах відіграє секція тіла дитини. Велике завдання секції - в'яснити чи дитина народилась живою чи мертвою. Це завдання секція здійснює за допомогою т. зв. проби на легені та на шлунок. Відомо, що дитина в ембріональній стадії розвитку аж до народження, не віддихає легеньми, а бере необхідний для її життя кисень з організму матері за посередництвом т. зв. плаценти. Тому легені дитини в утробному житті не наповнені повітрям. Коли ж дитина народилась неживою, тоді в її легенях не буде повітря, бо вона ще не віддихала. Пробу робиться в такий спосіб: екстирповані легені дитини кидаються в воду. Легені, що не мають у собі повітря, будучи тяжчими від води, впадуть, на основі фізичного закону тягіння, на дно. Коли ж легені мають в собі повітря, - тоді вони втримуються на поверхні води. Буває, що дитина тільки трошки зачерпнула повітря і його так мало в легенях, що вони все ж таки осідають на дно. В цьому випадку, коли проба з цілими легенями не дала ясної картини, кидають на воду порізані кусники легенів, бо вони можуть мати повітря, завдяки якому невеличка частина легенів затримується на поверхні води. Так само робиться проба на шлунок та кишки, які також в позаембріональній стадії не мають в собі повітря, а воно потрапляє туди після 12 годин від моменту народження.

Слідчий повинен перевести придопомозі лікаря оглядини місця народин дитини. Може виявитися, що місце, що його показала мати як те, що в ньому відбувся порід, не матиме на собі кров'яних плям та породової води, які завжди бувають при родах, зате ці сліди будуть на інших місцях, напр., в ліжку, на якому дійсно був порід.

Мати, вбивши дитину, часто кидає її до гноївки, в воду під лід, закопує в землю, під гній та кидає до кльозету. Коли в кльозеті знайдуть труп дитини, мати борониться спонтанним несподіваним породом на стільці, в час якого дитина впала в яму і тут загинула проти волі матері. Оглядини такого місця дають деколи блискучі в'яснення. Іноді, зокрема в місті, виявляється, що отвір до кльозетової ями до такої міри малий, що туди не могла потрапити дитина без енергійної допомоги.

Слідчий повинен зібрати також інші докази, зокрема повинен переслухати свідків, які можуть дати вартісні інформації про поведінку матері в час вагітності та після її розв'язання. Позашлюбна вагітність, намагання матері позбутися плоду абортom, невідраді життєві умовини тощо - насувають підозріння вбивства.

Завдання лікаря в час слідства в справі вбивства дитини матір'ю - дуже велике. Лікар повинен дати свою фахову думку про те, чи в даному випадку треба рахуватись з вбивством, чи дитина народилась живою або мертвою. Лікар повинен сказати, коли могла наступити смерть та з чимі вини, чи плід був доношений чи народжений передчасно, а далі, - чи мати, вбиваючи дитину, вчинила це "в час породу" та "під впливом його перебігу".

Згідно з законами природи, дитина родиться при кінці 40 тижня, точніше через 280 днів від запліднення матері. Одначе, бувають, як всюди, винятки. Дитина може народитись пізніше, а саме: до 300 днів, а навіть були виключні випадки народження на 302, 303, 304 і 305 день від запліднення. Після цього часу неможливо народити живу дитину. З другого боку, дитина може прийти на світ скоріше, як перед 280 днем. Загально панує прийнятий у медицині погляд, що дитина, яка народилась передчасно, здатна

жити ще тоді, коли народилась 210 дня від запліднення матері, отже, при кінці сьомого місяця утробного життя. Сім місяців є, таким чином, межою між дозрілим та недозрілим до життя плодом. Нормальний новородок, що народився в природній час і в цілковитому здібний жити, має такий вигляд: 1/ він має довжину 50 см., а вагу - від 3000 - 3500 гр.; 2/ шкіра в нього блідочервона; 3/ волосся на голові довжиною на 2 см.; 4/ на пальцях має нігті, які довжиною переходять понад пучку пальця; 5/ хрящики носа і вух у дитини сильні; 6/ пупець лежить по середині шлунка; 7/ кості черепа тверді; 8/ лягунове волосся є тільки на спині та між плечима. Відхилення від цього образу дитини дають знати про передчасний порід. У випадку, коли було знайдено неживу дитину й на основі її вигляду було встановлено, що вона передчасно народилась, - тоді є багато можливостей, що дитина вмерла або народилась неживою.

Дитина може вмерти в утробі матері з різних причин: травми, затруєння. Також в час породу дитина може вмерти, зокрема тоді, коли її положення в лоні матері ненормальне, коли є диспропорція між величиною голови дитини й виходовим трактом матері, її малим тазом. Дуже часто діти вмирають в час т. зв. вуличного породу. Цей порід буває найчастіше при окритих затаєних вагітностях та при родах молодих недосвідчених жінок. Вуличний порід найчастіше буває передчасно та несподівано. Мати до нього не приготовлена й тому родить будьде, навіть на вулиці, в трамваї, тому називають такий порід "вуличним". Цей порід небезпечний з двох причин: до нього мати не була приготовлена, й він триває коротко, спонтанно; звідси друга його назва - "спонтанний порід". Процесом нормального родження називаємо час від зачатку породових болів до першого крику дитини. Цей час досить довгий, бо триває приблизно 15 годин. Отже, на п'ятнадцять годин перед родами жінка дістає періодичні породові болі. Ще тоді вона може приготоватись до родів. При спонтанному породі час від перших болів до першого крику дитини буває дуже короткий, деколи триває тільки дві хвилини. В наслідок цього неприготовлена мати може собі не допомогти при родах, зокрема тоді, коли вона в цьому недосвідчена. Такий порід може заскочити їй в кльозеті й тоді вона може не звернути увагу на болі та народити дитину в клоачну яму.

Юридичне очеркнення "вбивство дитини під час породу та під впливом його перебігу" не вдається обмежити якимись маркантними законами природи. Психічний стан матері в час родження залежний від багатьох причин, спричинених як актом родження, так і психічним станом після родів. Перша й найважча психічна фаза цього стану кінчається сном після народження дитини. Жінка після породу спить пів дня а навіть довше. В цей час наступає психічне відпруження. Воно приходить тим поволіше, чим важчі, складніші були роди та більші пошкодження тіла матері, її матиці, родових трактів, і чим більший був вплив крові тощо. Це цілком зрозуміле. Нормально жінки втрачають при родах 500-1000 см. кубічних крові. Коли ж жінка втратить її більше, тоді це є нездорове патологічне явище, що спричиняє розклад психічних дій. Крім цих є ще інші причини порушення психічного життя жінки, але вони не зв'язані з фізичним актом родження - вони зв'язані з переживаннями матері в наслідок вагітності та факту приходу дитини на світ. До цих переживань належить незадоволення матері з вагітності. Мати може бути в час породу задоволена з нього або ні. Коли вона не бажала собі вагітності, боялась її наслідків, не хотіла мати дитини, однаково з яких причин: з нужди, хвороби, надміру дітей чи тому, що не має чоловіка тощо, - тоді - в час породу розклад її психічних чинностей буває інтенсивніший та довше триваючий.

Як уже з цього короткого зіставлення видно, механіка родження може викликати великі ускладнення, що порушить чуття, розум та волю жінки-родильниці. Закон рахується з цим аномальним психічним станом і тому встановлює лагідніші карні санкції за вбивство дитини матір'ю в час родження.

Саме вбивство мати може виконати різно. Воно може бути примітивне /задушення подушкою, вагою тіла матері, душення горла,

втоплення, недоживлювання дитини/, або детально передумане, рафіноване. Напр., мати дає дитині отруту, або проколює її мозок довгою шпилькою, діставши нею до мозку через ротовий отвір.

Як бачимо, справа вбивства дитини матір'ю в час породу і під його впливом є не тільки складна з чисто юридичної сторони, але також складна з погляду криміналістики і судової медицини. Тому в цих випадках завжди треба при слідстві використати фахове знання лікаря.

11/ Викидиш /плодозгін/.

Ще в давнину вміли вбивати плід людини. Деколи навіть доручали зганяти плід, щоб запобігти надмірному приростові населення /Платон, Аристотель/. Та скоро після того це було заборонено й Гіпократ вимагав від лікарів скласти присягу, що вони не будуть цього робити. В державах, що вели політику збільшення населення, суворо заборонялись аборти, а канонічні закони та відома своєю жорстокістю конституція Карла V з 1532 р. посувається до найвищої санкції, бо передбачає за плодозгін кару смерті.

В наші часи зігнання плоду переважно недозволене законодавством. Мотиви цього здебільшого ті, що викидиші переводять переважно з шкодою та небезпекою для життя та здоров'я вагітної жінки, а також намагання затримати кожне життя людини, хоч би ще й ненародженої. Це останнє намагання не завжди дає щасливі наслідки, зокрема тоді, коли родяться та живуть психопатичні типи, що наносять багато неприємностей своїй суспільності, яких треба тримати все життя в закладах для божевільних чи у в'язницях, або врешті-решт відбирати їм життя на основі судового вироку, те життя, яке далеко легше можна було вкоротити спартанським звичаєм, або навіть зігнанням плоду, коли наперед можна було передбачити, що дитина буде аномальною.

Треба знати, що викидиш в наші часи – це незвичайно часте, щоденне явище в кожній країні. Бідна жінка, щоб не збільшувати своєї родини і нужди, обдурена дівчина, щоб оминати скандалу та горя покритки – роблять викидиш. Вже при іншій нагоді було сказано, що викидиш кількісно частіше виступає в місті, ніж на селі, де еквівалентом його буває вбивство дитини. Це трапляється тому, що міська дівчина має в цьому відношенні більше сприту й при цьому місто дає більше придатний ґрунт до дискретності, якої вимагає кожний викидиш. В місті, крім цього, більше технічних можливостей позбутись плоду, ніж це буває на селі.

Зваживши соціальний підклад, на якому відбувається зігнання плоду, викидиш в наші часи не загрозений суворими санкціями, навпаки навіть помітно намагання взагалі за цей злочин не карати.

Бувають випадки, при яких закон дозволяє викидиш. Дозвіл на викидиш настає тоді, коли:

1/ вагітність припинив обов'язково лікар;

2/ припинення вагітності було необхідне, щоб зберегти життя або здоров'я вагітної жінки, або

3/ запліднення було наслідком карного вчинку, як зґвалтування, зганьблення крові, зносини з неповнолітньою дівчиною до 15, року життя. Мотивом, що дозволяє в цьому відношенні викидиш, є усунення наслідків недозволеного карного вчинку і те, що мати зокрема зґвалтована, може відчувати огиду до здійсненого проти її волі запліднення.

Кожна жінка, що бажає позбутися неvigідної своєї вагітності, могла б прийти до гінеколога з вигаданим твердженням, що її зґвалтовано або, що вона хвора й не може родити. З другого боку, лікар, який протизаконно зробив викидиш, захищав би себе перед судом цими ж самими мотивами. Такий стан був би сприятливий для нелегальних викидишів. Очевидно, це був би *status minoris resistanti*, який на практиці нівелював би дійсність карної заборони викидишу. Оздоровленням такого стану є законна постанова, яка ставить передумови для лікаря, який береться припинити вагітність. Він має право вчинити це тільки тоді, коли має заяву двох інших лікарів про те, що вагітність небезпечна для життя або здоров'я

вагітної жінки, або має довідку від уряду публічного обвинувачення, що жінка зголосила тут факт злочинного запліднення та в цій справі ведеться слідство.

Причини, що уповноважують на викидиш з огляду на життя й здоров'я жінки, повинні бути поважні. Всяка вагітність є тягарем для здоров'я жінки, але не всяка вагітність несе поважні шкідливі наслідки. Лікарі, що пишуть заяву вагітній жінці, повинні написати в ній, яку небезпеку для здоров'я вони знаходять, тобто про яку хворобу тут ідеться. Такі хвороби, напр., як хронічне запалення нирок, невідповідне уложення матиці, яке не можна справити, прогресивна перніцієзна анемія, остеомаліяція, відверта туберкульоза, горбатість жінки тощо – завжди поважні своєю небезпекою, бо тільки така заява лікаря є дійсна.

Мотив, чому тільки лікареві дозволено зробити викидиш, цілком очевидний: тут ідеться про вміле антисептичне проведення цієї справи, без шкідливих наслідків на життя та здоров'я жінки.

Статистика подає, що найчастіше жінки самі роблять собі недозволений викидиш /в 50 – 85%/, а рідше виконують це за допомогою різних ляків, як знахарів, повитух тощо. Ляки дуже часто використовуючи прикре примусове положення вагітної жінки, дають їй зовсім байдужі та непомічні, а при цьому часто й шкідливі речовини, беручи за це неспівмірну високу винагороду. Жінка довідується про тих людей, що мають їй допомогти, звичайно від сусідок, товаришок, знайомих. Ті, що займаються плодогоном, часто дають про себе знати оголошенням в часописах, звичайно якимсь прикритим способом, напр., під шифром: "дискретна допомога для жінок", "безумовно певні методи лікування", "довіроче лікування", "певне масування".

Дуже часто буває, що батько плоду ревно займається справою його усунення. Він підмовляє нешлюбну жінку перервати вагітність, дає на це їй матеріальні засоби та підшукує тих, що могли б його бажання зреалізувати. Деколи з бажанням знищити плід пов'язується приховане бажання позбутися використаної та вже непотрібної й зненавидженої жінки. На жаль, таких злочинців не легко досягає справедливність, бо доказати їм ці їхні пляни здебільшого неможливо, хоч їх уже навіть зреалізовано.

Встановити факт припинення вагітності – це завдання судової медицини. Не кожний викидиш є наслідком навмисного його зруйнування. Вагітність може перерватися в наслідок хвороби матері, напр., при запаленні нирок, сильно розвинутій хворобі легенів.

Штучно вагітність припиняють двома способами, а саме:

- 1/ механічним, що полягає в зовнішніх заходах та
- 2/ внутрішньо-токсичним, коли жінка вживає якусь отруту.

Засоби, що їх використовують для викидиша, коли брати до уваги наслідки вагітності, це:

- 1/ здатні припинити вагітність;
- 2/ сумнівні, менше здатні;
- 3/ байдужі, зовсім нездатні.

Внутрішньо-токсичні способи зупинити вагітність – це отрути, які не тільки можуть перервати вагітність, а можуть також позбавити жінку здоров'я та життя.

Речовини, що в силі перервати вагітність, бувають мінерального, рослинного та тваринного походження.

До мінеральних токсинів належать такі, як фосфор, арсен, сірчано-поташова кислота, швайнфуртська зелень тощо. До рослинних речовин, що їх часто використовують, належать – терпентинова олія, яловець, шафран, спориш, перець, паприка, волоські горіхи в алькоголі, мускатні кульки тощо. До тваринних токсинів належать всякі бактерії та хробаки.

До зовнішніх та механічних засобів припинення вагітності

належать гарячі купелі ніг, сидячі купелі в воді, що її змішано з такими речовинами, як попіл, гірчиця, карболь, лізоль, далі введення до піхви подразнюючих речей, як мила, часнику. До цих засобів належить ще перервання родильних оболонок прутами, дротом, шпильками від волосся тощо. Також з метою зупинити вагітність жінки піднімають важкі предмети, плигають, бігають, з жагою вступають в статеві стосунки, дають собі ссати груди тощо.

Практика показала, що немає цих абсолютних речовин, ані способів, що їх жінки вживають для припинення вагітності, які були б незаводні. І буває, що вагітна жінка різними способами себе тортурює, щоб позбутись плоду, а їй це все ж таки не вдається.

Слідство має свою мету - в'яснити факт протизаконного плодозгону та закріпити його докази. Переводячи це, треба шукати речовин, що їх часто вживають для знищення плоду. Їх можна знайти в нічних шафках, в пляшках, шуфлядах. Так само треба контролювати відра, тази, підлогу, бо там може знаходитись вилита рідина, що її застосовано було для плодозгону.

Р О З Д І Л Х .

І. Статеві карні вчинки.

Статеві карні вчинки належать здебільшого до патологічних проявів. Спричинців їх зараховують до людей брутальних, дегенератів, що свою статеву жагу заспокоюють в інший спосіб, ніж його визначила природа та дозволяють закони. Способи неморального задоволення статевої жаги бувають різні. Одні звироднілі типи задовольняються ненормальними атаками на особах протилежної статі, інші знаходять насолоду, будучи в тілесному контакті з особами тієї самої статі, що й вони.

Часто супутниками статевих карних вчинків є образи, погрози, шантажі, пошкодження тіла тощо.

а/ Садисти . Це люди, що спричиняють дошкульний біль людині, з якою злягаються. Вони щипанням, вириванням волосся, душенням, коленням, раненням, навіть ножом, спричиняють своїм жертвам поважні пошкодження, а також вчиняють і вбивства.

Деякі збочені типи зазнають полегшення тоді, коли потайки вимажують одягу жінок фарбою, чорнилом або розріжуть її одягу гострим ножом, що деколи виглядає на намагання крадежу.

Деколи садизм проявляється в словах та письмі. Словами, рисунками, малюнками, шкіцями, знімками та письмом садист старається уявити собі протилежну стать, статеві зносини, звичайно, в найдрастичніший спосіб і любить вже самим видом зображеної особи.

Сліди садистичних дій можна знайти на жертві як живій, так і мертвій, а також на самому трупі. В час садистичних перверсій жертва зводить боротьбу з садистом, наслідком чого на ньому залишаються пошкодження.

Буває, що садист - вампір, любуючись кров'ю, заб'є жертву, а потім, щоб позбутись трупа, розтинає його на кусні й позбувається його частинами.

Згвалтування, це також своєрідний садизм, що проявляється в покоренні іншої особи та заспокоєнні протизаконним способом своєї статевої жаги.

Неправильно було б думати, що одна людина не може згвалтувати іншу, що для цього треба більше атакуючих осіб, бо одна людина нібито не має стільки фізичної сили, щоб довести другу людину до зносин проти її волі. Буває, що злочинець має переважуючу велику силу, якою перемагає жертву. Діється це тим більше, що перелякана, загрожена, знесилювана людина наслідком виняткових психічних переживань втрачає залишки оборонної спроможності й робиться безвільною, безпомічною істотою.

У випадку зґвалтування треба якнайшвидше віддати жертву та підозрілого лікарським оглядинам, щоб після деякого часу не втратити докази з пошкодження тіла.

З юридичного погляду зґвалтування є також тоді, коли статеві стосунки були наслідком підступу та протизаконної погрози. Буває, що злочинець підступно розбудить у своїй жертви статеву снагу та використає це для статевого акту. Улюбленим засобом для розбудження статевої пристрасти є т. зв. кантарида або еспанські мушки. Щоб жертва не спостерегла зчинку, злочинці непомітно вкидають збуджуючі речовини до їжі або навіть препарують з них цукерки.

Також гіпнотичний сон, в якому злочинний гіпнотизер накаже своїй жертві вступити з ним в статеві стосунки, не раз був використаний садистами.

б/ Масохізм – це інший рід статевих збочень. Він полягає в тому, що дегенерат сам собі спричинює терпіння та відчуває задоволення від того, що його люди протилежної статі мучать, над ним знущаються, його б'ють, наказують йому, ставлять його нище раба тощо. Саме в цій пасивності супроти протилежної статі полягає вся насолода масохіста, його статеве задовільня. Для виявлення цієї пасивності масохіст випиває навіть сеч та з'їдає послід свого статевого звержника. Буває, що жінки вишукують масохістів, щоб використати їхні збочення. З цією метою вони вмішують оголошення в пресі під замаскованими формами, як: "Жінка з вимогами великої дисципліни шукає ...". "Жінка шукає відчайдушних перемог ...".

в/ Фетишизм полягає в тому, що людина любить деякими частинами тіла іншої статі, напр., ногою, рукою, головою, шиєю, животом, або також оджею /черевиками, парасолею, капелюхом, спідницею/. Фетишиста збуджують тільки деякі частини тіла чи деякі предмети, а інші на нього не діють. Фетишист за всяку ціну старається здобути ті об'єкти, що на нього діють та в зв'язку з цим часто допускається карних вчинків.

г/ Яксгібіціонізм полягає в оголюванні якоїсь своєї частини тіла, спеціально статевих органів, перед людиною протилежної статі, до якої злочинний тип відчуває статевий потяг. До таких людей часто належать розумово хворі, як епілептики, ідеоти, кретини, а крім цього алькоголіки та морфіністи. Яксгібіціоністи вишукують жертви свого збочення на малорухливих вуличках, стежках, біля шкільних дівочих будинків, кльозетів тощо.

д/ Некроманія – це заспокоєння статевої жаги з трупами. Це, на щастя, відносно рідкі випадки. Трупи діють на психічно недорозвинених типів.

Є також випадки статевого заспокоєння збочених типів на статуях, малюнках, образах, які злочинець здебільшого нищить, або тільки пошкоджує.

Бувають також статеві стосунки збочених типів з тваринами: котами, собаками, коровами, свиньми, кіньми.

е/ Гомосексуалізм – це заспокоєння статевої жаги з особами тієї самої статі. Гомосексуалісти здебільшого відчувають огиду до природних нормальних зносин, зате їх задовольняють зносини з особами тієї самої статі, що й самі. Такі типи вишукують один одного, не раз взаємно заспокоюють свої почування та засновують клуби. Гомосексуаліст чоловічої статі, відчуваючи любов до чоловіків, сам насліджує жінок своїми рухами, виконанням праці, ношенням одєжі тощо. Гомосексуалістка не терпить статевих стосунків з чоловіком й сама його насліджує.

Слідство в справах статевих карних вчинків складне тим, що статеві стосунки відбуваються за відсутності сторонніх людей і тому переважно треба опертись на допиті потерпілої людини, яка з різних причин може скласти фальшиві обвинувачення та зізнання. Буває, що жінка складе неправдиві зізнання з помсти або для користі, а іншим разом, щоб закрити свій сором та виправдати свою позашлюбну вагітність. Допит у цих справах повинен бути якнайбільше детальний.

В одному випадку завагітнення семінаристки, дівчина, боячись батьків, заявила, що вагітність була наслідком зґвалтування, що його вчинив гімназист. Справа опинилась в суді. Семінаристка зізнала, що зґвалтування відбулося в стоячій позиції під муром інтернату. Коли ж оборонець підсудного поставив питання, як пояснити, що підсудному не перешкаджала її суконка, тоді, коли він мав чим іншим зайняті руки, дівчина відповіла, що вона сама піддержувала суконку своєю рукою. Звичайно, в такому випадку треба виключити зґвалтування проти волі жінки.

Допит свідків повинен спиратись на додаткових обставинах, що витворились при зносінах: на пошкодження тіла, хоч і тут а priori можна виключити можливості, що удавано потерпіла симулянтка навмисне покалічить себе, щоб таким чином зробити більш правдоподібними свої зізнання.

При дослідженні підозрілого заслуговує на увагу його характер, спосіб життя, уподобання, напр., пристрасне читання еротичних романів. У підозрілих часто знайдеться компромітуюча кореспонденція, порнографічні образи, малюнки, що також кидають відповідне насвітлення на особу злочинця. У слідстві треба також звернути увагу на місце, що його подала жертва, в якому відбувався злочин. В одному випадку жінка зложила обвинувачення на зґвалтування. Коли пізніше її докладно розпитали про місце, вона подала, що це було зимою в дорозі з одного міста до другого, на вантажному авті, під час їзди, яка тривала пів години. Ці зізнання здались підозрілими й вкінці виявились брехнею.

Подане свідком місце карного вчинку треба перевірити. В одному випадку двоє сільських дівчат склали зізнання, що вони бачили, як один священник зґвалтував у stodolі дівчину, подаючи докладне місце, з якого вони це бачили. Оглядини місця показали, що зізнання були брехливі, що з того місця, з якого підмовлені дівчата мусіли немов би бачити злочин, нічого в stodolі не можна було побачити.

2. Проституція.

Проституція - це постійне віддавання свого тіла принагідним людям за винагородою. Причину того, що життєрадісні та гарні дівчата покидають чесне заняття та йдуть на карні шляхи суворої дійсності, повної небезпек та страждань, - вивчають по-різному. Одні складають вину на економічні несприятливі умови, в яких ніби завжди таяться загрози злочину й деморалізації. Інші заперечують таку думку, твердячи, що серед повій є багато красунь, які легковажно поміняли багаті батьківські дома, їх добробут та любов на повне мороку й страхіття злочинне царство.

Одні й другі аргументи мають рацію, коли їх відповідно розмежувати. Окремо треба поставити причину проституції, а окремо її мотиви. Причини проституції є есенціонального характеру, бо вони криють в конституції людини, в надмірно розвиненому статевому гоні. Важкі соціальні обставини є часто збудником, що доводить низькі пристрасті до ганебних вчинків.

Проституція у всяких видах була й є у всіх народів від найдавніших часів. Одні народи допускають її більше, інші стараються її поборювати. Проте, не зважаючи на найбільші зусилля, ні одній державі не пощастило вивести проституцію з життя.

В наші часи багато держав дозволяє явну проституцію, при якій повії мають дозвіл на публічні дома розпусти. В інших країнах проституція є таємна, без права на публічні дома. Обидва роди проституції мають добрі та погані сторінки. В публічних домах повію більше контролюють, зокрема з санітарного погляду. Одначе, побудування публічних домів, щоб помістити в них всіх повій, потяглоб за собою витрату великих коштів. Проти скупчення повій у домах промовляє ще й те, що до обслуги великих кількостей повій треба мати велику кількість обичаєвої поліції, а це також було б сполучене з витратами на поліцію, яка вже наперед була б призначена на припиняючу службу. Дехто слушно зауважує, що заведення касарняних систем потягнуло б багато жертв з боку повій, з яких деякі з нужди віддаються розпусті тільки деякий час. Така повія,

попавши до касарні, не легко знайшла б поворот до морального життя.

Крім "фахових" повій, що постійно торгують своїм тілом, є ще принагідні повії, що роблять це тільки час-від-часу, вибираючи дуже добрих клієнтів, переважно чоловіків найбагатших верств. Це будуть т. зв. метреси, кокотки, приятельки "джентельменів" у театрах, казино, на перегонах тощо. Ці розкішні дами, присвятивши своє життя на службу Венері, зовнішнім виглядом не дуже відрізняються від чесних жінок. Вони, буває, часто походять з артисток незначних театрів та мають товариську вдачу.

Всі повії є хворобливим дошкульним наливом на суспільному організмі. Вони є збудниками та розсадниками злочинів. Відповідно до вимог свого способу життя, вони неправдомовні, люблять зловживати алкоголем та ніотиною й вчиняти карні вчинки. Вони самі або при допомозі своїх спільників обкрадають клієнта, а зокрема тоді, коли він впившись не пам'ятає, скільки грошей витратив на пиятику. Крім цього, повії вимушують від клієнтів матеріальні користи, загрозивши їм компрометацією, аліментацийними скаргами, донесеннями з причини намови до перервання вагітності тощо.

Біля проституток жирують люди, подібні до них самих своїми характерами. Це т. зв. сутенери, альфонси, - типи, що, ставлячись зневажливо до чесної праці, - живуть з прибутків своїх коханок. Ці типи переважно знаходяться виключно на утриманні повій, а інколи мають ще якесь незначне заняття, напр., білетера в кіні. Деколи альфонси займаються крадіжкою, вломом, фальшуванням документів та іншими карними вчинками. Коли вони попадають до арешту, повії скучають за ними, стараються їх ратувати, наймають оборону, шукають фальшивих свідків, носять до місця арешту їжу та куриво й довго вичікують під тюремними ворітьми, щоб хоч побачити свого коханця. Буває, що повія невірною заявою перед владою, що вона вчинила карну дію, за яку затримали її коханця. Коханець є паном повії, її володарем. Він забирає весь її дохід, безжалісно її б'є, а вона все це переносить з дивною покорою та відданістю, і вимагає від коханця тільки безумовної вірності. За знехтуване кохання повія готова до найбільшої помсти. В першому пориві помсти вона не заважається донести поліції про злочини коханця, хоча пізніше, заспокоївшись, жалкує над своїм вчинком і старається відкликати свої заяви. Звичайно паразитарне життя цього роду коханців, що живуть на рахунок чужої розпусти, є небажаним явищем, яке в наші часи закони забороняють під загрозою карних санкцій.

Повія продовжує свою розпусту, поки не "зліняє" її врода, якою вона манить своїх клієнтів. Через роки, знищена розпусним життям, зруйнована невгодами, пиятикою, хворобами, вона перестає бути привабливою та пожаданою й через це втрачає своїх гостей й заробітки. Тоді вона перестає торгувати своїм тілом і допомагає торгувати чужим та з цього бере якусь користь. Вона намовляє і зводить інших до розпусти та полегшує їм, відступаючи принагідним коханням кімнати на визначені години, а коли здобуде відповідні фонди - засновує дім розпусти.

Проституція, байдуже в яких вона видах, - це завжди трясовиння, з якого буйно виростають ганебні, каригідні вчинки.

3. Додаток.

В карних і цивільних процесах буває деколи потреба вивчити, чи дівчина до часу статевих стосунків з підсудним чи пізніше не була ніким займана. Буває іноді потреба вивчити, чи дівчина взагалі не була займаною. Доказом в цій матерії є жіночі статеві органи. А саме: отвір піхви у незайманих дівчат перетятий складкою, що її звуть дівочою перетинкою / яка найчастіше має форму півмісяця, а деколи оточує вхід у піхву в формі кільця. При вступі в статеві стосунки перший раз дівоча перетинка ривається, і з неї залишаються тільки мало помітні сосочки.

Треба знати, що існування нерозірваної дівочої перетинки

- це ще не безумовний доказ того, що дівчина не мала статевих стосунків, бо деколи перетинка буває така сильна та еластична, що вона при статевих стосунках не розривається.

З другого боку, зруйнування дівочої перетинки не є абсолютним доказом, що дівчина мала статеві стосунки, бо деколи перетинка буває дуже слаба і легко розривається в наслідок незначних травм, як механічного тертя в час їзди на велосипеді та коні, або в наслідок гімнастичних вправ, а також наслідком деяких хвороб.

В судовому процесі буває деколи питання, чи вживання антиакцепційних, тобто охороняючих перед вагітністю, засобів робить неможливим запліднення. В цьому питанні в різний час погляди розходилися. Одні вважали, що використані при статевих стосунках антиакцепційні засоби, чи то з боку чоловіки, чи з боку жінки, унеможливають запліднення, інші заперечували це. Тепер в науці переважає погляд, що запліднення може наступити, хочби одна з осіб, що мають статеві стосунки, або навіть обидві разом згаданим способом забезпечились перед наслідками небажаної вагітності.

Не рідко зацікавлена особа піднесе на суді питання неплідності своєї або іншої особи. Це питання науковими медичними методами вдається вияснити без ніякої помилки.

Р О З Д І Л _X I_.

КАРНІ ВЧИНКИ ПРОТИ МАЙНА.

1/ Крадіж.

З поміж усіх карних вчинків крадежі трапляються найчастіше. Правда, вони не всі доходять до відома влади, бо одні потерпілі, припускаючи, що вони загубили вкрадену в них річ, не зголошують крадежу, іншим при крадежах предметів малої вартості не оплачується клопотатися цією справою, а є й такі, що соромляться признатися, що їх обкрадено, зокрема тоді, коли це було серед компромітуючих обставин, напр., в домі розпусти.

Крадіж, яка полягає в забранні чужого рухомого майна проти волі власника, є найбільш примітивним карним вчинком. Далі складнішими вчинками є ошукаństwo, вимушення, лихва тощо.

Причина крадежі лежить в природі людини. Вульфен назвав це інстинктом все мати. Такий інстинкт є в злодія сильно розвинений, так само як у малої дитини, яка також хоче мати все, що їй подобається, не визнаючи нічийих прав. Злодій переважно не задовольняється вкраденим предметом і краде знову, хочби цих речей він і не потребував. Він без вагання вкраде й мільйон, хоча стільки грошей йому не потрібно. Сама потреба мати деякі предмети не є виключною причиною крадежу, бо в інакшому разі всі люди мусили б бути злодіями. Кожна людина має потреби, які постійно існують, бо, заспокоївши одну потребу, людина відчуває іншу, напр., купивши велосипед, людина хоче придбати мотоцикл; здобувши його - хоче мати авто і т. д.

Льомброзо цитує зізнання злодія, якого він, як знаємо, називав ембріональним: "Якщо маю сказати, чому я краду, - не знаю. Краду, щоб збагатіти? Ні. Краду, щоб гуляти? Не знаю. Очевидно, я чую певний рід сили, що її юристи називають непереборною. Коли здобуду здобич, виникають у мене гризоти сумління і мучать мене та знушаються наді мною, не дають спокою". Вульфен дає такий приклад. Злодій сидить в ресторані за пивом. В певний момент він спостерігає на вішалці накидку і солом'яний капелюх. Нагода вкрасти чудова. Злодій не може витримати. Його серце жвавіше стукає, він нервується. За хвилину кличе кельнера, платить рахунок, а, виходячи, забирає чужий плащ та капелюх, хоч ці речі йому зовсім непотрібні.

Мотиви крадежу бувають різні. Дуже часто збудником крадежу є погані матеріальні обставини, чи відсутність здобути крадене добро іншим способом. Іноді, бажання - пристрасть здобути улюб-

лену річ буває така могутня, що людина стає злодієм, не дивлячись на свій поважний вік, стаж праці чи покликання. До предметів, що збуджують таку жадобу мати їх, належать, напр., рідкі поштові марки, унікати славних мистців, книжки тощо. В літературі можна знайти чимало прикладів такого крадежу, заподіяного багатими високодостойними особами, напр., професорами університетів, не диво, навіть професорами теології. Цікаві в цій справі приклади опублікував в Архіві для кримінальної психології Кленц. Він подає там, як приклад, французького громадянина, італійця з походження, Лібрі. Цей великий вчений минулого століття, професор математики ще від 20 року свого життя, член французької академії наук, історик і письменник, — все своє життя крав книжки і тільки таким чином здобув найбагатшу бібліотеку, яку колинебудь людина може мати. Він продав її пізніше досить дешево, за 200.000 франків. Коли було виявлено цю крадіж, тоді різні бібліотеки почали зголошуватись по свої книжки. Флоренція і Піза були тоді викупили свої покраджені книжки за 575.000 франків. Це не виключний приклад. Можна навести багато велетнів науки й мистецтва, що, оточуючи свої імена ореолом слави, не змогли "побороти" свого інстинкту крадежі. Але це, на щастя, випадки рідкісні. Найчастіше злодій, — це син найнижчих суспільних шарів. Він народився та зростає в сутережах, у фабричних домах та змалку приглядаючись до академії злочину, помалу, але послідовно, вивчився на фахового злодія.

Фахові злодії здебільшого вибирають собі один рід крадежу, в якому вони спеціалізуються. З цього погляду злодіїв можна поділити на різні категорії: на кишенькових, мешканевих, крамничних, готелевих, багажних, грошових. Є ще такі злодії, спеціальність яких — це крадіж клейнодів, велосипедів, грошей з скарбонка тощо.

а/ Кишенькові злодії, або як їх називають ще долинярі — це найчисленніша група злодіїв, яка до свого діла не потребує ніякого приладдя чи особливих приготувань, а потребує тільки спритності та спокійних нервів. Їм найзручніше красти в тих місцях, де скупчується багато людей: біля поїздів, трамваїв, театрів, кіна, цирку, білетових кас, а також на всякого роду змаганнях, похоронах, вічах, маніфестаціях. Натопв людей полегшує під кожним оглядом крадіж. Серед товпи легше витягнути з кишені предмет, бо тоді людина розгублена та забуває берегти своє добро. В збірноті злодієві легше втекти. Дуже часто буває, що злодії навмисне роблять штучний стиск, в час якого один з них зручно здобуває з кишені заздалегіть наміченої жертви гроші, годинник тощо.

Штучний натопв злодії роблять в різний спосіб. Буває, що вони за допомогою певної кількості спільників тиснуть до трамваю або до каси і притискають жертву; іншим разом вони творять натопв в той спосіб, що один з спільників прокидається хворим і вдає, що має епілептичний напад; він падає, труситься, а біля нього збираються в натопв цікаві люди. Деколи злодії вдають, що б'ються або показують веселі штучки і цим способом зупиняють біля себе людей. Штучне збіговище чи стиск — це один з дуже частих трюків, що його злодії використовують для своїх злодійських маніпуляцій.

Злодії вибирають об'єкт крадежу випадково, але найчастіше вони хочуть знати, чи їх зусилля не будуть даремні. Тому вони стараються довідатись, чи людина, яку вони намітили обікрасти, має при собі вартісні речі, особливо гроші та золото. З цією метою вони слідкують за людиною. Буває, що вони стають поруч жертви біля каси, й коли вона витягає гроші, непомітно заглядають в її гаманець. Іншим разом спільник дуже чемно спитається жертву, котра година, і таким чином упевниться у вартості годинника.

Технічно злодій краде з кишені таким чином: два пальці, а саме середній та вказівний, які в злодіїв добре розвинені, всувають у кишеню і неначе кліщами, добувають речі, при чому спиною руки відсувають кишеню від тіла, щоб людина не почула, що тягнеться предмет. Свої пальці кишенькові злодії намазують

гліцериною, вазеліною, кремом, або іншим жиром, щоб вони були гладкі.

Буває, що кишенькові злодії розрізують кишені. Це вони роблять за допомогою бритви, гострого ножа, маленьких ножичок тощо. Приладдя для розрізання злодії стараються непомітно сховати. Для цього вони мають спеціальні перстені, в яких можуть примістити дрібні гострі предмети, навіть ножички. Деколи шматок ножика від бритви вони примішують в нігтях пальця. Це роблять злодії тому, щоб непомітно розрізати кишеню, а коли на них впаде підозріння, — щоб могли показати, що вони нічого не мають в руках.

Злодії — це добрі психологи. Вони, крадучи, стараються відвернути від себе увагу присутніх та зацікавити їх, включно з самою жертвою, якимсь цікавим видовищем. З цією метою вони роблять т. зв. стіну, яка полягає в тому, що спільники починають сварки, бійки, пияцькі сварки, вдають раптове захворювання тощо.

Кишенькові злодії, що обкрадають в поїздах пасажирів; часто перед тим засипляють їх, бо так легше людину обікрати. В поїздах злодії використовують для допомоги спільничок, елегантних красунь, які нав'язують з пасажиром милу розмову та розважають його, а тим часом злодій — спільник, який увесь час вдає, що спить, обкрадає зайнятого розмовою пасажира. Деякі злодії використовують ще штучні руки, які в них складені на колінах, а крадуть природними, схованими під накидкою або під плащем.

Вкрадену річ злодій старається якнайшвидше передати іншій особі, щоб тоді, коли його впізнають, йому не могли довести вини. Тому він при першій нагоді передає речі своїм спільникам, які висідають на найближчій станції. Передача вкраденої речі також вимагає обережності. Це роблять різним способом залежно від обставин. Деколи злодій делікатно опускає вкрадений предмет на долівку, а його спільничка, навіть та, що розважала пасажира, притягає його до себе ногою чи пальцями, а потім забирає.

Велика спритність кишенькових злодіїв, їх знання психології людини, холонокровність та вправність, яку вони здобули здебільшого ще з малку, надзвичайно утруднюють викриття справи. Це зробити тим трудніше, що злодії змінюють місця, їдуть раз — у-раз далі, в нові околиці, де їх не знають, а якщо навіть їх пізнають, — то вони, не маючи при собі вкрадених речей та злочинного знаряддя, прикидаються неповинними, домагаються вяснити їм причину їх затримання та вимагають негайно їх виправдати.

б/ Мешканеві злодії — це холонокровні сміливці, що дурно вбрані, приготовані на безліч викрутів, з течкою або іншими предметами в руках, ідуть як ділові люди від мешкання до мешкання, шукаючи такого, в якому нікого немає. Вони дзвонять чи стукають у двері, а коли хтось виходить, дуже чемно перепрошують за помилку, або про щось байдуже запитують.

Деколи вони стараються довідатись від дворників, що часто бувають їхніми спільниками, або від невірних служників про те, коли господарів немає в хаті, яку вони намітили обікрати. Іноді мешканеві злодії викликають телеграмою власників вілли до іншої далеко віддаленої місцевості, а самі елегантно вбрані, в циліндри, білі краватки, рукавички в'їжджають до його двору, ідуть до кімнат та, поводячись там як гості, забирають коштовні речі.

Закриті шафляди і шафи злодій без особливого зусилля відкриває витрихом, або підважує двері штабкою заліза, долотом, а коли це важко зробити — тоді відбиває задні або спідні дошки шафи. Якщо треба вибити шибку, злодій зробить це дуже зручно та тихо. Щоб не було чути брязкоту робитого скла, злодій намазаною клеєм або якоюсь липкою мастю ганчіркою видавлює шибку. Ганчірка приглушує дзвенкіт розбитої шиби й тому вона тихо випадає.

Мешканеві замки злодії відкривають ключами, витрихами, обценьками, кліщами, майзлями тощо. Це знаряддя вони ховають у рукавах, парасолях, рукавичках та шапках. Деколи злодії відкри-

вають двері примітивним приладом, т. зв. уістіті. Це бляшка, якою злодій обертає ключ, який стримить в замку від середини кімнати. До цього додаються також тонкі щипчики, схожі на пінцет.

Злодії вбираються до хати через вікна та балкони, приставивши до них драбину, хочби навіть ішлося про вищий поверх. Таким чином, гангстер Гауптман вбрався до мешкання Лінденберга за допомогою дерев'яної драбини, що її привіз автом. Фахові злодії використовують для цієї справи спеціальних драбинок, зроблених з шнура, які закидають на балкон. Також злодії вдряпуються до чужого помешкання ринвами, або переходять до нього з суміжних домів широкими даховими карнизами.

Зустріти мешканцевого злодія в момент, коли він обкрадає кімнату або залишає її, втікаючи із здобиччю, небезпечно, бо тоді злодії рішені приголомшити людину чи навіть вбити її, вдавшись сильним предметом.

в/ Крамничні злодії - це здебільшого жінки. Чоловіки рідше займаються цією спеціальністю. Крадіж виконують так: в означених відступах часу входить до skleпу кілька жінок, чепурно одягнених дам, і вибирають собі до вподоби крам чи речі. Користаючись натовпом чи зайнятістю обслуги, яка обслуговує своїх клієнтів, ці пані крадуть вартісну річ і, закупивши якусь маловартісну річ, або й нічого не вкупивши, виходять з крамниці, а під плащем, спідницею, глибоких кишенях або зарукавках виносять вкрадене добро. Деколи сприт злодія полягає в тому, що він приходить до skleпу з важким сильно зв'язаним пакунком, який у дійсності порожній. До цього пакунку злодій через таємний отвір вкидає вкрадене добро. Деколи злодії кладуть на показаний їм товар дитину, а забираючи її, "не хотючи" беруть товар, що на ньому сиділа дитина. Крамничні злодійки використовують інколи приправлені руки, що їх тримають на ляді, а природними, захищеними під одежею, непомітно крадуть.

Бувають також ще інші підступи. Злодії заїзджають під крамницю гарними підводами з служниками. Вдаючи дуже заможних, вони вибирають в skleпі речі, питають купця про якість товару, велять запакувати вибраний товар і просять відіслати його до гостиниці, в якій вони мають доплатити решту. Розчаровання в купця настає тільки тоді, коли посилка вертається назад, бо під цією адресою не живуть його клієнти. Після цього купці спостерігають, що в skleпі вже немає показуваних цим "добродіям" товарів.

Злодії заходять деколи непомітно до крамниці, а скориставшись з неуваги продавців, крадуть гроші з кас. Крадіж виконують в той спосіб, що платять при касі більшим банкнотом і, забавивши касірку, беруть під неї решту, затримуючи банкнот, або домагаються більше грошей, мовляв, вони дали банкнот на більшу суму. Щоб мати певність, що в касі знаходиться банкнот на цю суму, їх спільник, на коротко перед крадіжею, платить в касі рахунок за закуплені дрібниці таким банкнотом, одержуючи, очевидно, здачу.

Часто обкрадають крамниці в неприсутності їх власників і персоналу, вломившись туди крізь двері, суміжну стіну, стелю або підкопом. Такий влом вимагає багато праці, але зате злодії виносять багато добра. Цього роду крадіжжі бувають переважно в нічну пору, здебільшого з суботи на неділю.

Багато є випадків крадіжжю рано-вранці. Злодії за деякий час перед відчиненням крамниць вдираються до середини, запалюють світла та, поведуються тут як господарі, що прийшли раніше впорядкувати skleп, крадуть.

Обкрадання вітрин в магазинах - це вже спеціальність хлопців. Така босачня витягає товар пачками через нижній отвір вітрини.

Від обкрадання магазину обороняються відповідним освітленням приміщення, розміщенням в магазині великої кількості дзеркал, в яких з кожного боку можна спостерігати за клієнтами. В багатших крамницях призначений окремий співробітник, виключно

завдання якого - спостерігати за клієнтами. Щоб оберігтись від крадежу, не розкладають перед клієнтами багато добра, а по черзі показують предмети один за одним, відразу ховаючи товар, що не відповідає вимогам клієнтів і не обслуговують рівночасно більше як одного клієнта. Від нічного крадежу обороняються тим, що вміщують в магазині алярмові дзвінки та наймають службу, яка писльнує sklep цілу ніч. По більших містах бувають спільні сторожі для певної кількості крамниць. Щоб утруднити злодіям нічний крадіж, в крамницях засвічують уночі світло.

г/ Готелеві злодії - це окремих тип спеціалістів. Їх називають "щури". Вони для свого діла використовують усякі сміливі трюки. Часто вони мешкають у готелі, щоб пізнати його обстановку. Деякі злодії не вивчають заздалегіть звичаїв, що панують в готелі, а заходять сюди під вигаданою причиною, напр., як комуністичні, електромонтери, послугачі тощо. Вони заходять в квартиру гостей, вдають, що виконують якусь роботу, а при нагоді крадуть. Буває, що такий сміливець розраховує на те, що в кімнаті нікого немає, або мешканці сплять, і йде відважно від кімнати до кімнати, шукаючи нагоди чогось вкрасти. Заставши когось в квартирі, злодій чомо перепрошує, мовляв трапилася помилка й з низьким поклоном підходить, або, коли вдає службу, попросить деяких вияснень, питається про бажання гостя і відходить. Буває, що злодії усипляють гостей, найчастіше хлороформом, а не раз, вдаривши твердим предметом в голову, приголомшують їх, а інколи й вбивають.

Деколи готелеві злодії діють організованими батагами, обкрадаючи в один час всі гостинниці однієї місцевості, а після такої операції переїзджають до інших міст.

Готелевих злодіїв зараховують до міжнародних злочинців. Вони часто знають багато чужих мов і країн та являють велику собою небезпеку для суспільної безпеки не тільки якоїсь однієї держави, а навіть багатьох країн.

д/ Багажові злодії займаються викраданням багажу, особливо з возів. Такі злодії, скориставшись чемністю візника, присідають на віз, а коли візник на деякий час відійде від воза, вони забирають з воза товар і втікають. Для крадежу злодії ще деколи використовують легкодушність візника, що не стереже за своїм возом. Вони йдуть за возом і прямо стягають з нього речі. Це роблять особливо тоді, коли підвода з'їжджає з гори. Використовуючи те, що візник зайнятий їздом, не дивиться на віз, злодії скидають з нього товари в придорожні рови, а коли віз від'їде - втікають з товаром. Часом вони засідаються в лісі в рові, ждуть підводу й вбивають візника.

Буває, що злодії змовляються з несовісним візником й за його згодою крадуть чуже добро. Візники та шофери також бувають самостійними злодіями. Вони систематично викрадають потрохи товару з кожного пакунка, бочки та мішка, хочби він був і запломбований. В цьому останньому випадку вони крадуть через невеликий отвір. Вони також крадуть вугілля та дерево й інше невелике добро, забираючи з нього насправді небагато, але беручи систематично.

До багажового крадежу зараховується ще обкрадення залізничних вагонів. Цього роду крадежі - це також щоденне явище, зокрема в часи загального зубожіння, під час війни. Злодії крадуть одинцем, невеликими гуртами, або великими організованими групами. Місцем крадежі бувають товарні станції або відкритий залізничний шлях, що на ньому зупинився вагон з вугіллям, деревом, картоплею, збіжжям та іншим добром.

У випадках вагонового крадежу треба перешукати куші, рови, заглибини й інші недоступні місця навколо місця крадежу, бо в таких місцях злодії деколи ховають викинений з вагону товар. Злодії діють також на дуже широких просторах. Вони сідають до вагону і в час їзди викидають з нього товари.

Меткі та відважні злодії часто крадуть товар, зголосившись по нього явно в урядовця на станціях чи на пошті, але з фальшивими довідками.

е/ Горищеві злодії - це, як каже назва, ті, що тереном своїх вчинків вибрали дахи /горища/. Тут буває переважно білизна, а часто бувають і інші речі. Злодії добираються туди, розбивши замок або відкривши його витрихом. Коли будинок стоїть в безперервній черзі з іншими, - тоді злодії отвором в даху свого дому вилізлять на дах і, йдучи по ньому, заходять на чужі будинки, а також отвором входять на горище, крадуть і цим самим шляхом повертаються додому.

В одноповерхових відокремлених будинках злодії заходять на горище за допомогою драбини.

є/ Підвальні крадіжки бувають найчастіше восени й зимою, зокрема перед святами. Тоді в підвалах повно всякого цобрива, приготовленого на зиму або на свята. До підвалів злодії добираються розбивши замок, що звичайно в цих місцях буває невеликий і неміцний, або вирвавши скобку, на якій висить замок. Деколи злодії добираються туди підкопом. Про техніку цього влому буде мова окремо.

ж/ Обкрадання предметів з вікон і балконів. В декого є звичай переховувати деякі речі, навіть продукти, на балконі, або завісивши на вікні. Зокрема в час передсвяткових приготувань на вікнах і балконах лежить чимало різного добрива. Це використовують злодії й крадуть ці речі, приставивши драбину, або просто протягнувши шнурок, що ним прив'язані речі чи, врешті, зачепивши та скинувши їх довгою жердкою.

з/ Злодії клейнодів - дуже проворні і холонокровні. Вони здебільшого гарно одягаються, чепурні, вміють добре поводитися і справляють враження людей з доброго товариства. Ці злодії гарними автами або підводами під'їжджають до магазину і в ньому крадуть, використовуючи різних хитрощів. Не раз вони дуже вміло замінюють вкрадений предмет і на місці дорогого предмету залишають маловартісний або фальшивий. Деколи вони причіпляють коштовну річ, яку їм дав купець оглянути, до ляди на куснику воску, а їх спільник, зайшовши до склепу за якоюсь дрібницею, хоч би й жебраючи, забирає її з-під ляди.

і/ Про крадіж велосипедів треба згадати стільки, щоб знати, що крадені велосипеди треба шукати в велосипедних магазинах, на ярмарках, на торгах та в усяких механіків. Крадіж велосипедів трапляється дуже часто, бо вона не вимагає багато праці та довгих і складних приготувань.

ї/ Обкрадання скарбничок. Є спеціалісти, які вміють обкрадати скарбнички з грошима, головним чином по церквах. Вони витягають гроші з скарбнички паличкою, помазаною клеєм, до якого прилипає монета. В цього роду злодіїв треба шукати грошей, помазаних клеєм, а також паличку, що служить для добування монети, і клею.

й/ Домашній крадіж. Під цим крадежем треба розуміти крадіж, вчинений невірними служниками, здеморалізованими членами родини тощо. Вони крадуть здебільшого небагато, але зате постійно, систематично, і тому такий дрібний крадіж важко відразу помітити та зорієнтуватися в тому. Крадучи, такі злодії таорять деколи фальшиві познанки проти невинних осіб, самі вдаючи дуже вірних і чесних людей. Об'єктом крадежей бувають не тільки речі першої потреби, а також дорогоцінності. Буває, що злодій спеціально стає до когось на службу з наміром пізніше обікрати, або посилає туди свого спільника, щоб в той спосіб полегшити собі крадіж. Іноді злодії вдають, що закохуються в наймичку, здобувають її вірність та симпатію, щоб використати їх пізніше для крадежу.

Якщо служники чи служниці витрачають на свої розваги та предмети більше грошей, ніж вони їх заробляють, - це завжди насуває підозріння крадежу. Чоловіча прислуга краде, щоб таким чином здобути гроші на пиятику, карти, платну любов, а жіноча щоб мати гроші на одяги та інші жіночі потреби.

к/ Крадіж з забобону. Є злодії, що крадуть з забобону. Вони вірять, що вкрадене добро принесе їм щастя. З забобону крадуть всякі предмети та тварин: курей, собак, котів, полотно, а навіть шнурок, що на ньому повісився вішальник, або зброю, що нею самогубець вкоротив собі життя, бо вірять, що це принесе їм щастя.

Говорячи про різні категорії злодіїв, слід згадати ще про малолітніх злодіїв. Молодь, що починає сходити на манівці, починає від малих скромних початків, від дрібних крадежей в себе в хаті, в школі, в крамницях шкільного приладдя, книгарнях тощо. Коли це буде молодь з злочинного оточення, то її вже в шкільному віці використовують злодії для допомоги в своїх операціях; посилення пролізати до пивниць або комор вузьким отвором, крізь який може протиснутися тільки дитина, до сторожі, коли злодій краде тощо. Такий злодійчук, привчаючись до крадежі, краде паркани на підпал, або пугілля з возів. Від цих скромних початків злодійчук переходить до поважніших вчинків. Він іде на вулицю і краде з страганів, вириває в жінок з рук торбинки, з якими потім утікає. Такого злодійчука можна скрізь найти на вулиці, в трамваях, на базарі, на ярмарках, в поїзді. Вони всюди постотливі, веселі, аж до зухвалости, та готові до крадежу і всяких несподіванок. У них іноді крадіж і зухвалі вихватки – це спорт, це пристрасть.

В Америці до боротьби з такою пристрастю використано цю саму пристрасть. А саме, коли одні злодійчуки крали по станціях та виривали в жінок з рук торбинки, інших таких самих дітваків намовляли висліджувати цих перших і їм перешкаджати в злочинах. Розбудивши в дітей захоплення цією забавою в вишукуванні злодіїв, поліція мала дуже добрі результати.

2. Слідство в справі крадежу.

Викрити крадіж не завжди легко. Найкращим доказом крадежу є знайдені речі або знаряддя, що послужили для виконання крадежу. Тому рекомендується якнайскоріше зробити ревізію в підозрілих осіб і в тих місцях, що в них можуть знаходитися вкрадені речі. Підозрених у крадежі треба якнайскоріше затримати. Помічників у крадежі знайти далеко легше, ніж самих виконавців, бо помічники не крадуть, а, виконуючи другорядні дії /заговорування купця, штучне витворювання сварок, змилювання слідів тощо/, не мають особливої потреби ховатися.

При трусі в помешканні злодія можна знайти багато дрібних речей: рукавичок, ключів, хусточок з різними ініціалами, портфелів, що походять з обкрадених кишень.

Речі треба шукати там, де вони по своїй природі й призначенню можуть знаходитися, напр., дрібні дорогоцінності – в касетках. Деколи злодії добре заховують дрібні предмети. Вони проковтують їх, ховають у жіночих гігієнічних перев'язках, в статевих органах та інших заглибинах тіла. Ці речі можна побачити при пересвітлюванні рентгеном.

Шукаючи вкрадені речі, не можна забувати про пасерів, що завжди є із злодіями у близьких відношеннях. Злодії часто віддають вкрадені речі пасерам, а також до заставних домів, до пральні, фарбарні, варстатів тощо, беручи на ті речі квитки, переховувати які далеко зручніше, ніж крадену річ. Тому при трусі треба шукати таких квитків.

При ревізії треба обов'язково дивитись й шукати не тільки ті предмети, про які ми знаємо, що їх покрадено, а також треба шукати інші крадені речі, які могли б бути у злодія, бо вони компромітують його, і завдяки виявленню їх злодій може признатися до крадежу. В одному випадку мешканцевого крадежу, в якому було покрадено тільки одягу, поліцист шукав крадені речі взагалі, а не тільки одягу, і знайшов у вазонах обмотані ватою золоті годинники, а в печі інші цінні речі, хоч шукання цих речей зовсім не було метою ревізії. Так знайдені предмети кинули проти підозрілого нове поважне підозріння, і врешті йому було доведено злодійство, до чого він без доказів не хотів признатися

й не признався б.

Не завжди крадені речі вдається знайти у правопорушників. Крадені речі деколи бувають у людей, що набули їх, не знаючи та не припускаючи про їх походження. Буває також, що злодій підкине вкрадену річ неповинній людині, щоб спрямувати проти неї підозріння, і тим самим відвернути його від себе.

Злодії намагаються якнайскоріше позбутися вкрадених речей. Бажання швидко одержати гроші, щоб могти за них забавлятися, не дозволяє їм довго переховувати крадене добро, що зрештою також і небезпечно. Коли ж однак, злодій вирішив переховати вкрадені речі, тоді він добре береже свій скарб, ховає його в дуже захищеному місці, знаючи, що коли в нього знайдуть товар, то він матиме велику мороку. Вкрадені речі, коли вони малі, злодії найчастіше закопують десь в лісі, в яругах, гаях, в чистому полі, обгортаючи їх у ганчірку або вату, насичену нафтою або якимось жиром та захищавши в металеву або дерев'яну коробочку, після того закопують. Куш, горбок, більш-менш помітний камінь, дерево і подібні об'єкти служать злодієві для того, щоб запам'ятати місце схову речей. Крадені речі ховають також у печерах, тунелях, на горищах за димарями, під бальками криш старих покинутих будівель тощо. Бувають трагічні моменти, коли злодії не можуть знайти місце схову своїх речей, бо околиця в наслідок якихось подій змінилася і розпізнальні знаки було усунено. Із злодіями замикають деколи у в'язниці урядовців поліції, яким злодії, не знаючи про їх завдання, звіряються про те, де вони заховали крадені речі. Деколи злодій звіриться про місце схову злочинцям співв'язням, а ті, дочекавши скоріше волі, викрадають сховані речі.

З. В л о м.

Влом та приготування.

Вивчити техніку вломів – дуже важлива справа, тим більше, що влом буває не тільки при крадіжках, а також при нападах, вбивствах, підпалах, пошкодженнях чужого майна тощо.

Влом полягає в фізичному усуненні перешкод, що охороняють якесь добро: замків, дрючків, стін, залізних кас тощо.

Проведення влому вимагає великих зусиль, що часто перевищують виключні можливості однієї людини. Тому вломник використовує спільників та помічників. Одні з них мають окреме завдання – спостерігати обставини, щоб вибрати найбільш відповідну пору та місце для влому, а інших використовується для виконання самого влому. Такі спостерігачі під усякими видуманими приводами, напр., вдаючи жебраків, електромонтерів, перукарів, контролерів, водоводів, коменярів – ідуть на місце, де заплановано перевести влом, і ґрунтовно вивчають обставини. Вони запам'ятовують собі кількість кімнат, їх розміщення, кількість дверей та куди вони ведуть, в який бік відкриваються, які в них замки, кількість вікон, спосіб їх закривання тощо. Так уважно та ґрунтовно спостерігають вони всі обставини, які можуть мати значення при вломах. Інформації про звичаї, що панують в мешканні, зокрема про час і місце перебування господарів, – злочинці здобувають від служби та сторожів, яким деколи навіть платять за це. Буває, що для кращого спостерігання вломники наймуть окреме для цього мешкання поблизу місця влому. Підкупивши невірних служників або канцелярійний персонал, злочинці мають змогу поробити на місці влому пляни. У таких випадках на місце влому прийде поглянути сам виконавець.

На селах завдання розвідки для вломників далеко легше. Там низькі хати, куші, сади, плоти тощо полегшують це завдання.

Крім спостерігання розвідка має ще завдання усунути деякі перешкоди, що можуть стати на заваді: собак, декого з служників. З собакою вломники не мають багато мороки. Собаці кидають кусник отруєної ковбаси або відводять її на шнурку, що на ньому була прив'язана гоняча сучка. За цим шнурком подразнена

статеву собаку, хочби як вірна, побіжить, навіть не гавкнувши. Так само меч гонячих собак, що нею злочинці поливають собі штани, надається для того, щоби відвести собаку.

Важливе завдання правопорушників – це позбутися з об'єкту влому мешканців, сторожів тощо. Для цього вони використовують всяких способів: висилають видумані любовні листи, що в них починають зустрічі в далеко віддаленому від влому місці, висилають депеші з повідомленням про важку хворобу, нещасний випадок або смерть дорогих мешканцям дому осіб, квитки на імпрези, фальшиві судові повістки, в яких викликається їх на суд тощо. Невірних служників розвідка підкуплює і вони в час влому поведуться пасивно, а для замилення слідів навіть дають себе зв'язати, заткнути собі рота, навіть покалічити, щоб таким чином відвернути від себе підозріння.

Дивлячись на велику підготовку ролі розвідки, отже не можна на про неї забути в час слідства, бо якраз вона може бути точкою зацепу, що від неї буде змога почати вишуквати справу. Не можна також поминути домашніх служників, хочби вони здавалися дуже вірними чи навіть пошкодженими вломом.

Слідство має свою мету – зайнятися виясненням справи листів, що ними було відтягнуто з місця влому людей, та зайнятися підозрілими сусідами, що поселилися недалеко від місця влому, тим більше тоді, коли вони незабаром після влому позникали в підозрілий спосіб.

Виконання влому. Для виконання влому злодій підбирає найвідповіднішу для цього пору: довгі осінні й весняні ночі, коли не світять ні місяць, ні зорі, та час, коли господарі вийшли з дому до театру, кіна, на весілля тощо. Немає окремої пори для влому. Найбільше, однак, виконують його вночі, між третьою та четвертою годинами.

Вломники – це неустрашимі, сильні натури, що не визнають перешкод. Вони вміло вбираються до хати даховими карнизам, ринвами, балконами, куди вилізуть закинутими ливами або драбинами. Шиби відштовпують вони ганчіркою, намащеною клеєм, або чимось липким, що при випаданні шиби приглушує небажаний брязкіт.

До закритого приміщення вломник може добратися дверима, вікном, поробленими дірками в стіні, стелі або підкопом.

Люди охороняються від правопорушників, замикаючи двері на замок, колодку або беручи на засуву двері. Проте, ні один з цих способів, ні всі три разом взяті, не можуть захистити людину від шахових вломників, бо вони без великого труду зможуть усунути всі перешкоди. Двері вломники відкривають всякими способами, залежно від роду дверей та замка в них. Подвійні двері, замкнені замком, який міститься в середині дверей, прикріплених до футрин засувками, злодії відкривають в той спосіб, що одну половину дверей втискають коліном або рукою легко в середину, а щилиною, що виникла між двома половинами дверей, втискають гачок, долото або якийсь інший твердий предмет і ним стягають засувки, що прикріплюють двері до футрини. Стягнувши таким чином верхню та нижню засувку, вони легко відкривають двері, коли їх потиснуть в середину, хочби навіть дуже легенько. Засунувши засувки, двері можна знову закрити.

Замки, за винятком т. зв. американського, можна відчинити доробленими ключами, витрихами, намащеними нитками тощо. Але коли замок таким чином не вдається відімкнути, тоді злодії переполюють або перерізають пилочкою язик замка й двері відкриваються. Вломники, як про це була вже згадка, вміють відкривати двері ключем, що стремить у дверному замку з середини кімнати. Вони обертають цей ключ тонкими щипцями або спеціальною зігнутою твердою бляшкою, т. зв. "уїстїті", зловивши цими приладами кінець ключа. Замки, які дуже важко відчинити згаданими способами, вломники вирізують з дверей. Вони роблять це в той спосіб, що свердлом виверчують у дверях довкола замку діри, а потім долотом виводять дерево між дірами. В той спосіб вони вирізають дерево навколо замка, а через це замок відпадає й двері відкриваються.

Звичайний висячий замок легко відкрити витрихом або знявши з нього одну стінку та підпилявши цвяхи, що скріплюють стінки замка. У крайньому випадку можна відкрити замок, розпилявши або перерізавши напильником вухо, або врешті витягнувши, або розпилявши дужку замка.

Вломники добираються до кімнат та підвалів також підкопом і зробленою в стіні або стелі дірою. Спеціалісти до цього є мулярі, столярі і тим подібні. Підкопи роблять злодії рідко, бо вони вимагають багато зусиль та часу, щоб пробитись по під фундамент. Проте, правопорушники частіше добираються до хат через отвори в стелях та стінах. Щоб не було шуму та грукоту від падаючого каміння, глини та землі, вломники проверчуючи в стелі вузеньку дірку, просувають скрізь неї парасолу, відкривають її й тоді поширюють дірку. Таким чином, важкі шматки глини падають не на підлогу, а в відкриту парасолу. При цьому вломники звогчують те місце, яке пробивають, щоб уникнути куряви. Вломники також дають раду й з ґратами. Їх вони пиломлюють молотками, вибравши слабе місце ґрати, або розпилюють їх чи перерізують пилою, що ріже залізо. Буває, що в тім місці, де ґрата перегризена іржею, її можна вирвати силою. Не раз ґрати не виривають, а тільки розгинають, бо цього вистачає, щоб туди просунутися самому або просунути дитину, використану для крадежі.

До особливо важких видів влому належить розпорювання залізних кас. Замки в цих касах незвичайно складні й відкрити їх дуже важко. Тому вломники здебільшого не підчиняють їх, а розпорюють різними апаратами, якими витворюють дуже високу температуру й перепалюють стінку каси або роблять у стінці каси невеличкі отвори, які потім розширюють відповідними приладами, т. зв. раками.

Дослідження в справах влому належать до важких справ, але вони одночасно приємні. На місці влому завжди знайдеться більше або менше різних слідів, що дають можливість з'ясувати справу. Працю треба починати від оглядин місця влому, де слід зорієнтуватися, яким чином правопорушник дібрався до місця влому, яким шляхом він прийшов та яким відійшов. Сліди, що їх тут є чимало, треба закріпити, не забуваючи про значення статичної стадії оглядин.

Особливе значення мають сліди від предметів, які було використано при вломі, хочби ними вломник і не досяг остаточної мети. Нераз далеко більше мають значення сліди від тих предметів, що ними правопорушник даремно силкувався добитись всередину приміщення, бо ці сліди виразніші та лишають сильніші заглиблення, які походять від сокири, долота, джогана, кліщів тощо.

На шибі, видушеній намашенню ганчіркою бувають рештки клею та волокна з ганчірки. Це також важливі речі, бо при ревізії можна буде знайти клей, що ним намазано ганчірку, та рештки того, з чого було видірито ганчірку. Треба не забувати, що уламки скла могли потрапити в волосся та одягу підозрілого.

При ревізії треба шукати не тільки предмети, що походять безпосередньо з карного вчинку, а також і ті речі, що послужили до його виконання. Тому треба шукати ключі, витрихи, т. зв. уїститі, долота, пилючки тощо, а знайшовши їх, треба порівняти їх ширину й довжину з тими слідами, що їх знайдемо на місці влому. Звичайно, в цих випадках треба буде деколи попросити знавця, напр., слюсаря, щоб він сказав свою думку, відкрив замок, щоб там можна було також побачити сліди подряпання тощо.

Допитуючи в цій справі свідків, в міру потреби питаємось не тільки про підозрілих людей, що їх було видно за деякий час перед вломом, а також звертаємо увагу на служників, персонал та інших осіб, що були зайняті в місці влому.

У слідстві треба рахуватися із симуляцією влому. Буває, що власник застрахованого підприємства, повиносивши з нього товари, симулює влом. Причиною симуляції може бути банкрутство, зловживання тощо. Зокрема підчас війни власники крамниць, які не могли звести рахунків з раціоналізованими товарами, часто симулювали крадіж з вломом. Але про способи виявлення симуляції вже була

мова в окремому місці.

4. Ошуканство.

Ошуканство – це щоденне явище, яке полягає в тому, що потерпіла людина в наслідок помилки некорисно розпоряджається майном, при чому причиною цього є те, що ошуканець призвів її до помилки або використав помилку, блуд, в якому потерпіла людина знаходиться. В цьому відношенні правопорушник вживає тільки хитрощів, щоб посідач якоїсь речі некорисно нею розпорядився.

Хитрощів буває дуже багато. Одні з них примітивні й їх можна легко розпізнати, а інші бувають так хитро задумані та здійснені, що розпізнати їх та потім розплутати дуже тяжко.

Не дивлячись на те, що з розвитком цивілізації зростає кількість видів нових ошуканств, правопорушники залюбки повертаються до давніх способів ошукувати.

При цьому правопорушенні – ошуканстві, як і при крадіжі, також бувають різні категорії спеціалістів, а серед них: гохштаплери, інзератові ошуканці, ошуканці селян, матримоніальні, обманці посадами, шулери тощо.

а/ Гохштаплери – серед плеяди ошуканців висувуються на перше місце. Це правопорушники, що, додавши собі великопанських манер, прибравши гомінке прізвище, видаючи себе за заможних людей, а не будучи ними, використовують наївних людей і роблять з ними найрізноманітніші трансакції. Вони, напр., видають себе за графів, баронів, князів, продають на вируб кілька моргів лісу, женяться з заможними дівчатами, щоб здобути від них, таким чином, гроші, беруть суми на рахунок продажу чужих копалин, тартаків, бо вони, мовляв, не хотять про них клопотатися. Жертвою такого ошуканства бувають багато наївних людей, що, не перевірявши права власності, купують від незнайомих їм добре осіб добра, які ніколи не були їхньою власністю.

Ошуканці цього типу деколи походять з родин, що були колись багаті й чесні, але вони пізніше морально й матеріально здегенерувалися.

б/ Інзератові ошуканства. Ошуканці, використовуючи ту обставину, що редакції часописів не беруть на себе відповідальності за ананімові оголошення, подають до часописів ошуканчі оголошення, обдурюючи та наражуючи на втрату легковірних людей. Іноді такі ошуканства ведуться в великих масштабах, а жертвою їх стає безліч легковірних людей. Варто згадати б тут для прикладу ошуканство, що його в 1941 р. вчинив один винахідливий ошуканець з Варшави. Він, використовуючи відсутність у населення палива, оголосив продаж нововинайдених печей, які, мовляв нагріваються при допомозі металевих пластинок. Безліч людей з різних суспільних верств поробили замовлення на цю, як на воєнні часи, благодать та повиплачували поштою гроші на печі, які фірма зобов'язалася вислати до 2-3 тижнів. Брак палива в воєнний час, рекляма в часописах з переконливими рисунками печі, а врешті багато агентів ошуканчої фірми допомагали в цій акції ошуканцеві. За деякий час ошуканець повідомив своїх клієнтів, що він не може дістати потрібного на печі матеріалу й тому доставка їх буде спізнена. Це дозволило ошукувати йому далі. Ошуканство виявилось лише через кілька місяців, однак, головний ошуканець втік за кордон, забравши з собою понад один мільйон золотих.

в/ Ошукання селян. Ошуканці ошукують недосвідчених селян фальшивою грою в карти, продажем фальшивого товару, який вони підступом підсувають як високоякісний товар. Вони продають позолочені нікелеві годинники, перстені тощо, твердячи, що це золото. Свого клієнта для більшої переконливості шахраї ведуть до ювеліра, який є їхнім спільником. Ювелір, вдаючи, що не знає обманника, потверджує велику вартість продаваного предмету. Селяни водять також до домів розпусти, гри в карти й тут їх обграбовують ошуканчою грою в карти, або впивши обкрадають.

г/ Ошуканство золотими предметами.

В містах ошуканці продають за дорогу ціну малозартісні предмети, яким було надано вигляд срібних, золотих чи платинових. Такі речі заставляють також в заможних людей, позичивши від них більшу суму грошей, якої вони потім не повертають, а по застав не зголошуються.

Ошуканці вміють ошукати навіть ювеліра. Вони до позолоченого ланцюжка по обох краях додають по кілька кілець, на яких знаходиться провірочний знак.

Ювелірів ошукують ще і в той спосіб, що запрошують їх до себе з дорогими прекрасами та речами, які вони ніби хочуть у них купити. Ошуканці оглядають ці речі в хаті, ховають до бюро та замикають на ключ, а вийшовши до суміжної кімнати, мовляв, по гроші, витягають з того бюро, що стоїть тісно коло стіни з дірою до сусідньої кімнати, дорогу річ і втікають з нею іншими дверима, залишивши ошуканого ювеліра коло столика.

д/ Фальшування старини спирається на прихисті людини збирати різні старі речі. Цю слабу сторінку фальшивники використовують та подають неправдиві інформації про походження продаваної речі, запевняючи про її історичне значіння. Деколи ошуканці спеціально фабрикують такі предмети, які мають вигляд старих. З цією метою вони, розібравши дійсно старий предмет, напр., шафу, роблять з неї кілька інших, при чому кожний з них дають частину старої, а решту роблять з нового матеріалу, надаючи йому старого вигляду. Для того, щоб новий предмет набрав старого вигляду, вони вживають різних способів. Вони годують навіть спеціальних хробаків, що їх напускають на новий предмет, щоб ці хробаки його дірявили. Для вироблення фальшованих речей вживають ще старих матеріалів: плюшу з старих фотелів тощо. Фальшиву старовину продають інколи у великих масштабах. Для цього влаштовують окремі виробні, невеликі фабрики. Старі речі ошуканці дають продавати якійсь удові й бідній бабусі, а самі вміло направляють сюди якогось пристрасного збирача давнини.

До подібного роду обманів належить також торгівля картинами славних мистців, які, однак, намалював не мистець, а зробив на замовлення якийсь невідомий маляр. Намальований образ ошуканці обмаровують у комині, щоб він там набрав вигляду, ніби походить з давніх літ. Очевидно, такі образи продають не знавцям, а принагідним аматорам, хоч бувають випадки, що такі фальсифікати потрапляють в музеї та на мистецькі виставки.

Слідство в цій справі має завдання встановити, в який спосіб зроблено сфальшовану річ, звідки продавець її дістав, які зміни він на ній поробив тощо.

е/ Матримоніальні ошуканства.

Ошуканці подіють себе за людей з визначного роду, з високою освітою та високими знаннями тощо й цим самим ошукують багатих дівчат, заручаються з ними й навіть одружуються, під усякими приводами беруть від них гроші, а пізніше цих жінок кидають. Деякі обманці для кращого успіху в своїх справах одягаються ще в військові або поліцейні уніформи.

є/ Ошуканці посадами.

В мирний час, зокрема в часи економічного застою, в часи безробіття, коли важко знайти працю, трапляються ошуканці посадами. Вони оголошують в часописах, що приймають до свого підприємства працівників, однак, домагаються певної кавції. Позбравши кавції від числених кандидатів, вони втікають з грошми. Деколи ошуканці засновують навіть підприємства, а, зібравши гроші, притягають до нього спільників з грошовими коштами, потім же, забравши гроші й кавції, зникають.

Подібні ошуканства трапляються виведенням еміграційних можливостей. Ошуканці орендують окремі кімнати, засновують в них бюро, які, мовляв, переводять еміграцію. Вони при допомозі спільників і реклями, притягають сюди охочих емігрувати, а одержавши від них на всілякі витрати гроші, звивають підприємство і втікають. Іноді вистачає таким злочинцям одна добра жертва, від якої якої здобувши кількасот доларів, вони закривають фальшиве під-

приємство.

ж/ Ошуканство кіньми.

Ошуканці переконують покупця в тому, що їхній кінь має такі прикмети, яких він в дійсності не має. З цією метою вони перефарбовують коня, щоб дати йому таку масть, якої покупець потребує, витягають в нього з повік сиві волосинки, наповнюють очодолои парафіною, спилують йому довгі зуби та заповнюють їх діри упряжем, насторожують за допомогою упряжі вуха. Щоб кінь був жвавий випробовують його, покладаючи на нього сідло з прихованими цвяшками, що, вганяючись в тіло коня, спричиняють йому біль та змушують бути жвавим. Коли треба, щоб кінь був нижчий ростом, випробовують його на м'якому ґрунті, в який кінь грузне й здається нижчим. Спеціальними підковами підвищують коня. Винахідливі ошуканці вміють замаскувати погані норови в коня, як кидання задки, кусання, тертя об стіну, ставання цапа, - вживаючи для присмирення коня таких людей, які вміють поводитися з цим конем. Витерту шерсть, покалічення та порозбивані копита ошуканці також уміло замасковують, а також на деякий час можуть приховати хворобу коня.

з/ Шулери.

Ошуканців, що обманюють людей при грі в карти - називають шулерами. Вони заманюють недосвідчених легковірних людей до всяких льокалів, домів гри, клубів, ресторанів, кав'ярень і тут ошуканчою грою видурюють в них гроші.

Шулери значать свої карти в непомітний для партнера спосіб. На це є різні способи: надломання карти, наколення її шпилькою, що обманець відчуває рукою, наддертя. Деяким картам надають лискучого, або матового вигляду, натираючи їх воском, вогкими предметами тощо. Для знакування проколюють карту й дірку заповнюють парафіною; таку карту роздавець завжди зручно затримає в собі, а на її місце дає іншу. Деколи карти скорочують спеціальним приладом, щоб при роздачі можна було затримати ці карти, бо ошуканцями вони необхідні.

Перемішуючи карти, шулери вміють вдавати, що вони їх мішають, хоча насправді карти лягають на те саме місце, на якому вони й були.

Викрити фальшиву гру не легко, бо вона дуже схожа на правдиву. При грі шулери прибирають невинні міни, а інколи навіть роблять бешкети, щоб ввести цим партнера в блуд. Тому програвши з шулером в карти, людина може навіть не подумати про ошуканство, а вірить у свою невдачу.

На те, щоб викрити шулерів і доказати їм ошуканство, треба їх передовсім зловити, а це не легка справа, бо шулери ставлять на сторожі своїх спостерігачів, які наперед повідомляють їх про прибуття поліції. Тоді ошуканці втікають таємними дверима та вікнами. Тому треба дуже докладно познайомитися з планом мешкання, що в ньому грають у карти, та, ловлячи шулерів, обставити поліцією всі входи і виходи. Важливе завдання також швидко зорієнтуватися, хто тримав банк та забрати його в першу чергу. Ошуканці добре знають, що банк підлягає конвіскуванню й тому його пильно бережуть.

і/ Фальшування грошей.

Фальшування грошей зараховують до найтяжчих форм ошуканства. Фальшивомонетчики з усієї злочинної групи належать до дуже небезпечних злочинців. Хоч в загальному вони виводяться з усіх суспільних кіл, проте, фальшування грошей особливо притягає робітників тих професій, що полегчують фальшування; робітників металургії, хеміків, електромонтерів, гальванопластиків, рисівників.

Проти фальшування грошей важко боротися. Хочби було випущено найтонше виконані й позначені гроші, хочби було використано важких для наслідування водних паперів, печаток, рисунків, підписів тощо, - однаково знайдуться такі мистці, які зуміють їх підробити, і то так підробити, що їхні гроші важко відрізнити від справжніх.

Фальшування грошей манить злочинців, які до цього привикають та потім не можуть уже без цього жити. Вони повертаються до свого ремесла навіть тоді, коли відсидять багато років тюрми. Відбуваючи кару, фальшивомонетчики продумують нові досконаліші способи фальшування. Цього ремесла вони навчають своїх тюремних товаришів. Це дуже важливо знати, щоб могли спостерігати за тими, що відбували кару спільно з фальшивниками грошей.

Фальшування грошей шкодить інтересам держави. Раніше держава мала з друкування грошей велику користь, бо вартість металю чи паперу й робота були менші від номінальної вартости зроблених грошей. З часом держава відмовилася від цього монополю й доручила друкувати гроші емісійним банкам. Та всеж таки держава не може спокійно дивитися на фальшування грошей, бо це наносить шкоди її господарським інтересам, взявши до уваги, що існування фальшивих грошей підриває довір'я в торговельних відношеннях, незвичайно потрібне як для внутрішнього державного, так і для міжнародного ринку. Кожний за свої економічні добра хоче одержати вартісні гроші, а не фальсифікат. З цих мотивів фальшування грошей набрало міжнародного значення і є

Гроші фальшують подвійним способом, а саме:

- 1/ відливанням і вибиванням монет та
- 2/ підроблюванням або перероблюванням банкнотів.

Монети відливають дуже примітивним способом. Фальшивники роблять з гіпсу форми за допомогою нової монети, що має виразні береги й в цю матрицю вливають розтоплений метал: олово, цинк, антимон, цину, бісмут, трохи золота й срібла. Відлитий таким чином гріш відрізняється від дійсного кольором, звуком і вагою. Фальшиву монету не притягає магнет. Вони на окільці не мають зубців, заглибин та написів так, як це буває на справжніх грошах. Голови, написи і герби не виходять виразно при відливі. Тому при уважному спостеріганні фальшиву монету можна легко впізнати. Знаючи про це, фальшивомонетчики стараються позбутися цих грошей при темному світлі.

Кращі, ніж відливні, витиснуті монети. Їх виробництво вимагає більше коштів на закуп усякого роду приладдя: пресу, штанц, штемпіль. З цієї причини фальшивники закладають більші спілки, приймають великий персонал, директорів, бахгальтерів, агентів, фізичних робітників. Свої робітні вони влаштовують у добре захованих місцях, напр., в покинутих будинках, в підвалах, щоб не видати себе шумом машин. Такі фабрики вони часто засновують там, де розвивається важка індустрія.

Витиснуті монети можна впізнати все таки, звернувши добре увагу на їхнє неточне виконання.

Монети фальшують ще в той спосіб, що в монеті вивірчують діри, забирають лисвердлений шляхетний метал, а діри заливають іншим металом.

Техніка фальшування паперових грошей основним чином схожа на техніку фальшування документів.

Слідство в справі фальшування грошей повинно централізуватися в одній владі, до якої слід направляти помічені фальсифікати. В цій праці треба використати знавців різних ділянок: малярів, графологів, гальванізаторів. Підозрілі банкноти порівнюється з дійсними під сильним світлом. Добре порівнювати їх, поклавши фальсифікат на справжній гріш та примістивши на шибі проти сильного світла. Це дозволяє побачити розходження в письмі, у всьох знакуванні та рисунках, що є на обох паперах. Звичайно, фальсифікати, в міру потреби, збільшуємо фотографічним способом або досліджуємо їх через побільшувальне скло.

Підозрілих у фальшуванні треба чимскоріше затримати, щоб вони не знищили слідів. Рекомендується також, не зволікаючи справи, провести в них ревізію, в час якої можна знайти не тільки фальсифікати, а також і матеріал і приладдя для виробництва фальсифікатів.

Завдання слідства в цьому питанні дуже широке. Воно не тільки повинне виявити спосіб, час та місце фальшування грошей, а й також мусить встановити спосіб, час та місце розповсюдження грошей, співників, зв'язкових та інших, що брали якусь участь у справі фальшування грошей.

і/ Фальшування документів.

Фальшовані документи можна поділити на два роди, а саме: на виказки та документи, що встановлюють якесь праве відношення.

Фальшування документів може полягати на зміні тексту в існуючому документі або на підробленні зовсім нового документу.

Найчастіше змінюють текст у старому документі, переробляючи на ньому подібні цифри, напр., 0 на 6, 9, 8, 7 на 1, 4, або додавши перед або після цифри якусь іншу цифру.

Крім цього, текст змінюють ще в той спосіб, що усувають давній, витирши його гумкою або вишкрябавши ножом, а на його місце пишуть новий текст. Цього роду фальшування можна легко впізнати, коли фальшований документ оглянути проти світла, бо на витертому місці буває характеристичне ясніше місце. Також можна пізнати, що документ був витираний, коли поливати на папері бензину. На невитieranому папері бензина ширяє круглими плямами. На витieranому місці, наслідком поперериваних волокон паперу, плями поводяться своєрідно як що до швидкості виникання, так і що до напрямку. Цей примітивний спосіб дає можливість встановити на документі ті місця, в яких були витирання та шкрябання.

Якщо йдеться про фальшований текст, писаний олівцем, то первісний текст можна встановити, відфотографувавши сліди на документі, що виникли у формі вивищення на протилежному боці документу в наслідок тиску олівця.

У випадку фальшування текстів, писаних чорнилом, витиртя можна впізнати фізикальним методом. У цьому відношенні Альфред Бертілон застосовував т. зв. методу горіння, яка полягає в тому, що досліджений документ сильно підігрівають над вогнем або прасують його добре розігрітим прасом. Тоді в тих місцях, в яких було щось витиране, виникають хоч не повні, але характерні плями. Але метода Бертілона ризикована, бо при такому дослідженні є небезпека знищення документа, як це вже не раз доказала практика.

Крім фізикального методу є ще хемічний спосіб досліджування документу. Для цього вживають реактиву, що має силу забарвити залишки витертого чорнила. Реактивом служить жовтийсірчак амоніаку або танін. Витертий текст, политий цими реактивами, з'явиться знову. Слаба сторінка обох реактивів є та, що вони не діють на деякі роди чорнила, напр., на сині чорнила, що мають глінінове походження.

Одним з дуже певних методів відчитування витертих текстів є метода фотографічна. Фотографічна картка дуже вірно передає образ дійсності. Вона сприймає його і утримує далеко вірніше, ніж це зуміє зробити людське око. Не раз було на фотографічній картці завважено невидні для ока знаки, симптоми пізньої хвороби. Фотографічна плівка не говорить неправди, того деколи не можуть зрозуміти фотографовані люди, які в люстрі бачать себе далеко молодшими, ніж їм це доказує їх фотографія.

Взявши до уваги цю вірність фотографічної плівки, її можна без шкоди для цілості документу використати для дослідження витераних текстів.

З фотографічної плівки мав багато користей Бурнаський, що за допомогою йодовосрібної платівки поробив багато розшифрувань, мав з цього користь і Грос, що при допомозі такої платівки відчитував давно вже зниклі тексти документів. З посиленою впертістю використовував фотографічну платівку Райс. Він робив негатив документу, потім фотографував цей негатив, потім знову робив знімок і знов робив негатив; так повторював він сім разів, здобуваючи таким чином незвичайно великі досягнення.

Переміни тексту, зроблені при допомозі дописування тексту,

досліджується в наші дні мікрофотографічним методом, який настільки вірний, що ним дається виявити всі дописування тексту. Крім того, ці справи досліджують на основі диференціації дізних чорнил та встановлення часу, коли чорнило могло знаходитись на тексті. Кожному відомо, що чорнило змінює після якогось часу колір і тому інакший вигляд має старе письмо, а інакший - свіже.

Документи, зфальшовані при допомозі відбиття тексту через копіювальний папір або через шибу, досліджується збільшенням поверхні фальшивого письма. Нерви людини настільки слабкі, що вони дають наслідки на цього роду документах у формі недотягнених або перетягнених ліній та в формі нерівних рисок, що були зумовлені тремтінням руки фальшивника. В такому письмі будуть також знаходитися різні поправки недотягнень.

Крім цього, зфальшовані письма за допомогою вимірів висоти, напрямків перервань, форм усяких літер та цифр. Також звертається увагу на кривини і віддалі між літерами тощо.

Незалежно від цих зовнішніх методів досліджування документу, є ще т. зв. внутрішня метода. Вона полягає в основному дослідженні змісту написаного, порівнюючи його з духом часу, коли той папір ніби був написаний. При такому дослідженні можна в фальсифікаті знайти розходження, неможливі заключення. Фальшивники не завжди передбачують усі можливості й тому текст написаного часто їх зраджує. Можна зфальшувати дату створення документу, але рівночасно можна не звернути уваги на те, що той, хто цей документ видає, тоді ще не був зайнятий в даному уряді, або він в той час вже помер, був за кордоном тощо. Також стиль граматичні та орфографічні помилки можуть виявити фальшивість документу.

До речі тут буде згадати, що дослідження фальшивості документу - це дуже складна справа й тому цю справу треба доручити знавцям.

к/. Фальшування печаток.

Печатки підробляють в цей спосіб, що дійсну печатку відбивають на гектографічній масі, а з цієї маси відбивають на фальшованому документі. Крім цього, в подібний спосіб відбивають печатку при допомозі звареного курячого яйця. Форми печаток виробляють з гуми, металу, лінолеуму тощо.

Недокладність печатки, правописні та граматичні помилки не завжди є доказом, що документ фальшивий. Деякі урядовці, зокрема по селах, не вміють правильно писати і через це виготовлені ними написи на печатках, а також текст документу можуть мати помилки.

Зфальшовані печатки досліджується порівняльною методою. Підозрілий відтиск печатки порівнюється з дійсним, переважно при побільшенні обох картин. Тоді можна побачити багато недокладностей на зфальшованому документі.

В поштових та залізничних установах трапляються часто фальшиві сургучеві печатки. Фальшивники, відриваючи сургуч, відкривають пакунок, а, забравши з нього частину товару чи грошей, знову закривають, прибиваючи на сургучі печатку. Щоб зробити на сургучі відтиск, правопорушники використовують галок з свіжого хліба, або твердого тіста. На них роблять відтиск з непошкодженої ще печатки, що відбита на сургучі, й тісто чи хліб засушують. На цій матриці вони й роблять відтиски сургучу. Досліджуючи ці зфальшовані відтиски, можливо побачити на них мікроскопічні, а деколи навіть більші частинки тіста або хліба.

Відтиски печаток з сургучу фальшують ще таким чином, що лист з сургучевою печаткою кладуть на твердий предмет, напр., на ковадло й на сургуч кладуть олово, а потім сильно б'ють по олові молотком і таким чином одержують відтиск. За допомогою цієї матриці роблять на листах нові печатки. Листи з такими фальшивими печатками мають заглибини та навколо печаток позагинання, які були виникли, коли на них тиснули олов'яною матрицею.

5. Пасерство.

Пасери - це ті, що з будьякою метою приймають майно, що походить з каригідного вчинку. З юридичного погляду пасерства поділяють на навмисні й ненавмисні, кладучи в основу той факт, чи правопорушник знав про те, що предмет має каригідне походження, чи він, судячи за обставинами, повинен був в цьому догадуватися.

Не кожний пасер однаково небезпечний для правопорядку. Особливо небезпечний для суспільности той пасер, який постійно займається цим каригідним ділом, перетворивши його на джерело своїх прибутків. Цього роду правопорушники з'єднуються та співдіють за порозумінням, творячи часто небезпечні банди. Ці небезпечні пасери мають постійні зв'язки з правопорушниками, набувають у них нечесно здобутий товар. Вони часто бувають вже заздалегідь поінформовані про задуманий крадіж, а деколи навіть самі роблять замовлення на потрібні їм речі.

Злодіям незручно займатись збуванням вкраденого добра, бо їх постійно переслідують, а знайдений у них вкрадений предмет це небезпечний доказ проти них. Тому кожний фаховий злодій має свого пасера, з яким перебуває в торговельних стосунках, часто навіть протягом кількох років. Вкравши якесь добро, злодій старається його якнайскоріше продати пасерові, тим більше, що він завжди потребує грошей. Повідомлені про крадіж пасери чекають злодіїв на означеному місці та приймають від них тількищо вкрадені предмети. Злодій продає свою здобич дуже дешево, тому справжню користь має не він, а тільки пасер, що, продаючи нечесно здобуті речі, стараються їх продати або замінити, одержуючи за них справжню їх вартість.

Становище пасерів, як і становище злодіїв, також небезпечне з огляду на кожночасну можливість ревізії. Враховуючи це, пасери не тримають у себе вкрадених предметів, а негайно відсилають їх на замовлене місце або за посередництвом спільників пересилають їх на далеко віддалені ринки збуту. Таким чином, предмети, що їх вкрадено в одній місцевості, протягом 1-3 днів після крадежу можуть опинитися в місцевостях, віддалених від місця крадежу на кількасот кілометрів, а коли йдеться про крадіж дорогої речі може опинитись навіть в чужих країнах. Злодійсько-пасерська організованість ускладнює дослідження справи й влегшує правопорушникам їхні злочинні дії.

Виявити пасера дуже важко, бо він не переходує у себе вкраденого добра й ревізія, переведена в нього, не дає ніяких результатів. Злодій майже ніколи не зрадить свого пасера; це може зробити лише злодій - початковець. Фаховий злодій знає про те, що пасер - це його найнеобхідніша допомога. Він найме йому оборону, пришле до арешту їсти й курити та допоможе його родині. Злодій знає також, що, назвавши поліції пасера, він не полегшить своєї справи, бо пасер лише цинічно відмовиться від знайомства з ним і злодій не зможе йому доказати вину, тим більше, що він не знає, де пасер збував чи збув вкрадені речі, бо він цим не цікавився. Свідків про набуття в злодія речей також немає, бо ці операції відбуваються на самоті. Отже, виявлення пасера практично нічого не допоможе злодієві.

Пасера можна виявити тільки, постійно спостерегаючи за людьми, з якими злодій зустрічається. Буває, що злодій зрадить пасера своєю необережністю, написавши до нього з арешту листа. Також ображена коханка злодія, в пориві ненависти, може зрадити пасера.

Менш грізне для суспільности ненавмисне пасерство, тобто випадкове, в якому той, хто придбає нечесно здобутий предмет, не знав про його походження, хоч, може, повинен був про це здогадуватись і утриматися від придбання речі.

Пасери захищаються тим, що вони про нечесне походження речі нічого не знали й того навіть не припускали. В цій справі треба звернути увагу на те, хто був продавцем та як він поведився при продаванні речі. Позбуття речей вчором, вночі, вран-

ці-рано, в законспірованому місці тощо – це завжди підозрілі обставини. Під та вартість продаваних речей викликає підозріння, коли річ знаходиться в посіданні людини, яка при її матеріальних можливостях та потребах і при її способі життя таких речей звичайно не має. Напр., бідний, молодий хлопець продає дорогі жіночі хутра, вбрання, брильянти. Велика кількість товару насуває підозріння, чи даний продавець міг мати стільки дорогоцінного товару. Крім цього, поспіх продавця, разючо низька ціна тощо дають підставу сумніватися в законному посіданні даних речей чи однієї речі.

6. Підпал.

Історично підпал, – це дуже давній карний вчинок. Про нього згадує Сяте Письмо, XII римських таблиць. Від найдавніших часів до сьогоднішніх днів цей рід карного вчинку завжди знаходився під суворими карними санкціями, не зважаючи на те, що слідство в цих справах тільки рідко давало в руки справедливості підпалювача з доказами його вини.

Мотиви цього злочину бувають різні: ненависть, заздрість, злоба, саботаж, а навіть пустацтво та бажання переживань, як це бачимо на історичному прикладі Нерона. Дуже часто пожежі спричиняють малі діти, граючись сірниками. Деколи діти намісне спричиняють пожежу, щоб полюбуватись вогнем. Урядовці безпеки підпалюють, щоб мати нагоду показати свою хоробрість при ритванні будівлі чи речі. Злодії підпалюють, щоб, користуючись метушнею, могли красти. Підпалюють також для того, щоб позбутися слідів своїх вчинків: недостачі товарів та інших зловживань. Часто підпалюють хату, щоб з нею спалити раніше вбиту людину. Мотивом до підпалу бувають ще спекуляції, щоб за старі, порожні будинки одержати асекураційну премію. Цей мотив менш поширений в час війни, бо тоді важко щось будувати й валюта в такі часи неперва.

Причинами підпалу являються розумові захворювання та психічний розлад і недорозвиненість палія; ідіотизм, кретинізм, меланхолія, епілепсія, істерія, хронічний алкоголізм тощо.

З двох родів злочинні підпали. В одних паліїв їдеться тільки про знищення майна, напр., підпал з ненависти, помсти, заздрости; в інших випадках йому їдеться про матеріальну користь, спекуляцію підпалом, крадіж, закриття своїх вчинків.

Пожежі виникають також незалежно від людської волі з фізичних або хемічних причин. Одних і других причин буває чимало. Наприклад, сильне тертя двох тіл розігриває натирані предмети. Це спостерігається на фабриках, де трансмісійні пояси можуть своїм тертям об колеса спричинити пожежу. Також можуть загорітися предмети, що знаходяться поблизу розжарених печей. Пожежу спричинює інколи проміння сонця, що довгий час нагріває сухі, легкозапальні матеріали, зокрема тоді, коли проміння падає на ці предмети, відбившись від дзеркала, скла, лінзи, тарілки тощо. Також багато буває причин, зумовлених хемічними реакціями. Такі пожежі бувають тоді, коли сильно тепло наслідком змішання негашеного вапна з водою. Тютюн, ганчірки до чищення, вата, бавовна, нитки та взагалі речі, зроблені з рослинних волокон, які містять у собі олію, можуть запалитись від власного тепла. Солома, сіно, торф, дрібне вугілля можуть в наслідок сильного тиску виділити з себе багато тепла та спричинити пожежу.

Крім згаданих причин, пожежі виникають від електричної напруги, що її приносять блискавки в час грози. Пожежі, спричинені грозами характерні тим, що вони починаються здебільшого від найвищих місць будинку, а не знизу, а, крім того, вогонь при цьому починає палахкотіти одночасно в кількох місцях. Під час пожежі спричиненої грозою, магнетизуються залізні предмети, що знаходяться в будинках. Цими ознаками пожежа, спричинена блискавкою, відрізняється від всякої іншої пожежі.

При пожежах, спричинених палієм з метою одержати асекураційні премії, характерне те, що обманці – палії перед підпалом виносять з будинків всяке вартісне добро, цінні папери, докумен-

ти, виводять худобу, дітей, відмонтовують машини, словом приготовляються до підпалу.

В слідстві треба звернути увагу на матеріальні умови, в яких погорілець жив перед пожежою, на його поведінку в час пожежі, чи він дуже турбувався, чи попадав у розпуку, чи старався рятувати добро, чи був до всього байдужий. Власник спаленого майна може в час пожежі знаходитися далеко поза нею, щоб при потребі доказувати алібі. В одному випадку власник, підпаливши свою хату, сів на прив'язаного в городі коня й хутко поїхав верхи далеко за кілька кілометрів до міста, з яким не було ні залізничного, ані автомобільного сполучення. Він, прип'явши в лісі перед містом коня, пішов за орудками до знайомих власників магазинів, щоб в той спосіб створити алібі. Алібі йому не допомогло тільки тому, що люди бачили його, коли він їхав верхи з дому.

До підпалу використовують різні речовини: торф, що довго тліє, поки підпалить, відпадків з гебльованого дерева, вугілля, свічки, сірники, легкозапальні чи навіть вибухові речовини. Селянські стріхи підпалюють також соломом, або навіть папером. Деколи паліям треба знати фізичні явища, щоб підпалити, головним чином тоді, коли йдеться про підпал у закритих кімнатах. Там палії вибивають навіть двері, щоб уможливити доступ повітря, бо в іншому разі вогонь скоро погасне в наслідок недостатчі кисню, що підтримує горіння. Палії, вирвавши двері, не раз таким чином зраджують самі себе і потрапляють під суд.

Якщо вогонь поширюється дуже швидко, то це вказує на те, що для підпалу було використано легкозапальні матеріали: бензину, нафту, етер, денатурований спирт. Випадкова пожежа, за винятком спричиненої блискавкою, починається від одного місця, тому злочинець для певності звичайно підпалює одночасно в кількох місцях. Асекураційні обманці підпалюють здебільшого в ту пору, коли сусіди сплять, щоб таким чином утруднити рятування підпаленого. На місці підпалу палії залишають недопалені свічки, перекинену газову лампу, щоб таким чином зробити правдоподібним нещасливий випадок.

Для полегшення праці в слідстві необхідно скласти собі план цієї праці. Працю треба звести до цього, щоб відповісти на такі головні питання:

- 1/ який був характер підпалу;
- 2/ яка була його причина;
- 3/ хто підпалив та
- 4/ які були причини підпалу.

Завдання слідства – встановити об'єктивний стан пожежі мотиви і причину підпалу, позначки та докази. Об'єктивний стан підпалу повинен бути якнайточніший. З цією метою треба встановити місце підпалу, час виникнення пожежі та її виявлення, погоду, що була в той час, температуру. Слід звернути увагу на точний опис будинків, незалежно від того чи це були мешкальні чи фабричні будівлі, чи це була церква, стайня, музей, магазин тощо, та звернути увагу на матеріал, з якого вони були побудовані, чим вкриті, які були побудовані пальники, чи поблизу були інші будинки, з яких міг дістатись вогонь та який вони мали вигляд. При цьому звертаємо увагу на рятувальні можливості, що їх мали погорілі будівлі, на те, в якому стані було рятувальне приладдя. Далі завданням слідства є встановити які предмети згоріли з будинками, а що вдалося врятувати, хто власник будівлі, посідач, де вони, де була родина чи служники в час пожежі. Далі встановлюється, чи спалені речі були застраховані, якщо так, то на яку суму, де, коли. Встановлюємо, хто перший закріпив вогонь та хто був перший на місці пожежі, коли її відкрито, хто керував рятувальною акцією, чи хто при рятуванні спеціально відзначився, коли була остання протипожежна контрола, хто її робив, чи тоді було помічено якісь недомогання та чи їх було справлено, коли погашено вогонь тощо.

Шукаючи причини і мотиви підпалу, звертаємо увагу на нас-

тупні питання. Чи власник або мешканці спалених будинків жили з кимсь у ворожнечі; якщо так, тоді з ким і чому. Чи робітники та служники були задоволені з потерпілих від вогню, чи може на них нарікали й чому; чи когось з служників не видалено з праці, якщо так, то чому. Звертаємо увагу на те, чи не було молодечого персоналу, який тужить за своїм домом, хто з молодих людей жив у попалених будинках, які є діти, яке їх відношення до вогню, чи хтось загрожував їм підпалом і чому. Перевіряємо, чи в попалених будинках /також магазинах/ були крадіжки, вломання, недостача товарів, чи в цій місцевості раніше був подібний погонь, кого тоді за нього засуджено, чи є хтось, хто хотів його оправдати. Звертаємо також увагу на те, чи будинки були для власника і їх жителів потрібні, чи навпаки - були тягарем та чому; який майновий стан попалених; чи спалене підприємство було прибуткове, чи підупадало; чи спалені об'єкти були забезпечені страхуванням, коли, де і на яку суму, чи забезпечення було перерване і чому, а також, що думає про причину пожежі власник, мешканці, сусіди, чи можливо, що тут крутились якісь розумово хворі.

Слідство повинно зібрати й закріпити всі позначки та докази, що вказували б на підпал. В цьому відношенні треба зберегти серед згарищ знайдені документи, залишки, що послужили до підпалу: соломі, папір, торф, посуду з легкозапальними матеріалами, свічки, лампи, треба встановити спосіб виникнення вогню, силу його горіння, треба відшукати речі, які міг погубити палій, та його сліди тощо.

Звичайно треба встановити та звернути увагу на все те, що може мати якесь значення для справи. Все це залежить від конкретного випадку й всі ці питання важко наперед вирахувати. Тут було подано тільки найважливіші з них.

- o O o -

П О К А З Н И К Л И Т Е Р А Т У Р Н
=====

- Angrement B. Selbstmord durch die fahrende Eisenbahn,
Düsseldorf - 1939.
- Aschafenburg Das Verbrechen und seine Bekämpfung,
Heidelberg - 1923.
- Billiod E. Wie man stiehlt und mordet,
Leipzig - 1893.
- Wagner H. Ueber den Nachweis alter Blutspuren,
Gross-Steinheim - 1939.
- Wacholz L. Medycyna Sądowa,
Krakow - 1932.
- Wacholz L. O morderstwie z lubieźnosci,
Przegl. lek. - 1900.
- Weinhard Kriminalistik,
I. Auf. - 1932.
- Wiener O. Sugestion und Hipnotismus,
Prag - 1925.
- Wilhelm J.O. Einführung in die praktische
Kriminalistik, Stuttgart - 1947.
- Wulffen E. Kriminalpsychologie, Psychologie des
Taters, Berlin W.35, - 1926.
- Hees L. Selbstmord und Selbstverletzungen,
München - 1938.
- Hendl R. System und Praxis der Daktyloskopie,
3 Auf. Berlin - 1927.
- Henne O. Prostitution und Mädchenhandel,
Leipzig - 1903.
- Heidel J. Exakte Graphologie,
Berlin-Leipzig - 1941.
- Hover E. Prostitution,
Prag - 1923.
- Glueck S. Sweddon ... Mental Disorder and the criminal law.
A study in medico-sociological juris-
prudence, Boston - 1925.
- Gross H.-Seelig Handbuch der Kriminalistik,
8. Auf. Berlin-München - 1942.
- Gruhle H. Selbstmord,
Leipzig - 1940.
- Gruhle H. Zeugenaussage,
Berlin - 1936.
- Gruhle H. Grundriss der Psychiatrie,
München - 1947.

- Gwald H. Die Brandstiftung und ihre Bekämpfung,
Berlin - 1927.
- Exner F. Kriminalbiologie,
Berlin-Leipzig - 1933.
- Exner F. Kriminalbiologie in ihren Grundzugen,
Hamburg - 1944.
- Kaufmann Die Psychologie des Verbrechers,
Berlin - 1912.
- Kretschmer E. Körperbau und Charakter,
Berlin - 1921.
- Langfeldt G. Der Dieb und der Einbrecher,
Oslo - 1936.
- Lothar P. Das Fingerabdruckverfahren-Grundzuge
der modernen Kriminalistik,
Leipzig - 1931.
- Lukomski J. Sluzba sledcza i technika sledztwa,
Warszawa - 1928.
- Lenz E. Grundriss der Kriminalbiologie,
Wien - 1927.
- Merkel-Walcher Gerichtsamtliche diagnostik und
Technik, Leipzig - 1936.
- Mueller-Walcher Gerichtliche und Soziale Medizin,
Munchen - Berlin, - 1944.
- Preier W. Zur Psychologie des Schreibers, - 1895.
- Sazer W. Kriminalsoziologie,
Berlin-Grunwald - 1933.
- Schlapp-Schmidt The new criminology,
New York - 1928.
- Scheinkert H. Der Beweis durch Fingerabdrücke,
Berlin - 1943.
- Scheinkert H. Kriminalistische Spurensicherung,
Berlin - 1944.
- Schumacher W. Die Blutprobe als Ziwil und Strafprozes-
suales Beweismittel, - Berlin - 1933.
- Tobben H. Beitrage zur Psychologie des
Brandstifters, Berlin - 1917.
- Verri E. Das Verbrechen als Soziale Erscheinung,
Leipzig - 1896.
- Zillgen I. Geschichte und Sinn des schwarzen
Diebstehls, Berlin - 1940.

*

З М І С Т
=====

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА.

.. П е р е д м о в а.

Р о з д і л I.

I. Завдання криміналістики.....	Стор.	1
II. Етіологія правопорушення	"	1
1. В с т у п	"	1
2. Криміналістично-психологічні методи	"	1
3. Антропологічна школа	"	2
4. Криміналістично-соціальна школа	"	4
5. Біологічна школа	"	5
6. Причини і збудники карних вчинків...	"	6
7. Причини антисоціальних вчинків.....	"	7
8. Збудники карних вчинків.....	"	12
9. Вплив економічних обставин на правопору- шення.....	"	12
а/ Добробут	"	12
б/ Село і місто	"	13
в/ Святкові дні	"	13
г/ Пори року й кримінальність	"	13
д/ Пори дня	"	14
е/ Спосіб життя	"	14
є/ Війна та карні вчинки.....	"	14

Додаток:

Сугестія й гіпноза	"	15
--------------------------	---	----

Р о з д і л II.

I. Типи злочинців.....	"	17
1. Випадковий злочинець.....	"	17
2. Правопорушники з афекту	"	17
3. Принагідний правопорушник	"	18
4. Правопорушник з премидитиції.....	"	18
5. Повторник /рецидивіст/	"	18
6. Налоговий правопорушник.....	"	18
7. Заводові правопорушники.....	"	19

Р о з д і л III.

Д о н о с и	"	21
1. Коло доносців	"	22
2. Конфіденти	"	22
3. Потерпілі	"	23
4. Самообвинувачення	"	23
5. Фальшиві самообвинувачення.....	"	24

Р о з д і л IV.

I. Допит в історичному аспекті	"	24
II. Допит в сучасному	"	26

1. Допитувач.....	Стор.	26
2. Техніка допиту	"	27
3. Допит свідків в справі невідомого трупа	"	30
4. Техніка будови питань	"	30
5. Техніка допиту при зводинах	"	31
6. Фальшиве алібі	"	31
7. Спостереження допитуваного	"	32
8. Допит запідозреного	"	33
9. Матеріальна і математична правда	"	35
10. Типи свідків:	"	38
а/ правдомовний свідок	"	38
б/ свідок брехун.....	"	39
в/ інші типи свідків /нервовий, "святий"/	"	41
11. Безпосередні та посередні свідки	"	41
12. Підсудний як свідок	"	42

Р о з д і л V.

1. Оглядини місця карного вчинку	"	42
2. Об'єктивна і суб'єктивна метода оглядин	"	43
3. Статична і динамічна стадія оглядин	"	43
4. Спосіб оглядин	"	44

Р о з д і л VI.

1. Ревізія /обшук/	"	46
2. Техніка ревізії	"	47
3. Льокальна ревізія	"	48
4. Персональна ревізія	"	49

Р о з д і л VII.

1. Сліди правопорушення	"	50
2. Дактилоскопія	"	51
Д о д а т о к	"	55
3. Сліди ніг	"	56
4. Сліди взуття	"	57
5. Предмети занесені взуттям	"	59
6. Сліди транспорту	"	59
7. Кінний транспорт	"	60
8. Сліди зубів	"	61
9. Сліди пилу	"	62
10а. Кров	"	63
10б. Посмертні плями крові	"	64
10в. Сліди крові	"	65
10г. Групи крові	"	66
10г. Закріплення доказу з крові.. ..	"	70
11. Волосся.....	"	72
12. Сліди запаху /слідчі собаки/.....	"	73
13. Сліди експериментів	"	73
14. Інші сліди	"	74
15. Сліди вломів	"	75
16. а/Письмо й його сліди	"	75
16. б/Шифри, грипси	"	78
17. Цигани та їх знаки	"	80
18. Сліди на мерцях	"	80
Плян місця карного вчинку	"	82

Р о з д і л VIII.

а/ Карна реєстрація	Стор.	83
б/ Памятевий портрет	"	84

ПОДРІБНА ЧАСТИНА

Р о з д і л IX.

1. Смерть та пошкодження тіла	"	86
2. Самогубство	"	86
3. Повішення	"	87
4. Задущення	"	90
5. Утоплення	"	91
6. Постріл	"	92
7. Отруєння	"	93
8. Смерть під колесами машини	"	95
9. Смерть від ран та пошкодження тіла ...	"	97
10. Дітогубство	"	99
11. Плодозгін /викидиш/	"	102

Р о з д і л X.

1. Статеві карні вчинки	"	104
а/ Садизм	"	104
б/ Масохізм	"	105
в/ Фетишизм	"	105
г/ Яксгібіціонізм	"	105
д/ Некроманія	"	105
е/ Гомосексуалізм	"	105
2. Проституція	"	106
3. Додаток	"	107

Р о з д і л XI.

/Карні вчинки проти майна/

1. Крадіж	"	108
а/ Кишенькові злодії	"	109
б/ Мешканеві злодії	"	110
в/ Крамничні злодії	"	111
г/ Готелеві злодії	"	112
д/ Багажеві злодії	"	112
е/ Горищеві злодії	"	113
є/ Підвальні крадежі	"	113
ж/ Обкрадання предметів з вікон ...	"	113
з/ Злодії клейнодів	"	113
і/ Крадіж волосипедів	"	113
ї/ обкрадання скарбничок	"	113
й/ Домашній крадіж	"	113
к/ Крадіж з забобону	"	114
2. Слідство в справі крадіжі	"	114
3. Влом	"	115
4. Ошуканство	"	118
а/ Гохштаплери	"	118
б/ Інзератові ошуканства	"	118
в/ Ошукування селян	"	118
г/ Ошуканство золотими предметами..	"	118
д/ Фальшування старини	"	119
е/ Матримоніяльні ошуканства	"	119
є/ Ошуканці посадами	"	119
ж/ Ошуканці кіньми	"	120
з/ Шулери	"	120

i/ Фальшування грошей	Стор.	120
i/ Фальшування документів	"	122
к/ Фальшування печаток	"	123
5. Пасерство	"	124
6. Підпал	"	125
Література	"	128
Зміст	"	130

Кінець.